

Kazalo

stran

*Dr. Slavka Kavčič, dr. Marjan Odar***PROF. DR. IVAN TURK – DEVETDESETLETNIK****3***Hilde Blomme***CORONACRISIS' IMPACT ON REPORTING AND AUDITING
AND FURTHER DEVELOPMENTS ON EU LEVEL****6***Vpliv koronavirusa na poročanje in revidiranje in nadaljnji razvoj dogodkov na
ravni EU**Dr. Borut Bratina, dr. Andreja Primec***KOMUNIKACIJA REVIZORJEV Z ODGOVORNIMI ZA
UPRAVLJANJE – PRAVNI VIDIK****19***Communication with those charged with governance – legal aspect**Dr. Stanko Čokelec***KRIZA REVIZIJSKE DEJAVNOSTI V SLOVENIJI****36***Audit industry crisis in Slovenia**Katarina Sitar Šuštar***ETIČNO RAVNANJE RAČUNOVODSKIH STROKOVNJAKOV
IN MEDNARODNI KODEKS ETIKE (IESBA)****58***Ethical Conduct of Professional Accountants and International Code of Ethics (IESBA)**Mag. Blaž Pate***DAVČNI VIDIK FINANCIRANJA GOSPODARSKIH DRUŽB****83***Tax aspects of corporate financing**Mag. Daniel Zdolšek***RAZKRIVANJE KLJUČNIH REVIZIJSKIH ZADEV V
SLOVENSKEM ZAVAROVALNEM SEKTORJU****93***Disclosing Key Audit Matters in Slovenian Insurance Sector**Milan Jagrič***IZVEDBA NOTRANJEREVIZIJSKEGA POSLA – 4. DEL****118***Implementation of the internal audit engagement*

IZ PRAKSE ZA PRAKSO

DOKUMENTIRANJE REVIDIRANJA KONSOLIDIRANIH RAČUNOVODSKIH IZKAZOV (KRI)	150
OCENJEVANJE VREDNOSTI HOTELOV IN TURISTIČNIH OBJEKTOV PO ODPRAVI ODLOKA O PRENEHANJU POSLOVANJA ZARADI PANDEMIJE KORONAVIRUSA SARS-CoV-19	154
VIRTUALNI OGLEDI NEPREMIČNIN	157
NOTRANJA REVIZIJA MED PANDEMIJO COVID-19 IN PO NJEJ	159
KNJIŽENJE NADOMESTIL PLAČ, KI SE REFUNDIRAJO	162
IZLOČITVENI RAZLOGI PRI POROČEVALNI DOLŽNOSTI O ČEZMEJNIH ARANŽMAJIH	165

NOVOSTI IN OBVESTILA

Mojca Ferjančič Podbregar

PREDSTAVITEV IN MNENJE O KNJIGI PERFORMANCE AUDITING (RAAUM et al., 2016)	168
KANDIDATI, KI SO USPEŠNO ZAKLJUČILI IZOBRAŽEVANJE PRI INŠTITUTU	173

Dr. Slavka Kavčič, dr. Marjan Odar

Prof. dr. Ivan Turk – devetdesetletnik

Letos praznuje 90 let tvorec in starosta slovenske računovodske stroke in strok, ki so z računovodstvom ozko povezane, profesor dr. Ivan Turk. V Sloveniji je verjetno malo kdo, ki se ukvarja s poslovnimi odločitvami ali pripravlja informacije za njih, ki se ob njegovem imenu ne bi spomnil, da je prav on oral ledino pri razvijanju sodobnega računovodstva in revizije. V vsaki organizaciji v Sloveniji, pa naj bo to podjetje, zavod, društvo, državna uprava itd., uporabljajo njegove izsledke, ko pripravljajo informacije, katerih vir so računovodski podatki.

Najbolj znano delovanje prof. dr. Turka je na področju računovodske teorije. Na podlagi proučevanja svetovne literature in domače prakse je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja razvil novo izvirno teoretsko sintezo treh disciplin: finančnega računovodstva, stroškovnega računovodstva in upravljalnega računovodstva (v katerem ima korenine tudi kasneje oblikovano, danes pa zelo uveljavljeno poslovodno računovodstvo oziroma računovodstvo za odločanje), vse s številnimi lastnimi novimi rešitvami. Njegove knjige, ki so raziskovalni dosežki teh disciplin, so bile in so v veliki meri obvezna teoretska in strokovna podlaga računovodenja v organizacijah. Danes je ta teoretična zasnova značilnost slovenske računovodske šole, ki se je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja z njegovima kodeksoma računovodskih načel in poklicne etike računovodij uveljavila v celotni Jugoslaviji, strokovno združenje računovodij v Beogradu pa se je s knjižnim prevodom teh del v angleščino predstavilo na mednarodni konferenci 1975, pot pa so našla tudi v svet, saj so ju kot novosti objavili tudi na Japonskem in Kitajskem.

Profesor dr. Turk je posebej znan kot avtor domačih računovodskih standardov. Čeprav je za vsa njegova računovodska dela značilno, da je najprej razvil teoretične rešitve, nato pa v celoti dodelal tudi možnost praktične uporabe, so prav slovenski računovodski standardi s tega vidika za slovenski poslovni svet neprecenljive vrednosti. Rešitve, ki jih je na računovodskem področju predlagal dr. Turk, so zelo strokovne in hkrati preproste. In prav zadnje je verjetno razlog, da je med nepoznavalci računovodske teorije včasih slišati, da je računovodstvo knjigovodska tehnika, ki ni vredna znanstvene obravnave. Prav dela profesorja dr.

Ivana Turka dokazujejo, da računovodstvo kot del poslovno-organizacijskih znanosti zahteva (tako kot druge znanosti) najprej jasno teoretično opredelitev in šele nato praktično uporabo.

*Znani računovodski strokovnjak angleškega rodu (Drury, 1992) je v svoji knjigi *Management and Cost Accounting* napisal, da je računovodstvo gospodarski jezik, s katerim se sporazumevajo tisti, ki jih računovodske informacije zanimajo. Računovodske informacije pa zanimajo zelo veliko ljudi in ne le menedžerjev v podjetju, kot se pogosto misli. Splošno znana resnica je, da se na podlagi računovodskih informacij, ki so nanizane v letnem poročilu organizacije, odločajo: sedanji in potencialni delničarji, prevzemajoča podjetja, analitiki delnic, posojilodajalci, dobavitelji, država in njene institucije, zavodi in še mnogi drugi. To pove, da uporablja računovodstvo kot jezik sporazumevanja izjemno veliko uporabnikov. Pogoji, da se tisti, ki se med seboj pogovarjajo, tudi v resnici razumejo, je, da govorijo isti jezik, kar pomeni, da tisti, ki informacije posredujejo, te razumejo enako kot tisti, ki so jim namenjene. In tu je bil pri računovodstvu, reviziji in financah največji problem. Zakaj?*

Po mnenju dr. Ivana Turka (Turk, 2000) je razlog v tem, da se v letih po drugi svetovni vojni ni posvečalo dovolj pozornosti razvijanju strokovnega izrazja, zlasti na področju računovodstva in financ, čeprav se je stroka zelo hitro razvijala. Posledice pa so bile:

- 1. iste vsebine iz stroke so bile poimenovane z različnimi izrazi,*
- 2. z istim strokovnim izrazom so bile poimenovane različne vsebine,*
- 3. z besedami izraženi pojmi največkrat sploh niso bili jasno in nedvoumno opredeljeni.*

Večina teh dilem je jubilant, če ne v celoti odpravil, pa vsaj omilil z obširnim (1083 strani) Pojmovnikom računovodstva, financ in revizije, ki ga je leta 2000 izdal Slovenski inštitut za revizijo, založila pa Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije. Njegov osrednji del je namenjen opredelitvi izbranih strokovnih pojmov s področja računovodstva, financ in revizije. Pojmi v slovenskem jeziku so razvrščeni po abecednem redu, vsakemu pa sledita ustrezen pojem v angleškem jeziku in opisno pojasnilo v slovenskem jeziku. Temu je dodan še angleško-slovenski strokovni slovar. V njem so po abecednem redu navedeni angleški pojmi in v slovenščini pojasnjena njihova vsebina. Tako oblikovan pojmovnik daje bralcu zagotovilo, da ne bo izbral napačnega izraza za isto vsebino, ne glede na to, ali jo bo želel pojasniti v slovenskem ali angleškem jeziku. To pa je v sedanjem času, ko je angleščina zlasti v poslovnem okolju enakovreden jezik slovenskemu, neprecenljivega pomena. Omogoča ne le razumevanje Slovencev med seboj, temveč tudi Slovencev z angleško govorečimi partnerji.

Dr. Ivan Turk je že več let v pokoju. Zadnja leta živi v domu starejših občanov Deos. Tisti, ki imamo z njim stalne stike, vemo, da to ne pomeni, da uživa sadove svojega preteklega dela, temveč je le spremenil aktivnosti. Če je bilo sestavni del njegovega delovanja v času redne zaposlitve delo s študenti, sodelovanje z različnimi strokovnimi organizacijami na področju računovodstva, revizije in financ, kreiranje računovodskih in revizijskih rešitev, zdaj piše spomine in zapisuje izsledke na področjih, ki jih je "kot konjičke" spremljal vse življenje. Zato bomo po daljšem premoru, ko ga zaradi coronavirusa ni bilo mogoče obiskati, presenečeni, če ob obisku ne bo pokazal novega sestavka ali celo knjige, ki jo je napisal v času, ko je bil v izolaciji. Sestavek bo lahko s področja numizmatike, filatelije, zgodovine Ljubljane, turističnih krajev v Sloveniji ali kaj drugega. S svojo pronicljivostjo in iznajdljivostjo bo izdelek predstavil in povprašal, kje bi ga bilo mogoče objaviti. Njegovo jasno izražanje misli, stalna dejavnost in velika storilnost nas opogumljajo, da mu zaželimo še veliko ustvarjalnih let z obljubo, da bomo ob 100. obletnici njegovi učenci (teh ni malo) pripravili slavje, primerno letom ter njegovim strokovnim in znanstvenim dosežkom.

Hilde Blomme*

Coronacrisis' impact on reporting and auditing and further developments on EU level

Vpliv koronavirusa na poročanje in revidiranje in nadaljnji razvoj dogodkov na ravni EU-ja

SUMMARY ● *The coronacrisis has impacted us all. Next to the astounding health implications, this crisis also has significant economic effects on companies, for example due to restrictions in production, trade and consumption or due to travel bans. These economic effects impact companies' accounting, reporting and auditing financial statements.*

This article highlights some potential implications of the coronacrisis to reporting and auditing. Under the auditing and assurance section, another important development is covered: the European Single Electronic Format (ESEF) which has become effective in 2020 to improve accessibility and comparability of the financial information of the issuers on EU regulated markets. Furthermore, ongoing European Union discussions on audit policy are highlighted. Finally, the latest developments on and growing support for non-financial information assurance on European level are featured.

Key words ● *coronacrisis, going concern, impairment, audit, audit report*

POVZETEK ● *Koronakriza vpliva na vse nas. Poleg presenetljivih posledic za zdravje ima ta kriza tudi pomemben gospodarski učinek na družbe, na primer zaradi omejitev proizvodnje, trgovine in potrošnje ali zaradi prepovedi potovanja. Ta gospodarski učinek vpliva na računovodenje, poročanje in revidiranje računovodskih izkazov družb.*

Članek pojasnjuje nekatere možne posledice koronakrize na poročanje in revidiranje. Poglavje o revidiranju in zagotovilih vključuje še pomemben razvoj evropske enotne elektronske oblike (ESEF), ki je začela veljati leta 2020 za izboljšanje dostopnosti in primerljivosti računovodskih informacij izdajateljev na organiziranih trgih EU-ja. Poleg tega avtorica osvetljuje tekoče razprave Evropske unije o revizijski politiki. Na koncu prikazuje najnovejši razvoj dogodkov in vse večjo podporo zagotavljanju neračunovodskih informacij na evropski ravni.

Ključne besede ● *koronakriza, delujoče podjetje, oslabitev, revizija, revizijsko poročilo*

JEL: M 42

* Deputy CEO Accountancy Europe.

1. HOW DOES THE CORONACRISIS IMPACT REPORTING?

Accountancy Europe has been on the forefront in supporting accountants, auditors and advisors throughout this difficult period. We have provided information, guidance, and updates in reporting:

- set up two hubs with resources for European accountants and banks
- issued our publication Coronavirus crisis: implications on reporting and auditing (March 2020)
- summarised actions taken in different European countries in our publication Coronavirus crisis: country responses to the implications on reporting (April 2020)
- issued a podcast Reporting and auditing during the coronavirus pandemic (April 2020)

The coronavirus outbreak implies passing a greater degree of judgement on the financial statements and interim reports for 2020, including accounting estimates, revenue recognition and other financial statement disclosure requirements. The impact of breaches of covenants, onerous contracts provisions and restructuring plans also deserve consideration.

Nonetheless, accounting standards should be applied uniformly. It is important to be transparent and provide investors with appropriate information.

1.1. Going concern

The coronavirus outbreak results in going concern issues for companies in 2020, due to the massive pausing of business activity. Companies need to assess if they can continue as a going concern and disclose their judgements in the notes to the financial statements.

Even though operating in a high-level uncertainty environment, management is expected to prepare different scenario forecasts (e.g. using different go-back-live dates, receiving or not government aid, etc.) and to update them accordingly until financial statements are authorised for issue.

1.2. Impairment considerations

The coronavirus outbreak and related measures (e.g. lockdown) may result in an impairment trigger for reports with a 2020 period-end. However, the period in which the impairment test will be performed will depend on company specific circumstances, such as the industry or country the company operates in, and/or level of aid received.

On a practical note, there may be measurement uncertainty in view of IAS 36 as a result of the coronavirus and the related measures taken to limit the outbreak.

1.3. IFRS 9 Financial Instruments (for corporates)

The principles-based nature of IFRS 9 includes sufficient flexibility to faithfully reflect the specific circumstances of the coronavirus outbreak and the associated public policy measures.

For 2020 period-ends or interim reports, all companies should consider the impact of the coronavirus on the expected credit losses (ECL) of trade receivables, contract assets, lease receivables, intercompany loans and any other financial assets (not measured at fair value through profit or loss) in accordance with IFRS 9 ECL requirements.

Although current circumstances are difficult and create high levels of uncertainty, if ECL estimates are based on reasonable and supportable information, useful information can be provided about ECLs. The effects of any government support on ECL measurement will need to be carefully considered when reflecting this into the likelihood of delayed payment or customer default.

Disclosures (e.g. identifying and explaining critical estimates used in the ECL calculation) are an important aspect of ECL reporting as well.

There could be other IFRS 9 related issues, including the ability to continue hedge accounting and the implications of any changes to the terms of a loan agreement which could result in a derecognition or modification gain or loss.

2. AUDIT AND ASSURANCE DURING AND AFTER THE CORONACRISIS

2.1. The Coronacrisis' impact on auditing?

We issued two publication on coronavirus' impact on auditing:

- [Coronavirus' impact on auditing for 2019 year-ends and beyond](#) (April 2020)
- [Coronavirus' impact on ongoing audits](#) (June 2020)

They set out how the coronacrisis impacts businesses and aim to support European auditors in adapting their work on ongoing audits, including interim reviews. To this end, we have analysed coronacrisis related auditing guidance, issued by global institutions, national regulators and professional institutes. This newly available guidance supplements the [International Standards on Auditing \(ISAs\)](#), or other standards and rules applicable in relevant jurisdictions, that

continue to apply fully as usual. As pointed out by many regulators, professional requirements and the expected level of audit quality have not changed.

Based on the above, we highlight the following matters to be considered by the auditors in ongoing audits as coronavirus continues to impact businesses as well as their audit:

2.1.1. CORONAVIRUS' IMPACT ON AN AUDITOR'S RISK ASSESSMENT OF A COMPANY

The auditor's risk assessment, and whether this needs to be revised because of the threat of new significant risks, for instance the company's liquidity. As the current situation is very fluid, it will need to be constantly reconsidered during the audit. Further guidance can be found in ISA 315 *Identifying and assessing the risks of material misstatement*.

2.1.2. OBTAINING AUDIT EVIDENCE

Auditors should consider how to gather sufficient appropriate audit evidence. In this, auditors should recognise that they may need to change the audit approach and develop alternative procedures, particularly in group audit engagements with subsidiaries to which access is restricted. This continues to be required to be able to report or consider modifying the audit opinion. The auditor should envisage the greater use of technology in sharing data or hosting virtual meetings. ISA 500 *Audit Evidence* provides further details. The Committee of European Auditing Oversight Bodies (CEAOB) advises auditors to explore the use of technology to the maximum extent possible in order to obtain sufficient and appropriate audit evidence.

2.1.3. IMPLICATIONS FOR THE AUDITOR'S ASSESSMENT OF GOING CONCERN ASSUMPTION

This will undoubtedly be a key focus of many current and forthcoming audits given that uncertainty about the global economy and the immediate outlook for many companies has increased. ISA 570 on *Going Concern* remains applicable.

For example, management's assessment of going concern may need to include:

- updating forecasts and sensitiveness as considered appropriate, considering risk factors identified and different possible outcomes
- reviewing of projected covenant compliance in different scenarios
- changing management's plans for future actions
- expanding disclosures

The CEAOB urges auditors to pay close attention to the entity's assessment regarding its ability to continue as a going concern. In addition, auditors should

consider the impact of their evaluation of management's assessment on the auditor's report and the communication with those charged with governance.

The guidance issued by the IAASB includes examples of events and conditions that may exist as a result of the coronavirus and that may cast doubt on an entity's ability to continue as a going concern.

2.1.4. CONSIDER THE ADEQUACY OF MANAGEMENT'S DISCLOSURES ABOUT CORONAVIRUS' IMPACT

The auditor needs ensure that management's disclosures appropriately describe the company's prospects and how financial statements' users might be affected. This all while recognising the current high degree of uncertainty. Auditors need to also consider their responsibilities in relation to other information presented by management with the financial statements. This is covered in ISA 720 *The auditor's responsibilities related to other information*.

2.1.5. AUDITOR'S INVOLVEMENT RELATED TO GOVERNMENT SUPPORT

Governments have promptly responded to support companies by introducing a wide range of measures such as deferral of tax payments, loan guarantees, direct loans or grants, and wage subsidies. Along with these measures, additional regulatory and reporting requirements have also been established to ensure that taxpayers' money is not misused.

The International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA) reminds auditors that such assistance should not involve assuming a management responsibility by the auditors. Auditors shall be satisfied that the entity's management makes all judgements and decisions that are their proper responsibility.

In a number of European countries (e.g. Austria, Denmark, France, the Netherlands, Luxembourg) the auditor's responsibility has been extended to provide assurance on the use of government grants.¹

2.1.6. THE IMPACT OF THE COMPANY'S FUTURE PROSPECTS ON THE AUDITOR'S REPORT

The auditor should consider the difficulties that management may have in preparing future projections, recognising the highly uncertain and fluid situation. Indeed, such projections could change significantly in a short space of time. It is essential for the auditors to use professional judgement and scepticism. They

¹ More details on national policies are provided in Accountancy Europe's publication [Coronavirus' impact on ongoing audits](#).

need to exercise care to ensure that any projections reflect the situation as, and when, an audit report is to be signed.

The IAASB highlights that users expect more transparency on the coronavirus' material effects on entities.

Potential effects on the auditor's report

The implications for the auditor's report may include²:

- for public interest entities, a key audit matter (KAM) related to additional audit work needed because of the coronavirus outbreak. for instance, to describe the approach for group audit, explain there is no material uncertainty or no going concern uncertainty
- an 'emphasis of matter' paragraph, for example to highlight a significant subsequent event disclosed in the financial statements, or a significant uncertainty arising from the outbreak
- a material uncertainty in relation to a going concern paragraph
- a qualification, or adverse opinion, for example in respect of inadequate disclosures, or going concern uncertainties, in the financial statements
- a qualified opinion, or a disclaimer of opinion, because of scope limitation when unable to obtain sufficient appropriate audit evidence. for instance, when stocktakes could not be attended in person.

2.2. Implementing the European Single Electronic Format (ESEF)

2.2.1. WHAT IS ESEF?

The EU Transparency Directive establishes requirements for issuers whose securities are admitted to trading on a regulated market situated or operating within a Member State. These include a requirement to make public an annual financial report which includes audited financial statements, management report and issuer's responsibility statements.

When the Directive was amended in 2013, a new requirement stipulated that issuers shall prepare their annual financial reports in a single electronic reporting format with effect from 1 January 2020. The amending Directive stated that

² The following ISAs are relevant:

ISA 700 Forming an opinion and reporting on financial statements

ISA 701 Communicating key audit matters in the independent auditor's report

ISA 705 Modifications to the Opinion in the Independent Auditor's Report

ISA 706 Emphasis of Matter Paragraphs and Other Matter Paragraphs in the Independent Auditor's Report

"a harmonised electronic format for reporting would be very beneficial for issuers, investors and competent authorities, since it would make reporting easier and facilitate accessibility, analysis and comparability of annual financial reports".

The European Securities and Markets Authority (ESMA) was assigned the responsibility to develop regulatory technical standards (RTS) to specify this electronic reporting format. ESMA published and updated European Single Electronic Format (ESEF) RTS including the taxonomy to be used for ESEF which is based on the IFRS Taxonomy,

In the language of technology, annual financial reports must be prepared in the eXtensible Hypertext Markup Language (XHTML) and IFRS consolidated financial statements must be tagged in the same file with the eXtensible Business Reporting Language (XBRL). Consequently, consolidated financial statements reported in the electronic files will be both human-readable (through XHTML) and machine-readable (through XBRL). This is expected to produce a number of benefits, including cost saving for users of annual financial reports, greater speed, reliability and accuracy of data handling, and better quality of information and decision-making.

The scope of ESEF's tagging requirements have been deliberately restricted. For the first two years, only the primary consolidated financial statements must be tagged in addition to general information about the entity. As from 2022, accounting policies and individual notes to the consolidated financial statements will also need to be "block tagged" using a single XBRL element.

2.2.2. WHAT IS REQUIRED FROM AUDITORS?

In May 2019, the European Commission (EC) services issued a Questions and Answers document on ESEF. According to this document, ESEF Regulatory Technical Standard (ESEF RTS) is a binding legal instrument, and therefore the provisions included therein shall be considered as "statutory requirements" within the meaning of Article 28(2)(c)(ii) of the EU Audit Directive. In other words, the statutory auditors/audit firms shall conclude on whether the digitised consolidated financial statements are prepared in accordance with the ESEF RTS.

2.2.3. WHAT GUIDANCE IS AVAILABLE FOR AUDITORS

The EC asked the Committee of European Auditing Oversight Bodies (CEAOB) to explore how the audit of ESEF could be carried out in practice, with a view to possibly provide guidance to the market.

The CEOB established a project team (within the ISA Subgroup) working on the role of the auditor in relation to ESEF filings. The objective was to reach maximum

consistency possible at European level; hence setting overall principles, with provision of flexibility to national circumstances where necessary, for instance related to auditor's reporting.

The CEAOB team requested Accountancy Europe, as the representative of the profession, and European Contact Group (ECG), to engage in an interactive process and to offer technical expertise from the field as an input to their work. We, in coordination with the ECG, had several discussions on different levels with the EC and the CEAOB project team on the matter.

In November 2019, CEAOB issued their guidance according to which the statutory auditor should both:

- Ensure that the human-readable layer of the financial statements included in the electronic report prepared by the entity is either audited, or identical to the audited information, and
- Determine whether the information embedded in the electronic report is marked-up in compliance with the ESEF requirements.

The CEAOB noted that there is a benefit in consistent reporting by auditors, across Member States, on the conclusion related to ESEF. The guidance also recognises that in some jurisdictions the reporting format may be affected by national legal provisions.

In December 2019, we issued a joint paper with ECG on the auditor's role regarding ESEF Assurance. This paper shares the CEAOB views mentioned above and provides further practical considerations for auditors. It also suggests that considering the lack of a specific standard, ISAE 3000 seems to be the most appropriate standard to be applied in ESEF-related assurance engagements.

2.2.4. IMPLEMENTATION STATUS IN EU MEMBER STATES

In order to have an effective ESEF implementation at national level, there should be:

- guidance to explain how ESEF interacts with national law (implementing the EU Transparency, Accounting and Audit Directives)
- amendments to national law and regulations where necessary and appropriate
- a clear process companies (and possibly auditors) will need to follow in connection with the digital filing of the annual financial reports with the Officially Appointed Mechanism
- guidance on the role of the auditor, including exposure of any new rules or standards to be applied in ESEF Assurance engagements

At Accountancy Europe we have been monitoring national regulatory developments in connection with ESEF and observe that uncertainties are yet to be solved at national level. To the best of our knowledge, no country has published a full suite of the necessary guidance. In many countries, amendments to national laws and regulations are being consulted by the time of writing this article. As a result, readiness activities at issuers are not as advanced as would be hoped.

2.2.5. WHAT IS NEXT?

ESEF Solutions

Software providers offer a wide range of short-term solutions for ESEF requirements. These enable issuers to transform their financial statements into ESEF-compliant digital files. We expect that in medium-term the tagging process will be integrated into Enterprise Resource Planning systems used by the companies. In other words, the software will be able to provide smart ways to tag data to taxonomy elements. These include intelligent auto tagging of the commonly used data and tagging in source documents such as spreadsheets maintained independently.

NFI Standards and Taxonomy

As noted in the Commission's Communication on [the European Green Deal](#), users of non-financial information (NFI), mainly investors and civil society organisations, are demanding more and better information from companies about their social and environmental performance and impacts. In this regard, the Commission launched [a public consultation](#) on the review of the Non-Financial Reporting Directive 2014/95/EU (NFRD).

Referring to ESEF, the Commission requests the views of stakeholders on whether it would be useful to tag non-financial information and make them machine-readable. This requires establishment of a taxonomy based on specific reporting standards. Consequently, we may observe the development of a set of European NFI reporting standards and ultimately digital reporting for both financial and non-financial information.

ESEF Event

In order to explore opportunities, challenges and way forward for an effective implementation of ESEF, Accountancy Europe will be hosting an event on 12 October 2020. The discussion will embrace both regulatory aspects and practical implications.

2.2.6. EU DISCUSSIONS ON AUDIT POLICY

The Wirecard case is starting to attract some attention in Brussels too. The European Commission has tasked ESMA with investigating the role (and potential failures) of supervision, and its investigation should be concluded in October 2020.

In September 2020 there will be a hearing in the European Parliament Plenary on Wirecard, and we can also expect another explicit resolution on the case. Legally, such resolutions and Parliament hearings are non-binding.

Why does this matter then? Because given the persistent calls for audit reform from within the European Parliament, and should these become even more frequent and powerful, the pressure on the European Commission to consider some form of action may increase further.

It is difficult to predict when and how the Commission does decide to revisit audit legislation. But as far as the Parliament is concerned, we have heard calls for reviewing audit rotation rules, banning the provision of any non-audit services by audit firms (of public interest entities), addressing the oligopoly of the Big Four, having auditors appointed by an independent body and introducing mandatory joint audits. We saw some of these positions expressed in a 23 June joint statement by the greens and liberals for example.

At Accountancy Europe we will follow these developments in Brussels closely, offer our help to key stakeholders and policy makers to inform the discussions, and bring the audit profession's positive contributions to the table. What happened to Wirecard – and pending any conclusions from the ongoing investigations – appears to be the result of multi-faceted failures that need to be addressed horizontally and holistically, including in the area of corporate governance. The profession stands ready to play its role in helping to address any issues that the ongoing investigations may unravel.

2.2.7. SETTING UP FOR HIGH-QUALITY NON-FINANCIAL INFORMATION ASSURANCE IN EUROPE

NFI is crucial for companies, investors and other stakeholders to make sound business decisions. It makes environmental, social and governance impacts transparent to support moving to more sustainable economies. Providing independent assurance on the reported NFI enhances its quality and reliability. The demand for assurance on NFI has been growing steadily, but the practice still varies across Member States.

Our publication [Towards Reliable Non-Financial Information Across Europe](#) from February 2020 sets out how European countries have transposed the NFRD into

national law and the impact on the role of the statutory auditor and independent assurance services provider. We also look into the voluntary assurance practice beyond legal requirements across Europe.

Our factsheet shows that out of the 26 European countries covered:

- 12 countries apply the minimum requirement for the statutory auditors to check whether NFI has been provided
- 11 countries have an additional requirement to check the consistency of NFI with the financial statements
- 3 countries opted for mandatory independent assurance over the NFI
- 14 countries indicated to have companies seeking voluntary independent assurance

As the importance of NFI is growing, stakeholders also need to know if the information can be trusted. Independent, external assurance enhances the reported NFI's reliability, strengthens confidence in markets and contributes to the global sustainable finance objectives.

Our Position Paper *Setting Up for High-Quality Non-Financial Information Assurance in Europe* from June 2020 explores three conditions to develop and ensure high-quality NFI assurance, which we hope will inspire the European Commission in its further work on NFI assurance:

1. EU regulatory framework mandating assurance
2. professional standards applicable to all assurance service providers
3. public oversight of assurance service providers

The European Commission issued its *Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive*. The key findings are:

- Very strong support for a requirement on companies to use a common NFI reporting standard
- Strong support for simplified standards for SMEs
- Strong support for stricter audit requirements
- Strong support for digitalisation of NFI
- Strong support for a requirement on companies to disclose their materiality assessment process
- Moderate support for requiring all information to be disclosed in the management report
- Strongest support to expand the scope of the NFRD to certain categories of company
- Concerns about the interaction between different pieces of sustainability reporting legislation
- Strong support to use taxonomy structure for environmental disclosures

As far as the support for stricter audit requirements, in summary, 67 % of respondents believe that the EU should impose stronger audit requirements for NFI. If the EU were to introduce stronger audit requirements, respondents were evenly divided as to whether the requirement should be for limited assurance or reasonable assurance.

Indeed, most respondents argue that assurance is needed for NFI, except for some preparers who consider that companies should be left to choose whether they will assure their reported FI. Several respondents stressed the need of consistent assurance requirements for NFI across the Member States and across companies. This would allow a level playing field within the EU. Some users and preparers also mentioned the need to simplify this reporting burden for smaller companies.

There are split views on the type of assurance that needs to be provided for NFI. Preparers generally prefer a limited level of assurance, especially for smaller and medium size enterprises (SMEs). Cost of assurance is one of their major concerns, especially for SMEs and they raised the need of proportionate assurance requirements for this category. Users are more in favour of reasonable assurance to allow for reliability of the reported information. In the absence of a complete set of assurance standards, a significant number of respondents from both groups preferred a gradual approach starting with a requirement for limited assurance and then moving gradually to a system with reasonable assurance in the longer term. Concern over cost of assurance, especially reasonable assurance, was a common point raised by all categories of respondents.

Most respondents believe that a common assurance standard will have to be used for this work. International standards to be developed by the **International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB)** were among the preferred options of the respondents, while some of them also indicated the possibility to use the current ISAE 3000 standards to start with. Other assurance standards mentioned were AA1000 and Global Reporting Initiative (GRI) Sustainability Reporting Standards. Many users and preparers are in favour of the development of a European common assurance standard. A significant number of respondents raised the point that reporting standards are also a key factor for the assurance process and that it should be common across Member States. Among them, several expressed a preference for the development of key performance indicators (KPIs).

Some respondents stated that auditors are best placed to provide assurance on NFI, while a smaller number mentioned that this should not necessarily be the case. Some users, preparers and others referred that assurance should be verified

by an independent third party. A few also mentioned that it would be useful for the assurance providers to have specific qualifications on the content of the NFI (e.g. natural, social and human capital) to ensure a high level of quality of the verification.

The European Commission expects to adopt a proposal to revise the NFRD in the first quarter of 2021.

Dr. Borut Bratina, dr. Andreja Primec*

Komunikacija revizorjev z odgovornimi za upravljanje – pravni vidik

Communication with those charged with governance – legal aspect

POVZETEK ● *Avtorja v članku sistematično opredelita organe upravljanja in različne vrste revizorjev. Za učinkovito delovanje obojih je izjemno pomembna medsebojna komunikacija. Zunanjega revizorja imenuje skupščina družbe na predlog nadzornega sveta, ki ga pripravi revizijska komisija. Takšen postopek imenovanja odraža tudi položaj zunanjega revizorja. Revizijsko komisijo imenuje nadzorni svet, da mu pomaga pri izpolnjevanju njegovih pristojnosti. Notranjo revizijo oblikuje in imenuje uprava družbe ob soglasju nadzornega sveta. Hkratno poročanje notranje revizije upravi in nadzornemu svetu poveča njeno neodvisnost.*

Ključne besede ● *organi upravljanja – skupščina, nadzorni svet, uprava in pravni odbor, zunanji revizor, revizijska komisija, notranja revizija*

SUMMARY ● *In this article, the authors systematically define first the governing bodies and then the different types of auditors. Communication between them is essential for the effective functioning of both. The General Meeting of the Company appoints the external auditor on the proposal of the Supervisory Board prepared by the Audit Committee. Such an appointment procedure also reflects the position of the external auditor. The Supervisory Board appoints the Audit Committee to assist the Board in fulfilling its responsibilities. The internal audit is formed and appointed by the company's Management Board having the consent of the Supervisory Board. Simultaneous reporting of internal audit to both the Management Board and the Supervisory Board increases its independence.*

Key words ● *governing bodies – general meeting, supervisory board, management and board of directors, external auditor, audit committee, internal audit*

JEL: K 20, K 22, G 30

* Borut Bratina, izr. prof. za področje gospodarskega prava na Ekonomsko-poslovni fakulteti Univerze v Mariboru, predstojnik katedre za gospodarsko pravo in predstojnik Inštituta za gospodarsko pravo, borut.bratina@um.si.

Andreja Primec, izr. prof. za pravo na Ekonomsko-poslovni fakulteti Univerze v Mariboru, andreja.primec@um.si.

1. UVOD

Korporacije zaradi svoje ekonomske moči pomembno vplivajo na gospodarska, politična in družbena razmerja doma in po svetu. Če je še včeraj veljalo, da je edino merilo uspešnosti korporacij ustvarjanje dobička, so kritike proti takšnemu naziranju vse glasnejše. V znanstvenih in strokovnih krogih so prednostna vprašanja trajnostnega razvoja, h kateremu lahko v veliki meri pripomore družbeno odgovorno korporativno upravljanje. Odgovornost zanj nosijo vsi deležniki korporativnega upravljanja, največje breme pa pripada organom upravljanja. Ker njihove odločitve ne vplivajo le na družbo in družbenike, temveč tudi na ostale deležnike (vlagatelje, upnike, delavce, banke itd.), v širšem smislu pa na celotno družbeno skupnost, morajo o svojem poslovanju letno poročati in svoja poročila tudi javno objavljati. Nadzor nad verodostojnostjo podatkov iz letnega poročila izvajajo neodvisni strokovnjaki – revizorji. V zadnjem obdobju smo priča nenehnemu širjenju obveznosti revizorjev¹, kar utemeljuje zgoraj izpostavljeno trditev o pritiskih k družbeno odgovornemu upravljanju, po drugi strani pa poudarja vlogo revizorjev pri utrjevanju zaupanja vlagateljev in javnosti v finančno poslovanje korporacij. Kot je zapisano v preambuli Uredbe EU št. 537/2014 o posebnih zahtevah v zvezi z obvezno revizijo subjektov javnega interesa, visoka kakovost revizije prispeva k pravilnemu delovanju trgov z izboljšanjem integritete in učinkovitostjo računovodskih izkazov. Zato zakoniti revizorji izpolnjujejo zelo pomembno družbeno vlogo.

V prispevku bomo prikazali, kako poteka komunikacija med organi, odgovornimi za upravljanje, in revizorji, pri čemer bomo posebej izpostavili vlogo zunanjega revizorja, revizijske komisije nadzornega sveta in notranje revizije. Izhajali bomo iz zakonske opredelitve pristojnosti organov upravljanja in "revizijskih organov", saj le-ta določa komunikacijske poti, ki jih je vselej treba upoštevati, gre namreč za kogentna pravila. V prispevku se bomo osredotočili predvsem na prikaz komunikacijskih poti med organi upravljanja in revizorji pri oblikovanju in pregledu letnega poročila.

Komunikacija med revizorji in organi upravljanja poteka dvosmerno in vzajemno, eni in drugi so dajalci in prejemniki informacij. Revizorji potrebujejo informacije od organov upravljanja zato, da lahko izvedejo revizijo. V tem smislu so revizorji prejemniki informacij. O svojih ugotovitvah so dolžni obvestiti organe upravljanja revidiranega subjekta, kar jih postavlja v vlogo dajalca informacij. Organi

¹ Kot npr. pregled izjave o upravljanju družbe in izjave o nefinančnem poslovanju (podrobneje v Bratina, 2016, in Primec, 2017).

upravljanja so dolžni posredovati revizorjem vse potrebne informacije za izvedbo revizije (vloga dajalca informacij), hkrati od revizorjev prejema usmeritve in priporočila v zvezi z računovodskim poročanjem oziroma potrebne informacije za nadziranje postopka računovodskega poročanja (prejemniki informacij). Kateri organ upravljanja (poslovodni ali nadzorni) je pristojen za komunikacijo z revizorjem, je odvisno od upravljalvske strukture revidiranega organa in od vsebine informacije.

Vsebinsko letnega poročila in pristojnosti organov upravljanja v zvezi z letnim poročilom določa ZGD-1, medtem ko je revidiranje urejeno v drugih predpisih, prvenstveno v Zakonu o revidiranju (ZRev-2), ki podrobneje ureja način in pogoje, pod katerimi se izvaja revidiranje. Pomembno normativno vlogo pri revidiranju imajo tudi Mednarodni standardi revidiranja (v nadaljevanju MSR), ki jih izdaja Odbor za Mednarodne standarde revidiranja in dajanja zagotovil (International Auditing and Assurance Standards Board, IAASB) pri Mednarodni zvezi računovodskih strokovnjakov (International Federation of Accountants, IFAC), saj ZRev-2 izrecno napotuje na njihovo uporabo². V prispevku bomo posebno pozornost namenili MSR 260 – Komuniciranje s pristojnimi za upravljanje, ki je bil novembra 2015 noveliran v sklopu širše preнове MSR-jev, ki je potekala med drugim tudi z namenom izboljšanja komunikacije med revizorji in organi oziroma osebami, pristojnimi v organizacijah za njihovo upravljanje (Zdolšek, 2019).

2. ORGANI UPRAVLJANJA IN NJIHOVE PRISTOJNOSTI

2.1. Splošno o delitvi upravljalvskih pristojnosti v dvotirnem in enotirnem sistemu upravljanja

Temeljni zakonski predpis, ki v Sloveniji ureja upravljanje gospodarskih subjektov³, to je Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1), prepušča izbiro med enotirnim in dvotirnim sistemom upravljanja družbam (ustanoviteljem oziroma delničarjem). Medtem ko sta skupščina in uprava v dvotirnem sistemu ali upravni odbor v enotirnem sistemu upravljanja obvezna organa, je poseben nadzorni organ v primerjalnem pravu načeloma fakultativni organ, razen v primeru

² Revidiranje poteka na način, določen s tem zakonom, z mednarodnimi revizijskimi standardi in drugimi pravili revidiranja, ki jih sprejema Agencija, ter drugimi zakoni, ki urejajo revidiranje pravnih oseb ali druge oblike revizije, in predpisi, izdanimi na njihovi podlagi (1. odstavek 4. člena ZRev-2).

³ Za potrebe tega članka pod pojmom organi upravljanja razumemo "upravljanje" kot "proces odločanja" v posamezni družbi, ki je porazdeljen med skupščino družbenikov, poseben organ nadzora (če ga družba ima) in organ vodenja (ali poslovodni organ).

zakonsko določenih izjem (kot npr. nadzorni svet v delniški družbi v državah z dvotirnim sistemom upravljanja: Nemčija, Avstrija, Slovenija, Hrvaška ...).

Zakonske določbe, ki opredeljujejo pristojnosti in razmerja v upravljavski strukturi družbe, so kogentnega značaja. Zakon pa v posameznih primerih izrecno napotuje, da določena vprašanja uredijo delničarji s statutom (kot npr. število članov in dolžino mandata v organih vodenja in nadzora, prvi odst. 183. člena ZGD-1) oziroma izjemoma dopušča drugačno ureditev od zakonske (drugi odst. 183. člena ZGD-1).

V dvotirnem sistemu je razmejitev pristojnosti med posameznimi organi določena z zakonom. Člani uprave ne smejo biti hkrati člani nadzornega sveta. Uprava vodi posle družbe samostojno in na lastno odgovornost (prvi odstavek 265. člena ZGD-1). V praksi navedena zakonska opredelitev pomeni, da nihče ne more upravi dajati obveznih navodil, kako naj vodi posle družbe in tako se tudi uprava ne more razbremeniti odgovornosti, če ravna po navodilih tretjih. To določilo onemogoča delegacijo pristojnosti uprave na posamezne člane uprave ali celo na tretje.

V enotirnem sistemu pa poznamo delegacijo pristojnosti vodenja tekočih poslov na izvršne direktorje. Prav tako je v dvotirnem sistemu upravljanja zakonsko prepovedano prenašanje pristojnosti vodenja poslov na nadzorni svet (peti odstavek 281. člena ZGD-1). Nadzorni svet ali statut lahko določi le, da se smejo posamezne vrste poslov opravljati le z njegovim soglasjem. Če nadzorni svet zavrne soglasje, lahko uprava zahteva, da o soglasju odloči skupščina. Sicer pa šesti odstavek 293. člena ZGD-1 izrecno določa, da skupščina ne more odločati o vprašanjih vodenja poslov, razen če tega ne zahteva poslovodstvo.

V enotirnem sistemu upravni odbor vodi družbo in nadzoruje izvajanje njenih poslov (prvi odstavek 285. člena ZGD-1), kar pomeni da nadzoruje "sam sebe". To je ena od glavnih pomanjkljivosti enotirnega sistema upravljanja, ki se jo skuša odpraviti tako, da upravni odbor (lahko) imenuje enega ali več izvršnih direktorjev, na katere prenese vodenje tekočih poslov, prijave vpisov in predložitve listin registru, skrb za vodenje poslovnih knjig in sestavo letnega poročila (290. člen ZGD-1). Ostali člani so neizvršni direktorji, ki prevzamejo nadzorno funkcijo, medtem ko odgovornost za vodenje družbe še vedno nosi upravni odbor kot organ družbe. Delegacija pristojnosti, ki je upravi v dvotirnem sistemu izrecno prepovedana, je z zakonom dovoljena upravnemu odboru.

Javne delniške družbe (z vrednostnimi papirji katere se trguje na organiziranem trgu) z enotirnim sistemom upravljanja morajo izmed članov upravnega odbora imenovati vsaj enega izvršnega direktorja do največ polovice članov upravnega

odbora (prvi odstavek 291. člena ZGD-1). Dodatno ZGD-1 v tretjem odstavku 289. člena za javne delniške družbe (in tudi družbe, v katerih delavci v skladu z zakonom uveljavljajo svojo pravico do sodelovanja v organih družbe) določa, da mora upravni odbor imenovati revizijsko komisijo, s čimer se tudi v enotirnem sistemu želi zagotoviti neodvisen in strokovni nadzor nad vodenjem poslov.⁴ Člani revizijske komisije so lahko le tisti člani upravnega odbora, ki niso izvršni direktorji. Obveznost oblikovanja revizijske komisije velja tudi za javne delniške družbe z dvotirnim sistemom upravljanja.

ZGD-1 uvaja pomembno razliko med enotirnim in dvotirnim sistemom upravljanja tudi pri pristojnostih v zvezi s sprejemom letnega poročila. Medtem ko daje v dvotirnem sistemu ZGD-1 pristojnost sprejema letnega poročila upravi in nadzornemu svetu in v enotirnem sistemu upravnemu odboru, dovoljuje delničarjem v enotirnem sistemu upravljanja, da s statutom določijo, da skupščina dokončno sprejme letno poročilo (tretji odstavek 285. člena ZGD-1).

Stroga ločenost poslovodne in nadzorne funkcije v dvotirnem sistemu upravljanja, ki je v enotirnem sistemu kljub delitvi članov upravnega odbora na izvršne in neizvršne direktorje bistveno manj izrazita, je tudi ključna za pretok informacij med organi vodenja in nadzora, ki jih nadzorniki nujno potrebujejo pri izvajanju svoje funkcije. Medtem ko imajo neizvršni direktorji na skupnih sejah upravnega odbora kot tudi sicer kot člani upravnega odbora neomejen dostop do vseh pomembnih informacij, je v dvotirnem sistemu za nadzornike pretok informacij slabši. Omejen je predvsem na poročila uprave.

2.2. Pristojnosti organov upravljanja v zvezi z letnim poročilom

Gospodarske družbe morajo za vsako poslovno leto izdelati letno poročilo. Letno poročilo je sestavljeno iz računovodskega poročila, ki vsebuje računovodske izkaze in priloge s pojasnili k izkazu, ter poslovnega poročila. Izkazovati mora resničen in pošten prikaz premoženja in obveznosti družbe, njenega finančnega položaja ter poslovnega izida (61. člen ZGD-1). Obvladujoča družba ene ali več družb mora ob letnem poročilu pripraviti tudi konsolidirano letno poročilo (56. člen ZGD-1). Odgovornost za pravilno sestavo (pravilnost in popolnost informacij) in objavo letnega poročila nosijo člani posloводства in člani organa nadzora (prvi odstavek 60.a člena ZGD-1), kar pomeni, da gre za skupno odgovornost organov

⁴ V enotirnem sistemu lahko upravni odbor prenese vodenje tekočih poslov na izvršne direktorje in potem preostalim t. i. neizvršnim članom upravnega odbora preostane le nadzor nad izvršnimi direktorji. Vodenje družbe (najpomembnejše strateške odločitve) vedno ostane upravnemu odboru kot organu družbe, v delu katerega pa enakopravno sodelujejo tudi izvršni direktorji, ki so sicer s strani skupščine imenovani v upravni odbor družbe.

upravljanja. Letno poročilo morajo podpisati vsi člani posloводства (drugi odstavek 60.a člena ZGD-1).

Sestava letnega poročila je dolžnost posloводства, ki jo je treba opraviti v treh mesecih po koncu poslovnega leta. Posloводство mora v skrbi za pravilnost (zakonitost) letnega poročila sprejeti organizacijske ukrepe glede delitve pristojnosti med člani posloводства, poskrbeti za ustrezno opremljenost računovodskega kadra s sredstvi za delo (računalniki, računalniškimi programi itd.) ter s strokovnim znanjem. Poleg tega mora celoten potek dela koordinirati in nadzirati, kar pomeni, da mora biti v stiku z neposrednimi izvajalci in poskrbeti za pretok informacij.

Pri izvajanju nadzora na področju računovodenja imajo pomembno vlogo neodvisni strokovnjaki – notranji revizorji, ki so v družbi zaposleni ali sodelujejo le kot zunanji sodelavci. Za posloводство so pomemben vir informacij revizorjevo poročilo in informacije notranje revizijske službe. Le z natančnimi in resničnimi informacijami je lahko nadzor verodostojen in uspešen. Na tovrstno kakovost informacij pomembno vpliva položaj nosilca informacije. Zunanji revizor, ki je od družbe neodvisen, je zaradi tega dragocen vir informacij⁵, medtem ko so izvajalci notranje revizije v manj ugodnem položaju, saj je njihova dejavnost organizirana kot služba posloводства. Zaradi večje neodvisnosti in samostojnosti notranjih revizorjev je ZGD-1 v drugem odstavku 281.a člena izrecno določil, da nadzorni svet daje soglasja k imenovanju, razrešitvi in prejemkom vodje notranje revizije ter k aktu, s katerim se urejajo namen, pomen in naloge notranje revizije, ter k letnemu in večletnemu načrtu dela notranje revizije. Notranji revizorji morajo spoštovati stroge standarde o neodvisnosti, nepristranskosti, strokovnosti in potrebni poklicni skrbnosti, določene z Mednarodnimi standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju, ki jih izdaja Inštitut notranjih revizorjev (IIA), ter Kodeks etike (tako imenovani Mednarodni okvir strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju (IIA, 2017).

Naslednja obveznost posloводства je predložitev letnega poročila v pregled revizorju. ZRev-2 to obveznost nadalje konkretizira s tem, da mora posloводство revizorju izročiti tudi vso zahtevano dokumentacijo, mu omogočiti vpogled v poslovne knjige, spise in računalniške zapise ter omogočiti dostop do poslovnih prostorov (prvi odstavek 37. člena ZRev-2). Pristojni za upravljanje pomagajo revizorju pri spoznavanju organizacije in njenega okolja, ugotavljanju primernih virov za revizijske dokaze in zagotavljanju informacij o posebnih poslih ali dogodkih (MSR 260, 4.b odstavek). Po potrebi lahko revizor zahteva, da

⁵ Podrobneje glej Podgorelec, 2016.

poslovodstvo pridobi strokovno mnenje oziroma cenitev pooblaščenega ocenjevalca ustrezne stroke, če je to potrebno za preizkus in oceno posameznih postavk v računovodskih izkazih, revizor pa nima tovrstnega znanja. (tretji odstavek 37. člena ZRev-2). V skladu z MSR 580 mora poslovodstvo revizorju predložiti predstavitveno listino, v kateri zagotavlja, da je izpolnilo svojo odgovornost za pripravo računovodskih izkazov in za popolnost informacij, ki so jih dali revizorju. Predstavitvene listine sicer veljajo kot revizijski dokazi, katerih vrednost je v tem, da potrjujejo druge revizijske dokaze, ki se nanašajo na računovodske izkaze. Kadar revizor dvomi o zanesljivosti pisnih predstavitev ali kadar poslovodstvo ne zagotovi ene ali več zahtevanih pisnih predstavitev, lahko zavrne mnenje o računovodskih izkazih. Pred tem se pogovori s poslovodstvom. Prenovljeni MSR 260 zahteva, da revizor obvesti pristojne za upravljanje o pisnih predstavitvah, ki jih je zahteval od poslovodstva (16.c odstavek). Revizor ima torej nasproti revidirani družbi tako rekoč neomejeno informacijsko pravico in poslovodstvo revidirane pravne osebe mu mora izvrševanje te pravice omogočiti, saj si brez tega ni mogoče predstavljati učinkovitega revidiranja (Podgorelec, 2013).

Poslovodstvo je zadolženo tudi za javno objavo letnega poročila. V ta namen mora posredovati letno poročilo Agenciji Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve (AJPES) v osmih mesecih po koncu poslovnega leta.

V sklop dolžnosti nadzornega sveta, da nadzira vodenje poslov uprave, spada tudi preveritev letnega poročila, ki ga je sestavila uprava. Če je družba v skladu z določili 56. člena ZGD-1 dolžna pripraviti konsolidirano letno poročilo, mora nadzorni svet preveriti tudi to poročilo. Nadzorni svet se seznani tudi z revizorjevim poročilom in se do njega opredeli v smislu, ali je zunanji revizor upošteval in ravnal skladno z zakonodajo in pogodbo o revidiranju ter spoštoval določila o neodvisnosti. Svoje ugotovitve glede letnega in revizorjevega poročila zapiše v poročilo za skupščino. Če se strinja z letnim poročilom, je to sprejeto.

Zaradi preveritve letnega poročila lahko nadzorni svet vpogleda v poslovne knjige in dokumentacijo družbe, njeno blagajno, shranjene vrednostne papirje in zaloge blaga ter druge stvari. To pravico ima poleg nadzornega sveta tudi vsak njegov član in član revizijske komisije, če nadzorni svet ne določi drugače (prvi odstavek 282. člena ZGD-1). To pa ne pomeni delegacije dolžnosti preveritve letnega poročila z nadzornega sveta na posameznega člana ali člana revizijske komisije, saj so določila ZGD-1 v zvezi s preveritvijo letnega poročila kogentna. Pomoč pri izvajanju nadzora na področju računovodenja in torej tudi nad letnim poročilom nadzornemu svetu zagotavlja revizijska komisija. Njeno vlogo bomo podrobneje predstavili v naslednjem poglavju.

3. REVIZOR, REVIZIJSKA KOMISIJA IN NOTRANJA REVIZIJA

Osrednjo vlogo pri pregledu letnega poročila ima zunanji⁶ revizor. Revizor lahko deluje v svojstvu revizorske družbe ali kot samostojni revizor ali samostojna revizorka, ki ima po zakonu, ki ureja revidiranje, dovoljenje za opravljanje revidiranja (1. alineja osmega odstavka 3. člena ZGD-1).

Temeljna naloga revizorja je, da revidira letne računovodske izkaze s pojasnili in pregleda poslovna poročila (in tudi konsolidirana letna poročila) velikih in srednjih kapitalskih družb ter dvojnih družb. Uredba (EU) št. 537/2014 je revizorjem letnih poročil subjektov javnega interesa naložila še dodatno obveznost informiranja s predložitvijo dodatnega poročila revizijski komisiji revidiranega subjekta. V dodatnem poročilu revizor pojasni rezultate letne (obvezne) revizije, pri čemer že uredba določa obsežen nabor podatkov, ki jih je treba vključiti v to poročilo (drugi odstavek 11. člena uredbe).

Kot smo že zapisali, obseg revizije letnega poročila določa ZGD-1, medtem ko način in pogoje, pod katerimi se revizija izvede, določa ZRev-2 (prvi odstavek 57. člena). Revizor revidira računovodsko poročilo, poslovno poročilo pa le pregleda, in sicer v obsegu, ki je potreben, da preveri, ali je njegova vsebina v skladu z drugimi sestavinami letnega poročila, torej z računovodskim poročilom. Revizor tudi preveri, ali poslovno poročilo vsebuje izjavo o upravljanju družbe in izjavo o nefinančnem poslovanju ter pregleda njuno formalno popolnost, vsebinsko pa se v mnenju omeji na pregled podatkov iz 3. in 4. točke petega odstavka 70. člena ZGD-1, ki se nanašata na opis glavnih značilnosti sistemov notranjih kontrol in upravljanja tveganj v družbi v povezavi s postopkom računovodskega poročanja. Revidiranje lahko izvaja samo revizijska družba, v njenem imenu pa revizor. (prvi in drugi odstavek 5. člena ZRev-2). Ker lahko revizijska družba oziroma njen revizor opravlja revizijo le nad subjektom, s katerim ni povezan, se je uveljavil izraz zunanja revizija oziroma zunanji revizor.

Revizorja imenuje skupščina na predlog nadzornega sveta, ki ga pripravi revizijska komisija. Do uveljavitve ZGD-11 je pogodbo z revizorjem v imenu revidiranega subjekta podpisovala uprava, odtlej pa pogodbe, ki podrobneje določajo pomembnejša področja revidiranja in dodatne informacijske dolžnosti revizorja v razmerju do nadzornega sveta, sklepa v imenu nadzornega sveta njegov predsednik (drugi odstavek 281. člena ZGD-1). Za vsebino (sestavo) letnega poročila so odgovorni organi upravljanja, medtem ko je revizor odgovoren za revizorjevo poročilo. Revizor revidira računovodske izkaze s pojasnili in nanje daje

⁶ Izraz zunanji revizor uporabljamo zato, da ga ločimo od drugih revizorjev, kot so npr. so notranji revizorji.

zagotovila o tem, ali so skladni z računovodskim okvirom oziroma ali predstavljajo resnično in pošteno sliko finančnega stanja in poslovanja ter preverja informacije v poslovnem poročilu.

Namen revizije letnega poročila je v tem, da zagotavlja zanesljivost informacij, vsebovanih v letnem poročilu, kar pomeni da ne sme vsebovati napačnih in prirejenih stanj oziroma zaključkov. Zanesljivost revidiranih informacij poleg poudarjene odgovornosti avtorjev letnega poročila zagotavlja prav sodelovanje (komuniciranje) med organi upravljanja in zunanjim revizorjem.

Glede na že omenjeno dvosmernost toka informacij pa mora tudi revizor obveščati revidirani subjekt o poteku revidiranja. Svoje ugotovitve zapiše v revizijsko poročilo, ki ga mora predložiti v 6 mesecih po koncu poslovnega leta upravi, ta pa ga skupno z letnim poročilom (in predlogom o delitvi dobička) posreduje nadzornemu svetu v potrditev (tretji odstavek 272. člena v zvezi s tretjim odstavkom 282. člena in sedmim odstavkom 57. člena ZGD-1). Ker pa je smisel revidiranja letnega poročila v sporočanju zanesljivih informacij javnosti, pred tem pa tudi opozarjanje posloводства na morebitne nepravilnosti pri poslovanju (zlasti na področju računovodenja), revizor pred dokončnim poročilom o svojih ugotovitvah seznaniti tudi poslovodstvo, ki lahko tako še pravočasno ukrepa in morebitne nepravilnosti odpravi, saj je družbi v interesu, da pridobi pozitivno revizorjevo mnenje oziroma mnenje brez pridržkov.

Tudi MSR 705, ki obravnava okoliščine, ko mora revizor izdati prilagojeno mnenje (mnenje s pridržki, odklonilno mnenje in zavrnitev mnenja), narekuje revizorju, da pristojne za upravljanje pravočasno obvesti o prilagoditvi mnenja (še pred dokončnim oblikovanjem poročila), s čimer poslovodstvo dobi priložnost, da revizorju posreduje nadaljnje informacije in pojasnila glede zadeve oziroma zadev, ki so razlog za pričakovano prilagoditev ali prilagoditve (30. odstavek in A27). Nadalje lahko revizor v skladu z MSR 701, ki se sicer uporablja za omejen krog družb (predvsem za subjekte javnega interesa), sporoči pristojnim za upravljanje predhodna stališča o ključnih revizijskih zadevah, bodisi ko razpravlja o načrtovanem obsegu in času revizije bodisi kadar sporoča revizijske ugotovitve, kar jim daje priložnost, da po potrebi pridobijo nadaljnja pojasnila, razumejo podlago za revizorjeve odločitve v zvezi s ključnimi revizijskimi zadevami in kako bodo te zadeve opisane v revizorjevem poročilu. To lahko pomaga zmanjševati težave v praksi pri poskusih intenzivnega dvostranskega dialoga o ključnih revizijskih zadevah takrat, ko se dokončujejo računovodski izkazi za izdajo (17. odstavek in A60–63).

Revizor pridobiva najpomembnejše informacije neposredno od nosilcev ključnih poslovnih procesov. Informacije, ki jih revizor potrebuje za opravljanje svojih

nalog, mu zagotavljajo tudi notranji revizorji in revizijska komisija, ki so neodvisni pri svojem delovanju.

Naloge revizijske komisije so:

- spremljanje učinkovitosti in uspešnosti notranje kontrole v družbi, notranje revizije, če obstaja, in sistemov za obvladovanje tveganja;
- spremljanje obvezne revizije letnih in konsolidiranih računovodskih izkazov, zlasti uspešnosti obvezne revizije;
- ocenjevanje sestave letnega poročila, vključno z oblikovanjem predloga za nadzorni svet;
- sodelovanje z revizorjem pri opravljanju revizije letnega poročila družbe, zlasti medsebojno obveščanje o glavnih zadevah v zvezi z revizijo;
- sodelovanje z notranjim revizorjem, zlasti medsebojno obveščanje o glavnih zadevah v zvezi z notranjo revizijo (podrobneje glej tretji odstavek 280. člena ZGD-1).

Iz zakonskih nalog revizijske komisije izhaja, da mora ta komunicirati in neposredno sodelovati predvsem z nadzornim svetom oziroma upravnim odborom, ki jo je imenoval, z zunanjim revizorjem, ki revidira letno poročilo kot najpomembnejši finančni in računovodski izkaz družbe, s poslovodstvom – menedžmentom (upravo oziroma izvršnimi direktorji) družbe in ne nazadnje z notranjim revizorjem (oziroma službo notranje revizije). (Bratina, 2008)

Vloga revizijske komisije je pripravljanje predlogov za nadzorni svet iz svojega področja delovanja⁷, skrb za njihovo uresničevanje ter izvajanje drugih strokovnih nalog. Revizijska komisija ne more sprejemati odločitev, ki so v pristojnosti nadzornega sveta (prvi in drugi odstavek 279. člena ZGD-1). Kljub temu da je revizijska komisija dejanski izvajalec nadzora na področju računovodenja in revizije, mora nadzorni svet nadzirati njeno izvajanje, saj je on nosilec odgovornosti. Tudi pri preveritvi letnega poročila revizijska komisija oceni njegovo sestavo in oblikuje predlog za nadzorni svet. Člani nadzornega sveta, ki niso člani revizijske komisije, se seveda lahko oprejo na poročilo revizijske komisije, kajti sicer je njeno delo brez pomena, vendar pa so ga dolžni kritično in z vso potrebno skrbnostjo pregledati (Podgorelec, 2013).

Izmed nalog revizijske komisije velja izpostaviti sodelovanje z zunanjim in notranjim revizorjem, zlasti glede medsebojne izmenjave informacij, kar vsem udeleženi (tudi organom upravljanja) omogoča dostop do verodostojnih informacij, ki so ključnega pomena za strokovno delovanje.

⁷ To podrobneje določa 280. člen ZGD-1.

Da notranja revizija vse bolj pridobiva pomen, potrjuje tudi novela ZGD-1I, ki je notranji reviziji namenila samostojni 281.a člen. V njem so opredeljena razmerja med notranjo revizijo in organi upravljanja ter revizijsko komisijo, medtem ko je delovanje notranje revizije urejeno v drugih predpisih.⁸ Poslovodstvo mora poleg vodstvenih funkcij skrbeti tudi za obvladovanje spremljajočih poslovnih tveganj ter jih nadzirati. Notranja revizija je zato na splošno zasnovana kot pomoč poslovodstvu v obliki dajanja zagotovil in svetovanja, ki s sistematičnim in metodičnim ocenjevanjem in izboljševanjem uspešnosti upravljanja tveganj, kontrolnih postopkov in upravljanja organizacije prispeva k uresničevanju revizijskih ciljev. Notranji revizor deluje v skladu s hierarhijo pravil notranjega revidiranja in s temeljno listino o notranjerevizijski dejavnosti, ki jo odobri poslovodstvo in potrdi nadzorni organ. Čeprav ne sodeluje pri tekočih poslih družbe, temveč naknadno preiskuje in ocenjuje ustreznost obravnavanja podatkov v poslovnih razvidih in zanesljivost računovodskih poročil, poslovodstvo oskrbuje z natančnimi in preverjenimi informacijami. Učinkovitost dela notranje revizije nadzira nadzorni svet oziroma revizijska komisija, ki je zaradi zagotavljanja medsebojnih informacij dolžna z njimi tudi sodelovati. Čeprav notranji revizor izvaja naknadno nadziranje, s tem pristojnih nosilcev odločevalnih ravni (poslovodstva) ne razrešuje odgovornosti za pravilno in urejeno poslovanje ter izboljševanje uspešnosti ravnanja s tveganjem in njegovega obvladovanja (2.3. točka Kodeksa notranjerevizijskih načel). Notranji revizor je dolžan o svojem delu vsaj enkrat letno v obliki letnega poročila poročati upravi, nadzornemu svetu in revizorju računovodskih izkazov (prvi odstavek 281. a člena ZGD-1). Nadzorni svet oziroma revizijska komisija lahko od notranjega revizorja zahteva še dodatne informacije poleg informacij iz letnega poročila o svojem delu (četrti odstavek 281.a člena ZGD-1). S to določbo je ZGD-1 nadzornemu svetu izrecno zagotovil možnost dostopa do informacij, ki jih potrebuje za izvajanje nadzora.

V noveli ZGD-1K, ki je prav sedaj v javni obravnavi, je nekaj novosti namenjenih tudi opredelitvi položaja notranje revizije v delniški družbi. Spremenjeni 281.a člen naj bi določal, v skladu s kakšnimi pravili opravlja notranja revizija notranje revidiranje. Tako je določeno, da se le-to opravlja v skladu s pravili notranjega revidiranja na podlagi zakona, ki ureja revidiranje, ali veljavnimi mednarodnimi pravili notranjega revidiranja. Zaradi morebitne nejasnosti je v tej določbi treba zapisati, da vse navedeno velja le v skladu z ZGD-1, ki edini kot "lex specialis" ureja razmerja med organi upravljanja ter še posebej razmeji med nadzorom vodenja družbe in njenih poslov ter med (poslo)vodenjem v družbi. Prvo (torej

⁸ Podrobneje o predpisih na področju notranjega revidiranja in njihovi hierarhiji na spletni strani Slovenskega inštituta za revizijo: <https://si-revizija.si/notranji-revizorji/pravila-stroke>.

nadzor nad vodenjem družbe) pripada nadzornemu svetu in v nobenem primeru notranji reviziji. Pristojnosti notranje revizije izhajajo iz položaja uprave (katere služba so notranji revizorji) in upravi pomagajo pri notranjem nadzoru družbe.

Posebej sporen je predlog šestega odstavka 281.a člena, ki določa, da "lahko nadzorni svet brez vednosti uprave od notranje revizije zahteva dodatne informacije" poleg tistih, ki jih sicer dobi. To mora biti izjema in ne pravilo, saj takšna ureditev povsem poruši sicer kogentno urejena razmerja med nadzornim svetom in upravo. Ta predlog kaže popolno nerazumevanje razmerja med upravo in nadzornim svetom v dvotirnem sistemu upravljanja. Prav nobene potrebe ni, da se s spremembo ZGD-1 notranja revizija "postavi nad upravo". Nadzor nad upravo izvaja nadzorni svet s pomočjo revizijske komisije in seveda tudi zunanji revizor ter končno tudi skupščina.

4. KOMUNIKACIJA MED REVIZORJEM IN ORGANI UPRAVLJANJA

V tem poglavju predstavljamo način in vsebino komuniciranja med revizorjem in organi upravljanja, pri čemer prvenstveno izhajamo iz MSR 260, ki je v celoti posvečen "nalogi revizorja, da pri reviziji računovodskih izkazov komunicira s pristojnimi za upravljanje" (MSR 260, prvi odstavek). Osredotočili smo se le na določena vprašanja komuniciranja, saj bi podrobnejša analiza preseгла namen našega prispevka. Določila standarda smo na posameznih mestih dopolnili tudi z natančnejšo opredelitvijo pristojnega organa za upravljanje, skladno z določili ZGD-1 (predstavljenimi v 2. poglavju prispevka).

4.1. Osebe, s katerimi revizor komunicira

MSR 260 izpostavlja dolžnost revizorja, da si prizadeva za uspešno dvostransko komuniciranje z organi za upravljanje. Revizor določi osebe, s katerimi bo komuniciral. Kadar je več oseb pristojnih za upravljanje oziroma pri upravljanju sodeluje več organov, revizor praviloma komunicira s podskupino (revizijsko komisijo), pri čemer se odloči ali bo poleg tega komuniciral še s pristojnim organom za upravljanje (v odvisnosti od zanesljivosti nadaljnjega pretoka informacij in morebitnih zakonskih prepovedi komuniciranja). Komuniciranje z revizijsko komisijo, kjer ta obstaja, je postalo ključna sestavina revizorjevega komuniciranja s pristojnimi za upravljanje. Priporočljivo je, da se revizor redno udeležuje sestankov revizijske komisije oziroma da se vsaj enkrat letno sestane z revizijsko komisijo brez prisotnosti poslovodstva ter da predsednik in po potrebi drugi člani revizijske komisije občasno sodelujejo z revizorjem (12. odstavek in A5–A7).

Prav tako revizor lahko komunicira s poslovodstvom o vseh zadevah, o katerih mora poročati pristojnim za upravljanje v skladu s tem standardom, saj razprava o njih utemeljuje izvršilno odgovornost poslovodstva za vodenje poslovanja organizacije in zlasti njegovo odgovornost za pripravo računovodskih izkazov. S poslovodstvom lahko razpravlja, preden obvesti nadzorni organ, razen če je to neprimerno (kot na primer sporočanje o nesposobnosti poslovodstva). Podobno lahko revizor razpravlja o zadevah z notranjim revizorjem, preden se o njih pogovori s pristojnimi za upravljanje (z nadzornim organom oziroma revizijsko komisijo), če ima organizacija vzpostavljeno notranje revidiranje (18. odstavek, A41 in A42).

4.2. Predmet komuniciranja

Revizor s pristojnimi za upravljanje komunicira o:

- svojih nalogah v zvezi z revizijo računovodskih izkazov,
- obsegu in času revizije,
- bistvenih ugotovitev revizije in
- revizorjevi neodvisnosti.

O nalogah, ki jih mora opraviti revizor v zvezi z revizijo računovodskih izkazov, se praviloma dogovorijo v "listini o poslu" oziroma pogodbi, ki vključuje pogoje posla. Ta listina je podlaga, ki omogoča komuniciranje o revizorjevi odgovornosti za izvajanje revizije v skladu z MSR-ji, ki vodi k izražanju mnenja o računovodskih izkazih, kar vključuje obveščanje o bistvenih zadevah in o posebnih zadevah, kadar tako zahteva zakon, drug predpis ali dogovor z organizacijo (13. odstavek in A9).

Komuniciranje **o obsegu in času revizije** revizorju omogoča, da bolje spozna organizacijo, pristojnim za upravljanje omogoča lažje razumevanje posledic revizorjevega dela in sodelovanje v razpravi o vprašanih tveganja. Revizor komunicira s pristojnimi za upravljanje glede načrta obravnavanja bistvenih tveganj pomembno napačne navedbe zaradi prevare ali napake, revizorjevega načrta obravnavanja področij z večjimi ocenjenimi tveganji pomembno napačne navedbe, revizorjevega stališča do vprašanj notranjega kontroliranja, ki so pomembna za revizijo, itd. Razpravlja tudi o tvornem sodelovanju zunanjih in notranjih revizorjev, kadar ima organizacija vzpostavljeno notranjo revizijo, o primernih osebah za komuniciranje v upravljavski sestavi organizacije; razporeditvi odgovornosti med pristojnimi za upravljanje ter poslovodstvom, zadevah, ki si po presoji pristojnih za upravljanje med revizijo zaslužijo posebno pozornost, in o katerihkoli področjih, za katera pristojni za upravljanje zahtevajo izvedbo dodatnih postopkov, o odzivih pristojnih za upravljanje na predhodno

komuniciranje z revizorjem. Vendar pa tovrstna pomoč v obliki komuniciranja s pristojnimi za upravljanje pri načrtovanju obsega in časa revizije ne vpliva na revizorjevo izključno odgovornost, da pripravi celovito revizijsko strategijo in revizijski načrt, vključno z vrsto, časom in obsegom potrebnih postopkov, da pridobi zadostne in ustrezne revizijske dokaze (15. odstavek in A11–16.).

Revizor sporoča **bistvene ugotovitve revizije** za pridobivanje nadaljnjih informacij od pristojnih za upravljanje zaradi dopolnitve pridobljenih revizijskih dokazov. Obveščanje o bistvenih tveganjih (v skladu z MSR 720) je pomembno za revizorjevo določitev ključnih revizijskih zadev. Revizor pristojnim za upravljanje med drugim sporoča:

- svoja stališča o bistvenih kakovostnih vidikih računovodskih postopkov organizacije, vključno z računovodskimi usmeritvami, računovodskimi ocenami in razkritji v računovodskih izkazih (16.a odstavek in A19–29);
- o bistvenih težavah, ki jih je odkril pri reviziji (neodzivnost in nepripravljenost posloводства pri zagotavljanju informacij, ki jih revizor potrebuje za izvajanje revizijskih postopkov, prekratek rok za dokončanje revizije, nepričakovano velik napor, potreben za pridobivanje zadostnih in ustreznih revizijskih dokazov, nedosegljivost pričakovanih informacij, omejitve, ki jih revizorju postavi posloводство (16.b odstavek in A21);
- bistvene zadeve, ki so se pojavile pri reviziji in o katerih je razpravljal s poslovodstvom ali ga je o njih pisno obvestil ter o pisnih predstavitev, ki jih je zahteval, pa niso vsi pristojni za upravljanje vključeni v poslovođenje (bistveni dogodki ali posli, ki so se zgodili med letom, poslovni pogoji, ki vplivajo na organizacijo, ter poslovni načrti in usmeritve, ki utegnejo vplivati na tveganja pomembno napačne navedbe (16.c odstavek in A22);
- okoliščine, ki vplivajo na obliko in vsebino revizorjevega poročila (o prilagoditvi mnenja v skladu z MSR 705, o pomembni negotovosti v zvezi z delujočim podjetjem v skladu z MSR 570 itd. (16.d odstavek in A23–25);
- druge bistvene zadeve, pomembne za postopek računovodskega poročanja (nepričakovani dogodki, spremembe okoliščin ali revizijski dokazi, ki vplivajo na spremembo prvotne revizijske strategije in revizijskega načrta, zadeve, kot so pomembno napačne navedbe dejstev ali pomembne neskladnosti drugih popravljenih informacij, ki so pomembne za pristojne pri upravljanju za nadziranje postopka računovodskega poročanja (16.e odstavek in A26–28).

Pomemben predmet komunikacije v javnih delniških družbah je tudi **revizorjeva neodvisnost**. Revizor je dolžan izpolniti ustrezne etične zahteve v zvezi z njegovo neodvisnostjo. V ta namen s pristojnimi za upravljanje komunicira o povezavah, drugih zadevah ter varovalih za zaščito neodvisnosti (komunicira o izpolnjevanju etičnih zahtev glede neodvisnosti delovne skupine in drugih iz revizijskega

podjetja oziroma podjetja v mreži, o razkritju vseh povezav in drugih zadev med podjetjem, podjetji v mreži ter organizacijo, ki bi lahko ogrožale neodvisnost (vsota honorarjev, izplačana vključenim v postopek revidiranja za revizijske in nerevizijske storitve, itd.)), (17. odstavek in A29–32).

4.3. Potek komuniciranja

Revizor se s pristojnimi za upravljanje vnaprej dogovori za obliko, čas in okvirno vsebino komuniciranja. Oblika komuniciranja je načeloma prepuščena revizorja, pisno obliko uporabi, če se mu ustna oblika ne zdi primerna. O neodvisnosti in spoštovanju kodeksa poklicne etike pa mora vedno pisno komunicirati.

Glede časa komuniciranja standard zahteva, da revizor komunicira pravočasno. Primeren čas je odvisen od okoliščin revizijskega posla. Komuniciranje o načrtovanju posla se zgodi na začetku revizije in se vključi v listino o pogojih posla. Nasprotno se o ugotovitvah iz revizije, vključno z revizorjevimi stališči o kakovostnih vidikih računovodskih postopkov v organizaciji, poroča v zaključni fazi revizije. Določene zadeve je treba sporočiti nemudoma, ustno, kot npr. bistvene pomanjkljivosti notranjega kontroliranja, še preden jih sporoči pisno, kot to zahteva MSR 265 (21. odstavek in A49–50).

Kadar revizor oceni, da način komuniciranja ni bil ustrezen, da so napačne navedbe vplivale na njegovo oceno tveganj in pridobivanje revizijskih dokazov, ustrezno ukrepa. Če se stanja ne da popraviti, prilagodi mnenje na osnovi omejitve področja, pridobi pravni nasvet o posledicah različnega ravnanja, komunicira s tretjimi osebami (na primer z regulatorjem⁹) ali z višjo ravniyo v upravljavski sestavi, ki je zunaj organizacije; na primer z lastniki družbe (na primer z delničarji na skupščini) ali v javnem sektorju s pristojnim ministrom ali parlamentom, izstopi iz posla, če je to mogoče v skladu z ustreznim zakonom ali drugim predpisom (22. odstavek in A51–A53).

⁹ Evropska zakonodaja (Uredba o reviziji SJ) neposredno določa, kdaj in kaj mora zunanji revizor poročati regulatorjem (npr. centralnim bankam). Prav tako tudi nacionalna zakonodaja, kot npr. Zakon o zavarovalništvu (ZZavar-1), določa, da mora revizor, ki revidira letno poročilo zavarovalnice, Agencijo za zavarovalni nadzor nemudoma obvestiti o vseh dejstvih, za katere izve pri izvajanju nalog revidiranja zavarovalnice in ki lahko pomenijo enega od teh položajev: da predstavljajo pomembno kršitev predpisov iz prvega odstavka 277. člena ZZavar-1, da predstavljajo poslabšanje nemotenega delovanja zavarovalnice oziroma da je ogrožena varnost poslovanja oziroma zavarovalcev, zavarovancev ali drugih upravičencev, da lahko privede do revizorjevega mnenja s pridržkom, odklonilnega mnenja ali zavrnitve izdelave mnenja, da pomenijo neskladnost z zahtevanim solventnim kapitalom ali neskladnost z zahtevanim minimalnim kapitalom. Agencija za zavarovalni nadzor pa lahko tudi sama od revizijske družbe zahteva posredovanje podatkov, ki jih potrebuje pri opravljanju nadzora nad zavarovalnico v skladu z ZZavar-1. Posredovanje podatkov Agenciji za nadzor pa v nobenem od opisanih primerov ne pomeni kršitve revizorjeve obveznosti varovanja zaupnih podatkov po zakonu, ki ureja revidiranje, ali na podlagi pogodbe (259. člen ZZavar-1).

4.4. Omejitve

Natančno posredovanje informacij o zadevah, ki so predmet revidiranja, je neločljiv del vsake revizije, vendar pa revizor ni dolžan sprožati postopkov, da bi prepoznava kakšne druge zadeve in o njih obveščal pristojne za upravljanje¹⁰. Revizorjeva dolžnost obveščanja je lahko z zakonom ali drugim predpisom tudi izrecno prepovedana ali omejena (kot na primer obveščanje ali drug ukrep, ki bi lahko vplival na preiskavo ustreznega pooblaščenega organa o dejanskem ali dozdavnem nezakonitem dejanju), (MSR 260, 6. in 7. odstavek).

5. ZAKLJUČEK

Letno poročilo predstavlja z vidika komuniciranja med organi upravljanja in revizorjem (z njegovo objavo tudi s širšo javnostjo) najpomembnejši dokument, v katerem so vsebovane vse ključne informacije o poslovanju družbe v preteklem poslovnem letu. Tudi osrednja revizorjeva naloga v postopku izvajanja revizije je, da preveri zanesljivost podatkov iz letnega poročila. Zato se večina komunikacije med organi upravljanja in revizorjem osredotoča na podatke, vsebovane v poročilu. Bodisi da revizorji pri tem preverjajo natančnost, verodostojnost, popolnost, strokovnost navedb v poročilu, bodisi da pridobivajo nadaljnje potrebne informacije za opravljanje revizije. Po drugi strani o poteku revizije tudi sproti obveščajo nadzorne organe družbe (v praksi najpogosteje revizijsko komisijo) in poslovodstvo (kadar je to primerno), s čimer zagotavljajo priložnost za hitro in pravočasno ukrepanje. Uspešna dvosmerna komunikacija je tako v interesu obojih. Pri tem pa velja opozoriti, da tvorno sodelovanje pri medsebojnem obveščanju ne enih ne drugih ne razbremeni lastne odgovornosti do družbe, družbenikov in ne nazadnje javnosti.

6. LITERATURA IN VIRI

1. Bratina, B. (2016). Novosti v korporativnem upravljanju. Zbornik referatov XXXI. Posvetovanja društva računovodij, finančnikov in revizorjev. Maribor, str. 25–37.
2. Bratina, B. (2008). Revizijske komisije, notranja kontrola in corporate governance. *Podjetje in delo*, 2008 (6–7), str. 955–964.
3. Bratina, B., Jovanovič, D., Podgorelec, P., Primec, A. (2018). Osnove gospodarskega pogodbenega in statusnega prava. Maribor: Poslovna založba Maribor.
4. IFAC. (2014). Mednarodni standardi revidiranja (MSR). Najdeno 10. 6. 2020 na naslovu <https://si-revizija.si/standardi/mednarodni-standardi-revidiranja-msr>.

¹⁰ Zunanji revizor ni na splošno zavezan k dajanju kazenskih ovadb.

5. Inštitut notranjih revizorjev (IIA). (2017). Mednarodni standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju. Najdeno 10. 6. 2020 na naslovu https://si-revizija.si/datoteke/notranji-revizorji/134/nr-ssr-2017_0.pdf.
6. Ivanjko, Š., Kocbek, M. (2003). Korporacijsko pravo. Ljubljana: GV Založba.
7. Kocbek, M. et al. (2006). Veliki komentar Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-1). 1. in 2. knjiga. Ljubljana: GV Založba.
8. Podgorelec, P. (2016). Od uprave neodvisne informacije nadzornega sveta – primer notranjega revizorja po noveli ZGD-1. *Podjetje in delo*, 2013 (8), str. 1439.
9. Podgorelec, P. (2013). Zagotavljanje pravilnosti sestave in objave letnega poročila – 60.a člen ZGD-1. *Podjetje in delo*, 2013 (1), str. 21–66.
10. Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o gospodarskih družbah-1K (Predlog ZGD-1K). Najdeno 10. 6. 2020 na naslovu <https://e-uprava.gov.si/drzava-in-druzba/e-demokracija/predlogi-predpisov/predlog-predpisa.html?id=10340>.
11. Primec, A. (2017). Nefinančno poročanje po ZGD-1. SIRIUS, 2017 (4).
12. Strokovni svet Slovenskega inštituta za revizijo (2011). Kodeks notranjerevizijskih načel. Najdeno 1. 6. 2020 na naslovu https://si-revizija.si/datoteke/splosno/519/nr-Kodeks_nr_nacel-11.pdf.
13. Uredba (EU) št. 537/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o posebnih zahtevah v zvezi z obvezno revizijo subjektov javnega interesa in razveljavitvi Sklepa Komisije 2005/909/ES, OJ L 158, 27.5.2014, str. 77–112.
14. Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1). *Uradni list RS*, št. 65/09 – uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15 in 15/17.
15. Zakon revidiranju (ZRev-2). *Uradni list RS*, št. 65/08, 63/13 – ZS-K in 84/18.
16. Zakon o zavarovalništvu (ZZAvarov-1). *Uradni list RS*, št. 95/15, 9/19.
17. Zdolšek, D. (2019). Revizorjevo poročilo po novem in prenovljenih Mednarodnih standardih revidiranja. *Podjetje in delo*, 2019 (1), str. 20.

Dr. Stanko Čokelc*

Kriza revizijske dejavnosti v Sloveniji

Audit industry crisis in Slovenia

POVZETEK ● *Po proučevanju podatkov o stanju v revizijski dejavnosti ugotavljamo, da so razmere v članicah EU-ja različne. Če je bilo v času finančne krize še sprejemljivo znižanje cen revizijskih storitev, ne da bi to pomembno vplivalo na njeno kakovost, je povsem običajno, da se v času okrevanja oziroma gospodarske rasti cene ponovno zvišujejo. V Sloveniji je slika nekoliko drugačna. Pri manjših slovenskih revizijskih družbah se namreč v času gospodarske rasti zaznava zniževanje cen revizijskih storitev do ravni, ko revizijske družbe vedno težje dosegajo cilje, ki so pomembni za njihovo preživetje. Zaradi slabših poslovnih izidov, nižjih relativnih plač v revizijski dejavnosti in zmanjšane finančne moči se postavlja vprašanje, ali bodo male slovenske revizijske družbe finančno sposobne izvesti digitalno transformacijo, kjer bo z računalniškimi algoritmi izvedena inteligentna analiza podatkov. Ob tem pa postaja poklic pooblaščenega revizorja, ki bo tudi doživel preobrazbo in je danes eden najbolj reguliranih poklicev, za mlade povsem nezanimiv. Brez mladih strokovnjakov pa ne bo mogoče izvesti digitalne transformacije.*

Leta 2019 je Agencija za javni nadzor nad revidiranjem v Sloveniji postala edini nadzornik nad delovanjem revizijskih družb in pooblaščenih revizorjev. Zato je prav, da jo na krizo v revizijski dejavnosti opozorimo, da v prihodnosti kot edini nadzornik dejavno deluje pri izboljševanju dejavnikov revizijskega okolja.

Ključne besede ● *kriza revizijskih družb, cene in kakovost revizijskih storitev*

SUMMARY ● *Having examined the data on the state of audit profession, we came to the conclusion that a variety of conditions exists in EU Member States. If, during the financial crisis, it was still acceptable to reduce the prices of audit services without significantly affecting their quality, it is quite common for prices to rise again during a period of recovery or economic growth. However, the picture in Slovenia is different. At the time of economic growth, we noted that the audit fees of smaller Slovenian audit firms decreased to the point where audit firms find it increasingly difficult to achieve the goals that are important for their survival. Due to poorer business results, lower relative salaries in audit industry and reduced financial strength, the question arises whether these audit companies will be financially capable of performing digital transformation where intelligent data analysis will be performed based on*

* Stanko Čokelc, dr. ekonomskih znanosti, poobl. revizor, preizk. davčnik, državni notranji revizor, direktor in družbenik družbe Revidicom, revizijska družba, d. o. o., Grizoldova ulica 5, 2000 Maribor, revidicom@siol.net.

computer algorithms. At the same time the audit profession, which will also undergo transformation and is one of the most regulated professions, is becoming quite uninteresting for young professionals. Without young professionals, however, the digital transformation in audit industry will not be possible.

As of 2019, the Agency for Public Oversight of Auditing has become the sole supervisor of audit firms and certified auditors in Slovenia. Therefore, it is reasonable to remind the Agency of the crisis in the audit industry, so that the Agency as the sole supervisor will actively work to improve the conditions of the audit environment.

Key words ● *crisis of audit firms, prices and quality of audit services*

JEL: M 42

Vsak sliši samo tisto, kar razume.

Johann Wolfgang von Goethe

1. UVOD

Članek je nadaljevanje¹ proučevanja razmer v revizijski dejavnosti in zajema obdobje gospodarske rasti po finančni krizi, to je obdobje 2015–2018, ki se zaključuje z uveljavitvijo sprememb Zakona o revidiranju januarja 2019. Po uveljavitvi sprememb Zakona o revidiranju je Agencija za javni nadzor nad revidiranjem (odslej Agencija) postala edini nadzornik nad delovanjem revizijskih družb in pooblaščenih revizorjev. Zato je prav, da sestavimo otvoritveno bilanco ob prevzemu funkcije, ki naj bo osnova za ocenjevanje uspešnosti/neuspešnosti in kakovosti dela Agencije.

Namen članka je prikazati posledice finančne krize, ki se kažejo v znakih krize revizijske dejavnosti v Sloveniji, saj je prepoznana nevarnost obstoja manjših revizijskih družb. Te vedno težje dosegajo cilje, pomembne za preživetje. To se odraža v nenehnem zniževanju cen revizijskih storitev, vse slabšem poslovnem izidu revizijskih družb in relativnem zniževanju plač zaposlenih v revizijskih družbah. Če je povprečna plača v Sloveniji leta 1998 znašala 39,4 % povprečne plače v revizijski dejavnosti, se je v letu 2018 delež povzpел že na 70 %. Istočasno pa prihodki zaradi vse nižjih cen zaostajajo za rastjo bruto družbenega proizvoda. Zaradi vse nižjih plač v revizijski dejavnosti postaja poklic pooblaščenega revizorja, ki bo tudi doživel preobrazbo in je danes eden najbolj reguliranih poklicev, za mlade povsem nezanimiv. Brez mladih strokovnjakov pa ne bo mogoče izvesti digitalne transformacije.

¹ Več o tem v članku Cene revizijskih storitev, SIR*IUS, 2/16, in v članku Dojemanje kakovosti revizijskih storitev v Sloveniji, SIR*IUS, 4/18.

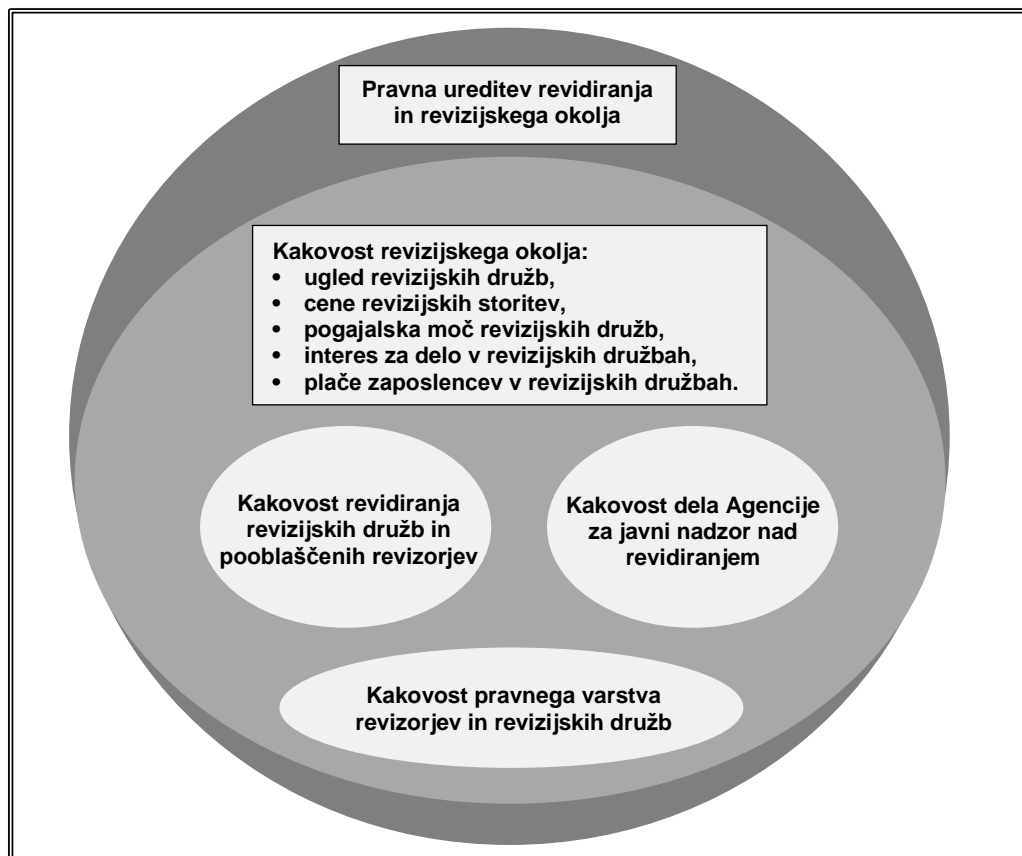
Po primerjavi raziskav o cenah in kakovosti revizijskih storitev ugotavljamo, da so posledice finančne krize v državah EU-ja različne. Zato se pojavlja vprašanje, ali imajo regulatorji orodje za dejavno vlogo za izboljšanje revizijskega (poslovnega) okolja ali pa bo vloga nadzornika le pasivna in birokratska. Namen prispevka je opozoriti deležnike na krizne razmere in spodbuditi Agencijo, da prevzame dejavno vlogo.

2. KAKOVOST REVIZIJSKIH STORITEV

Kakovost revizijskih storitev lahko opredelimo na več načinov, vključno z revizijsko zmožnostjo odkrivanja in poročanja o napačnih navedbah v računovodskih izkazih, izpolnjevanja zakonskih in poklicnih zahtev in/ali zadovoljevanja potreb vlagateljev. Čeprav je določanje in merjenje kakovosti revizije težko, je potreba po visokokakovostnih revizijah splošno priznana. Visokokakovostne revizije povečujejo zaupanje vlagateljev in s tem prispevajo k učinkovitosti finančnega trga.

Kakovost revizijskih storitev ni absolutna, ampak osredotočena na postavljene zahteve, kot jih opredeljujejo revizijski standardi, etična pravila, zakonska ureditev ali vnaprej določena pričakovanja okolja in zaposlenih v revizijskih družbah. Opredelitev in ocenjevanje kakovosti temelji na subjektivnih odločitvah posameznikov. Kakovost revizijskih storitev označujejo soodvisnost kakovosti revidiranja revizijskih družb in pooblaščenih revizorjev, kakovost nadziranja revidiranja revizijskih družb in pooblaščenih revizorjev ter izrekov predpisanih sankcij/kazni, primerna pravna ureditev revidiranja, zagotovljena pravna varnost revizijskih družb in pooblaščenih revizorjev v upravnih postopkih in kakovost revizijskega okolja. Mednje uvrščamo ugled revizijskih družb in pooblaščenih revizorjev v okolju, kakovost izobraževanja pooblaščenih revizorjev, cene revizijskih storitev, pogajalsko moč revizijskih družb, interes za delo v revizijskih družbah in plače zaposlenih v revizijskih družbah. Ob vsem tem pa ne smemo pozabiti, da je revizija računovodskih izkazov opredeljena kot storitev, ki varuje javni interes. Javni interes² pa je splošni interes širše skupnosti, ki ima prednost pred pravicami posameznikov in ga je oblastni organ v pravnih postopkih, zlasti v upravnih postopkih, dolžen upoštevati in zaščititi. Zato se morajo vsi deležniki zavedati, da kakovost revizijskega okolja ne dajejo samo zakonske določbe, ampak delovanje vseh deležnikov za zagotavljanje kakovosti revidiranja.

² Pravni terminološki slovar. Založba ZRC, Ljubljana, 2018, str. 124.

Slika 1: Sestavine kakovosti revidiranja

Vir: Lastna raziskava.

Dober zgled kakovostnega sodnega varstva pooblaščenih revizorjev je nemška rešitev, po kateri pooblaščeni revizorji kot stroka v sodnem postopku sodelujejo kot prisodniki na vseh treh sodnih stopnjah odločanja³:

- a) **Na prvi stopnji odloča senat pri deželnem sodišču** (nem. *Landgerichts*). Senat za revizijske zadeve odloča izven glavne obravnave v sestavi treh sodnikov, v glavni obravnavi pa še z dvema pooblaščenima revizorjema kot prisodnikoma (72. člen Gesetz über eine Berufsordnung der Wirtschaftsprüfer – WPO).
- b) **Na drugi stopnji odloča senat pri višjem sodišču** (nem. *Oberlandesgericht*). Senat za revizijske zadeve odloča izven glavne obravnave v sestavi treh sodnikov, v glavni obravnavi sodelujeta še dva pooblaščena revizorja kot prisodnika (73. člen WPO).

³ Najdeno na naslovu https://beckonline.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2FWIPO_%2Fcont%2FWIPO.INH.htm.

c) Na tretji stopnji odloča senat zveznega sodišča (nem. *Bundesgerichtshof*), ki je sestavljen iz predsednika, dveh članov zveznega sodišča in dveh pooblaščenih revizorjev kot prisodnikov (74. člen WPO).

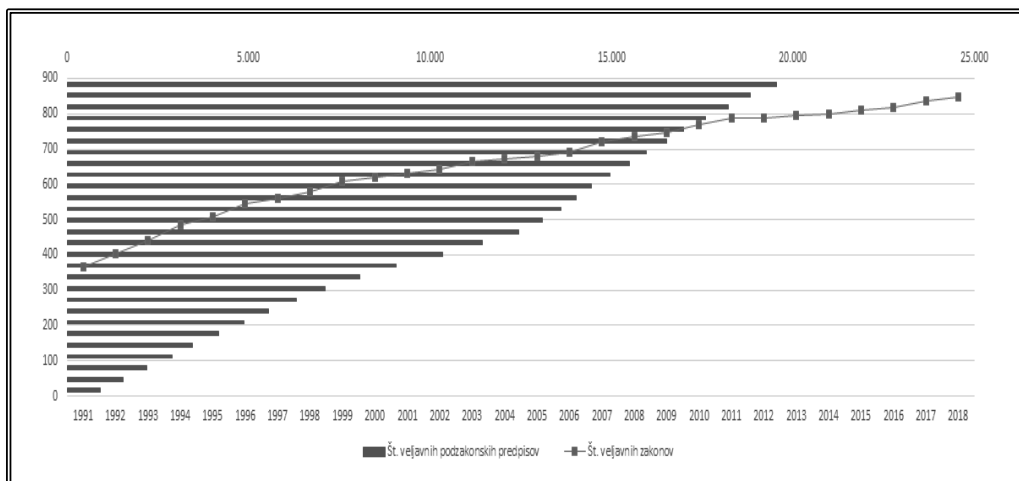
Na revizijsko okolje vpliva tudi število pravnih predpisov, ki se iz leta v leto povečuje. Posledica je večja poraba časa revidiranja računovodskih izkazov, na katero pa deležniki nimajo vpliva.

Preglednica 1: Pregled naraščanja pravnih predpisov

Leto	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Št. veljavnih zakonov	366	402	442	484	509	545	560	579	609	620
Št. veljavnih podzakonskih predpisov	913	1.555	21.92	2.888	3.460	4.171	4.866	5.558	6.332	7.111
Leto	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Št. veljavnih zakonov	631	641	664	671	679	692	720	734	745	768
Št. veljavnih podzakonskih predpisov	8.061	9068	10.359	11.439	12.452	13.108	13.601	14.022	14.439	14.959
Leto	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018		
Št. veljavnih zakonov	786	787	795	799	811	819	836	849		
Št. veljavnih podzakonskih predpisov	15.504	15.951	16.517	16.995	17.587	18.224	18.835	19.550		

Vir: <https://www.tax-fin-lex.si/Supervisor/VeljavniPredpisi>.

Slika 2: Pravna kompleksnost revizijskega okolja

Vir: <https://www.tax-fin-lex.si/Supervisor/VeljavniPredpisi>.

3. POSLEDICA FINANČNE KRIZE NA CENE IN KAKOVOST REVIZIJSKIH STORITEV

Raziskave o kakovosti revizijskih storitev so največkrat obravnavale vpliv cen na kakovost revizije. Raziskave o nenormalnih nizkih in visokih revizijskih cenah dajejo različne rezultate, kar povzroča zmedo. Choi J-H, Kim J-B, Zang Y (2010, 2) so opredelili nenormalne revizijske cene kot razliko med zaračunano ceno za revizijo računovodskih izkazov in pričakovano normalno ceno, ki bi jo bilo treba zaračunati. Pri tem naj bi običajne revizijske cene zajemale stroške revizijskega napora, tveganja za morebitne spore in ustrezno stopnjo dobička.

a) Posledica finančne krize na cene revizijskih storitev po raziskavi v Nemčiji

Z ekonomskega vidika je nemški revizijski trg eden najpomembnejših v Evropi in znaša približno 20 % celotnega evropskega revizijskega trga. Krauß, Pronobis, Zülch so proučevali nenormalno visoke/nizke revizijske cene in kakovost revizije. V študijo je bilo zajetih 2.334 podjetij v obdobju 2005–2010 v Nemčiji. Rezultati proučevanja kažejo, da so nenormalne visoke/nizke revizijske cene negativno povezane s kakovostjo revizije, kar pomeni, da so cene pomemben pokazatelj ogroženosti revizorjeve neodvisnosti. Znižanje cen revizijskih storitev pa ne pomeni, da se opravi manj revizijskega dela oziroma ni poslabšana kakovost revizijskih storitev, če imajo revizijski naročniki veliko pogajalsko moč. Povezanost neobičajno visokih cen in kakovosti revizije je močna in obstaja v primeru različnih nadomestkov za merjenje kakovosti revizijskih storitev (popravki računovodskih izkazov ter doseganje ali preseganje načrtovanih dobičkov). Velja domneva, da so revizorji, ki dosegajo nenormalno visoke revizijske cene, motivirani, da dovoljujejo naročnikom uporabo računovodskih tehnik, s katerimi v računovodskih izkazih prikazujejo boljšo sliko poslovanja in finančnega položaja. Po ekonomski teoriji to razmerje velja do te mere, ko so čiste koristi revizijskega posla večje od z njimi povezanih stroškov. V nasprotju in ob predpostavki, da so revizijske cene merilo revizijskega napora, bi lahko znižanje revizijskih cen odražalo nizko raven revizijskega napora⁴ oziroma močno pogajalsko moč naročnikov revizijskih storitev. Oboje pa je mehanizem za

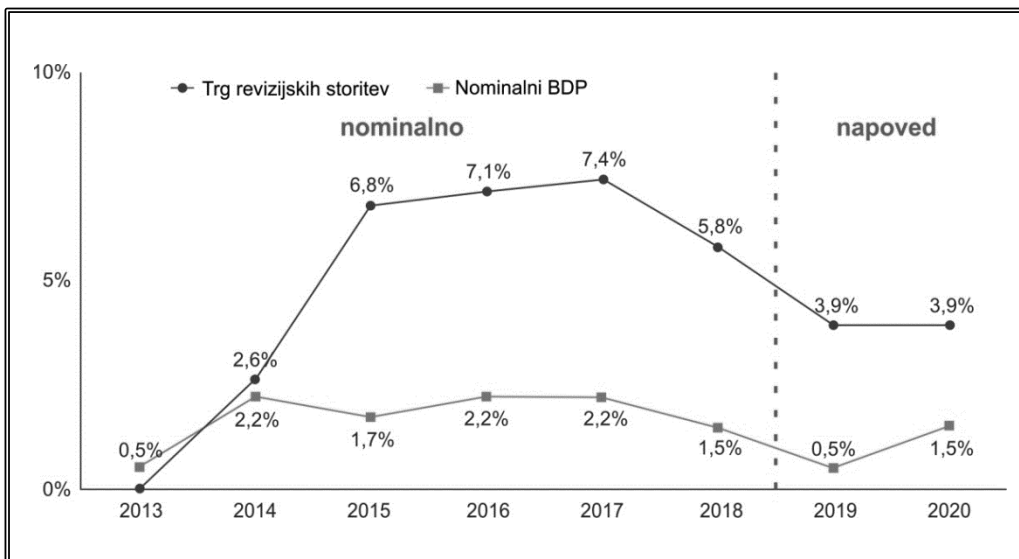
⁴ Revizijskega napora ne moremo neposredno izmeriti, vendar so revizijske cene povezane z delovnim časom revizijskega osebja ali razporeditvijo bolj izkušenega osebja, kar kaže večje napore. Tudi ne moremo neposredno meriti moči pogajanja z naročniki. Lahko pa na osnovi prejšnjih študij trdimo, da so znižanja revizijskih cen povezana s sposobnostjo naročnikov, da izvajajo pogajalsko moč. Pri pozitivnih ali negativnih nenormalnih revizijskih cenah so mišljene višje ali nižje cene od običajnih revizijskih cen in popustov.

zmanjšanje kakovosti revizije računovodskih izkazov. Tako avtorji potrjujejo, da so višje neobičajne revizijske cene negativno povezane s kakovostjo revizije in da nizke nenormalne revizijske cene povečujejo verjetnost popravkov napačnih navedb v računovodskih izkazih in verjetnost presejanja napovedanega poslovnega izida. Nasprotno, če je bila cena višja ali nižja od običajnih revizijskih cen, to ni vplivalo na revizorjev dvom o delujočem podjetju (Krauβ, Pronobis, Zülch, 45–48).

V Nemčiji (Viola C. Didier) znašajo urne postavke pri pooblaščenih revizorjih med 148 in 186 EUR. Osnova za obračun revizijske cene je a) **plačilo po času**: 43,1 % revizij je plačanih na osnovi plačila po času (urnih postavkah in številu ur); b) **pavšalna vrednost**: 50,5 % revizij je plačanih na osnovi pavšalnega zneska in c) **plačilo po vrednosti**: 6,4 % revizij je plačanih na osnovi vrednosti.

Iz slike 3 je razvidno, da se prihodki revizijskih družb povečujejo bistveno bolj od rasti bruto družbenega proizvoda, kar dokazuje, da se cene revizijskih storitev od leta 2013 ne znižujejo.

Slika 3: Trg revizijskih storitev in nominalni BDP v Nemčiji, 2013–2018, ter napoved za 2019 in 2020

Vir: <https://www.luenendonk.de/wirtschaftspruefer-rueckklaeufiges-marktwachstum-setzt-sich-auch-2019-fort/>.

Preglednica 2: Prihodki, število zaposlenih in prihodek na zaposlenega v revizijskih družbah in mrežah v letih 2015 in 2018 v Nemčiji

	Revizijska družba	Prihodki	Št.	Prihodki na	Prihodki	Št.	Prihodki na
		(mio. EUR)	zaposlenih	zaposl. v EUR	(mio. EUR)	zaposlenih	zaposl. v EUR
		Leto 2015	Leto 2015	Leto 2015	Leto 2018	Leto 2018	Leto 2018
1	PwC AG, Frankfurt am Main	1.628	9.804	166.085	2.156	11.145	193.468
2	Ernst & Young GmbH Stuttgart	1.499	8.854	169.302	1.970	10.705	184.026
3	KPMG AG Berlin	1.432	9.800	146.112	1.830	11.700	156.410
4	Deloitte – Gruppe, München	790	5.098	154.884	1.465	7.931	184.718
5	BDO AG, Hamburg	183	1.694	108.028	241	1.794	134.503
6	Ebner Stolz Gruppe Stuttgart	168	1.080	155.370	213	1.398	152.503
7	Warth & Klein Grant Thornton Gruppe Düsseldorf	86	692	124.132	105	889	117.772
8	Mazars GmbH & Co. KG, Hamburg	71	993	71.903	143	1.312	108.993
9	Rödl & Partner GbR Nürnberg	70	1.760	39.545	236	1.930	122.331
10	Baker Tilly Roelfs Gruppe, Düsseldorf	56	1.025	54.829	152	1.040	145.865
	Skupaj	5.983	40.800	146.634	8.511	49.844	170.756

Vir: <https://www.luenendonk.de/portfolio/luenendonk-studie-2019-wirtschaftspruefungs-und-steuerberatungs-gesellschaften-in-deutschland/> in <http://luenendonk.de/pressefeed/wirtschaftspruefung-mandanten-muessen-sich-auf-prueferwechsel-einstellen-wer-profitiert>.

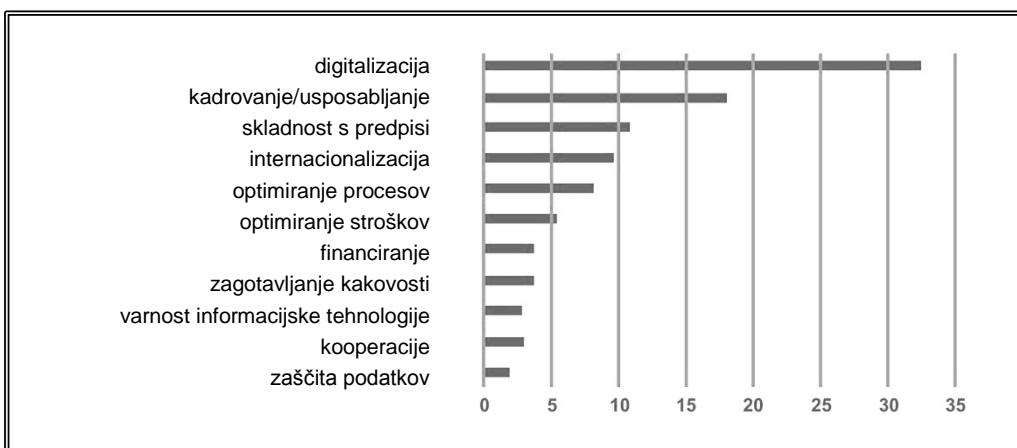
Pri primerjavi podatkov iz leta 2018 z letom 2015 je bilo zaznано 42,3-odstotno povečanje prihodkov, 22,2-odstotno povečanje zaposlenih in 16,4-odstotno povečanje ustvarjenega prihodka na zaposlenega.

V letu 2015 so znašali prihodki iz revizijske dejavnosti v Nemčiji za 25 največjih revizijskih družb 28,5 % vseh prihodkov, v letu 2018 pa 31,9 % vseh prihodkov.

Poglejmo še, kakšna naj bi bila prihodnost revizijske dejavnosti. Najpomembnejše srednjeročne teme direktorjev revizijskih družb v Nemčiji so globalizacija, internacionalizacija in digitalizacija (Jörg Hossenfelder, 13). To zahteva avtomatizirano in pregledno računovodstvo s preprostimi in standardiziranimi postopki "end-to-end". Vsak tak postopek prenaša velike količine podatkov, ki so

obvladljive le s tehnologijo velike količine podatkov (s t. i. Big-Data technology). Zato se predvideva, da bo revizorjem s podatkovno analizo omogočena analiza celotnih podatkov, in ne samo vzorcev; umetna inteligenca pa podpira načrtovanje in izvedbo revizije, z robotsko avtomatizacijo procesov pa revizijske postopke standardizira in avtomatizira. Tako bo leta 2026 več testiranj samostojno opravil računalnik, to pa zahteva reformo usposabljanja za pooblaščenega revizorja. Revizor bo razrešen nadležnih nalog in se bo lahko bistveno več ukvarjal z vsebino. V prihodnosti bodo računovodski izkazi revidirani drugače, in sicer pametneje, zato bo revizor prevzel vlogo poslovnega svetovalca (Jörg Hossenfelder, 12).

Slika 4: Najpomembnejše prihodnje revizijske teme, kot jih zaznavajo nemški direktorji revizijskih družb (v %)

Vir: Jörg Hossenfelder (2019, 13).

b) Posledica finančne krize na cene revizijskih storitev po raziskavi v ZDA

Zaradi globalne finančne krize in gospodarskega upada do leta 2009 so bile revizijske družbe pod pritiskom, da znižajo cene revizijskih storitev tudi pri podjetjih, katerih premoženje se je povečalo. Avtorji navajajo, da je 63 % podjetij S & P 500⁵ v letu 2009 doseglo znižanje cen revizijskih storitev, kar je imelo velike finančne posledice za revizijske družbe. Za proučevanje odzivov na krizo, znižan

⁵ S & P 500 je borzni indeks, ki sledi delnicam 500 velikih ameriških podjetij.

revizijskih cen in vpliva na kakovost revizije so avtorje motivirali naslednji razlogi (Long Chen, Gopal V. Krishnan, Wei Yu, 14–15):

- Regulatorji, vlagatelji in tisk so bili kritični do revizorjev, zlasti do Big 4, ker niso storili dovolj, da bi zaustavili in omejili vprašljive prakse računovodskega poročanja, ki so tudi prispevale h globalni finančni krizi.
- Regulatorji so bili zaskrbljeni zaradi možnega vpliva znižanja revizijskih cen na kakovost revizije. Ko revizor sprejme znižanje revizijskih cen, obstaja tveganje, da bi naredil napako ali ne bi opravil pomembnih revizijskih postopkov. Zlasti zaradi pritiska na revizijske družbe, da znižajo cene, se lahko zmanjša revizijska strogost.

V proučevanje so zajeli podjetja s tveganjem goljufij, podjetja z velikim povečanjem premoženja (ki niso upravičena do znižanja cen), podjetja, ki plačujejo nižje cene revizij od predvidenih revizijskih cen, podjetja z velikim tveganjem zastarelosti zalog ali podjetja, ki so v finančni stiski, in podjetja, ki jih revidirajo majhni revizorji. Rezultati kažejo, da znižanje revizijskih cen med globalno finančno krizo ni vplivalo na kakovost revizij. Ob tem ugotavljajo, da ni bistvene razlike v zaslužku med revizijskimi družbami, ki so med globalno finančno krizo znižale cene, in tistimi, ki jih niso, ter tistimi, ki so znižale cene pred krizo. Tudi ni verjetno, da revizijske družbe, ki so med krizo znižale cene, v svojih poročilih ne bi vključevale pojasnjevalnega odstavka o dvomu delujočega podjetja (going concern) ali zahtevale popravke računovodskih izkazov. Ena od možnih razlag je, da so se revizorji odzvali na povečana tveganja morebitnih tožb in škodovanje ugledu revizorjev z (Long Chen, Gopal V. Krishnan, Wei Yu, 15–16)⁶:

- izdajo strokovnih smernic za zaposlene pri revidiranju v spremenjenih okoliščinah,
- dodatnim usposabljanjem,
- razvitimi novimi revizijskimi orodji,
- zahtevami za dodatne revizijske postopke in
- povečanim nadzorom nad revizijskimi skupinami.

Avtorja Sharad in Boone sta nasprotno ugotovila, da revizor zmanjša izgube zaradi znižanja cene tako, da predčasno zaključi posel in zbere premalo dokazov, kar zmanjša kakovost revizije. Avtorja ugotavljata, da se kakovost revizije zmanjšuje, saj nizke revizijske cene povečajo povezavo med revizijskimi cenami in zaslužki revizijskih družb, kar negativno vpliva na revizijsko kakovost. Hkrati ugotavljajo, da nadpovprečne revizijske cene kažejo rento oziroma dodaten zaslužek iz

⁶ PCAOB (Public Company Accounting Oversight Board), 2010. Najdeno na naslovu https://pcaobus.org/Inspections/Documents/4010_Report_Economic_Crisis.pdf.

revizijskega posla, medtem ko podpovprečne revizijske cene kažejo, da ima naročnik veliko pogajalsko moč, zato se pogaja o popustih oziroma znižanju cene. Oba dejavnika, renta (dodaten zaslužek) in pogajalska moč naročnika, lahko revizorja privedeta do tega, da podleže pritisku naročnika. Neobičajne revizijske cene odražajo prisotnost motečih dejavnikov, ki slabijo revizorjevo neodvisnost. Če revizijske cene odstopajo od običajne ravni cen, se zmanjšuje kakovost revizije. Nova ugotovitev raziskave je, da se kakovost revizije zmanjšuje, ko se nenormalno zniža revizijska cena, pri čemer se upad cene povečuje, ko se naročnik pogaja s pozicije moči (Sharad C. A. in Boone J. P., 2012, 18).

Michael Ettredge, Elizabeth Emeigh Fuerherm in Chan Li (2014, 248–249) ugotavljajo, da se je 47 % revizijskih družb v letu 2008 soočalo s pritiski na cene revizijskih storitev, kar je vodilo v 29-odstotno znižanje cen in s tem prihodkov revizijskih družb. Zato avtorji trdijo, da je pritisk revizijskih naročnikov na cene povezan z napačnimi navedbami v računovodskih izkazih. Kakovost revizije mora biti ves čas enaka, da se zaznajo napačne navedbe v računovodskih izkazih. Popravki računovodskih izkazov so neposreden dokaz o manj kakovostno opravljeni reviziji kot velikost prihodkov revizijskih družb ali opozorilo na dvom o delujočem podjetju. Avtorji ugotavljajo, da (Michael Ettredge, Elizabeth Emeigh Fuerherm in Chan Li (2014, 260):

- se pritisk na cene revizijskih storitev ne razlikuje glede velikost revizijskih družb;
- ni razlike med pritiski na cene in napačnimi navedbami v računovodskih izkazih z vidika velikosti revizijskih družb;
- je pritisk na cene povezan s pomembnimi napačnimi navedbami, kar pomeni, da je bil pritisk na cene v času recesije povezan s padcem kakovosti v reviziji;
- imajo revizijske stranke, ki so v letu 2008 izvajale pritisk na cene revizijskih storitev, verjetneje napačne navedbe v računovodskih izkazih za leto 2008; povezava med pritiskom na cene in zmanjšano kakovostjo revizije je omejena na čas krize, saj so napačne navedbe v računovodskih izkazih za leta 2006, 2007 in 2009 manjše.

c) Posledica finančne krize na cene in kakovost revizijskih storitev po raziskavi v Sloveniji

Od leta 2008 smo tudi na slovenskem revizijskem trgu priča upadanju cen revizijskih storitev, saj si revizijske družbe med seboj konkurirajo s cenovno nižjimi ponudbami, poleg tega pa je pri večini družb, zavezanih k obvezni reviziji,

ponujena nizka cena izključni oziroma najpogostejši kriterij izbire revizorja.⁷ To velja za družbe, ki izbirajo revizorje na podlagi javnih razpisov in za manjše družbe, zavezane k reviziji. Kakovostno opravljena revizija, z zadostnim številom porabljenih ur strokovno usposobljenih ljudi z ustreznim teoretičnim znanjem in izkušnjami, je v veliki meri pogojena s primerno ceno. Agencija⁸ na podlagi opravljenih nadzorov v zadnjih letih ugotavlja, da se kakovost revizij in cena gibljeta premosorazmerno.

Smernice za oblikovanje cen revizijskih storitev je marca 1994 opredelil svet Slovenskega inštituta za revizijo. Vrednosti urnih postavk so bile nazadnje spremenjene leta 2003 in znašajo za pooblaščenega revizorja od 105 EUR. Agencija ugotavlja, da revizijske družbe ne upoštevajo smernic, saj za uro dela pooblaščenega revizorja zaračunajo od 9 do 497 EUR. Čeprav so se cene revizijskih storitev nazadnje opredelile pred 16 leti, te pri pooblaščenih revizorjih še vedno v 77 % ne dosegajo priporočenih cen.

V takih primerih nenormalnih cen bi lahko Agencija presojala cene na način in po merilih, kot se presoja cenovno predatorstvo v EU-ju. Predatorska cena je po sodni praksi EU-ja v zadevi AKZO proti Komisiji⁹ nižja od povprečnih mejnih stroškov ali povprečnih skupnih stroškov. Glede na to, da revizijske družbe mesečno poročajo Agenciji, bi ta lahko objavljala te stroške. Sodna praksa EU-ja je tako postavila referenčno merilo glede na povprečne mejne in povprečne skupne stroške, pri čemer se pri ceni, nižji od povprečnih mejnih stroškov, domneva izključitveni namen. Pri ceni, ki je višja od povprečnih mejnih stroškov, a nižja od povprečnih skupnih stroškov, pa je za ugotovitev cenovnega predatorstva treba presoditi, ali je tako oblikovana cena del načrta, katerega namen je izključiti konkurenco.

⁷ V Španiji se je zaradi krize leta 2008 zmanjšalo število podjetij, zavezanah k reviziji, za 28,7 %, s 36.763 v letu 2008 na 26.210 v letu 2015. Posledica je zmanjšanje revizij računovodskih izkazov, kar je okrepilo konkurenco med revizijskimi družbami, posledica pa so znižanja cen revizijskih storitev. Takšno ravnanje je vplivalo tako na kakovost revizijskih storitev kot tudi na ugled revidirancev in revizijskih družb ter poslovni izid revizijskih družb. Znižanje cen revizijskih storitev je bilo takšno, da se posledice čutijo še danes. Povprečna urna postavka v velikih revizijskih družbah v Španiji je s 67,52 EUR v letu 2008 padla na 64,50 EUR v letu 2015. Male revizijske družbe so znižale urne postavke s 56,90 EUR v letu 2008 na 55,10 EUR v letu 2015 (Salvador Climent-Serrano, Elisabeth Bustos-Contell, Gregorio Labatut-Serer, Andrea Rey-Marti, 345–346).

⁸ Letno poročilo Agencije za javni nadzor nad revidiranjem za leto 2016.

⁹ Zadeva C-62/86, AKZO proti Komisiji, ZOdl. 1991, str. I-3359.

Preglednica 3: Zaračunane urne postavke za pooblaščenega revizorja v Sloveniji

	Št. revizij 2018	Odstotek 2018	Odstotek 2017	Odstotek 2016	Odstotek 2015
Od 0 do 15 EUR	52	2,82	0	0	1
Od vključno 15 do 30 EUR	47	2,55	4	5	4
Od vključno 30 do 50 EUR	291	15,83	17	17	17
Od vključno 50 do 70 EUR	486	26,43	25	30	30
Od vključno 70 do 100 EUR	555	30,19	31	31	31
Od vključno 100 do 120 EUR	161	8,76	9	7	8
Od vključno 120 do 150 EUR	120	6,53	9	7	7
Od vključno 150 do 180 EUR	52	2,82	2	1	1
180 EUR in več	75	4,07	3	2	-
Skupaj	1.839	100,00	100	100	100

Vir: http://www.anr.si/f/docs/Porocanje_Agencije/Letno_porocilo_Agencije_za_letno_2018_p.pdf, 96.

Čokelc in Štager v raziskavi (2016, 56) ugotavljata, da pri malih revizijskih družbah obstaja veliko odstopanje od normativnih cen revizijskih storitev in tudi od povprečnih cen revizijske skupine Big 4. Tako cene revizijskih storitev revizijske skupine Big 4 potrjujejo, da so normativne cene pravilno in primerno določene. Iz tega sledi, da ni težava v višini normativnih cen, temveč v določanju cen malih revizijskih družb. Bolj ko se njihove cene odmikajo od normativnih cen¹⁰, večje je tveganje nedoseganja kakovosti revidiranja, če ga merimo z ekonomsko neodvisnostjo in porabo časa¹¹ za pridobitev dokazov o trditvah posloводства revidiranih družb v računovodskih izkazih.

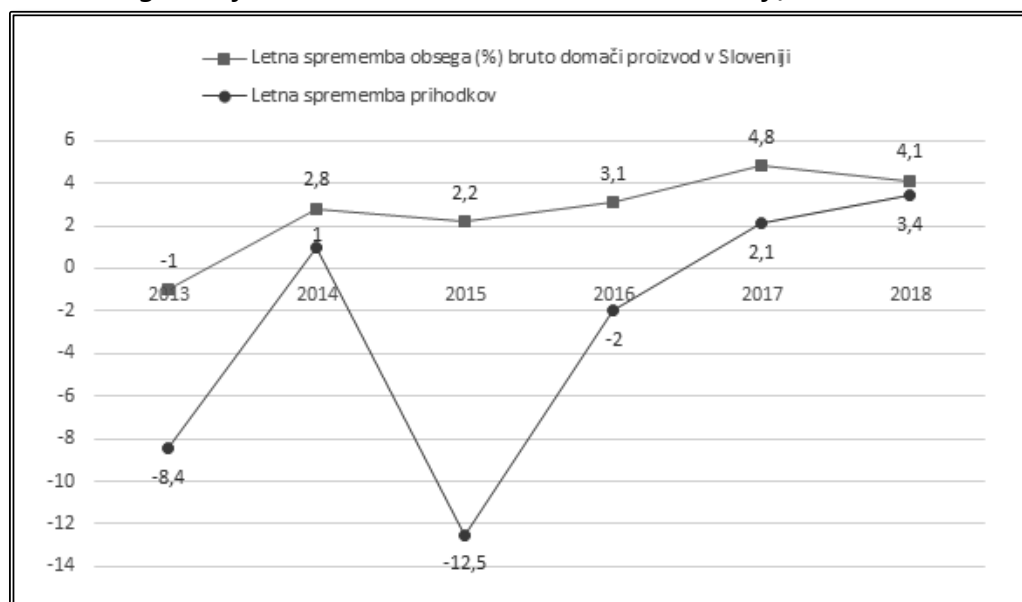
¹⁰ Smernice za oblikovanje cen revizijskih storitev je leta 1994 opredelil svet Slovenskega inštituta za revizijo. Vrednosti urnih postavk so bile nazadnje spremenjene leta 2003. Najdeno 11. novembra 2019 na spletnem naslovu <https://si-revizija.si/revizorji/arhiv-pravil-stroke>.

¹¹ Priporočilo najdete na spletni strani Agencije za javni nadzor nad revidiranjem <http://www.anr.si/priporocila>. Na podlagi tretjega odstavka 31. člena Zakona o revidiranju (Uradni list RS, št. 65/08) in po potrditvi na 6. seji Revizijskega sveta Slovenskega inštituta za revizijo 17. 5. 2010 je strokovni svet Agencije za javni nadzor nad revidiranjem na svoji 16. seji 14. 6. 2010 sprejel Pravilnik o poročanju revizijskih družb.

Preglednica 4: Povprečne cene opravljenih revizij v Sloveniji, 2015–2018

	2015	2016	2017	2018
Povprečne cene ¹² revizij, ki presegajo 40 ur (v EUR) ¹³	9.500	8.903	9.194	9.211
Gospodarske družbe, ki so na Ajpes oddale revidirana letna poročila	1.615	1.586	1.644	1.642

Vir: Lastna raziskava.

Slika 5: Trg revizijskih storitev in nominalni BDP v Sloveniji, 2013–2018

Vir: Lastna raziskava.

V Sloveniji je zaradi zniževanja cen zaznano zmanjševanje prihodkov revizijskih storitev, čeprav se je bruto družbeni proizvod povečeval.

Zaman Groff Academic Unit for Accounting and Auditing, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia M., Trobec Academic Unit for Economics, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia D. in Igličar Academic Unit for Accounting and Auditing, Faculty of Economics,

¹² Podatki o cenah revizij so zaradi načina poročanja zgolj okvirni. Z vzpostavitvijo novega spletnega portala Agencije (od leta 2020) bodo revizijske družbe poročale na prenovljenem združenem obrazcu za mesečno in letno poročanje z več kontrolami, kar bo omogočilo zanesljivejše analize podatkov oz. revizijskega trga v Sloveniji.

¹³ http://www.anr.si/f/docs/Porocanje_Agencije/revidirano_Letno_porocilo_Agencije_za_letno_2015_2016_2017_2018_z_mnenjem_1.pdf.

University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia (2017, 932) so v študijo vključili 2.516 slovenskih podjetij, ki ne kotirajo na borzi in so v letnih poročilih v letih 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 in/ali 2012 razkrila revizijske cene. Avtorji ugotavljajo, da

- revizorji zaračunajo višje cene bolj tveganim strankam,
- izgube v revidiranem letu revizorji ne dojemajo kot tveganje,
- so podjetja z izgubo in/ali z večjim finančnim vzvodom dejavnejša pri zmanjševanju stroškov, zato se bolj vključujejo v pogajanja o znižanju cen z obstoječimi revizorji in angažirajo nove revizorje za revidiranje po nižjih cenah.

Avtorji tudi potrjujejo, da so v Sloveniji revizijske cene višje pri revizijskih družbah Big 4. Glede na nizko stopnjo tožb proti revizijskim družbam v Sloveniji ni verjetno, da so višje cene revizorjev Big 4 povezane s teorijo o globokih žepih. Njihov trg je predvsem vezan na odvisna podjetja matičnih družb v tujini, kjer revizijske družbe Big 4 že revidirajo matične družbe in je njihova cena višja, ker zavezanec za revizijo nima izbire pri naročanju revizije. Višje cene dosegajo tudi pri največjih zavezancih za revizijo, bankah, zavarovalnicah in družbah, ki kotirajo na borzi (Zaman Groff Academic Unit for Accounting and Auditing, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, SloveniaCorrespondencemaja.zaman@ef.uni-lj.si M., Trobec Academic Unit for Economics, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia D. in Igličar Academic Unit for Accounting and Auditing, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia, 2017, 934).

Po njihovem mnenju Slovenije ni mogoče šteti za državo z visoko stopnjo pravnega tveganja in strogega regulativnega nadzora. To utemeljujejo z majhnim številom primerov odvzema licenc in drugih strogih kazni. Revizijske storitve se izvajajo vsako leto ter so pomemben in stalni strošek družbe. V času finančne krize je zmanjšanje stroškov ključni dejavnik za preživetje podjetij. Zato je pričakovati pritisk na znižanje cene na enoto, saj gospodarska kriza zmanjšuje povpraševanje po revizijskih storitvah, s tem pa ustvarja začasni presežek revizijskih zmogljivosti in posledično prispeva k večji konkurenci na trgu revizijskih storitev. Avtorji trdijo, da mednarodne revizijske družbe poročajo podrobneje o rezultatih kot njihovi lokalni revizorji, zato višja stopnja dajanja zagotovil povzroča višje revizijske cene zaradi pomena, ki se pripisuje korporativnemu upravljanju.

Po njihovem mnenju je kakovostna revizija računovodskih izkazov osredotočena na dva vidika, ki revizorje motivirata, da zagotavljajo kakovost. To sta pravdno/zavarovalna spodbuda in revizorjev ugled (Zaman Groff Academic Unit for Accounting and Auditing, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia M., Trobec Academic Unit for Economics, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia D. in Igličar Academic Unit for Accounting and Auditing, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia, 2017, 935).

4. REZULTATI RAZISKAVE V SLOVENIJI

V nadaljevanju bo predstavljena podatkovna podlaga za proučevanje morebitne krize v revizijski dejavnosti v Sloveniji.

Preglednica 5: Ekonomski položaj velikih revizijskih družb Big 4 v Sloveniji, 2015–2018

Ekonomski kazalniki	2015	2016	2017	2018
Število revizijskih družb	4	4	4	4
Poslovni prihodki ¹⁴	20,253.967	20,264.980	19,843.091	19,234.048
Stroški dela	9,097.573	9,524.576	9,219.221	9,685.832
Število zaposlenih	261	266	252	249
Čisti dobiček/izguba	2,176.856	1,510.536	1,993.991	2,162.018
Stroški dela/zaposlenega	34.856	35.806	36.584	38.898
Prihodek na zaposlenega	77.601	76.184	78.742	77.245

Vir: Ajpes (2019), lastna raziskava.

Preglednica 6: Ekonomski položaj malih revizijskih družb v Sloveniji, 2015–2018

Ekonomski kazalniki	2015	2016	2017	2018
Število revizijskih družb	50	49	47	48
Poslovni prihodki ¹⁵	11,410.322	11,360.521	11,739.708	12,175.846
Stroški dela	5,297.466	5,207.000	5,291.964	5,440.427
Število zaposlenih	162	158	160	153
Čisti dobiček/izguba	746.483	864.584	823.912	809.485
Stroški dela/zaposlenega	32.700	32.955	33.074	35.558
Prihodek na zaposlenega	70.434	71.902	73.373	79.580

Vir: Ajpes (2019), lastna raziskava.

¹⁴ Po podatkih iz letnih poročil Agencije za leta 2018, 2017 in 2016 znašajo prihodki iz revizijske dejavnosti od 60 do 65 % poslovnih prihodkov, pri nemških revizijskih družbah pa od 28,5 do 31,5 %. http://www.anr.si/f/docs/Porocanje_Agencije/Revidirano_letno_porocilo_Agencije_za_letno_2016,2017,2018,1.pdf.

¹⁵ Podatki o poslovnih prihodkih revizijskih družba (majhnih in Big 4) se po podatkih Ajpesa razlikujejo od podatkov Agencije. Razlog so različni datumi izbrisa iz registra revizijskih družb in datumi sestavitve računovodskih izkazov po posameznih letih. Po podatkih Agencije znašajo prihodki 2015. leta 29, 5 mio. EUR, 2016. leta 28,9 mio. EUR, 2017. leta 29,5 mio. EUR in 2018. leta 30,4 mio. EUR.

Preglednica 7: Pregled tržnega deleža revizijskih družb v letu 2018 v Sloveniji, ustanovljenih v različnih obdobjih

Revizijske družbe	Št. družb brez Big 4	Št. vseh družb	2018 Tržni delež z Big 4 v %	2018 Tržni delež brez Big 4 v %
ustanovljene do leta 1998	14	17	60,76	40,45
ustanovljene 1999–2004	4	5	19,29	5,75
ustanovljene 2005–2010	15	15	11,11	29,95
ustanovljene 2011–2015	4	4	5,08	13,70
ustanovljene 2016–2018	12	12	3,76	10,15
Skupaj	49	53	100,00	100,00

Vir: Slovenski inštitut za revizijo (2019), lastna raziskava.

V zadnjih petih letih se je zmanjšalo število revizijskih družb, ustanovljenih do leta 1998, s 24 na 14; ustanovljenih 1999–2004, z 8 na 4, ustanovljenih 2005–2010, s 16 na 15, ustanovljenih 2011–2015, s 6 na 4, zlasti pa se je povečalo število novoustanovljenih družb 2016–2018, saj je ustanovljenih 12 novih revizijskih družb. S spremembo se je pri majhnih revizijskih družbah zmanjšal tržni delež družb, ustanovljenih do leta 1998, s 55 % leta 2014 na 40,45 % v letu 2018; in tržni delež družb, ustanovljenih 1999–2004, s 17 % leta 2014 na 5,75 % v letu 2018; povečal pa se je tržni delež družb, ustanovljenih 2005–2010, z 22 % leta 2014 na 29,95 % v letu 2018; in tržni delež družb, ustanovljenih 2010–2015, s 6 % leta 2014 na 13,70 % v letu 2018.

Razlog za novoustanovljene revizijske družbe v letih 2016–2018 (12) je bila predvidena implementacija Direktive 2014/56/EU in Uredbe 537/2014 v Zakon o revidiranju. V osnutku zakona so bile predvidene tudi bistveno višje kazni (globe) za hujše kršitve, in sicer do 250.000 EUR. Tako bi kazni lahko celo ogrozile obstoj majhnih revizijskih družb, saj so zagrožene globe lahko presegle njihove letne prihodke. Družbeniki revizijskih družb so zato ali ustanovili nove revizijske družbe ali izvedli oddelitve, da so zmanjšali tveganje izgube do tedaj ustvarjenega premoženja.

Preglednica 8: Gibanje stroškov dela v revizijskih družbah v primerjavi s povprečjem v RS, 1998–2018

Leto	Povprečni letni stroški dela v EUR/zaposlenega v malih revizijskih družbah	Povprečni letni stroški dela v EUR/zaposlenega v Big 4	Povprečni letni stroški dela v EUR/zaposlenega v RS
1998	18.905	23.056	9.084
2003	21.329	23.745	11.570
2008	35.599	38.292	16.692
2009	36.174	35.817	17.256
2010	35.483	36.756	24.384
2011	34.533	38.226	24.780
2012	33.248	41.041	25.020
2013	33.336	38.057	22.692
2014	32.623	37.108	25.248
2015	28.413	36.700	25.548
2016	27.955	36.564	26.124
2017	28.485	36.983	26.592
2018	31.025	39.222	27.456

Vir podatkov: Ajpes (2019), lastna raziskava.

Preglednica 9: Zanimanje za poklic pooblaščenega revizorja v Sloveniji, 2015–2018

	2015	2016	2017	2018	Skupaj
Število vpisanih oseb v izobraževanje za pooblaščenega revizorja	2	8	0	8	18
Število oseb, ki so pridobile naziv pooblaščenega revizorja	26	16	10	9	61
Število pooblaščenih revizorjev, ki ni podaljšalo dovoljenja za delo (izstop)	32	5	25	8	70

Vir podatkov: Slovenski inštitut za revizijo (2019), lastna raziskava.

Preglednica 10: Pregled starostne strukture pooblaščenih revizorjev v Sloveniji

Starostna skupina pooblaščenih revizorjev	Število	do 30 let	31–35 let	36–40 let	41–45 let	46–50 let	51–55 let	56–60 let	61–65 let	nad 66 let
Število pooblaščenih revizorjev	190	3	12	44	34	34	18	24	18	3
Število pooblaščenih revizorjev, zaposlenih v revizijskih družbah	127	3	8	32	21	23	11	17	12	0

Vir podatkov: Agencija za javni nadzor nad revidiranjem (2019), lastna raziskava.

Preglednica 11: Število registriranih revizijskih družb in pooblaščenih revizorjev v Sloveniji

	2015	2016	2017	2018
Revizijske družbe z dovoljenjem za opravljanje storitev revidiranja na dan 31. 12.	54	53	51	52
Pooblašчени revizorji	188	200	181	183
Ocenjeno število aktivnih pooblaščenih revizorjev ¹⁶	138	145	142	134

Vir podatkov: Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo (2015–2018), lastna raziskava.

Tabela 12: Pregled vpisa in izpisa iz registra revizijskih družb v Sloveniji, 2015–2018

	2015	2016	2017	2018	Skupaj
Vpis novih revizijskih družb	2	3	2	7	14
Izpis iz registra revizijskih družb	4	2	6	4	16

Vir podatkov: Poročilo o delu Slovenskega inštituta za revizijo (2015–2018), lastna raziskava.

¹⁶ Aktivni pooblašчени revizorji so vsi pooblašчени revizorji, ki so redno ali pogodbeno zaposleni v revizijskih družbah in opravljajo revizije računovodskih izkazov ter druge posle dajanja zagotovil in sorodne storitve. Ker se število aktivnih revizorjev ves čas spreminja, je število ocena Slovenskega inštituta za revizijo.

5. SKLEPNE UGOTOVITVE

Na osnovi proučevanih podatkov¹⁷ lahko z gotovostjo zaključimo, da so v Sloveniji prepoznani znaki krize revizijske dejavnosti. Pri manjših slovenskih revizijskih družbah je bilo v času gospodarske rasti zaznано zniževanje cen revizijskih storitev do ravni, ko revizijske družbe vedno težje dosegajo cilje, ki so pomembni za njihovo preživetje. S primerjavo med nekaterimi državami (Nemčija, ZDA in Slovenija) ugotavljamo, da so razmere po državah različne. Zato predlagamo, da se opravi primerjava stanja revizijske dejavnosti v državah EU-ja, zlasti naj se proučijo dopustni ukrepi za izboljšanje kriznih razmer.

Znaki kriznih razmer so:

- 1) Male revizijske družbe dosegajo bistveno slabši poslovni izid od Big 4, saj te statistično pogosteje zaračunavajo normativno priporočene cene revizijskih storitev, kot jih zaračunavajo male revizijske družbe. Tako zaračunane cene Big 4 potrjujejo, da so normativne cene pravilno in primerno določene. Pri malih revizijskih družbah (N 48) je odstopanje od normativnih cen veliko. Leta 2018 je pri 52 revizijah znašala cena pooblaščenega revizorja do 15 EUR, pri 47 revizijah je ta znašala v razponu od 15 do 30 EUR in pri 291 revizijah v razponu od 30 do 50 EUR, zato
 - so štiri revizijske družbe ali 8,3 % leto 2018 zaključile z izgubo;
 - je šest revizijskih družb ali 12,5 % za leto 2018 izkazalo dobiček do 1.000 EUR;
 - je šest revizijskih družb ali 12,5 % za leto 2018 izkazalo dobiček od 1.000 do 5.000 EUR.
- 2) Zmanjšuje se število oseb, ki so pridobile naziv pooblaščen revizor, leta 2015 je bilo teh 26, leta 2018 pa samo še 9.
- 3) Zmanjšuje se število zaposlenih v revizijskih družbah, leta 2015 jih je bilo 261, leta 2018 pa 249.
- 4) Pooblaščenih revizorjev, starih nad 56 let, je 22,8 % vseh revizorjev, zaposlenih v revizijskih družbah.
- 5) Zmanjševanje relativnih plač v revizijskih družbah; povprečne plače v Sloveniji so leta 1998 znašale 39,4 % plač v revizijski dejavnosti, leta 2018 pa že 70 %.
- 6) Letni prihodki revizijskih družb od leta 2013 naraščajo bistveno manj kot rast BDP-ja v Sloveniji, kar je nasprotno od razmer v Nemčiji.
- 7) Prihodek na zaposlenega v Big 4 v Sloveniji je v letih 2015–2018 znašal 77 tisoč EUR, pri majhnih revizijskih družbah 73 tisoč EUR, kar je bistveno manj kot v

¹⁷ Vključno z raziskavo o cenah revizijskih storitev iz leta 2016 in raziskavo o dojemanju kakovosti revizijskih storitev v Sloveniji iz leta 2018.

Nemčiji, kjer znašajo 170 tisoč EUR za prvih največjih deset revizijskih družb. To je posledica 60 % prenizkih cen revizijskih storitev.

- 8) Družbeniki revizijskih družb so zaradi bistveno višjih kazni za prekrške ustanovili nove revizijske družbe ali izvedli oddelitve, da so zmanjšali tveganje izgube do tedaj ustvarjenega premoženja.
- 9) Da so se cene revizijskih storitev znižale, pokaže preprosta primerjava. Po sprejetju smernic za oblikovanje revizijskih cen so te znašale 15.000 DEM za srednje podjetje, zavezano k reviziji računovodskih izkazov. Bruto plača pooblaščenega revizorja s potnimi stroški in regresom je znašala 5.000 DEM mesečno, torej je ena revizija srednjega podjetja pokrila tri mesečne bruto plače pooblaščenega revizorja. Danes male revizijske družbe v povprečju zaračunavajo revizijo računovodskih izkazov 6.800 EUR¹⁸; ob tem danes bruto plače pooblaščenega revizorja s potnimi stroški in regresom znašajo 5.000 EUR, torej ena revizija srednjega podjetja pokrije 1,36 plače pooblaščenega revizorja.

6. LITERATURA IN VIRI

1. Agencija za javni nadzor na revidiranjem. Najdeno 6. 11. 2019 na naslovu http://www.anr.si/f/docs/Porocanje_Agencije/Letno_porocilo_Agencije_za_letno_2016_p.pdf.
2. Agencija za javni nadzor na revidiranjem. Najdeno 6. 11. 2019 na naslovu http://www.anr.si/f/docs/Porocanje_Agencije/Letno_porocilo_Agencije_za_letno_2017_p.pdf.
3. Agencija za javni nadzor na revidiranjem. Najdeno 6. 11. 2019 na naslovu http://www.anr.si/f/docs/Porocanje_Agencije/Letno_porocilo_Agencije_za_letno_2018_p.pdf.
4. Choi, J.-H, Kim, J-B, Zang, Y. (2010). Do abnormally high audit fees impair audit quality? Najdeno 10. 11. 2019 na naslovu: https://ink.library.smu.edu.sg/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=soa_research.
5. Čokelc, S., Štager, V. Cene revizijskih storitev. (2016). *SIR* IUS*, 2016 (2), 16.
6. Čokelc S., Štager, V. (2018). Dojemanje kakovosti revizijskih storitev v Sloveniji. *SIR* IUS*, 2018 (4), 18.
7. Digitalisierung in der Jahresabschlussprüfung: Auswirkungen auf Mandant und Berufsstand. Luenendonk Magazin, 3/2019. Najdeno 27. 10. 2019 na naslovu <https://www.luenendonk.de/portfolio/luenendonk-magazin-digitalisierung-in-der-jahresabschlusspruefung/>.
8. Entwicklungen WP-Marktvolumen sowie BIP normal 2013 bis 2018 in Deutschland und Prognosen 2019/2020. Najdeno 5. 11. 2019 na naslovu <https://www.luenendonk.de/wirtschaftspruefer-ruecklaeufiges-marktwachstum-setzt-sich-auch-2019-fort/>.
9. Gesetz über eine Berufsordnung der Wirtschaftsprüfer. Najdeno 4. 11. 2019 na naslovu <https://beckonline.beck.de/Dokument?vpath=bibdata%2Fges%2FWIPO%2Fcont%2FWIPO.INH.htm>.

¹⁸ Več o tem v članku Cene revizijskih storitev, *SIR* IUS*, 2/16.

10. Jörg Hossenfelder. Digitalisierung in der Jahresabschlussprüfung 2019. Najdeno 5. 11. 2019 na naslovu www.luenendonk.de.
11. Long Chen, Gopal, V. Krishnan, Wei Yu. The relation between audit fee cuts during the global financial crisis and earnings quality and audit quality. *Advances in Accounting*, 2018 (43), 14–31.
12. Michael Ettredge, Elizabeth Emeigh Fuerherm, Chan Li (2014). Accounting Fee pressure and audit quality. (2014). *Organizations and Society*, 2014 (39), 247–263.
13. Patrick Krauß, Paul Pronobis, Henning Zülch. (2015). Abnormal audit fees and audit quality: initial evidence from the German audit market. *Journal of Business Economics*, 2015 (85), 1, 45–84.
14. Pravni terminološki slovar. (2018). Ljubljana: Založba ZRC.
15. Salvador Climent-Serrano, Elisabeth Bustos-Contell, Gregorio Labatut-Serer, Andrea Rey-Marti. (2018). Low-cost trends in audit fees and their impact on service quality. *Journal of Business Research*, 2018 (89), 345–350.
16. Sharad C. A. and Boone J. P. (2012). Abnormal Audit Fee and Audit Quality. *Auditing. A Journal of Practice & Theory*, 2012 (31), 3, 1–22.
17. Statistični urad RS. Najdeno 23. 12. 2019 na naslovu https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/20/Ekonomsko/20/Ekonomsko_03_nacionalni_racuni_05_03019_BDP_letni/0301910S.px/table/tableViewLayout2/.
18. Število veljavnih predpisov v Sloveniji danes in v preteklosti. Najdeno 28. 12. 2019 na naslovu <https://www.tax-fin-lex.si/Supervisor/VeljavniiPredpisi>.
19. Viola C. Didier. (2015). Honorare in der Wirtschaftsprüfung. Najdeno 14. 10. 2019 na naslovu Das Wirtschaftsprüfer-Portal, objavljeno 14. 10. 2015. <https://www.der-betrieb.de/meldungen/honorare-in-der-wirtschaftspruefung/>.
20. Wirtschaftspruefungs und steuerberatungs gesellschaften in Deutschland. Najdeno 4. 11. 2019 na naslovu <https://www.luenendonk.de/portfolio/luenendonk-studie-2019-wirtschaftspruefungs-und-steuerberatungs-gesellschaften-in-deutschland/>.
21. Wirtschaftsprüfer: Rückläufiges Marktwachstum setzt sich auch 2019 fort. Najdeno 10. 11. 2019 na naslovu <https://www.luenendonk.de/wirtschaftspruefer-ruecklaeufiges-marktwachstum-setzt-sich-auch-2019-fort/>.
22. Zadeva C-62/86, AKZO proti Komisiji, ZOdl. 1991, str. I-3359.
23. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o revidiranju. EVA 2018-1614-0043. Najdeno 29. 11. 2019 na naslovu <http://imss.dz-rs.si/imis/17ba1cdb175e2dc19af8.pdf>.
24. Zaman Groff Academic Unit for Accounting and Auditing, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia M., Trobec Academic Unit for Economics, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia D. & Igličar Academic Unit for Accounting and Auditing, Faculty of Economics, University of Ljubljana, Ljubljana, Slovenia A.: Audit fees and the salience of financial crisis: evidence from Slovenia. *Journal Economic Research*, Volume 30, 2017, Issue 1, Pages 922–938, Najdeno 29. 11. 2019 na naslovu <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1331677X.2017.1311233>.

Katarina Sitar Šuštar*

Etično ravnanje računovodskih strokovnjakov in Mednarodni kodeks etike (IESBA)

Ethical Conduct of Professional Accountants and International Code of Ethics (IESBA)

POVZETEK ● *Prispevek na eni strani prikazuje pregled znanstvenih prispevkov in javnega nadzora na etično ravnanje revizorjev in revizijskih družb. Pogled znanstvenega raziskovanja nam pomaga pri odkrivanju novih pogledov na etična vprašanja v računovodstvu in reviziji, izsledki javnega nadzora pa nas usmerjajo k obvladovanju najpogosteje uresničenih tveganj, povezanih z etiko in neodvisnostjo. Ker izsledki znanstvenih raziskav kažejo, da je izobraževanje o etičnih zahtevah ključni temelj za kasnejše etično ravnanje in prepoznavanje neetičnih praks, so v drugem delu sestavka predstavljeni nova struktura Kodeksa, njegova temeljna načela, konceptualni okvir ter krog zagotavljanja skladnosti s Kodeksom.*

Ključne besede ● *etika, neodvisnost, kodeks ravnanja, računovodski strokovnjaki, revizorji, javni nadzor*

SUMMARY ● *The paper presents scientific as well as public oversight view on ethical conduct of professional accountants and auditing companies. The view of science supported us in discovering new views on ethical issues in accounting and auditing. The results of public oversight direct us in our attempts to manage risks related to ethics and independence. As the results of scientific research show that education represents the foundation for later ethical conduct and identification of unethical practices, the second part of the paper presents the new structure of the Code, its basic principles, conceptual framework and the circle which enables compliance with the Code.*

Key words ● *ethics, independence, Code of Conduct, accountants, auditors, public oversight*

JEL: M 42, M 48

* Katarina Sitar Šuštar, mag. posl. ved., MBA, pooblaščen revizorka, Ekonomska fakulteta Univerze v Ljubljani, katarina.sitar@ef.uni-lj.si, katarina.sitar.sustar@si-revizija.si.

1. UVOD

Vedno novi finančni škandali v ospredje postavljajo pomen etike pri računovodenju in revidiranju. Da bi se izognili zmanjšanju zaupanja investitorjev in širše javnosti v (revidirane) računovodske izkaze, pripravljavci standardov nadgrajujejo kodekse etike, regulatorji pa tradicionalno spoštovanje kodeksov etike vključujejo v svoje redne preglede kakovosti. Namen članka je na eni strani prikazati pogled znanosti in regulatorjev na etiko revizorjev, na drugi strani pa predstaviti Mednarodni kodeks etike za računovodske strokovnjake, vključno z Mednarodnimi standardi neodvisnosti¹ (v nadaljevanju Kodeks), ki ga je izdal IESBA² in ga uporabljamo revizorji v Sloveniji.

Pogled znanosti na etično ravnanje računovodskih strokovnjakov nam daje zunanji pogled na vprašanja, s katerimi se dnevno srečujemo pri svojem delu, in nam kaže, zakaj je etika računovodskih strokovnjakov pomembna ter odkriva nove poglede na etična vprašanja v računovodstvu in reviziji, na primer na mehanizme poročanja o neetičnem ravnanju (žvižgaštvo), ter na vpliv okolja na etično ravnanje.

Da se nam ne bi bilo treba učiti na lastnih napakah in spodrsrljajih, se velja vnaprej pripraviti na obvladovanje z etiko povezanih tveganj, ki se v praksi najpogosteje uresničujejo. Poleg rednih letnih poročil ANR in CEAOB raziskave mednarodne članske organizacije neodvisnih revizijskih regulatorjev IFIAR predstavljajo enega od pomembnih virov pregleda ugotovitev revizijskih regulatorjev v daljšem časovnem obdobju in nam pomagajo prepoznati trende na področju ugotovitev nadzorov, med drugim tudi v povezavi z etičnimi zahtevami in standardi neodvisnosti.

Ker o strukturno preoblikovanem in vsebinsko dopoljenem Kodeksu, ki je bil izdan leta 2018 in se uporablja od leta 2019, nismo prav veliko govorili in izsledki znanstvenih raziskav kažejo, da je izobraževanje o etičnih zahtevah ključni temelj za kasnejše etično ravnanje in prepoznavanje neetičnih praks, so v drugem delu sestavka predstavljeni nova struktura Kodeksa, njegova temeljna načela, konceptualni okvir ter krog zagotavljanja skladnosti s Kodeksom.

¹ Prevod Kodeksa je dostopen na spletnih straneh Slovenskega inštituta za revizijo: <https://si-revizija.si/datoteke/revizorji/1929/kodeks-iesba-2018.pdf>.

² International Ethics Standards Board for Accountants.

2. ETIKA REVIZORJEV

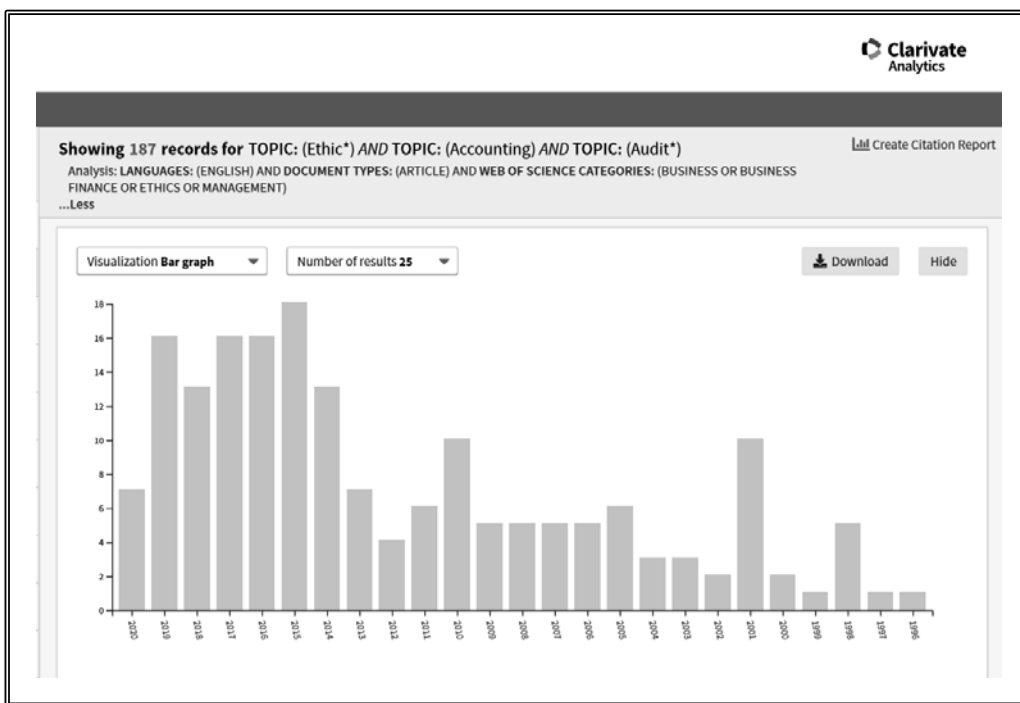
2.1. Pregled znanstvenih prispevkov

Za prikaz pogleda znanosti na etično ravnanje računovodskih strokovnjakov je v nadaljevanju prikazana kratka analiza literature.

Metodologija

Na spletni strani Web of Science³ (v nadaljevanju WoS) je na osnovi opredeljenih iskalnih kriterijev⁴ na voljo 187 znanstvenih člankov.

Slika 1: Število objavljenih člankov za opredeljene iskalne kriterije glede na leto objave

Vir: Web of Science, pridobljeno 3. avgusta 2020.

³ Web of Science je spletna stran, ki jo vzdržuje Clarivate Analytics. Na spletni strani je registriranim uporabnikom na voljo izbor najplivnejših znanstvenih prispevkov s posameznega področja, pri čemer se vpliv prispevkov meri predvsem z indeksom citiranja.

⁴ Tema: etika, računovodstvo, revizija; tip dokumenta: znanstveni članek; kategorije: poslovanje, poslovne finance, etika, upravljanje; jezik: angleški; leta objave: vsa do vključno julija 2020.

Na sliki 1 je prikaz števila objavljenih člankov za opredeljene iskalne kriterije po letih objave. Število znanstvenih člankov o etiki v računovodstvu in reviziji pa ni nujno povezano s finančnimi škandali: objavljeni članki v letu 2001 se ne sklicujejo oziroma niso povezani z afero Enron, ki je izbruhnila šele v zadnjem četrtletju leta 2001. Tovrstni članki se pojavijo šele v kasnejših letih. Sorazmerno veliko število člankov v letu 1998 se nanaša na prispevke na mednarodni konferenci o etiki v računovodstvu, reviziji in poročanju. Zanimivo je, da rast števila člankov na področju etike v računovodstvu in reviziji ni eksponentna, kar je značilno za številna druga področja. Ta ugotovitev je sicer delno skladna z ugotovitvijo Uysal (2010), da finančni škandali povzročajo zaskrbljenost glede etike v računovodstvu, da pa je predvsem Sarbanes-Oxleyev zakon v ZDA odprl nove smeri raziskovanja etike v računovodstvu.

Namen prispevka ni predstavitev celovitega pregleda literature s področja etike računovodskih strokovnjakov, zato sta izbor in nadaljnja kvalitativna analiza ključnih člankov s tega področja opravljena na osnovi dodatne analize, pripravljene z aplikacijo VOSviewer⁵ na podlagi vzorca 187 znanstvenih člankov, pridobljenih na spletni strani WOS na osnovi opredeljenih iskalnih kriterijev. Ta med drugim omogoča izvedbo pregleda in vizualizacijo bibliometričnih⁶ omrežij med revijami, raziskovalci in/ali posameznimi članki.

*Analiza citatov*⁷

Analiza citatov, s pomočjo katere na osnovi pogostosti citiranja posameznih člankov⁸ prepoznamo najpomembnejše članke v opredeljenem izboru, opravljena na vzorcu 187 znanstvenih člankov, je kratko povzeta v tabeli 1 in grafično predstavljena na sliki 2. Najpogosteje citirani članki v izbranem vzorcu so razdeljeni na sedem različnih področij raziskovanja etike v računovodstvu in reviziji glede na število in moč povezav med citati. V vsakem od področij je najmanj pet člankov.

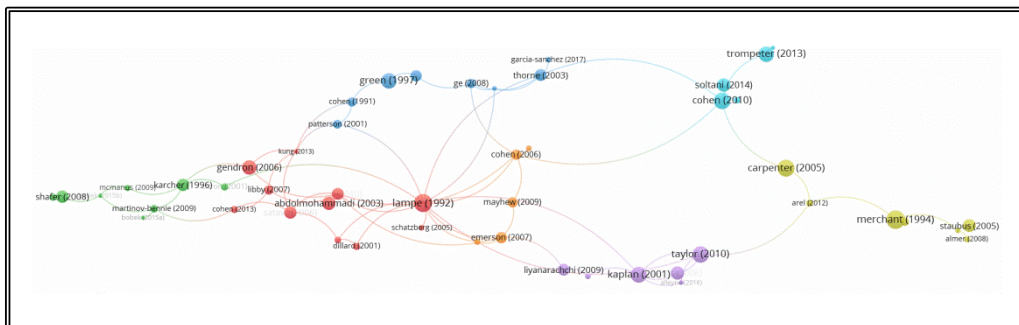
⁵ VOSviewer® version 1.6.14.

⁶ Bibliometrika je uporaba statističnih metod za analizo publikacij.

⁷ Angl. citation analysis.

⁸ V konkretnem primeru je bila opravljena analiza citiranih člankov.

Slika 2: Grafični prikaz najpogosteje citiranih znanstvenih člankov, zbranih na osnovi opredeljenih iskalnih kriterijev v WoS-u

Vir: Pridobljeni članki z WoS-a na osnovi opredeljenih iskalnih kriterijev, VOSviewer[©].

Prvo od področij obravnava etično odločanje in je na sliki 2 prikazano z rdečimi pikami, drugo obravnava vpliv okolja na etično ravnanje in je prikazano z zeleno barvo, tretje se osredotoča na vpliv izobraževanja na izgradnjo etike v poklicu in je označeno z modro, četrto se osredotoča predvsem na etične odločitve pri finančnem poročanju in je označeno z rumeno-zeleno barvo, peto področje, ki je označeno z vijolično barvo, obravnava žvižgaštvo oziroma odločitve o tem, ali sporočati neetična ravnanja, šesto področje obravnava prevare v družbah (turkizna barva) in sedmo področje zajema raziskave etičnega ravnanja (oranžna barva).

Uysal (2010) je v bibliometrični analizi strokovne literature⁹ za obdobje 1988–2007 opredelil tri ključna področja raziskav, in sicer:

- moralno-kognitivni razvoj/etično sklepanje in sprejemanje odločitev,
- izobraževanje in poučevanje etike računovodskih strokovnjakov in vplivi le-tega,
- modeli etičnega odločanja in njihove kontekstualne sestavine/ekonomika etike in vplivi le-te na etično odločanje.

Iz primerjave z Uysalom (2010) lahko povzamemo, da se v zadnjih desetih letih raziskave na področju etike računovodskih strokovnjakov širijo na nova (pod)področja, na primer na vpliv okolja na etiko, žvižgaštvo in sporočanje neetičnega ravnanja ter raziskave prevar in etičnega ravnanja.

⁹ Uysal (2010) je med strokovno literaturo poleg člankov vključil tudi knjige.

Tabela 1: Povzetek grafičnega prikaza najpogosteje citiranih znanstvenih člankov

Barve področij	Področje ¹⁰	Nekateri od najpogosteje citiranih člankov ¹¹
1 – rdeča	Etično odločanje	Abdolmohammadi (2003), Gendron (2006), Kung (2013), Lampe (1992), Libby (2007), Satava (2006), Uysal (2010)
2 – zelena	Vpliv okolja na etiko	Karcher (1996), Martinov-Bennie (2009), Schafer (2008)
3 – modra	Izobraževanje in vplivi na izgradnjo etike	Cohen (1991), Green (1997), Salter (2001)
4 – rumeno-zelena	Etika in finančno poročanje	Carpenter (2005), Merchant (1994), Staubus (2005)
5 – vijolična	Žvižgaštvo/sporočanje neetičnega ravnanja	Kaplan (2001), Liyanarachchi (2009), Taylor (2010)
6 – turkizna	Prevare v podjetjih	Cohen (2010), Soltani (2014), Trompeter (2013)
7 – oranžna	Raziskave etičnega ravnanja	Cohen (2006), Emerson (2007), Mayhew (2009)

Vir: Web of Science, pridobljeno 3. avgusta 2020, VOSviewer, lastna analiza.

V nadaljevanju so povzete ključne ideje posameznih izbranih raziskovalnih področij, ki v največji meri obravnavajo ravnanje revizorjev v skladu s kodeksi etike in neodvisnosti.

2.1.1. ETIČNO ODLOČANJE

Osrednji in najpogosteje citiran članek (Lampe in Finn, 1992) je nastal na osnovi izvedenega eksperimenta etičnega odločanja. Na vzorcu 358¹² posameznikov in njihovih odločitev sta avtorja analizirala in primerjala procese etičnega odločanja ob uporabi AICPA-jevega kodeksa etike in ob uporabi predlaganega petstopenjskega modela etičnega odločanja revizorjev. Na osnovi opravljene analize sta avtorja ugotovila, da:

¹⁰ Področja so poimenovana na osnovi tem, ki jih obravnavajo članki, ki so bili združeni v isto področje na osnovi bibliometričnih metod z uporabo VOSviewera[®].

¹¹ Razvrščeni po abecedi prvih avtorjev.

¹² Od tega je bilo v vzorcu 129 študentov revizije ter 106 začetnikov in 123 menedžerjev v reviziji.

1. petstopenjski model etičnega odločanja bolje povezuje razloge za posamezne etične odločitve z odločitvami, kot etično odločanje v skladu s kodeksom etike;
2. posameznikova morala vpliva na presojo alternativnih možnosti odločanja pri sprejemanju moralnih odločitev;
3. poteka v revizijskih družbah tako imenovani "proces socializacije", v katerem se poenoti nivo moralnih in etičnih načel, kar je lahko posledica vsaj dveh dejavnikov: izobraževanja in/ali odpuščanja oziroma prostovoljnih odhodov posameznikov s prenizkimi ali previsokimi moralnimi in etičnimi načeli.

Dunn in Sainty (2018) sta oblikovala model petih dejavnikov, ki vplivajo na etično odločanje računovodskih strokovnjakov:

1. strokovni kodeksi etike,
2. filozofska usmerjenost,
3. versko prepričanje,
4. kulturne vrednote in
5. moralna zrelost.

Poudarjata pomen kodeksov etike, ki vplivajo tako na vedenje kot na odločanje računovodskih strokovnjakov.

Hottegindre, Loison in Farjaudon (2017) so raziskovale razlike v etičnem vedenju revizorjev in revizork na osnovi izrečenih sankcij francoskim revizorjem in revizorkam v obdobju med junijem 1989 in decembrom 2008. Avtorice ugotavljajo pomembne razlike v etičnem vedenju revizork in revizorjev in sicer revizorji pogosteje izkazujejo vedenje, ki škoduje ugledu poklica, medtem ko revizorke pogosteje kršijo pravila kakovosti revidiranja. Tudi Bobek, Hageman in Radtke (2015) so ugotovili, da moški in ženske v poklicih revizorjev in davčnih svetovalcev uporabljajo različne postopke etičnega odločanja.

Vplive na etično vedenje družb sta raziskovala Karaibrahimoglu in Cangarli (2016), in sicer sta preverjala, kakšen je vpliv kulturnih vrednot posameznega naroda (makro dejavniki, kot so socialno, kulturno, politično in institucionalno okolje) na razmerje med zaznanim vplivom revizijskih in računovodskih standardov na zaznano etično vedenje družb. Podatke sta črpala iz World Executive Opinion Survey. Ugotovila sta, da kulturne vrednote naroda vplivajo na odnos med zaznanim vplivom revizijskih in računovodskih standardov in zaznanim etičnim vedenjem družb. Avtorja ugotavljata, da je spodbujanje etičnega vedenja kompleksno in da splošni standardi etike niso dovolj za izboljševanje etičnega vedenja družb: regulativa, ki ne spoštuje kulturnih vrednot naroda, ne bo imela pričakovanih učinkov. Regulatorji morajo imeti po njunem mnenju zato na voljo ustrezne ukrepe za učinkovito implementacijo standardov.

Satava, Caldwell in Richards (2006) so analizirali vplive računovodskih in revizijskih okvirov, ki temeljijo na pravilih¹³, in tistih, ki temeljijo na načelih¹⁴, in ugotovili, da se zgolj upoštevanje pravil ne kaže nujno v pravih in/ali etičnih odločitvah. Predlagajo uvedbo etičnih meril, ki temeljijo na načelih, poleg tega pa predlagajo še:

- obvezno poučevanje etike za pridobitev licence CPA,
- kontinuirano izobraževanje s področja etike za ohranjanje licenc,
- redno obdobjno analiziranje etične kulture revizijskih družb,
- naj AICPA finančno podpre raziskave kultur revizijskih družb, poslovne etike, korporativnega upravljanja in povezanih konceptov,
- naj strokovna združenja ozaveščajo pristojne za upravljanje o etičnih zadevah (z vidika na pravilih in na načelih temelječih okvirov),
- opolnomočenje SEC-a¹⁵ za spremljanje in nadzor nad korporativnimi prevarami.

Kodeks etike AICPA je kot etični okvir zgodovinsko temeljil na pravilih v nasprotju s kodeksom etike IESBA¹⁶, ki temelji na načelih. Več kot deset let kasneje sta Spalding in Lawrie (2019) analizirala spremembe, ki jih je AICPA z vpeljavo okvirov, temelječih na načelih, vključil v kodeks etike. Med drugim sta kritična do uvedbe koncepta razumne in poučene tretje stranke, ki ga uvaja tudi kodeks etike IESBA.

Pri razvoju merilnega instrumenta za merjenje vrlin, ki naj bi jih imeli revizorji, sta Libby in Thorne (2007) ugotovila, da obstaja zaznana visoka pomembnost tistih vrlin, ki so eksplicitno vključene v kodeks etike. Avtorja ugotavljata, da bi veljalo razmisliti tudi o vključitvi drugih vrlin, ki naj bi jih imeli revizorji, v kodeks etike, saj se tako poveča zaznana pomembnost takih vrlin med uporabniki kodeksa.

Gendron, Suddaby in Lam (2006) ugotavljajo, da delovno okolje v revizijskih družbah pomembno vpliva na revizorjevo neodvisnost. Revizorji, predvsem tisti v večjih revizijskih mrežah, postajajo vedno dovetnejši za komercialno logiko, ki (lahko) prevlada nad strokovnostjo.

¹³ Angl. Rules-based.

¹⁴ Angl. Principles-based.

¹⁵ Security and Exchange Commission.

¹⁶ International Ethics Standards Board for Accountants.

2.1.2. VPLIV OKOLJA NA ETIKO

Karcherjeva (1996) je etično občutljivost opredelila kot sposobnost interpretacije dane situacije in prepoznavanja obstoja etične dileme. Ugotovila je, da je etična občutljivost odvisna od narave etičnega vprašanja, njegove resnosti in starosti presojevalca. Zaposlitveni položaj, strokovno znanje, predhodna izpostavljenost podobnemu etičnemu vprašanju in stopnja izobrazbe niso bili pomembni dejavniki etične občutljivosti. To raziskavo delno dopolnjuje raziskava McManus in Subramaniam (2009), ki ugotavlja ključne dejavnike, ki vplivajo na etične usmeritve in nameravano etično vedenje mladih računovodskih strokovnjakov. Med najpomembnejšimi dejavniki, ki vplivajo na etično držo mladih računovodskih strokovnjakov, so v skladu z izsledki omenjene raziskave osebna etična drža, podpora mentorjev, vzajemna podpora kolegov ter izobraževanje etike na terciarni ravni.

Po uvedbi MSOK 1¹⁷ sta Martinov-Bennie in Pflugrath (2009) raziskovala vpliv etičnega okolja v eni od revizijskih družb Big-4 na kakovost revidiranja različno izkušenih revizorjev (seniorjev in menedžerjev). Ugotovila sta, da izkušenejši revizorji bolje ponotranjijo pomen kodeksa, kar je lahko posledica kombiniranega vpliva večjega pritiska odgovornosti na višjem položaju ter boljšega ponotranjenja pomena kodeksa zaradi dolgotrajnejše prakse. Poleg tega sta ugotovila, da dodatni ukrepi na nivoju revizijske družbe v smislu oblikovanja dodatnih kontrol kakovosti poleg že veljavnega kodeksa etike niso potrebni. Izsledki njune raziskave kažejo, da je izvajanje kodeksa etike odvisno predvsem od posameznikovega poznavanja kodeksa ter ponotranjenja njegovih zahtev. Zato bi morale po njunem mnenju revizijske družbe, ki želijo izboljšati kakovost revidiranja, razmišljati predvsem o tem, kako izboljšati poznavanje kodeksa med vsemi zaposlenimi.

2.1.3. ŽVIŽGAŠTVO/SPOROČANJE NEETIČNEGA RAVNANJA

Taylorjeva in Curtisova (2010) sta uporabili teorijo slojev vpliva na delovno mesto (angl. Layers of Workplace Influence theory) kot osnovo za raziskavo žvižgaštva med seniorji v reviziji. Revizorjevo poklicno identiteto sta avtorici opredelili kot pripadnost posameznega revizorja ali revizorke revizijskemu poklicu. Teorija slojev vpliva na delovno mesto se v konkretni raziskavi kaže v naslednji obliki: v revizijskem poklicu je množica revizijskih družb, v vsaki od revizijskih družb je množica zaposlenih; revizorji lahko pripadajo poklicu, revizijski družbi, obema ali nobenemu od teh, poleg tega revizorji lahko izražajo različno pripadnost svojim

¹⁷ Mednarodni standard obvladovanja kakovosti 1.

sodelavcem. Avtorici sta raziskovali vpliv poklicne, organizacijske in pripadnosti med sodelavci ter moralne intenzivnosti neetičnega vedenja na dva pokazatelja namer poročanja neetičnega ravnanja: verjetnost poročanja in vztrajnost pri poročanju. Rezultati raziskave so presenetili v dveh točkah, in sicer sta avtorici ugotovili, da:

- je poklicna identiteta sicer povezana z verjetnostjo poročanja neetičnih ravnanj, da pa ni pomembno povezana z vztrajnostjo poročanja. Eden od možnih razlogov za to je, da je poročanje neetičnega ravnanja skladno s poklicnimi zahtevami, ki pa ne zahtevajo vztrajnosti pri poročanju. Poleg tega revizorji z visoko poklicno identiteto sicer želijo izločiti iz poklica tiste, ki škodijo le-temu, ne želijo škoditi ugledu poklica z javnim razgaljanjem kršitev etike;
- pripadnost posameznemu sloju vpliva na delovno mesto (poklicu, revizijski družbi, sodelavcem) ne vpliva na verjetnost poročanja neetičnega ravnanja, vpliva pa na vztrajnost pri poročanju. Tako verjetnost kot vztrajnost poročanja neetičnega ravnanja naraščata, ko se pripadnost revizorja oddaljuje od pripadnosti sodelavcem in se približuje pripadnosti družbi.

Če poklicna identiteta vpliva na verjetnost poročanja o neetičnem ravnanju, pa lahko pripadnost družbi pomembno vpliva na to, kako vztrajni bodo revizorji pri poročanju.

Liyanarachchi in Newdick (2009) sta na vzorcu 51 študentov revizije v Novi Zelandiji izvedla poskus, v katerem sta proučevala vpliv procesa moralnega utemeljevanja¹⁸ in moč povračilnih ukrepov na nagnjenost k žvižgaštvu, ko posameznik zazna sporne prakse. Raziskava je pokazala, da mora biti vzpostavljeno varno okolje za zaščito žvižgačev pred morebitnimi povračilnimi ukrepi ter da je za izboljšanje procesa moralnega utemeljevanja treba razvijati izobraževanje na področju etike v računovodstvu in reviziji. Okrepiti je treba tudi zavedanje o obstoječi pravni zaščiti žvižgačev. Raziskava je potrdila ugotovitve drugih obstoječih raziskav o tem, da spol pomembno vpliva na nagnjenost k žvižgaštvu ob zaznavi spornih praks.

2.2. Pogled regulatorjev

V nadaljevanju predstavljam ugotovitve javnih nadzorov, ki so povezane z etičnim ravnanjem oziroma z upoštevanjem kodeksa etike. Najprej predstavljam ugotovitve ANR-ja s tega področja, nato ugotovitve dveh članskih združenj,

¹⁸ Angl. moral reasoning. Proces moralnega utemeljevanja lahko opredelimo kot proces, v katerem posamezniki z uporabo logike poskušajo ugotoviti, kaj je prav in kaj narobe.

katerih članica je ANR, in sicer: članskega združenja evropskih neodvisnih revizijskih regulatorjev (Committee of European Oversight Bodies – CEAOB) ter mednarodnega članskega združenja neodvisnih revizijskih regulatorjev (International Federation of Independent Audit Regulators – IFIAR).

2.2.1. AGENCIJA ZA JAVNI NADZOR NAD REVIDIRANJEM (ANR)

Nadzor nad kakovostjo revidiranja na ravni revizijskih družb, ki ga opravlja ANR, vedno zajema tudi ustreznost spoštovanja etičnih zahtev. Ugotovitve javnih nadzorov ANR-ja, ki se nanašajo na področje etike in spoštovanja Kodeksa, so iz letnih poročil za leti 2019 in 2018 povzete v tabeli 2.

Tabela 2: Povzetek ugotovitev nadzorov ANR-ja, ki se nanašajo na področje etike in spoštovanja Kodeksa

Ugotovitev	Vrsta ugotovitve	Vir
Pravilnik o obvladovanju kakovosti ne vsebuje določb glede neodvisnosti v skladu z Uredbo in izhajajočih iz ZRev-2, ne vsebuje določb v zvezi z zagotavljanjem spoštovanja etičnih zahtev glede razmerja z mrežo in ni prilagojen noveli ZRev-2 in spremembam novega Mednarodnega kodeksa etike računovodskih strokovnjakov.	Pomanjkljivost	Letno poročilo ANR-ja 2019
Revizijska družba nima vzpostavljenih formalnih sestankov niti zapisnikov sestankov, iz katerih bi bila razvidna komunikacija oziroma prenos informacij znotraj revizijske družbe (podlaga: Kodeks).	Pomanjkljivost	Letno poročilo ANR-ja 2019
Kršitev Kodeksa v zvezi z neprimernim in zavajajočim oglaševanjem revizijske družbe.	Izrečen ukrep nadzora	Letno poročilo ANR-ja 2018
Pomanjkljive usmeritve in postopki za zagotavljanje neodvisnosti na podlagi zahtev Uredbe in ZRev-2.	NP ¹⁹	Letno poročilo ANR-ja 2018
Neučinkovit sistem za spremljanje števila let opravljanja revizije računovodskih izkazov s strani ključnega revizijskega partnerja pri istem naročniku revizije.	NP	Letno poročilo ANR-ja 2018

Vir: Letni poročila ANR-ja za leti 2019 in 2018.

¹⁹ NP: ni podatka.

2.2.2. COMMITTEE OF EUROPEAN AUDITING OVERSIGHT BODIES (CEAOB)

CEAOB (2019) predstavlja okvir za praktično, dosledno in celovito sodelovanje med evropskimi revizijskimi regulatorji. Njegovi glavni cilji so dosledno podpirati kakovost revidiranja in posledično vzdrževati in povečevati zaupanje investitorjev in širše javnosti v finančno poročanje v Evropski uniji. CEOB je pri dosegu svojih ciljev v veliki meri odvisen od prispevkov svojih članov (nadzornikov v posameznih evropskih državah). Za poenotenje nadzora med evropskimi revizijskimi regulatorji je CEOB oblikoval enotno metodologijo za izvajanje nadzorov (Common Audit Inspection Methodology – CAIM), ki je dostopna na spletni strani CEOB²⁰. Iz letnega poročila CEOB za leto 2019 izhaja, da CEOB nadaljuje razvoj enotne metodologije za izvajanje nadzorov in da med drugimi aktivnostmi načrtuje prenovu metodologije za preverjanje etike in neodvisnosti zaradi sprememb Kodeksa in evropske revizijske regulative.

CEAOB letno pripravlja poročilo o izrečenih ukrepih regulatorjev revizijskih trgov v Evropski uniji. Iz poročila o sankcijah za leto 2019 (Report on the 2019 CEOB Enforcement Questionnaire) izhaja, da je eden od evropskih regulatorjev med tremi najpomembnejšimi ugotovitvami, za katere so bile izrečene sankcije, navedel nespoštovanje etičnih standardov. Letno poročilo o izrečenih ukrepih za leto 2018 ni pripravljeno tako, da bi bilo iz poročila mogoče izluščiti vrste kršitev, ki so bile sankcionirane.

2.2.3. INTERNATIONAL FORUM OF INDEPENDENT AUDIT REGULATORS (IFIAR)

IFIAR je članska organizacija neodvisnih revizijskih regulatorjev, ki vključuje 55 neodvisnih revizijskih regulatorjev iz Afrike, Amerike, Azije in Pacifika, Evrope in srednjega vzhoda. Za leto 2019 je pripravila osmo letno raziskavo o programih in rezultatih nadzora svojih članov (IFIAR, 2020) nad šestimi največjimi globalnimi revizijskimi mrežami družb (BDO, Deloitte, E&Y, Grant Thornton, KPMG in PwC). Raziskave, ki jih letno objavlja IFIAR, so namenjene predvsem kvantitativnemu zbiranju informacij kot enem od načinov za identifikacijo trendov v področjih nadzorstvenih ugotovitev.

IFIAR je v svojem poročilu za leto 2019 povzel ugotovitve revizijskih regulatorjev za daljše časovno obdobje, in sicer po šestih področjih nadzora:

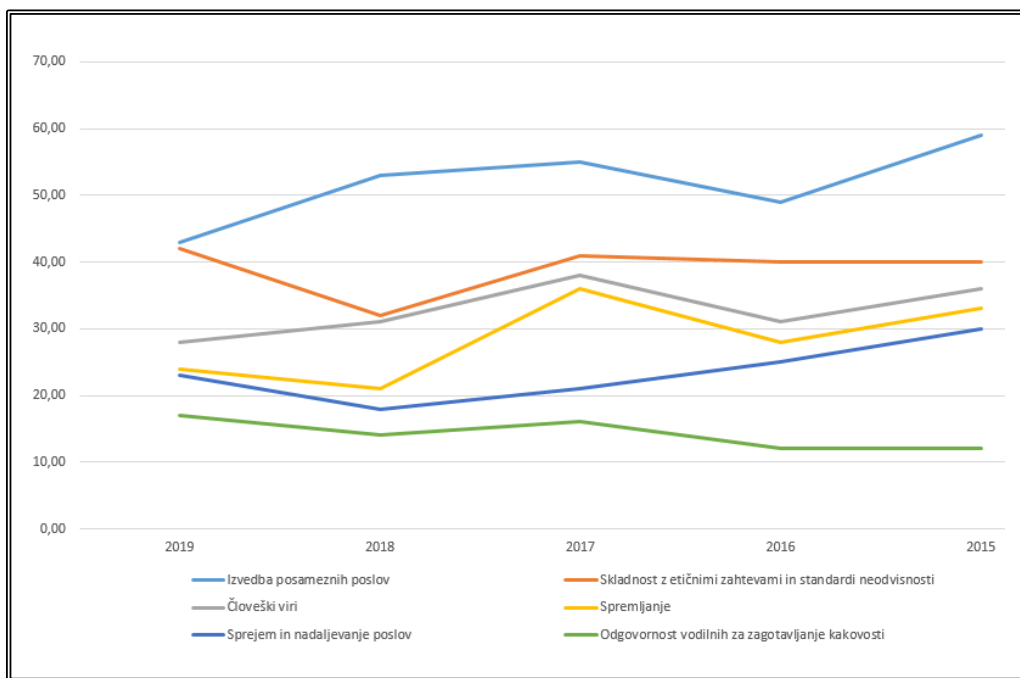
- izvedbe posameznih poslov,
- skladnost z etičnimi zahtevami in standardi neodvisnosti,
- človeški viri,
- spremljanje (monitoring),

²⁰ Na primer https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/180614-ceaob-caim-tone-at-the-top_en.pdf.

- sprejem in nadaljevanje poslov (Client Risk Assessment, Acceptance and Continuance),
- odgovornost vodilnih za zagotavljanje kakovosti.

Največji delež ugotovitev je pri izvedbah posameznih poslov (43 %), na drugem mestu je področje skladnosti z etičnimi zahtevami in standardi neodvisnosti (42 % ugotovitev). Ko pogledamo daljše časovno obdobje, vidimo, da se v tem povečuje oz. ostaja na isti ravni delež ugotovitev na področju skladnosti z etičnimi zahtevami in standardi neodvisnosti ter na področju odgovornosti vodilnih za zagotavljanje kakovosti, kar je razvidno iz slike 3.

Slika 3: Delež ugotovitev (v %) po posameznih področjih nadzora med 2015 in 2019

Vir: IFIAR Survey of Inspection Findings 2019.

IFIAR v svojem poročilu (2020) nadalje razčlenjuje najpogostejše ugotovitve, ki se pojavljajo v okviru posameznih področij. Na področju skladnosti z etičnimi zahtevami in standardi neodvisnosti se tako najpogosteje pojavljajo kršitve, povezane s/z:

1. nadzorom nad neodvisnostjo zaposlenih v revizijskih družbah,
2. razmisleki v zvezi z ovrednotenjem nerevizijskih ali z revizijo povezanih storitev, ki jih revizijske družbe nudijo revizijskim strankam,

3. zagotavljanjem rotacije revizijskih partnerjev,
4. nesposobnostjo zagotavljanja zanesljivega sistema sledenja poslovnih povezav z revizijskimi strankami in rednega ažuriranja informacij v tovrstnih sistemih,
5. pomanjkljivo komunikacijo z revizijsko komisijo o zadevah, ki se nanašajo na neodvisnost revizijske družbe,
6. pomanjkljivostmi pri ohranjanju neodvisnosti zaradi finančnih razmerij z naročniki,
7. ohranjanjem neodvisnosti zaradi poslovnih razmerij, ki so obstajala v času opravljanja revizij oziroma poslov dajanja zagotovil,
8. ohranjanjem neodvisnosti zaradi zaposlitev članov revizijskih delovnih skupin pri bivših revizijskih strankah.

3. MEDNARODNI KODEKS ETIKE ZA RAČUNOVODSKE STROKOVNJAKE

V Sloveniji revizorji in računovodje kot primarni kodeks etike uporabljamo Mednarodni kodeks etike za računovodske strokovnjake, vključno z Mednarodnimi standardi neodvisnosti (v nadaljevanju Kodeks), ki ga je izdal IESBA. Predvsem pri revidiranju poročevalskih paketov čezmejnih družb je treba upoštevati, da lahko revizorji v tovrstnih primerih zahtevajo skladnost našega ravnanja z drugimi kodeksi etike²¹.

Leta 2018 je IESBA izdal strukturno preoblikovan in vsebinsko dopolnjen in spremenjen Kodeks. V splošnem vsebinske spremembe Kodeksa močneje poudarjajo konceptualni okvir (okvir na temelju načel in ne na temelju pravil). Izdajatelj Kodeksa je na svojih spletnih straneh objavil vrsto publikacij²², v katerih je na osnovi praktičnih primerov prikazal logiko uporabe določil Kodeksa.

Zaradi hitro spreminjajočih se globalnih okoliščin se tudi Kodeks redno spreminja in posodablja. Trenutno so v javni razpravi spremembe Kodeksa v zvezi z določbami, ki se nanašajo na nadomestila in na zagotavljanje nerevizijskih storitev²³.

Namen Kodeksa (IESBA, 2018) je opredeljen v treh točkah, in sicer:

²¹ Npr. Code of Professional Conduct (American Institute of Certified Public Accountants – AICPA), Revised Ethical Standard 2019 (Financial Reporting Council – FRC).

²² <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/building-trust-ethics/discussion/exploring-iesba-code>.

²³ Predlagane spremembe so dostopne na: <https://www.ethicsboard.org/consultations-projects/open-public-consultations>.

1. Kodeks **določa temeljna načela etike** za računovodske strokovnjake, ki odražajo poklicno priznavanje odgovornosti za javni interes. Ta načela določajo standard obnašanja, ki se pričakuje od računovodskega strokovnjaka.
2. Kodeks **zagotavlja konceptualni okvir**, ki ga morajo računovodski strokovnjaki uporabljati, da bi lahko prepoznali, ovrednotili in obravnavali nevarnost za ravnanje v skladu s temeljnimi načeli.
3. V primeru revizijskih poslov, poslov preiskovanja in drugih poslov dajanja zagotovila kodeks določa **Mednarodne standarde neodvisnosti**, ki so bili določeni z uporabo konceptualnega okvira za nevarnost za neodvisnost pri teh poslih.

Strukturno je Kodeks razdeljen na 4 dele in pojmovnik, pri čemer 1. del (Ravnanje v skladu s Kodeksom) in Pojmovnik veljata za vse računovodske strokovnjake, 2. del velja za računovodske strokovnjake v gospodarstvu, kadar ti izvajajo strokovne naloge (računovodje), 3. del velja za računovodske strokovnjake v javni praksi, kadar ti zagotavljajo strokovne storitve (revizorji). Mednarodni standardi neodvisnosti so vključeni v 4. del Kodeksa in so razdeljeni na dva pododdelka: 4.A del obravnava neodvisnost pri revizijskih poslih in poslih preiskovanja, 4.B del pa neodvisnost pri drugih poslih dajanja zagotovil.

Slika 4: Prikaz strukture Kodeksa

1. del: Ravnanje v skladu s Kodeksom Razdelki 100 do 199 <i>velja za vse računovodske strokovnjake</i>	
2. del: Računovodski strokovnjaki v gospodarstvu Razdelki 200 do 299	3. del: Računovodski strokovnjaki v javni praksi Razdelki 300 do 399
4. del: Mednarodni standardi neodvisnosti 4A: Neodvisnost pri revizijah in preiskavah Razdelki 400 do 899 4B: Neodvisnost pri poslih dajanja zagotovil, ki niso revizijski posli in posli preiskovanja Razdelki 900 do 999	
Pojmovnik <i>velja za vse računovodske strokovnjake</i>	

Vir: Kodeks (IESBA, 2018) in <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/building-trust-ethics/discussion/international-code-ethics-professional>.

Slika 5: Označevanje zgradbe razdelkov v Kodeksu

Uvod

120.1 Okoliščine, v katerih delujejo računovodski strokovnjaki, lahko povzročijo nevarnosti za ravnanje v skladu s temeljnimi načeli. Razdelek 120 določa zahteve in gradivo za uporabo, vključno s konceptualnim okvirom, ki pomaga računovodskemu strokovnjaku pri ravnanju v skladu s temeljnimi načeli in izpolnjevanju njegove odgovornosti, da deluje v javnem interesu. Take zahteve in gradivo za uporabo upoštevajo številna dejstva in okoliščine, vključno z različnimi strokovnimi nalogami, interesi in razmerji, ki pomenijo nevarnost za ravnanje v skladu s temeljnimi načeli. Poleg tega odvrtaajo računovodskega strokovnjaka od sklepanja, da je določena situacija dovoljena samo zato, ker s kodeksom ni izrecno prepovedana.

120.2 Konceptualni okvir določa pristop računovodskega strokovnjaka do:

- prepoznavanja nevarnosti za ravnanje v skladu s temeljnimi načeli,
- ovrednotenja prepoznanih nevarnosti,
- obravnavanja nevarnosti tako, da se jih odpravi ali zmanjša na sprejemljivo raven.

Zahteve in gradivo za uporabo

Splošno

Z120.3 Računovodski strokovnjak mora uporabiti konceptualni okvir za prepoznavanje, ovrednotenje in obravnavanje nevarnosti za ravnanje v skladu s temeljnimi načeli, navedenimi v razdelku 110.

120.3 G1 Dodatne zahteve in gradivo za uporabo, ki so ustrezajo konceptualnemu okviru, so določeni v:

2. delu *Računovodski strokovnjaki v gospodarstvu*;
3. delu *Računovodski strokovnjaki v javni praksi*;
- Mednarodnih standardih neodvisnosti*, in sicer v:

Vir: Kodeks (IESBA, 2018).

Posamezni razdelki lahko vsebujejo podrazdelke, razdelki in podrazdelki pa imajo, kjer je primerno, svojo zgradbo: Uvod, Zahteve (označene s črko Z in oznake tiskane odebeljeno) ter Gradivo za uporabo (sobesedilo, slike in navodila, ki pomagajo pri ravnanju v skladu z zahtevami, označeno s črko G). Označevanje je prikazano na sliki 5.

3.1. Temeljna načela etike za računovodske strokovnjake

Pet temeljnih načel etike za računovodske strokovnjake je opredeljenih v razdelku 110 Kodeksa:

- neoporečnost:** računovodski strokovnjak mora biti odkrit in pošten v vseh strokovnih in poslovnih razmerjih (Z111.1); neoporečnost pomeni pošteno poslovanje in resnicoljubnost (111.1. G1);

2. **nepristranskost** ne sme ogroziti strokovnih ali poslovnih presoj zaradi pristranskosti, navzkrižja interesov ali nedovoljenega vpliva drugih (Z112.1) in ne sme opravljati strokovne naloge, če okoliščina ali razmerje neupravičeno vpliva na njegovo presojo v zvezi s to nalogo (Z112.2);
3. **strokovna usposobljenost in potrebna skrbnost** za doseganje in ohranjanje strokovnega znanja in veščin ter prizadevno delo v skladu z veljavnimi tehničnimi in strokovnimi standardi (Z113.1); ob tem mora sprejemati primerne ukrepe, da strokovno podrejenim osebam zagotovi ustrezno usposabljanje in nadzor (Z113.2);
4. **zaupnost**: spoštovanje zaupnosti informacij, ki se pridobijo kot rezultat strokovnih in poslovnih razmerij (Z114.1);
5. **poklicu primerno obnašanje**: ravnanje v skladu z zakoni in drugimi predpisi in izogibanje kakršnemukoli ravnanju, ki bi lahko omajalo ugled poklica (Z115.1).

Računovodski strokovnjak mora ravnati v skladu z vsakim od temeljnih načel (Z110.2), da bi zagotovil skladnost delovanja s Kodeksom. V primerih, ko je ravnanje v skladu z enim temeljnim načelom v nasprotju z ravnanjem z drugim ali več drugimi temeljnimi načeli, se računovodski strokovnjak lahko anonimno posvetuje z drugimi v podjetju, pristojnimi za upravljanje, strokovnim organom, regulativnim organom ali pravnim svetovalcem, pri čemer ga takšno posvetovanje ne razbremeni odgovornosti za strokovno presojo (110.2 G2).

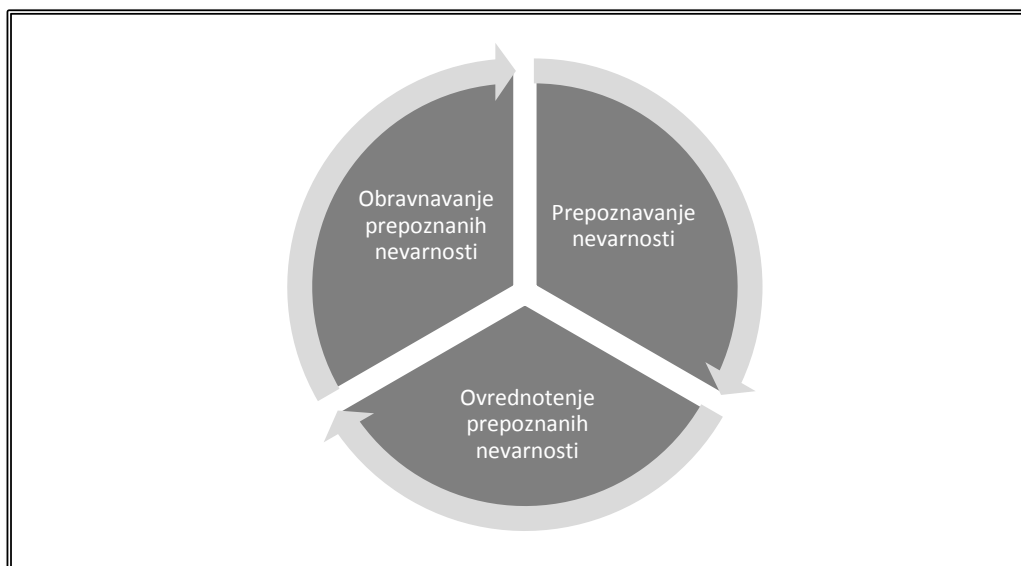
3.2. Konceptualni okvir Kodeksa

Kodeks temelji na spoštovanju temeljnih načel in konceptualnega okvira (principle-based approach) za razliko od, na primer, kodeksa etike AICPA²⁴, ki temelji na spoštovanju točno določenih pravil (rules-based approach). Konceptualni okvir "pomaga računovodskemu strokovnjaku pri ravnanju v skladu s temeljnimi načeli in izpolnjevanju njegove odgovornosti, da deluje v javnem interesu" (Kodeks, 2018; 120.1). Spalding in Lawrie (2019) sta v kritiki AICPA-jevega kodeksa etike, ki temelji na spoštovanju pravil, med drugim izpostavila naslednji problem: računovodski strokovnjaki se ob uporabi kodeksa etike, ki temelji na spoštovanju pravil, izogibajo ravnanju, ki je v neskladju s pravili in upajo, da bodo z minimiziranjem neskladja s pravili v končni fazi dosegli splošna načela. To je problematično, ker ni vse, kar ni prepovedano, tudi dovoljeno, na kar konceptualni okvir Kodeksa posebej opozarja (120.1). Avtorja ugotavljata, da konceptualni okvir Kodeksa predstavlja najboljšo osnovo za doseg njegovih temeljnih načel, medtem ko na pravilih zasnovani kodeksi postavljajo minimalne

²⁴ American Institute of Certified Public Accountants.

standarde, pod katerimi računovodski strokovnjaki ne smejo ravnati, če se želijo izogniti sankcijam. S tega vidika logika Kodeksa, ki temelji na konceptualnem okviru, tudi v različnih kulturnih, verskih, regulatornih in drugih okoliščinah omogoča spoštovanje temeljnih etičnih načel. Na drugi strani pa izsledki raziskav (npr. Herron in Gilbertson, 2004) kažejo, da zasnova kodeksa (principle-based ali rules-based) ne vpliva nujno na učinkovitost etičnega vedenja. Ta je v največji meri odvisna od stopnje razvitosti posameznikove morale, pri čemer njuna raziskava potrjuje, da posamezniki na nižjih stopnjah moralnega razvoja lažje ravnajo v skladu s kodeksi, ki temeljijo na pravilih, v nasprotju s posamezniki na višjih stopnjah moralnega razvoja. Herron in Gilbertson (2004) ugotavljata tudi, da ima prevladujoč vpliv na etično ravnanje posameznikov etična kultura organizacije, v kateri delujejo, zaradi česar bi po njunem veljalo razmisliti o osredotočanju na oblikovanje ustreznih vrednot in kodeksov ravnanj na nivoju posameznih organizacij.

Slika 6: Krog zagotavljanja skladnosti s konceptualnim okvirom

Vir: <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/building-trust-ethics/discussion/international-code-ethics-professional>.

Konceptualni okvir Kodeksa (120.2) določa pristop računovodskega strokovnjaka k:

1. prepoznavanju nevarnosti, zaradi katerih bi bilo ogroženo ravnanje v skladu s temeljnimi načeli Kodeksa,
2. ovrednotenju prepoznanih nevarnosti in

3. obravnavanju prepoznanih nevarnosti tako, da se jih odpravi ali zmanjša na sprejemljivo raven.

Pri uporabi konceptualnega okvira mora računovodski strokovnjak strokovno presoјati, ostati pozoren na nove informacije in spremembe dejstev in okoliščin ter uporabiti test za preudarno in dobro obveščeno tretjo stranko (Z120.5).

3.2.1. TEST PREUDARNE IN DOBRO OBVEŠČENE TRETJE STRANKE

Kodeks v konceptualni okvir uvaja "test preudarne in dobro obveščene tretje stranke", ki je opredeljen kot "presoја računovodskega strokovnjaka o tem, ali bi druga stranka morda lahko sprejela iste sklepe. Taka presoја je narejena z vidika preudarne in dobro obveščene tretje stranke, ki pretehta vsa ustrezna dejstva in okoliščine, ki jih računovodski strokovnjak pozna ali se lahko razumno pričakuje, da jih pozna v času, ko so sklepi sprejeti." (120.5 G4).

Spalding in Lawrie (2019) sta izpostavila, da koncept preudarne in dobro obveščene tretje stranke ni zadostno in ustrezno teoretično podkrepjen, saj lahko na primer računovodski strokovnjaki pri izvedbi testa preudarne in dobro obveščene tretje stranke projicirajo svoje poglede na idealizirano tretjo stranko, pri čemer pri presoји ne uporabijo nobenih novih informacij, kar bi lahko vodilo v lažno potrditev lastnih pristranskosti računovodskega strokovnjaka, ki izvaja presoјo.

3.3. Krog zagotavljanja skladnosti s konceptualnim okvirom Kodeksa

3.3.1. PREPOZNAVANJE NEVARNOSTI

Računovodski strokovnjak prepozna nevarnosti za ravnanje v skladu s temeljnimi načeli (Z120.6), pri čemer se nevarnosti lahko pojavijo zaradi različnih dejstev in okoliščin (120.6 G2), razumevanje teh dejstev in okoliščin pa je predpogoj, da računovodski strokovnjak prepozna nevarnosti (120.6 G1).

Nevarnosti za ravnanje v skladu s temeljnimi načeli spadajo v eno ali več naslednjih kategorij (120.6 G3):

1. nevarnost koristoljubja,
2. nevarnost pregledovanja lastnega dela,
3. nevarnost zagovarjanja,
4. nevarnost domačnosti,
5. nevarnost ustrahovanja,

pri čemer okoliščina lahko povzroči več vrst nevarnosti, ki lahko vplivajo na skladnost z več temeljnimi načeli (120.6 G4). Primeri nevarnosti v posamezni

kategoriji so za računovodske strokovnjake v javni praksi, kamor spadajo revizorji, naštetih v točki 300.6 G1 Kodeksa.

3.3.2. OVREDNOTENJE PREPOZNANIH NEVARNOSTI

Ko računovodski strokovnjak prepozna nevarnost za skladnost s temeljnimi načeli (neoporečnost, nepristranskost, zaupnost, strokovna usposobljenost in poklicna skrbnost ter poklicu primerno vedenje), mora presoditi, ali je taka nevarnost na sprejemljivi ravni (Z120.7). Pri tem je sprejemljiva raven opredeljena kot "raven, za katero bi računovodski strokovnjak z uporabo testa za preudarno in dobro obveščeno tretjo stranko lahko sklepal, da ravna v skladu s temeljnimi načeli" (120.7 G1).

Prepoznavanje in ovrednotovanje prepoznanih nevarnosti je kontinuiran proces, saj se okoliščine ali dejstva v času lahko spreminjajo in vplivajo na že prepoznane nevarnosti in njihovo ovrednotenje ali pa predstavljajo nastanek novih dejstev in okoliščin, ki vplivajo na raven nevarnosti ali na sklepe računovodskega strokovnjaka o tem, ali so uporabljena varovala še primerna za obravnavo prepoznanih nevarnosti (120.9 G1 in G2).

3.3.3. OBRAVNAVANJE PREPOZNANIH NEVARNOSTI

Če računovodski strokovnjak določi, da prepoznane nevarnosti za ravnanje v skladu s temeljnimi načeli niso na sprejemljivi ravni, jih mora obravnavati tako, da jih odpravi ali zmanjša na sprejemljivo raven, kar naredi z:

1. odpravo okoliščin, ki povzročajo nevarnosti,
2. uporabo varoval, kjer so na voljo in jih je mogoče uporabiti za zmanjšanje nevarnosti na sprejemljivo raven, ali
3. zavrnitvijo ali prenehanjem naloge (Z120.10).

Primeri ukrepov, ki v določenih okoliščinah lahko predstavljajo varovala za obravnavanje nevarnosti računovodskih strokovnjakov v javni praksi (300.8 G2):

- dodelitev dodatnega časa in usposobljenega osebja za zahtevane naloge (lahko obravnava nevarnost koristoljubja);
- zadolžitev pregledovalca, ki ni bil član delovne skupine, da pregleda opravljeno delo ali po potrebi svetuje (lahko obravnava nevarnost pregledovanja lastnega dela);
- uporaba različnih partnerjev in delovnih skupin z ločenimi linijami poročanja za opravljanje storitev, ki ne dajejo zagotovila pri naročniku posla dajanja zagotovila (lahko obravnava nevarnost pregledovanja lastnega dela, zagovarjanja ali domačnosti);

- vključitev drugega podjetja za izvedbo ali ponovno izvedbo dela posla (lahko obravnava nevarnost koristoljubja, pregledovanja lastnega dela, zagovarjanja, domačnosti ali ustrahovanja);
- razkrivanje dogovorov z naročnikom o plačilu posredniških honorarjev ali provizij, ki so prejete za priporočanje storitev ali izdelkov (lahko obravnava nevarnost koristoljubja);
- ločevanje skupin, kadar se ukvarjajo z zadevami zaupne narave (lahko obravnava nevarnosti koristoljubja).

V 3. delu Kodeksa razdelki od 310 dalje opisujejo določene vrste nevarnosti, ki se lahko pojavijo med opravljanjem strokovnih storitev in tudi vključujejo primere ukrepov, ki lahko obravnavajo te nevarnosti (300.8 G3):

- Navzkrižje interesov (razdelek 310),
- Strokovna imenovanja (razdelek 320),
- Drugo mnenje (razdelek 321),
- Honorarji in druge vrste nagrajevanja (razdelek 330),
- Spodbude, vključno z darili in gostoljubjem (razdelek 340),
- Skrbništvo nad sredstvi naročnika (razdelek 350),
- Odziv na ravnanje, ki ni v skladu z zakoni in drugimi predpisi (razdelek 360).

4. SKLEP

Tudi če se zavedamo pomena etike v našem poklicu, je dobro razumeti dejavnike, ki vplivajo na etično odločanje računovodskih strokovnjakov. Poleg strokovnih kodeksov etike mednje spadajo tudi filozofska usmerjenost, versko prepričanje, kulturne vrednote in moralna zrelost posameznika (Dunn in Sainy, 2018). Pri tem velja upoštevati tudi razlike v etičnem odločanju med moškimi in ženskami (npr. Hottegindre, Loison in Farjaudon, 2017 in Hageman in Radtke, 2015). Spodbujanje etičnega vedenja je kompleksno in zgolj sprejemanje splošnih standardov etike ne zadošča za izboljševanje etičnega vedenja, zato naj imajo regulatorji na voljo ustrezne ukrepe za učinkovito implementacijo kodeksov in standardov, ki naj bo prilagojena kulturnim vrednotam naroda (Karaibrahimoglu in Cangarli, 2016).

Ne glede na to, da v prispevku nismo podrobno analizirali znanstvenih prispevkov (pod)področja raziskav, ki obravnava izobraževanje in vpliv le-tega na izgradnjo etike, tudi izsledki raziskav, ki obravnavajo vpliv okolja na etiko, poudarjajo pomen izobraževanja za izboljšanje etične drže in etičnega ravnanja računovodij in revizorjev (npr. McManus in Subramaniam, 2009, in Martinov-Bennie in Pflugrath, 2009). Kontinuirano izobraževanje o kodeksu etike in razreševanja etičnih dilem na vseh ravneh izobraževanja (dodiplomsko, v okviru izobraževanja

za pridobitev nazivov in v okviru izobraževanja za ohranjanje nazivov) je torej nujno za zagotavljanje višjega nivoja etičnega ravnanja v našem poklicu.

Sočasno z regulativnimi spremembami na področju zaščite žvižgačev (npr. Direktiva EU 2019/1937 z dne 23. oktobra 2019²⁵) so se okrepile raziskave o žvižgaštvu v reviziji. Med revizijskimi družbami bi bilo treba okrepiti zavedanje o pomenu žvižgaštva in pomagati pri vzpostavljanju ustreznih mehanizmov za sporočanje neetičnega ravnanja, revizorje pa opolnomočiti z njihovimi pravicami in dostopom do pravnega varstva v primerih, ko sporočajo neetično ravnanje. Glede na strukturo slovenskega revizijskega trga, na katerem deluje sorazmerno veliko manjših revizijskih družb, ki verjetno ne morejo vzpostavljati lastnih zaupnih kanalov za sporočanje neetičnega ravnanja, bi veljalo razmisliti o vzpostavitvi tovrstnih kanalov na nivoju stanovskega združenja.

Iz pregleda poročil ANR-ja, CEAOB-a in IFIAR-a je v prvi vrsti vidno, da sta obseg in struktura poročil med drugim odvisna od časa trajanja oziroma tradicije posamezne organizacije. Za razliko od IFIAR-a, ki zbira podatke o nadzorih neodvisnih regulatorjev daljše časovno obdobje, CEAOB in ANR zaradi kasnejšega nastanka nimata tako dolgoročnih in strukturiranih analiz, kot jih zagotavlja IFIAR. Iz letnih poročil ANR-ja za leti 2019 in 2018 je videti, da je ANR pri izvajanju nadzorov ugotovil pomanjkljivosti na področju etike in neodvisnosti ter da je bil s tega področja eni revizijski družbi izrečen ukrep. Iz letnih poročil CEAOB-a za leti 2019 in 2018 je zaznati, da ugotovitve v zvezi s spoštovanjem etičnih standardov niso tako pogoste ter da se, ko se pojavljajo, pojavljajo predvsem pri revizijskih družbah, ki ne revidirajo subjektov javnega interesa (SJI). Iz analize IFIAR-a pa je videti, da neodvisni nadzorniki šestih velikih mednarodnih revizijskih mrež v daljšem časovnem obdobju ugotavljajo, da je delež ugotovitev s področja skladnosti z etičnimi zahtevami in standardi neodvisnosti sorazmerno velik in da v daljšem časovnem obdobju ostaja precej stabilen oz. se celo povečuje. Enako velja za ugotovitve s področja odgovornosti vodilnih v revizijskih družbah za zagotavljanje kakovosti. To je zaskrbljujoče, ker odnos vodilnih do etičnih vprašanj in (ne)skladno ravnanje vodilnih z vrednotami neposredno vpliva na skladnost ravnanja z etičnimi zahtevami.

Zaradi sprememb Kodeksa in prenove enotne metodologije nadzora (CAIM) neodvisnih evropskih regulatorjev na področju etike in neodvisnosti kot tudi zaradi vedno novih odkritih finančnih škandalov²⁶ bi lahko v bližnji prihodnosti pričakovali poleg rednih tudi tematske preglede, osredotočene na področje etike

²⁵ Pridobljeno avgusta 2020 na naslovu <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1937&from=EN>.

²⁶ Npr. Wirecard v Nemčiji.

in neodvisnosti. Vsekakor v luči zagotavljanja skladnosti s Kodeksom revizijskim družbam predlagamo osvežitev poznavanja določil samega Kodeksa in izvedbo notranjih pregledov kakovosti v osmih točkah, ki jih IFIAR v svojem poročilu (IFIAR, 2020) navaja kot najpogostejše kršitve standardov etike in neodvisnosti:

1. neodvisnost zaposlenih v revizijskih družbah,
2. ovrednotenje nerevizijskih ali z revizijo povezanih storitev, ki jih revizijske družbe nudijo revidiranim strankam,
3. zagotavljanje rotacije revizijskih partnerjev,
4. nesposobnost zagotavljanja zanesljivega sistema sledenja poslovnih povezav z revidiranimi strankami in rednega ažuriranja informacij v tovrstnih sistemih,
5. pomanjkljiva komunikacija z revizijsko komisijo o zadevah, ki se nanašajo na neodvisnost revizijske družbe,
6. pomanjkljivosti pri ohranjanju neodvisnosti zaradi finančnih razmerij z naročniki,
7. ohranjanje neodvisnosti zaradi poslovnih razmerij, ki so obstajala v času opravljanja revizij oziroma poslov dajanja zagotovil,
8. ohranjanje neodvisnosti zaradi zaposlitev članov revizijskih delovnih skupin pri bivših revidiranih strankah.

Podrobna predstavitev strukture, temeljnih načel, konceptualnega okvira Kodeksa in kroga zagotavljanja skladnosti predstavlja osnovne, zgoščene informacije o Kodeksu na enem mestu. Vsekakor vsem uporabnikom Kodeksa predlagam, naj proučijo publikacije IESBA²⁷, v katerih je na praktičnih primerih prikazana logika uporabe določil Kodeksa.

Omejitve

Pri pregledu znanstvene literature je prispevek omejen zgolj na analizo znanstvenih člankov; v analizi niso vključene knjige in učbeniki, poleg tega so področja in članki, ki so predstavljeni v analizi, izbrani na osnovi subjektivne presoje.

5. LITERATURA IN VIRI

1. Bobek, D. B., Hageman, A. M., in Radtke, R.R. (2015). *The Effects of Professional Role, Decision Context, and Gender on the Ethical Decision Making of Public Accounting Professionals*. Behavioral Research in Accounting, 27 (1), str. 55–78.
2. *CEAOB Annual Report 2018*. CEOB, marec 2019. Najdeno avgusta 2020 na naslovu https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/ceaob-annual-report-2018_en.pdf.

²⁷ <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/building-trust-ethics/discussion/exploring-iesba-code>.

3. *CEAOB Annual Report 2019*. CIAOB, marec 2020. Najdeno avgusta 2020 na naslovu https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/ceaob-annual-report-2019_en.pdf.
4. Dunn, P., in Sainty, B.. (2020). *Professionalism in accounting: a five-factor model of ethical decision-making*. Social Responsibility Journal, (16) 2, str. 255–269.
5. Gendron, Y., Suddaby, R., in Lam, H. (2006). *An Examination of the Ethical Commitment of Professional Accountants to Auditor Independence*. Journal of Business Ethics, (64), str. 169–193.
6. Herron, T. L., in Gilbertson, D. L. (2004). *Ethical principles vs. ethical rules: The moderating effect of moral development on audit independence judgements*. Business Ethics Quarterly, (14) 3, str. 499–523.
7. Hottegindre, G., Loison, M., in Farjaudon, A. (2017). *Male and Female Auditors: An Ethical Divide?* International Journal of Auditing, (21), str. 131–149.
8. *IFIAR Survey of Inspection Findings 2019*. Februar 2020. Najdeno avgusta 2020 na naslovu <https://www.ifiar.org/?wpdmdl=10453>.
9. Karabrahimoglu, Y. Z., in Cangarli, B. G. (2016). *Do Auditors and Reporting Standards Affect Firms' Ethical Behaviours? The Moderating Role of National Culture*. Journal of Business Ethics, (139), str. 55–75.
10. Karcher, J. N. (1996). *Auditors' ability to discern the presence of ethical problems*. Journal of Business Ethics, (15), str. 1033–1050.
11. Lampe, J. C., in Finn, D. W. (1992). *A Model of Auditors' Ethical Decision Processes*. Auditing. A Journal of Practice & Theory (Supplement), (11), str. 33–59.
12. *Letno poročilo Agencije za javni nadzor nad revidiranjem za leto 2018*. Najdeno avgusta 2020 na naslovu <https://api.anr.si/api/Page/2e05e1dc-7198-4aa2-e1ae-08d79d914404/download>.
13. Libby, T., in Thorne, L. (2007). *The Development of a Measure of Auditors' Virtue*. Journal of Business Ethics, (71), str. 89–99.
14. Liyanarachchi, G., in Newdick, C.. (2009). *The Impact of Moral Reasoning and Retaliation on Whistle-Blowing: New Zealand Evidence*. Journal of Business Ethics, (89), str. 37–57.
15. Martinov-Bennie, N., in Pflugrath, G. (2009). *The Strength of an Accounting Firm's Ethical Environment and the Quality of Auditors' Judgments*. Journal of Business Ethics, (87), str. 237–253.
16. McManus, L., in Subramaniam, N. (2009). *Ethical evaluations and behavioural intentions of early career accountants: the impact of mentors, peers and individual attributes*. Accounting & Finance, (49), str. 619–643.
17. *Mednarodni kodeks etike za računovodske strokovnjake, vključno z Mednarodnimi standardi neodvisnosti*. International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA), 2018. Najdeno avgusta 2020 na naslovu <https://si-revizija.si/datoteke/revizorji/1929/kodeks-iesba-2018.pdf>.
18. *Report on the 2018 CIAOB Enforcement Questionnaire*. CIAOB, junij 2019. Najdeno avgusta 2020 na naslovu https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/ceaob-enforcement-questionnaire-report-2018_en.pdf.
19. *Report on the 2019 CIAOB Enforcement Questionnaire*. CIAOB, marec 2020. Najdeno avgusta 2020 na naslovu https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/ceaob-enforcement-questionnaire-report-2019_en.pdf.

20. Revidirano letno poročilo Agencije za javni nadzor nad revidiranjem za leto 2019, 11. 3. 2020. Najdeno avgusta 2020 na naslovu <https://api.anr.si/api/Page/37c52b68-ab60-4c89-b20c-08d7e05e077d/download>.
21. Satava, D., Caldwell, C., in Richards, L. (2006). *Ethics and the Auditing Culture: Rethinking the Foundation of Accounting and Auditing*. *Journal of Business Ethics*, (64), str. 271–284.
22. Spalding, A. D., in Lawrie, G. R. (2019). *A Critical Examination of the AICPA's New "Conceptual Framework" Ethics Protocol*. *Journal of Business Ethics*, (155), str. 1135–1152.
23. Taylor, E. Z., in Curtis, M. B. (2010). *An Examination of the Layers of Workplace Influences in Ethical Judgments: Whistleblowing Likelihood and Perseverance in Public Accounting*. *Journal of Business Ethics*, (93), str. 21–37.
24. Uysal, O. (2007). *Business Ethics Research with an Accounting Focus: A Bibliometric Analysis from 1988 to 2007*. *Journal of Business Ethics*, (93), str. 137–160.

Mag. Blaž Pate*

Davčni vidik financiranja gospodarskih družb

Tax aspects of corporate financing

POVZETEK ● *Davčni vidiki financiranja gospodarskih družb so raznovrstni, pri čemer izhaja veliki del problematike iz dolžniškega (in ne lastniškega) financiranja gospodarskih družb. Znotraj dolžniškega financiranja so posojila (v ožjem pomenu besede), dana s strani družbenika oz. z njim povezane osebe, problematična, saj omogočajo nižanje davčne osnove z obrestmi od danega posojila. V prispevku so obravnavani glavni instituti davčnega prava, ki se spopadajo z davčnimi posledicami dolžniškega financiranja družbe preko posojil, to so: tanka kapitalizacija, priznana obrestna mera, transferne cene, prikrito izplačilo dobička in davčni odtegljaj. Navedeni prispevek je kažipot, ki bralcu omogoči splošen pregled nad prisotnimi davčnimi dilemami, ko družba prejme posojilo od družbenika oz. povezane osebe.*

Ključne besede ● *dolžniško financiranje, posojila med povezanimi družbami, tanka kapitalizacija, priznana obrestna mera, prikrito izplačilo dobička, davčni odtegljaj*

SUMMARY ● *The following article will deal with the question of debt financing of companies through the lenses of corporate income tax. The main transaction which will be analyzed is that of a loan between a company and its associated entity (either a parent or a sister). Debt instead of equity financing can be valid and sometimes a rational form of financing, since it brings about a lower tax base for the borrower. The article deals with the main tax issues at hand, the question of thin capitalization, recognized interest rate (between associated entities), transfer prices, hidden profit distribution and withholding tax. The discussion put forward here will serve as a general orientation tool, which will enable foresight into the tax consequences of a company's debt financing through a loan from a partner or related party.*

Key words ● *debt financing, loans between associated entities, thin capitalization, recognized interest rate, hidden profit distribution, withholding tax*

JEL: H 71, K 34

* Blaž Pate, LL.M., mag. znanosti, specialist za davčno pravo, Odvetniška pisarna Blaž Pate & Partnerji, d. o. o., Dunajska cesta 159, Ljubljana, Blaz.Pate@pate-odvetnik.si.

1. UVOD

V predmetnem prispevku bomo obravnavali posebnosti dolžniškega financiranja gospodarskih družb, pri čemer bo imel osrednjo vlogo davčnopравни vidik. Osnovni problem, ki bo služil kot gonilna sila prispevka, je vprašanje, kakšne davčne posledice nosi sklenitev posojilne pogodbe za družbo posojilojemalko s svojo povezano družbo kot posojilodajalko. Gre za presojo davčnih učinkov ene izmed oblik dolžniškega financiranja družbe. Za presojo davčnih posledic bo potrebna obravnava petih institutov davčnega prava, urejenih v Zakonu o davku od dohodkov pravnih oseb (ZDDPO-2):

- tanka kapitalizacija po 32. čl. ZDDPO-2,
- priznana obrestna mera po 19. čl. ZDDPO-2,
- načelo primerljivih tržnih cen v zvezi s transfernimi cenami po 19., 32., in 16. čl. ZDDPO-2,
- prikrito izplačilo dobička po 7. odst. 74. čl. ZDDPO-2,
- davčni odtegljaj po 70. čl. ZDDPO-2.

V primeru pridobljenega posojila se morajo vse predpostavke preveriti po navedenem vrstnem redu, pri čemer je bistveno vedeti, da prvi trije instituti določajo, ali bodo obresti od posojila priznane kot davčni odhodek, medtem ko nam bosta preostala dva instituta povedala, kakšno pravno naravo in kakšne (sekundarne) pravne posledice se vežejo na tisti del obresti, ki ni bil davčno priznan. Za lažje razumevanje tematike bo pri analizi posameznega instituta dodan primer, pri čemer se bo skozi celoten prispevek zaradi lažje otipljivosti prilagajal posamezni tematiki. Vsak posamezni institut je vreden posamične in poglobljene analize, vendar se v tem prispevku ne bomo ukvarjali z detajli, temveč prikazali glavne točke razprave, ki so prisotne tako v teoriji kot praksi.

Pri tem ni nezanemarljivo dejstvo, da dolžniško financiranje lahko privede do posledic v korporacijskopravni sferi (posebej v koncernih).¹ Ta prispevek navedenega korporacijskega vidika ne obravnava. Vendar je treba, še preden se spusti na raven davčne obravnave, predhodno preveriti, ali so izpolnjeni pogoji, da je posojilo s strani družbenika družbe (oz. povezane osebe) sploh lahko dano.

¹ Več o tem glej Podgorelec, 2015.

2. DAVČNO (NE)PRIZNANI ODHODKI – PRIMARNA PRILAGODITEV

2.1. Splošno

Preden začnemo davčno obravnavo posameznih institutov, katerih posledica so priznanje oz. nepriznanje davčnih odhodkov, se moramo najprej vprašati, ali je bila sklenitev posojilne pogodbe sploh potrebna. V zvezi s tem je bistven 29. čl. ZDDPO-2, ki določa, da so davčno priznani odhodki samo tisti, ki so potrebni za pridobitev dohodkov, obdavčenih po ZDDPO-2. Pri tem zakon v 2. odst. istega člena pojasnjuje, da se za davčno nepriznane dohodke štejejo tudi odhodki, ki niso neposreden pogoj za opravljanje dejavnosti in niso posledica opravljanja dejavnosti. Navedena odločba ima primarno vlogo pri obravnavi sklenitve posojilne pogoje ne le s povezano osebo, temveč s katerokoli osebo. Če se ugotovi, da posojilo ni bilo pridobljeno za pridobitev prihodkov, ki so obdavčeni z ZDDPO-2 in niso neposreden pogoj za opravljanje dejavnosti, se odhodki iz prejetih posojil ne bodo šteli za davčno priznane, tudi če bi bilo posojilo prejeto s strani povezane osebe (in posledično obresti) v varnem pristanu tako po institutu tanke kapitalizacije kot v okviru priznane obrestne mere, oz. bi šlo za posojilo in obrestno mero, pridobljeno po tržnih pogojih.

2.2. Tanka kapitalizacija

Institut tanke kapitalizacije (32. čl. ZDDPO-2) nam pove, za kolikšen del glavnice, ki je bila posojena s strani družbenika,² bodo odhodki iz naslova obresti priznani za obračun DDPO-ja. Pri tem je treba opozoriti, da primernost obrestne mere pri tem ni obravnavana, temveč je to predmet 19. čl. ZDDPO-2. Pravila tanke kapitalizacije bodo prišle v poštev zgolj v primeru, če družbenik (oz. z družbenikom povezana oseba), ki je lastnik najmanj 25 % deležev (bodisi v kapitalu ali glasovalnih pravicah) in odobri posojilo, ki kadarkoli v davčnem obdobju presega štirikratnik zneska udeležbe družbenika v kapitalu družbe. Vse vrednosti, ki so pod štirikratnikom vrednosti posojilodajalčeve udeležbe v kapitalu posojilojemalca, se imenuje "varen pristan". Edina izjema, ki omogoča priznane davčne odhodke iz plačila obresti, je, če se dokaže, da bi družba presežek posojil lahko dobila od posojilodajalca, ki je nepovezana oseba (več o tem spodaj pod 2.4.). Družbenik, ki daje posojilo, mora biti lastnik najmanj 25-% deleža, pri čemer

² Zakon uporablja termina "družbenik" in "delničar", kar je primerno glede na obliko družbe, v kateri so udeleženi kot družbeniki oz. kot delničarji. Za namene lažje berljivosti bo v tem prispevku uporabljen izraz "družbenik" kot skupen izraz za družbenika in delničarja in izraz "delež" kot skupen izraz za delež in delnico.

je bistveno, da ta opredelitev skladno z 2. odst. 32. čl. ZDDPO-2 vključuje tudi povezane osebe, kot jih določata 16. in 17. čl. ZDDPO-2. Posledično pomeni, da se tanki kapitalizaciji ni mogoče izogniti na način, da bi neka družba pridobila posojilo od sestrške in ne od družbe matere. Pri tem je bistveno upoštevati, da se mora posredna udeležba predhodno preveriti pri obstoju več družbenikov, ki niso med sabo povezani.³ Navedene ugotovitve lahko prikažemo na primeru:

1. primer

Družba B ustanovi družbo A 1. 1. 2020 s 1.000.000 EUR osnovnega kapitala. Dne 1. 7. 2020 družba B odobri 10.000.000 EUR posojila družbi A z letno obrestno mero X, pri čemer je prvo plačilo obresti 1. 10. 2020. Domneva se, da se stanje kapitala ni spreminjalo.

Če predpostavimo, da drugih postavk kapitala ni, bi se lahko v navedenem primeru odobrili davčno priznani odhodki obresti za glavnico, ki ne bi presegala 4.000.000 EUR (varen pristan). Obresti za preostalih 6.000.000 EUR tako ne bi bile priznane (razen če bi se dokazalo, da bi družba A lahko pridobila preostali del posojila od nepovezane osebe).

Pri tem pa moramo biti pozorni na določbo 4. odst. 32. čl. ZDDPO-2, ki določa, da se udeležba družbenika šteje kot povprečna udeležba "na začetku in na koncu davčnega obdobja". Ob tem se za kapital štejejo vse sestavine kapitala (postavka kapitala, kot jo določa 65. čl. Zakona o gospodarskih družbah), razen čistega poslovnega izida poslovnega leta. Navedeno lahko opazujemo na primeru:

2. primer

Družba B ustanovi družbo A 1. 1. 2020 s 1.000.000 EUR osnovnega kapitala in vplača 500.000 EUR v rezerve. Družba A v poslovnem letu (ki je enako koledarskemu) ustvari 10.000 EUR čistega dobička. Dne 1. 7. 2020 družba B odobri 10.000.000 EUR posojila družbi A z 1,5-% obrestno mero, pri čemer je prvo plačilo obresti 1. 10. 2020. Domneva se da se stanje kapitala ni spreminjalo.

V navedenem primeru je varen pristan 6.000.000 EUR (60 %), saj se čisti dobiček ne bo upošteval, pri čemer se bodo štele obresti od preostalih 4.000.000 EUR (40 %) za *inicialno* nepriznane. Celotne obresti, ki bi bile izplačane, bi tako nanesele na 150.000 EUR. Navedeno bo pomenilo, da bo 60 % od 150.000, tj. 90.000 EUR,

³ Na primer: družbeniki družbe A so družba B (10 %), družba C (60 %) in družba D (30 %). Družba B je družbenik družbe C (posredno in neposredno skupaj 25 %), pri tem družbi B in C nista povezani. Navedeno bi pomenilo, da je družba B udeležena v družbi A s 25-% udeležbo.

predstavljal davčno priznane odhodke, medtem ko bo preostalih 60.000 EUR (kot bomo videli v nadaljevanju) predstavljal prikrito izplačilo dividend. FURS v svoji spletni publikaciji (str. 6–7) pojasnjuje, da je za določitev obresti od presežka posojil, prejetih od povezanih oseb, mogoče poseči po dveh možnostih. "Prva možnost je uporaba dejanskih obresti, ki jih lahko pripišemo posameznemu posojilu v presežku. Presežek tvorijo posojila od najmlajšega proti najstarejšemu. Druga možnost pa je uporaba tehtane povprečne obrestne mere. V tem primeru se obrestna mera izračuna kot vsota zmnožkov vseh posojil posameznega kvalificiranega družbenika in pripadajočih obrestnih mer deljena s skupnim zneskom teh posojil." V nadaljevanju FURS ugotavlja, da je uporaba tehtane obrestne mere (glej naslednji primer) primerna z vidika manjšega davčnega tveganja, saj naj bi dejanska obrestna mera omogočala, da se za obresti od glavnice, ki se še nahaja v varnem pristanu, določi višja obrestna mera, medtem ko bi se za presežek uporabljala nižja obrestna mera. Navedeno si lahko ogledamo na primeru:

3. primer

Družba B GmbH (Avstrija) je matična družba družbe A d.o.o. (Slovenija) in C S.r.l. (Italija). V družbi A d.o.o. je družba B GmbH udeležena z 10.000 EUR osnovnega kapitala in 20.000 EUR vplačila v rezerve (vse iz leta 2015). Družba C S.r.l. 1. 1. 2015 odobri 50.000 EUR posojila s 3,5-% obrestno mero, medtem ko družba B GmbH 2. 1. 2015 odobri 100.000 EUR posojila s 1,5-% obrestno mero. Prvo plačilo obresti za obe posojili se je izvedlo 31. 12. 2020. Domneva se, da se stanje kapitala ni spreminjalo.

Ob predpostavki, da se postavke kapitala niso spremenile, je varen pristan 120.000 EUR. Na podlagi 2. odst. 32. čl. ZDDPO-2 se štejejo tudi posojila povezanih oseb kot posojila, dana s strani matične družbe (tj. kot enotno posojilo za določitev presežanja varnega pristana). Glede na zgornji primer se bo štelo, kakor da bi bilo dano zgolj eno posojilo vključno obstoju dveh posameznih posojil. Kot je omenjeno zgoraj, je presežek posojila možno preračunati na dva načina:

- Dejanske obresti: Obresti od prvega posojila (3,5 % od 50.000, tj. 1.750 EUR) bodo skladno z dejanskimi obrestmi v celoti priznane. S priznanjem obresti od 50.000 EUR posojila je posledično preostalo le še 70.000 EUR varnega pristana, kar pomeni, da bo (30 % od 1,5 % obrestne mere od 100.000 EUR) 450 EUR veljalo kot davčno nepriznani odhodki.
- Tehtana obrestna mera: V tem primeru bo izračun sledeč: najprej se mora izračunati vsota od obresti od posameznega posojila (1.750 EUR + 1.500 EUR = 3.250 EUR). Nato seštejemo posojili (100.000 EUR + 50.000 EUR). Sešteta

vrednost je nato deljena s seštevkom posojil (3.250 EUR/150.000 EUR), pri čemer dobimo tehtano obrestno mero v višini 2,166 %. Tehtano obrestno mero nato apliciramo na presežek posojila (2,166 % x 30.000 EUR), pri čemer dobimo znesek davčno nepriznanih obresti, tj. 650,00 EUR.

Kot je omenjeno zgoraj, kljub priporočilu FURS-a, da se mora uporabiti tehtana obrestna mera, je takšen zaključek ob pomanjkanju zakonske podlage problematičen (Tomšič Drobež, 2017, str. 60). Pri tem pa FURS ugotavlja še, da se lahko izbere le ena metoda za izračun presežnih obresti, pri čemer mora to izhajati iz internih pravil družbe in mora biti stalna. Navedena ugotovitev je sporna, saj ne izhaja niti iz ZDDPO-2 niti iz drugega zakonskega ali podzakonskega akta. Pri tem se opominja, da davčni zavezanec ni zavezan plačevati maksimalnega davka, temveč tistega, ki je določen z zakonom, ob upoštevanju, da se ni izvršila zloraba predpisov oz. prekrivanja realnih razmerij. Pri izbiri metodologije obračunavanja obresti oz. njene (ne)stalnosti pa ne gre niti za eno niti za drugo.

Še zadnje vprašanje, ki ga je smiselno obravnavati, je vprašanje upoštevanja medletnih sprememb kapitala.

4. primer

Družba B GmbH (Avstrija) je matična družba družbe A d.o.o. (Slovenija). Družba A d.o.o. je bila ustanovljena 1. 1. 2020 z osnovnim kapitalom 10.000 EUR. 1. 5. 2020 je družba B GmbH vplačala 5.000 EUR v rezerve in odobrila 80.000 EUR posojila. Prvo plačilo obresti za obe posojili se je izvedlo 1. 12. 2020. Domneva se da se stanje kapitala ni spreminjalo.

Pri tem primeru se bomo osredotočili le na izračun varnega pristana, ki je v tem primeru postal problematičen. FURS meni (sklicujoč se na Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o davku od dohodkov pravnih oseb, EPA 1303-VI), da se za izračun odtegnitve in plačila davčnega odtegljaja na podlagi 70. čl. v zvezi s 74. čl. ZDPP0-2 "kot povprečno stanje kapitala upošteva le stanje kapitala na začetku davčnega obdobja". Navedeno bi torej pomenilo, da je varen pristan zgolj 40.000 EUR in ne morebiten štirikratnik povprečja, tj. 50.000 $((10.000 + 15.000)/2)$.

2.3. Priznana obrestna mera za obresti med povezanimi osebami

Kot je izpostavljeno v prejšnjem razdelku, je ugotovitev, da je glavnica, na katero se nanašajo obresti, zgolj primarna, saj nam ne pove nič o tem, ali gre za obrestno mero, ki bi bila priznana (tj. tržna). 19. čl. ZDDPO-2 določa, da se bodo (kot

davčno priznani odhodki oz. prihodki) priznale zgolj naslednje obračunane obresti:

- če davčni zavezanec odobri posojilo, se upoštevajo obračunane obresti na dana posojila povezanim osebam, vendar najmanj do višine zadnje objavljene;
- če davčni zavezanec prejme posojilo, se upoštevajo obračunane obresti na prejeta posojila od povezanih oseb, vendar največ do višine zadnje objavljene, ob času odobritve posojila znane priznane obrestne mere.

Edina izjema, ki bi omogočila, da bi bila obrestna mera višja ali nižja za davčni obračun, je, če se dokaže, da bi bilo posojilo lahko pridobljeno oz. dano v enakih ali primerljivih okoliščinah po obrestni meri, ki bi bila višja oz. nižja od priznane obrestne mere. Metodologija za določitev priznane obrestne mere je določena v Pravilniku o priznani obrestni meri (Pravilnik). Priznana obrestno mero dobimo po formuli:

variabilni del obrestne mere za valuto⁴ + pribitek (pri čemer se morata upoštevati ročnost zadolžitve in kreditna ocena zavezanca).⁵

5. primer

Družba B GmbH ustanovi družbo A d.o.o. (Slovenija) s 50.000 EUR osnovnega kapitala 1. 1. 2020. Družba B GmbH odobri posojilo družbi A d.o.o. v znesku 100.000 EUR 3. 6. 2020 z ročnostjo 89 dni in 3-% obrestno mero. Domnevamo, da A d.o.o. nima bonitetne ocene.

Povsem očitno je, da je glavnica posojila v varnem pristanu (tj. nižja od 200.000 EUR) glede na določbe 32. čl. ZDDPO-2. Zdaj se moramo lotiti ugotavljanja priznane obrestne mere oz. "varnega pristana" obrestne mere. Variabilni del obresti za junij je bil -0,49800 %. Noben pribitek ne bo upoštevan zaradi ročnosti (saj je ročnost nižja od enega leta), ampak bo upoštevan 1-% (0,01 % x 100) pribitek zaradi neobstoječe bonitetne ocene. Navedeno bo pomenilo, da bo priznana obrestna mera 0,502 % (- 0,49800 % + 1 %). Navedeno bi pomenilo, da bi bila v našem primeru priznana zgolj 502 EUR kot davčno priznana odhodka in ne 3.000 EUR (razen če se dokaže obstoj tržnosti).

⁴ Je vedno objavljena s strani ministrstva, pristojnega za finance, vsak tretji delovni dan v mesecu po posameznih valutah (glej 6. čl.), upošteva 3. in 4. člen Pravilnika.

⁵ Glej 5. čl. Pravilnika.

2.4. Dokazovanje obstoja primerljivih tržnih cen

Preseganje varnega pristana bodisi z vidika 19. ali 32. čl. ZDDPO-2 še ne pomeni nujno, da bo presežek obresti nepriznan, saj bo imel davčni zavezanec možnost dokazovanja, da bi zavezanec dokazal:

- glede tanke kapitalizacije, da bi presežek posojil lahko dobil od posojilodajalca, ki je nepovezana oseba;
- glede priznane obrestne mere, da bi bilo posojilo lahko pridobljeno oz. dano v enakih ali primerljivih okoliščinah po obrestni meri, ki bi bila višja oz. nižja od priznane obrestne mere.

Na tem mestu ne bomo obravnavali načina ugotavljanja obstoja primerljivih tržnih cen, saj meje prispevka ne bi dopuščale primerne razlage. Dokazovanje obstoja primerljivosti ni tako "prosto" kakor morebitno dokazovanje tržnosti drugih transakcij. Pri tem bo seveda v prihodnosti treba upoštevati smernice OECD-ja za določanje transfernih cen, pri čemer je leta 2020 izšlo novo in dopolnjeno poglavje glede finančnih transakcij, ki določajo možne načine določitve tržnosti (med drugim) posojil in obresti oz. obrestnih mer.

3. SEKUNDARNA PRILAGODITEV

Sekundarna prilagoditev se bo izvedla samo v primeru, če bi bilo ugotovljeno, da je del izplačanih obresti (bodisi na podlagi presežka kateregakoli od dveh varnih pristanov in zato, ker presežek ni tržen) nepriznan kot davčni odhodek. Logika sekundarne prilagoditve je naslednja: glede na to, da je neka družba imela odhodke (izplačila) – za davčne namene – iz drugega naslova kot iz naslova obresti, se mora takšen odhodek kvalificirati. Pri tem veljata dve pravili, in sicer pravilo prikritih izplačil dobička in pravilo davčnega odtegljaja.

3.1. Prikrilo izplačilo dobička

V 7. odst. 74. čl. ZDDPO-2 je izrecno določeno, da se za prikrilo izplačilo dobička štejejo tudi obresti na posojila, dana po nižji ali prejeta po višji obrestni meri, kot znaša priznana obrestna mera iz 19. člena tega zakona, in obresti od presežka posojil iz 32. člena tega zakona.

6. primer

Družba B GmbH ustanovi družbo A d.o.o. (Slovenija) z 10.000 EUR osnovnega kapitala 1. 1. 2020. Družba B GmbH odobri posojilo družbi A d.o.o. v znesku 100.000 EUR 3. 6. 2020 z ročnostjo 89 dni in 3-% obrestno mero. Domnevamo, da A d.o.o. nima bonitetne ocene.

Obresti, ki bi jih bila družba A d.o.o. zavezana plačati, so 3.000 EUR. Varen pristan glede tanke kapitalizacije je 40.000 EUR. Posledično velja, da bomo lahko izključili 60 % obresti (tj. 1.800 EUR) kot davčno nepriznane po 32. čl. ZDDPO-2 (domnevamo, da tržnost ni podana). Ker so postavke enake za izračun priznane obrestne mere kot v 5. primeru, lahko ugotovimo, da bi z 0,502-% obrestno mero od 40.000 EUR dobili zgolj 208 EUR. Navedeno pomeni, da bi bilo zgolj 208 EUR (od 3.000 EUR) priznanih kot davčni odhodki. Razlika, tj. 2.792 EUR, bi pa se štela za prikrito izplačilo dobička (torej ne le nepriznanje kot davčno nepriznanega odhodka).

3.2. Davčni odtegljaj

Skladno s 1.(b) tč. 1. odst. 70. čl. ZDDPO-2 bo davčni zavezanec zavezan k plačilu davčnega odtegljaja (pri 6. primeru bi to pomenilo obveznost plačila 15-% davčnega odtegljaja od 2.792 EUR). Uveljavljanje ugodnosti bodisi v obliki neplačila davčnega odtegljaja oz. znižanja je možno na več načinov. Prvič, možno je uveljavljanje oprostitev po 3. odst. 70. čl. ZDDPO-2. Gre za nacionalno oprostitev, pri čemer je pogoj, da je (med drugim) prikrito izplačilo dobička, izplačano nerezidentu Slovenije, ki je rezident v državi članici EU, EGP, če ne gre za dohodke, plačane poslovni enoti tega nerezidenta v Sloveniji in če nerezident ne more davkov (davčnega odtegljaja) uveljavljati v svoji državi rezidentstva. Drugič, možno je uveljavljanje ugodnosti po 71. ZDDPO-2. Gre za implementacijo Direktive Sveta 2011/96/EU z dne 30. novembra 2011 o skupnem sistemu obdavčitve matičnih družb in odvisnih družb iz različnih držav članic, ki omogoča oprostitev (med drugim) plačila davčnega odtegljaja zaradi prikritega izplačila dobička. Takšna je tudi prevladujoča praksa in interpretacija v Avstriji (Aschatz/Kirchmayr-Schliesselberger, 2015, para 10, tč. 51), ampak zaenkrat takšne prakse FURS ne priznava. Tretja možnost pa je znižanje davčnega odtegljaja po relevantni konvenciji o izogibanju dvojnega obdavčevanja (navadno s 15 % na 5 %).

4. ZAKLJUČEK

Kadarkoli družba dobi posojilo od povezane osebe, se mora dodobra preveriti, ali so izpolnjeni pogoji tanke kapitalizacije in ali je obrestna mera skladna s priznano obrestno mero. Če pogoji niso izpolnjeni, se mora nujno ugotavljati, ali je presežek skladen s primerljivimi tržnimi cenami, pri čemer se med drugim zahteva izdelava dokumentacije o transfernih cenah (ki je podvig zase). Da bi se izognili nevšečnostim v zvezi z navedeno primarno prilagoditvijo in naposled sekundarno prilagoditvijo in plačilom davčnega odtegljaja, mora družba pred sklenitvijo

posojilne pogodbe s povezano osebo preveriti, ali so oz. bodo izpolnjeni vsi pogoji, tako da ne bo prišlo do nobenih prilagoditev.

5. LITERATURA IN VIRI

1. Aschatz, M., Kirchmayr-Schliesselberger, S. (2015). KStG online Kommentar zum Körperschaftssteuergesetz inkl. Update Kommentar. Linde.
2. Direktiva Sveta 2011/96/EU z dne 30. novembra 2011 o skupnem sistemu obdavčitve matičnih družb in odvisnih družb iz različnih držav članic, UL L 345, 29. 12. 2011, str. 8–16.
3. Ministrstvo za finance Republike Slovenije. (2017). Davčno obravnavanje posojil med povezanimi osebami, 1. izdaja 2017. Najdeno 11. junija 2020 na naslovu http://www.fu.gov.si/davki_in_druge_dajatve/podrocja/davek_od_dohodkov_pravnih_oseb_ddpo/#c4617.
4. OECD. (2020). Transfer Pricing Guidance on Financial Transactions: Inclusive Framework on BEPS: Actions 4, 8-10. Najdeno 11. junija 2020 na naslovu <http://www.oecd.org/tax/beps/transfer-pricing-guidance-on-financial-transactions-inclusive-framework-on-beps-actions-4-8-10.htm>.
5. Podgorelec, P. (2015). Korporacijsko-pravni vidik dopustnosti posojil med družbeniki, delničarji in njihovo gospodarsko družbo. *Pravosodni bilten*, 2015 (1), str. 97 – 110.
6. Pravilnik o priznani obrestni meri. *Uradni list RS*, št. 141/06 in 52/07.
7. Tomšič Drobež, M. (2017). Obresti od presežka posojil, *IKS*, 2017 (11), str. 53 – 65.
8. Zakon o davku od dohodkov pravnih oseb. *Uradni list RS*, št. 117/06, 56/08, 76/08, 5/09, 96/09, 110/09 – ZDavP-2B, 43/10, 59/11, 24/12, 30/12, 94/12, 81/13, 50/14, 23/15, 82/15, 68/16, 69/17, 79/18 in 66/19.

Mag. Daniel Zdolšek*

Razkrivanje ključnih revizijskih zadev v slovenskem zavarovalnem sektorju

Disclosing Key Audit Matters in Slovenian Insurance Sector

POVZETEK ● *V prispevku je prikazan pregled revizorjevega poročanja ključnih revizijskih zadev v slovenskem zavarovalnem sektorju v obdobju 2016–2018. Izidi kažejo, da je v slovenskem zavarovalnem sektorju, ki ga predstavlja (ožja) populacija 13 subjektov, na posamezno revizorjevo poročilo v povprečju 1 razkrita ključna revizijska zadeva (v letih 2017 in 2018), kar pa je precej manj, kot so v povprečju 3 razkrite ključne revizijske zadeve v vseh evropskih sektorjih skupaj (v teh letih oz. skupaj v obravnavanem triletnem obdobju). Nizko število razkritih ključnih revizijskih zadev v slovenskem zavarovalnem sektorju pomeni, da je osredotočenost pri teh le na eno področje (tj. zavarovalno-tehnične rezervacije). Navzkrižno sklicevanje v razkritih ključnih revizijskih zadevah na razkritja v računovodskih izkazih (kjer je to mogoče) vedno obstaja. Dodatnih revizorjevih razkritij, npr. razkritij v zvezi s pomembnostjo pri revidiranju ali določitvijo obsega revidiranja, njegova poročila nimajo.*

Ključne besede ● *revizorjevo poročilo, ključne revizijske zadeve, Uredba (EU) št. 537/2014, MSR 701, razkritja, navzkrižno sklicevanje, prostovoljno revizorjevo poročanje, zavarovalnica, zavarovalni sektor, Slovenija*

SUMMARY ● *This paper gives an overview of auditors' reporting of key audit matters in Slovenian insurance sector in the three-year period 2016–2018. The results show that, in the Slovenian insurance sector with (narrow) population of 13 entities, each auditor's report contained an average number of 1 key audit matter (in years 2017 and 2018). This is significantly lower than an average number of 3 key audit matters in all European sectors combined (in those two years and altogether in the aforementioned three-year period). Because of the low occurrence of key audit matters in the Slovenian insurance sector, key audit matters are almost exclusively concentrated on one category (i.e. insurance contracts reservations/liabilities). Key audit matters disclosures contain cross-reference to the related financial statements disclosures (where such cross-reference is possible). Auditor's reports do not have other extended reporting features, such as auditor's materiality and audit scope reporting.*

* Daniel Zdolšek, mag. ekon. in posl. ved, univ. dipl. ekon., preizkušeni notranji revizor, Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta, daniel.zdolsek@um.si.

Key words ● *Auditor's report, key audit matters, EU Regulation 537/2014, ISA 701, disclosures, cross-reference, auditor's voluntary reporting, insurance company, insurance sector, Slovenia*

JEL: M 42, G 2

1. UVOD

Ključne revizijske zadeve (angl. *key audit matters*; v ZDA *critical audit matters*; v nadaljevanju: KAM) so tiste, ki so (po revizorjevi strokovni presoji) najpomembnejše pri izvedeni reviziji računovodskih izkazov (v prispevku je z izrazom revizor mišljena pooblaščen revizorka ali pooblaščen revizor; v nadaljevanju je možka oblika zapisa rabljena kot nevtralna za moške in ženske). Revizorjevo razkrivanje KAM-ov v poročilu (od 2016 oz. 2017 dalje) je pomemben mejnik v poročanju tako za revizorja kot tudi za uporabnike poročil in računovodskih izkazov (tj. revidirani subjekt, njegove organe in druga delovna telesa, vlagatelje ter druge možne uporabnike). Zamisel razkrivanja KAM-ov je, da ta razkritja dajejo boljši vpogled v zadeve revidiranega subjekta (npr. zavarovalnico), kar pripomore k boljšemu javnemu zaupanju vanj in splošni (finančni) stabilnosti.

Revizor mora zadnja tri (za subjekte javnega interesa) oz. zadnja štiri leta (za kotirajoče subjekte) razkrivati KAM-e v svojem poročilu. V Sloveniji Agencija za javni nadzor nad revidiranjem (v nadaljevanju: Agencija) objavi enkrat letno nekaj zbirnih (agregatnih) podatkov glede razkrivanja KAM-ov v revizorjevih poročilih v preteklem letu za vse subjekte javnega interesa (gre za t. i. pregledno tematsko poročilo; glejte ANR, 2017, 2018 in 2019). Iz podatkov Agencije je tako mogoče ugotoviti, da je v Sloveniji v obdobju 2016–2018 v povprečju 1,4 razkritja KAM-ov na revizorjevo poročilo, pri čemer pa povprečno število razkritih KAM-ov v navedem obdobju upada (podrobneje o tem v 4. poglavju). Malo pa je v Sloveniji znanega glede revizorjevih razkritij KAM-ov v poročilih po sektorjih, kot je npr. bančni ali zavarovalni sektor. Organizacija Accountancy Europe je pripravila eno prvih študij, v kateri analizira razkritja KAM-ov v bančnem sektorju v Evropi (na izbranem vzorcu bank iz različnih držav; glejte Accountancy Europe, 2018). Analiza razkritij KAM-ov za slovenski bančni sektor (v letu 2017), posebej v primerjavi z izidi navedene študije organizacije Accountancy Europe, obstaja (Zdolšek, 2020). Ni pa znano, da bi v Sloveniji in širše (npr. v Evropi) obstajala posebej analiza revizorjevih razkritij KAM-ov v poročilih v zavarovalnem sektorju (v več virih je imenovan tudi zavarovalniški sektor).

Bančni sektor je ključen za delovanje nacionalnih gospodarstev in finančno stabilnost tako v Sloveniji kot drugih državah Evrope (Zdolšek, 2020). Enako velja

za zavarovalni sektor – tudi ta je ključen za delovanje nacionalnih gospodarstev v Sloveniji in drugih državah Evrope. Namen prispevka je izpostaviti nekaj ugotovitev v zvezi z revizorjevim poročanjem ključnih revizijskih zadev v slovenskem zavarovalnem sektorju. Najprej je v prispevku (na kratko) predstavljeno razkrivanje KAM-ov v revizorjevem poročilu. Sledi predstavitev (enostavne) statistike razkritij KAM-ov v revizorjevih poročilih v slovenskem zavarovalnem sektorju v obdobju 2016–2018. Posebej so proučevana tudi razkritja KAM-ov po (posameznih) področjih v revizorjevih poročilih, obstoj navzkrižnega sklicevanja v razkritjih KAM-ov na razkritja v računovodskih izkazih in obstoj dodatnih revizorjevih razkritij (kot so npr. razkritja v zvezi z uporabljeno pomembnostjo pri revidiranju ali določitvijo obsega revidiranja). Prispevek se v zadržanem poglavju zaključuje s sklepnimi mislimi.

2. RAZKRIVANJE KLJUČNIH REVIZIJSKIH ZADEV

V Sloveniji se med subjekte javnega interesa (angl. *public interest entities*) razvrščajo med drugim zavarovalnice in pozavarovalnici (53. člen Zakona o gospodarskih družbah, ZGD-1,¹ in od 2019 tudi 44. točka 3. člena Zakona o revidiranju, ZRev-2).² Od leta 2017 mora revizor, ki revidira kotirajoči subjekt ali drug subjekt javnega interesa, v skladu z Uredbo (EU) št. 537/2014³ v revizorjevo poročilo vključiti tudi več dodatnih informacij (v obliki razkritij). Leta 2016 je bilo treba le za revidiran kotirajoči subjekt vključiti v revizorjevo poročilo (dodatna) razkritja KAM-ov. Za revidiran kotirajoči subjekt vključuje zahtevo o razkrivanju dodatnih informacij v revizorjevem poročilu tudi Mednarodni standard revidiranja (MSR) 701.⁴ Ti novi pravili revidiranja, ki ju mora uporabljati revizor, zahtevata

¹ Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1, Uradni list RS, št. 65/09 – uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US, 82/13, 55/15, 15/17 in 22/19 – ZPosS). Po 4. odstavku 53. člena ZGD-1 velja, da je subjekt javnega interesa (angl. *public interests entity, PIE*) družba, s katere vrednostnimi papirji se trguje na organiziranem trgu vrednostnih papirjev, kreditna organizacija, kot jo opredeljuje zakon, ki ureja bančništvo, in zavarovalnica, kot jo opredeljuje zakon, ki ureja zavarovalništvo.

² Zakon o revidiranju (ZRev-2, Uradni list RS, št. 65/08, 63/13 – ZS-K in 84/18). Po 44. točki 3. člena ZRev-2 velja, da je poleg družb, navedenih v 4. odstavku 53. člena ZGD-1, subjekt javnega interesa še pokojninska družba, kot jo opredeljuje zakon, ki ureja zavarovalništvo, ter družba, zavezana k obvezni reviziji, v kateri imajo država ali občine, skupaj ali samostojno, neposredno ali posredno, večinski lastniški delež.

³ Uredba (EU) št. 537/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o posebnih zahtevah v zvezi z obvezno revizijo subjektov javnega interesa in razveljavitvi Sklepa Komisije 2005/909/ES, Uradni list EU, št. L 158/77.

⁴ Mednarodni standard revidiranja (MSR) 701, Sporočanje ključnih revizijskih zadev v poročilu neodvisnega revizorja (angl. *International standard on Auditing (ISA) 701, Communicating key audit matters in the independent auditor's report*; glejte IFAC, 2018). Zdolšek (2019b) prikaže najbolj običajno (prenovljeno) revizorjevo poročilo po novem in prenovljenih Mednarodnih standardih revidiranja (MSR).

razkrivanje tako imenovanih ključnih revizijskih zadev (angl. *key audit matters*). Po vsebini so ključne revizijske zadeve, ki jih mora revizor razkriti skladno z MSR 701, istovrstne, kot so dodatne informacije (zadeve), ki jih mora revizor razkriti skladno z Uredbo (EU) št. 537/2014.

Če ponovimo (poenostavljeno): ključne revizijske zadeve so tiste, ki so najpomembnejše pri izvedeni reviziji računovodskih izkazov (po revizorjevi strokovni presoji). Revizor mora razkriti naslednje informacije: opis najpomembnejših ocenjenih tveganj pomembno napačnih navedb, vključno z ocenjenimi tveganji pomembno napačnih navedb zaradi prevar; povzetek revizorjevih odzivov na taka zaznana tveganja; kjer je primerno, razkriti ključna opažanja revizorja glede na zaznana tveganja; in kjer je to primerno, vključiti med razkritja sklicevanja na ustrezna razkritja v letnem poročilu revidiranega subjekta.⁵ Izid poročanja skladno z obema novima praviloma revidiranja, Uredbo (EU) št. 537/2014 in MSR 701, bo enak (Accountancy Europe, 2018 in 2019; Duhovnik, 2016). Pravili se namreč po vsebini prekrivata.

V Sloveniji Agencija za javni nadzor nad revidiranjem enkrat letno pripravi in objavi poročilo o pregledu poročanja KAM-ov za subjekte javnega interesa (ANR, 2017, 2018, 2019). V poročilu Agencija razkrije več podatkov oz. agregatnih podatkov v zvezi z revizorjevim poročanjem KAM-ov za vse subjekte javnega interesa skupaj. Med drugim so razkriti podatki glede števila razkritih KAM-ov v revizorjevih poročilih in (tematskih) področjih razkritih KAM-ov.

3. PROUČEVANA POPULACIJA

Leta 2016 je bilo treba razkritja KAM-ov vključiti v revizorjeva poročila o revidiranih računovodskih izkazih (konsolidiranih in posamičnih) le kotirajočim zavarovalnicam oziroma pozavarovalnicam. Leta 2017 pa je bilo prvič treba za vse subjekte javnega interesa (53. člen ZGD-1) razkritja KAM-ov vključiti v revizorjeva poročila. V Sloveniji je v letih 2016, 2017 in 2018 populacijo v zavarovalnem sektorju predstavljalo 13 subjektov (vsako leto), od tega 11 zavarovalnic in 2 pozavarovalnici.⁶ Navedena (ožja) populacija je bila predmet proučevanja (tj. naš proučevani "vzorec" v prispevku je ožja populacija; v nadaljevanju: populacija). Vir podatkov so konsolidirana letna poročila, če so jih zavarovalnice in pozavarovalnici imele. Če jih niso imele, pa so vir podatkov za proučevanje

⁵ Podrobneje je obravnavano razkrivanje ključnih revizijskih zadev v revizorjevem poročilu v Zdolšek (2019a).

⁶ Tehnično gledano gre za t. i. ožjo populacijo v zavarovalnem sektorju. V to populacijo ne razvrščamo pokojninskih družb in drugih družb oz. organizacij, ki delujejo v zavarovalnem sektorju. Upoštevanje teh bi predstavljalo t. i. širšo populacijo.

(nekonsolidirana oz. t. i. posamična) letna poročila zavarovalnic in pozavarovalnic (tj. subjektov).

Posebej velja **opozoriti** na naslednje. Ker je bilo treba leta 2016 v revizorjeva poročila prvič obvezno vključiti razkritja KAM-ov pri kotirajočih subjektih, v tem letu t. i. vzorec zavezancev za razkritja KAM-ov v Sloveniji predstavljata 2 subjekta (zavarovalnici) od 13 delujočih v zavarovalnem sektorju. V letih 2017 in 2018 je vzorec zavezancev za razkritja KAM-ov enak populaciji 13 subjektov, delujočih v zavarovalnem sektorju. Pri interpretaciji prikazanih rezultatov v prispevku za leto 2016 mora biti bralec pozoren, na katero izmed obeh, populacijo (13, 13 in 13 subjektov, tj. skupaj 39 enot v populaciji) ali vzorec (2, 13 in 13 subjektov, tj. skupaj 28 enot v vzorcu), se nanašajo rezultati. V prispevku so rezultati (za leto 2016), ki se nanašajo na vzorec, prikazani posebej v opombah k slikam.

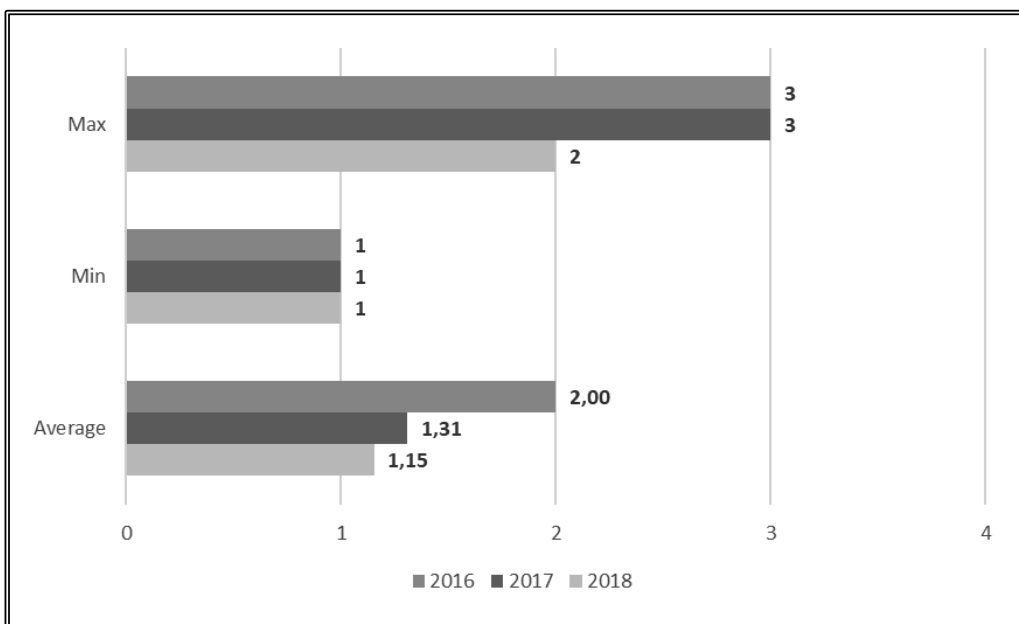
4. STATISTIKA ŠTEVILA RAZKRITIH KAM-ov

Za 13 subjektov (zavarovalnice in pozavarovalnici), delujočih v slovenskem zavarovalnem sektorju, so bili 4 razkriti KAM-i v letu 2016, v letu 2017 jih je bilo 17 in 15 v letu 2018 (tj., v obdobju 2016–2018 36 razkritih KAM-ov). Pri tem velja, da je število revizorjevih poročil, v katerih so razkriti KAM-i, po letih naslednje: 2 revizorjevi poročili v letu 2016 (to je dveh zavarovalnicah, za kateri je bilo obvezno razkritje), v preostalih dveh letih pa vsako leto v vseh revizorjevih poročilih, to je 13 revizorjevih poročil v 2017 in 2018. V povprečju torej 2 razkritji v revizorjevem poročilu v letu 2016, nato pa v letih 2017 in 2018 le 1 razkritje (glejte sliko 1; povprečja za triletno obdobje v prispevku ni, ker v letu 2016 še ni bilo obvezno razkrivanje KAM-ov za vse subjekte javnega interesa). V Sloveniji je povprečno število razkritij KAM-ov v zavarovalnem sektorju v posameznih letih manjše, kot je skupaj v vseh sektorjih, kjer je v povprečju 1,4 razkritja, pri čemer povprečno število razkritih KAM-ov v Sloveniji v obdobju 2016–2018 upada (1,6 v letu 2016; 1,39 v letu 2017 in 1,36 v letu 2018).⁷ Primerjava pokaže tudi, da je število manjše, kot je v skupaj v evropskih sektorjih, kjer so v povprečju 3 razkritja, pri čemer povprečno število razkritih KAM-ov v enakem obdobju 2016–2018 upada (3,1 v letu 2016; 3 v letu 2017 in 2,7 v letu 2018; Pakaluk, 2019). Čeprav ni popolnoma primerljivo, velja dodati, da so v evropskem bančnem

⁷ Vir podatkov za izračun kazalca povprečnega števila razkritij KAM-ov na revizorjevo poročilo so poročila Agencije za javni nadzor nad revidiranjem o tematskem pregledu poročanja KAM-ov v posameznem letu (ANR 2017, 2018, 2019). Število poročil in število KAM-ov v posameznih letih je naslednje: v letu 2016 45 poročil in 71 razkritij; v letu 2017 71 poročil in 99 razkritij; v letu 2018 67 poročil in 91 razkritij. Navedeni podatki Agencije in zato tudi naš izračun vključuje subjekte, delujoče v (ožjem) zavarovalnem sektorju.

sektorju v letih 2017 in 2018 v povprečju 4 razkritja KAM-ov v revizorjevem poročilu (Accountancy Europe, 2018 in 2019). Povprečno število razkritij KAM-ov v revizorjevem poročilu je za subjekte v Sloveniji manjše tudi glede na druge, nezavarovalne sektorje, prav tako ne omejene le na Evropo (Deloitte, 2017; KPMG, 2017 in 2019; ACCA, 2018). Zanimivo je, da je za subjekte, uvrščene na Atenski borzi (Grčija), delujoče v zavarovalnem sektorju, v povprečju 1 razkritje KAM-a v revizorjevem poročilu; za subjekte, delujoče v bančno-finančnem sektorju, pa v povprečju 2,8 razkritega KAM-a v revizorjevem poročilu (vse za leto 2017; EY 2018).

Slika 1: Enostavna statistika razkritih KAM-ov v revizorjevih poročilih v zavarovalnem sektorju

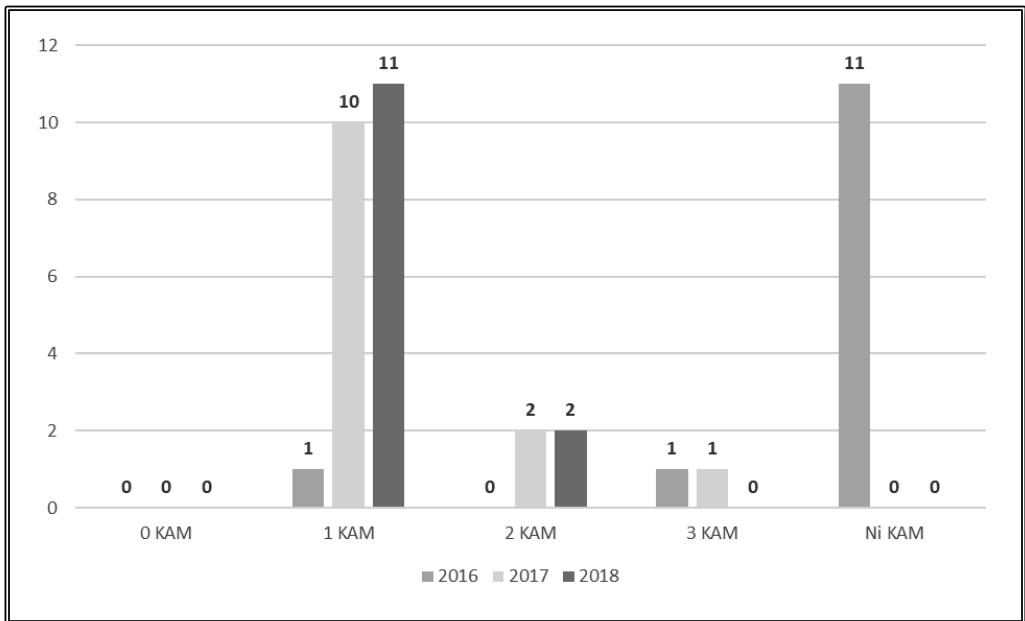
Opomba: Oznaka Max je največje število razkritih KAM-ov. Oznaka Min je najmanjše število razkritih KAM-ov. Oznaka Average je povprečno število razkritih KAM-ov, vse v revizorjevem poročilu subjekta za proučevano populacijo.

Vir podatkov: lastni.

Razpon števila razkritij KAM-ov v revizorjevih poročilih je naslednji. V letu 2016, ko je bilo treba razkriti KAM-e le za kotirajoče subjekte v revizorjevem poročilu, za 11 subjektov ni razkritih KAM-ov (tj. 85 % revizorjevih poročil v letu; ker gre za nekotirajoče subjekte, zanje v letu 2016 ni bilo obveze za razkrivanje KAM-ov), za prestala 2 (kotirajoča) subjekta pa velja: za 1 subjekt je 1 razkrit KAM in za 1 subjekt so 3 razkriti KAM-i (slika 2). V letih 2017 in 2018, ko je treba za vse

subjekte javnega interesa razkriti KAM-e v revizorjevem poročilu, je v Sloveniji za 10 oz. 11 (večino) subjektov razkrit 1 KAM (tj. 77 % oz. 85 % revizorjevih poročil v letu), kar je najmanj razkritih KAM-ov v revizorjevem poročilu v teh dveh letih; 2 razkrita KAM-a sta za 2 subjekta v navedenih letih (tj. 15 % revizorjevih poročil v letu). V letu 2017 so razkriti 3 KAM-i (za 1 subjekt), kar je največ razkritih KAM-ov v revizorjevem poročilu. V letu 2018 pa sta 2 razkrita KAM-a (za 2 subjekta).⁸

Slika 2: Število razkritih KAM-ov v revizorjevih poročilih v zavarovalnem sektorju

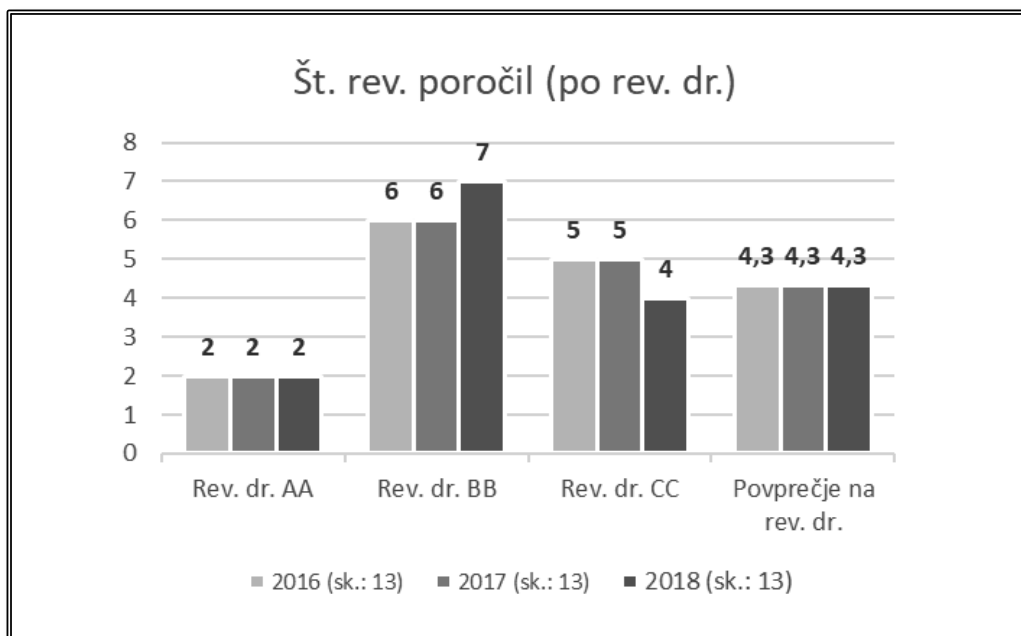
Opomba: Ordinatna os predstavlja število subjektov (zavarovalnic in pozavarovalnic), za katere so ali niso razkriti KAM-i. Oznaka 0 KAM pomeni, da v revizorjevem poročilu revizor razkrije, da nima nobenih KAM-ov, o katerih bi poročal (tj., revizorjevo poročilo vključuje razdelek KAM). Oznaka Ni KAM pomeni, da v revizorjevem poročilu ni razkritih nobenih KAM-ov (tj., revizor ne poroča, da nima nobenih KAM-ov, o katerih bi poročal, kar pomeni, da revizorjevo poročilo nima razdelka KAM). Ponovno opozarjamo, da je bilo treba v letu 2016 za 2 subjekta od 13 subjektov v populaciji razkrivati KAM-e; za 11 subjektov v populaciji jih ni bilo treba razkrivati (tj., ni bilo obveze, da jih mora revizorjevo poročilo vključevati).

Vir podatkov: lastni.

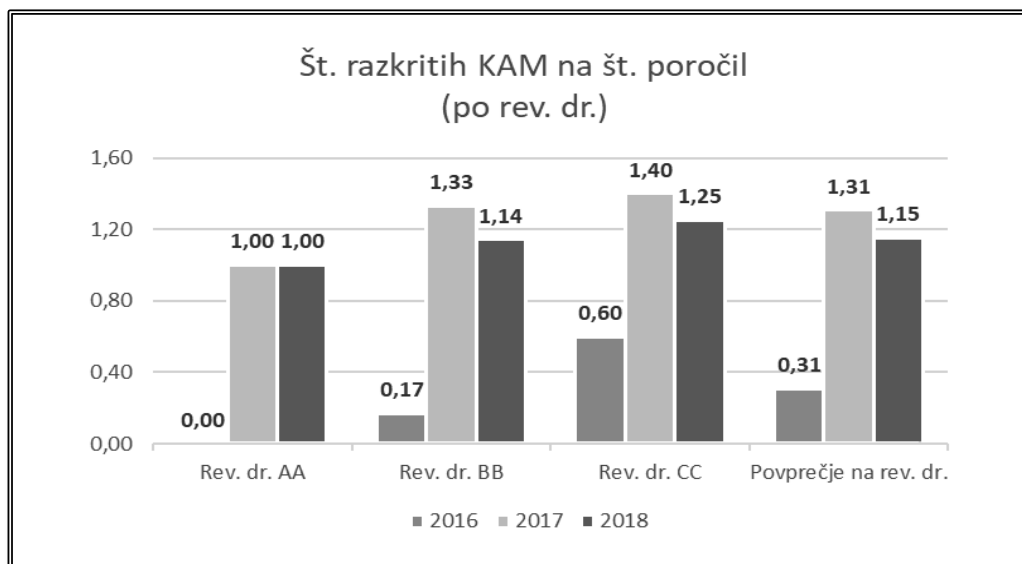
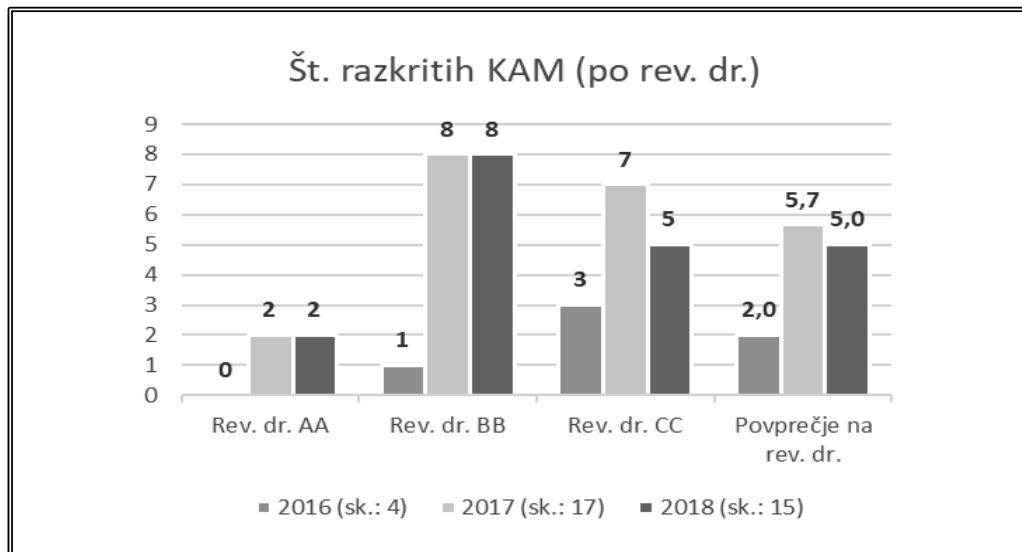
⁸ V nobenem letu v revizorjevih poročilih ni opredeljeno, da revizor ne poroča o KAM-ih, ker teh ni.

Zavarovalnice in pozavarovalnici v slovenskem zavarovalnem sektorju so revidirale 3 revizijske družbe vsako leto (gre za 3 revizijske družbe, ki se umeščajo med tako imenovane "velike štiri", angl. *Big 4*; v prispevku so revizijske družbe anonimizirane). V povprečju so bile v vseh treh letih (2016, 2017 in 2018) v povprečju opravljene 4,3 revizije računovodskih izkazov na revizijsko družbo (slika 3, zgornji prikaz). Od 13 revizij v posameznem letu je **prva** (vodilna) revizijska družba opravila v posameznem letu 6, 6 oz. 7 revizij (tj. okoli polovico vseh revizij v letu; gre za revizijsko družbo **z oznako BB** v sliki), **druga** revizijska družba 5, 5 oz. 4 revizije (tj. okoli tretjino vseh revizij v letu; gre za revizijsko družbo **z oznako CC** v sliki) in **tretja** revizijska družba vsako leto 2 reviziji (tj. 15 % vseh revizij v letu; gre za revizijsko družbo **z oznako AA** v sliki).⁹

Slika 3: Število opravljenih revizij, število razkritih KAM-ov in število razkritih KAM-ov na rev. poročilo v zavarovalnem sektorju (vse po revizijskih družbah)

⁹ Sitar Šuštarjeva (2019, str. 36) je v svoji raziskavi zapisala izpovedano zaznavo treh slovenskih regulatorjev (konec leta 2018 in začetek 2019), da "[...] *sta trga revizij bančnega in zavarovalnega sektorja močno skoncentrirana* [...]" v smislu, da revizije subjektov iz bančnega in zavarovalnega sektorja izvajajo le revizijske družbe, ki se umeščajo v skupino t. i. velikih štirih (angl. *Big 4*). Pri tem velja dodati, da ena izmed teh revizijskih družb v Sloveniji v obdobju 2016–2018 ni revidirala nobenega subjekta v zavarovalnem sektorju.

Opomba: Če upoštevamo, da je bilo treba v letu 2016 le za 2 subjekta od 13 subjektov v populaciji razkrivati KAM-e, so rezultati naslednji. Od 2 revizij v letu 2016 je eno opravila prva (vodilna) revizijska družba (BB v sliki) in eno revizijo druga revizijska družba (CC v sliki). Če se pri izračunu upošteva vzorec subjektov, za katere so obvezna razkritja KAM-ov, je v letu 2016 povprečje števila revizijskih poročil na revizijsko družbo enako 1 (zgornji prikaz v sliki; v populaciji 4,3). Za leto 2016 je višji tudi kazalec povprečja števila razkritih KAM-ov na število revizorjevih poročil, in sicer je 2 (spodnji prikaz v sliki; v populaciji 0,3).

Vir podatkov: lastni.

V slovenskem zavarovalnem sektorju sta v povprečju 2 razkrita KAM-a na revizijsko družbo v letu 2016; 5,7 v 2017 in 5 v 2018 (slika 3, srednji prikaz). Skupaj je število razkritih KAM-ov pri prvi (vodilni) revizijski družbi v posameznem letu 1, 8 oz. 8 (tj. v letu 2016 četrtnina razkritih KAM-ov, v preostalih letih pa okoli polovica; kazalec števila razkritih KAM-ov na število revizijskih poročil je 0,2 v letu 2016; v letih 2017 in 2018 pa 1,3 oz. 1,1; slika 3, spodnji prikaz; gre za revizijsko družbo z oznako BB v sliki). Pri drugi revizijski družbi je bilo v letih 2016, 2017 in 2018 število razkritih KAM-ov 3, 7 oz. 5 (tj. v letu 2016 tri četrtine razkritih KAM-ov, v preostalih letih pa nad tretjino oz. tretjina razkritih KAM-ov; kazalec števila razkritih KAM-ov na število revizijskih poročil je 0,6; 1,4 oz. 1,3; slika 3, spodnji prikaz; gre za revizijsko družbo z oznako CC v sliki). Pri tretji revizijski družbi sta bila v letih 2017 in 2018 2 razkrita KAM-a v obeh letih 2 (tj. nad desetino razkritih KAM-ov; kazalec števila razkritih KAM-ov na število revizijskih poročil je 1 oz. 1; v letu 2016 ni bilo razkritih KAM-ov; slika 3, spodnji prikaz; gre za revizijsko družbo z oznako AA v sliki). (Rezultati za leto 2016, ki se nanašajo na vzorec zavezancev za razkritja KAM-ov v Sloveniji, so prikazani posebej v opombi k sliki 3.)

Na ravni (pooblaščenega) revizorja kot osebe pa velja naslednje. Zavarovalnice in pozavarovalnici v slovenskem zavarovalnem sektorju je v posameznem letu revidiralo največ 5 revizorjev (slika 4, zgornji prikaz; kjer je na revizorjevem poročilu podpisanih več revizorjev, se ti skupaj štejejo za eno osebo). V letih 2016 in 2017 5 revizorjev, v povprečju torej 2,6 opravljene revizije računovodskih izkazov na revizorja (opomba: skupaj vseh revizij v posameznem letu je 13). V letu 2018 4 revizorji, v povprečju torej 3,3 opravljenih revizij računovodskih izkazov na revizorja (skupaj je vseh revizij 13; slika 4, spodnji prikaz).¹⁰ Glede na opravljene revizije računovodskih izkazov je po letih takole (slika 4, spodnji prikaz):

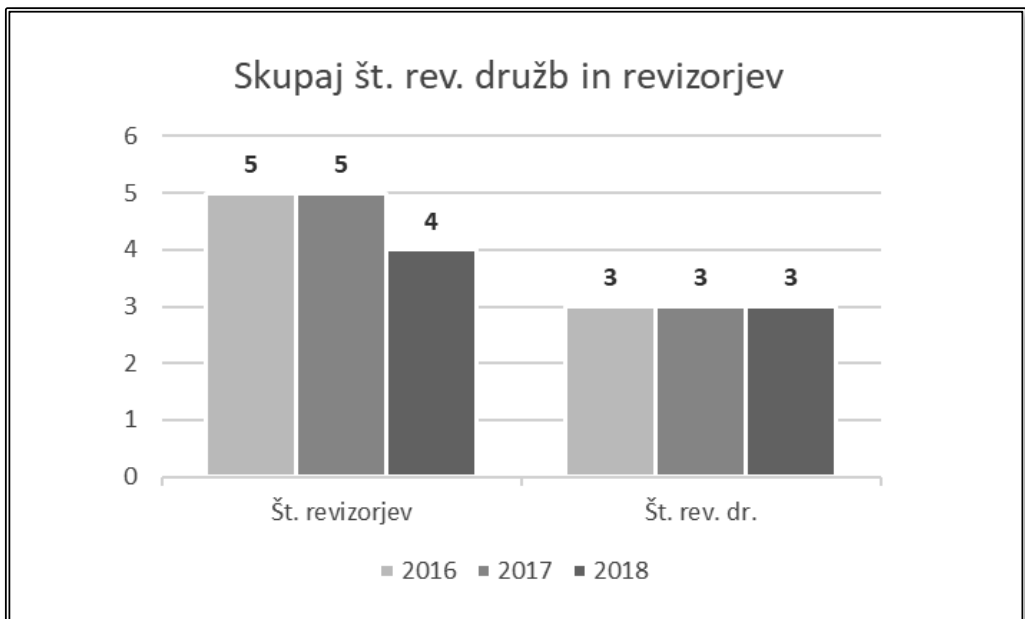
- V letu 2016 so od skupaj 5 revizorjev iz prve in druge revizijske družbe po 2 revizorja (gre za revizijski družbi z oznakama BB in CC v sliki), iz tretje pa 1 revizor (gre za revizijsko družbo z oznako AA v sliki). Tako velja, da je kazalec povprečnega števila revizorjevih poročil na revizorja pri prvi revizijski družbi (BB) 3 (6 poročil na 2 revizorja – 46 % revizij v slovenskem zavarovalnem sektorju opravita 2 revizorja), pri drugi revizijski družbi (CC) je kazalec 2,5 (5 poročil na 2 revizorja) in pri tretji revizijski družbi 2 (2 poročili na 1 revizorja). (Posebej so rezultati za leto 2016, ki se nanašajo na vzorec zavezancev za razkritja KAM-ov v Sloveniji, prikazani v opombi k sliki 4.)
- V letu 2017 so od skupaj 5 revizorjev 3 revizorji iz prve revizijske družbe (gre za revizijsko družbo z oznako BB v sliki), iz druge in tretje pa po 1 revizor (gre za

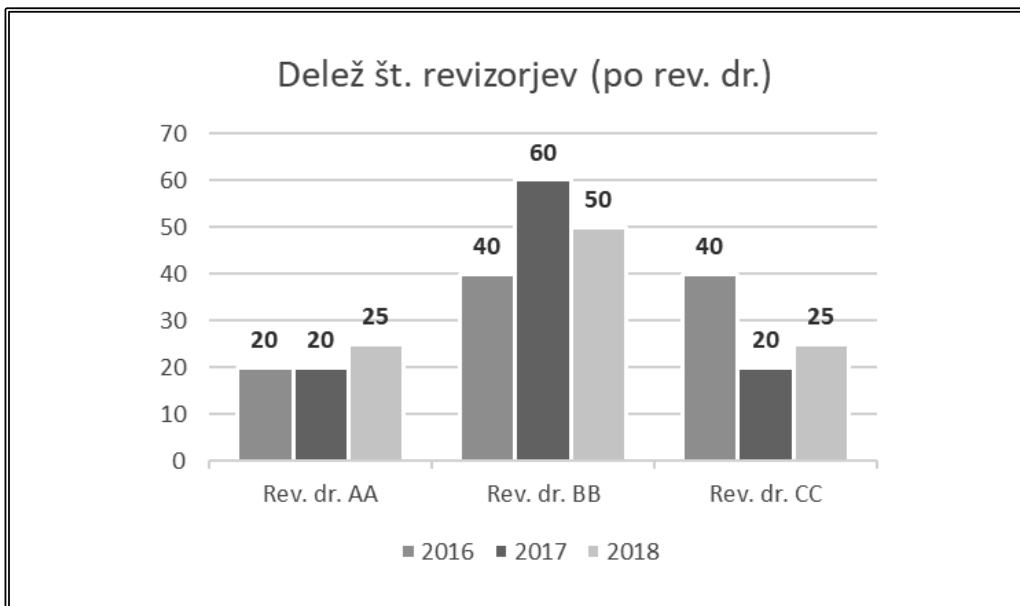
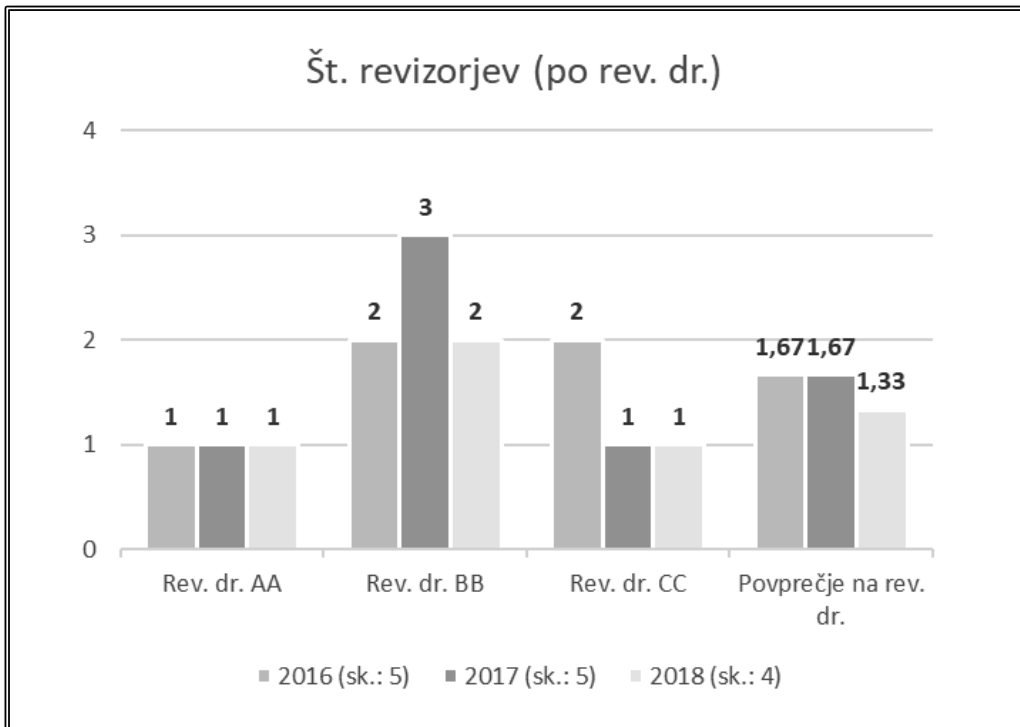
¹⁰ Za delež števila revizorjev posamezne revizijske družbe v populaciji vseh revizorjev glejte sliko 4, in sicer tretji prikaz v sliki od zgoraj navzdol.

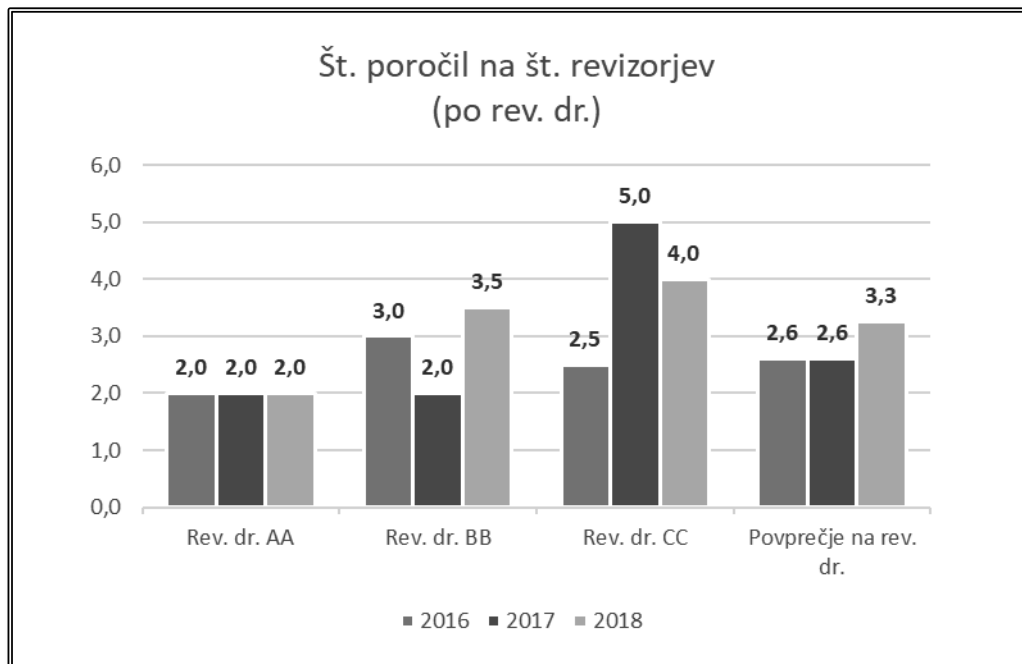
revizijski družbi z oznakama CC in AA v sliki). Kazalec povprečnega števila revizorjevih poročil na revizorja pri prvi (BB) in tretji revizijski družbi (AA) je tako 2. Pri prvi revizijski družbi (z oznako BB v sliki) je to 6 poročil na 3 revizorje – 46 % revizij v slovenskem zavarovalnem sektorju opravijo 3 revizorji prve revizijske družbe. Pri drugi revizijski družbi (z oznako CC v sliki) pa je kazalec 5, ker so 5 poročil na 1 revizorja – tj. nekaj nad tretjino (38 %) revizij v slovenskem zavarovalnem sektorju opravi 1 revizor druge revizijske družbe.

- V letu 2018 sta od skupaj 4 revizorjev 2 revizorja iz prve revizijske družbe (gre za revizijsko družbo z oznako BB v sliki), iz druge in tretje pa po 1 revizor (gre za revizijski družbi z oznakama CC in AA v sliki). Tako velja, da je kazalec povprečnega števila revizorjevih poročil na revizorja pri prvi revizijski družbi (z oznako BB v sliki) 3,5 (7 poročil na 2 revizorja – 54 % revizij v slovenskem zavarovalnem sektorju opravita 2 revizorja). Pri tretji revizijski družbi (z oznako AA v sliki) je kazalec 2. Pri drugi revizijski družbi (z oznako CC v sliki) pa je kazalec 4, ker so 4 poročila na 1 revizorja – tretjino (31 %) revizij v slovenskem zavarovalnem sektorju opravi 1 revizor druge revizijske družbe.

Slika 4: Število revizorjev in število revizij v zavarovalnem sektorju (po revizijskih družbah)

Opomba: Če upoštevamo, da je bilo treba v letu 2016 le za 2 subjekta od 13 subjektov v populaciji razkrivati KAM-e, so rezultati naslednji. 2 subjekta, 2 različni revizijski družbi (z oznakama BB in CC v sliki), 2 različna revizorja (zgornji prikaz v sliki; v populaciji 3 različne revizijske družbe, 5 različnih revizorjev). Delež 2 revizorjev pri prvi (BB) in drugi revizijski družbi (CC) je polovičen (tretji prikaz od zgoraj navzdol v sliki). Če se pri izračunu upošteva vzorec subjektov, za katere so obvezna razkritja KAM-ov, je v letu 2016 povprečje števila revizorjev na revizijsko družbo enako 1 (drugi prikaz od zgoraj navzdol v sliki; v populaciji 1,7). Za leto 2016 je kazalec povprečja števila poročil na število revizorjev enak 1 (spodnji prikaz v sliki; v populaciji 2,6).

Vir podatkov: lastni.

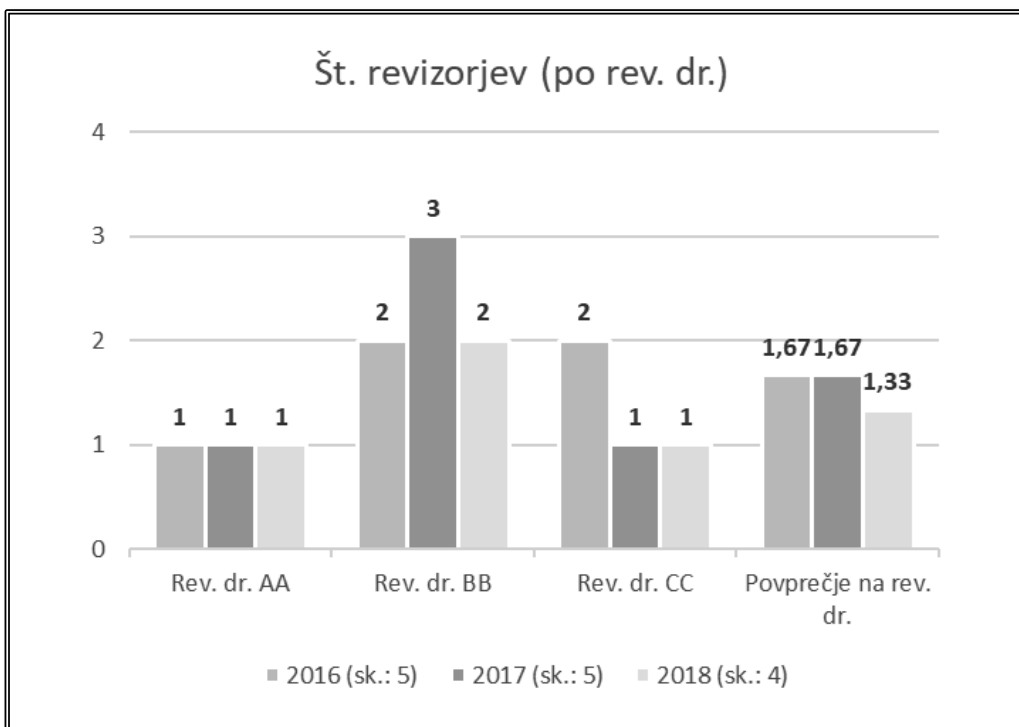
Skupaj je v povprečju število razkritih KAM-ov v revizorjevem poročilu na revizorja v slovenskem zavarovalnem sektorju naslednje: v letu 2016 blizu 1, nato pa v letu 2017 3,4 in v letu 2018 3,8 (slika 5, spodnji prikaz). Glede na razkrite KAM-e v revizorjevem poročilu na revizorja je po letih tako (slika 5, spodnji prikaz):

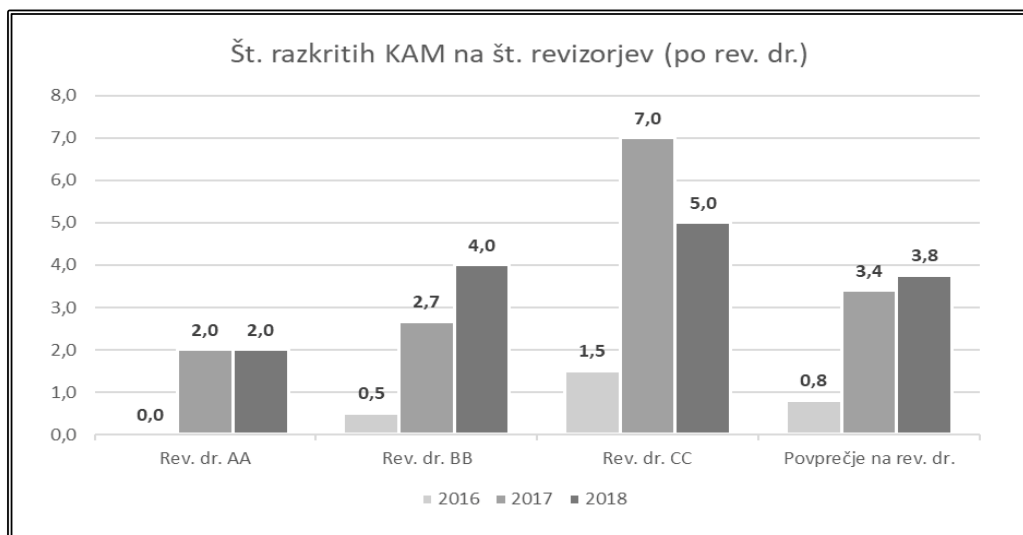
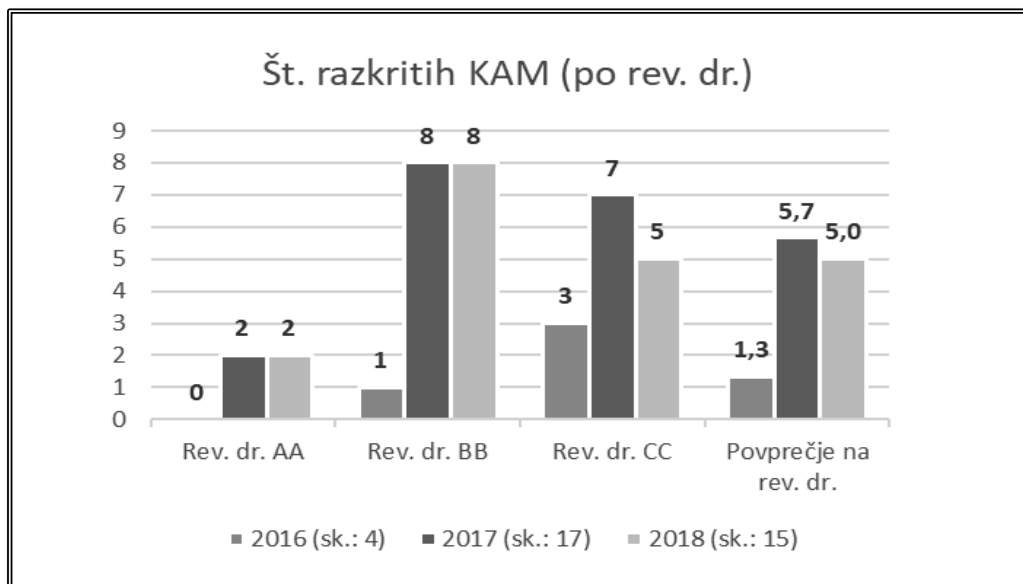
- V letu 2016 je od skupaj 4 razkritih KAM-ov 3 razkritja opravila druga revizijska družba (z oznako CC v sliki), 1 razkritje pa prva revizijska družba (z oznako BB v sliki). Pri drugi revizijski družbi (z oznako CC) je kazalec števila razkritih KAM-ov v revizorjevem poročilu na revizorja 1,5 – 3 razkritja na 2 revizorja. Pri prvi revizijski družbi (z oznako BB) je kazalec števila razkritih KAM-ov v revizorjevem poročilu na revizorja 0,5 – 1 razkritje na 2 revizorja. (Posebej so

rezultati za leto 2016, ki se nanašajo na vzorec zavezancev za razkritja KAM-ov v Sloveniji, prikazani v opombi k sliki 5.)

- V letu 2017 so od skupaj 17 razkritih KAM-ov 8 razkritij opravili 3 revizorji prve revizijske družbe. Pri tej revizijski družbi (gre za revizijsko družbo z oznako BB v sliki) je kazalec števila razkritij v revizorjevem poročilu na revizorja 2,7. 7 razkritij je opravil revizor druge revizijske družbe (z oznako CC v sliki), zaradi česar je kazalec števila razkritij v revizorjevem poročilu na revizorja 7. 2 razkritiji pa je opravil revizor tretje revizijske družbe (z oznako AA v sliki). Kazalec števila razkritih KAM-ov v revizorjevem poročilu na revizorja je zato 2.
- V Letu 2018 sta od skupaj 15 razkritih KAM-ov 8 razkritij opravila 2 revizorja prve revizijske družbe. Pri tej revizijski družbi (gre za revizijsko družbo z oznako BB v sliki) je kazalec števila razkritij v revizorjevem poročilu na revizorja 4. 5 razkritij je opravil revizor druge revizijske družbe (z oznako CC v sliki), zaradi česar je kazalec števila razkritij v revizorjevem poročilu na revizorja 5. 2 razkritiji pa je opravil revizor tretje revizijske družbe (z oznako AA v sliki). Kazalec števila razkritih KAM-ov v revizorjevem poročilu na revizorja je zato 2.

Slika 5: Število revizorjev, število razkritih KAM-ov in število razkritih KAM-ov na revizorja v zavarovalnem sektorju (po revizijskih družbah)

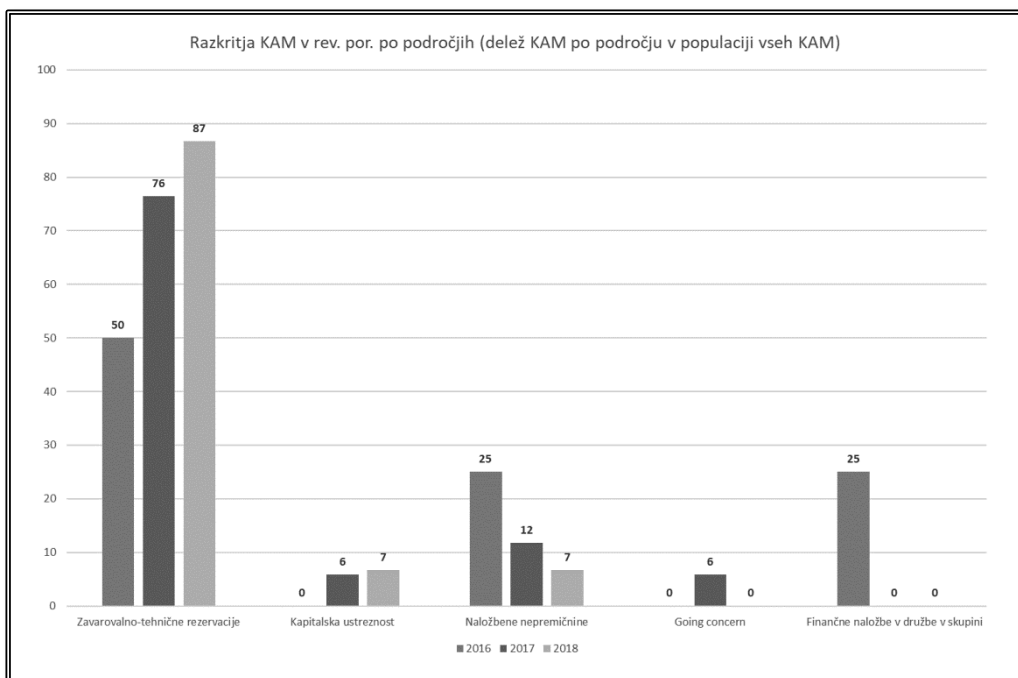
Opomba: Če upoštevamo, da je bilo treba v letu 2016 le za 2 subjekta od 13 subjektov v populaciji razkrivati KAM-e, so rezultati naslednji. 2 subjekta, 2 različni revizijski družbi (z oznakama BB in CC v sliki), 2 različna revizorja. Če se pri izračunu upošteva vzorec subjektov, za katera so obvezna razkritja KAM-ov, je v letu 2016 povprečje števila revizorjev na revizijsko družbo enako 1 (zgornji prikaz v sliki; v populaciji 1,7). Za leto 2016 je kazalec povprečja števila razkritih KAM-ov na število revizijskih družb enako 2 (srednji prikaz v sliki; v populaciji 1,3). Prav tako je kazalec povprečja števila razkritih KAM-ov na število revizorjev enak 2 (spodnji prikaz v sliki; v populaciji 0,8).

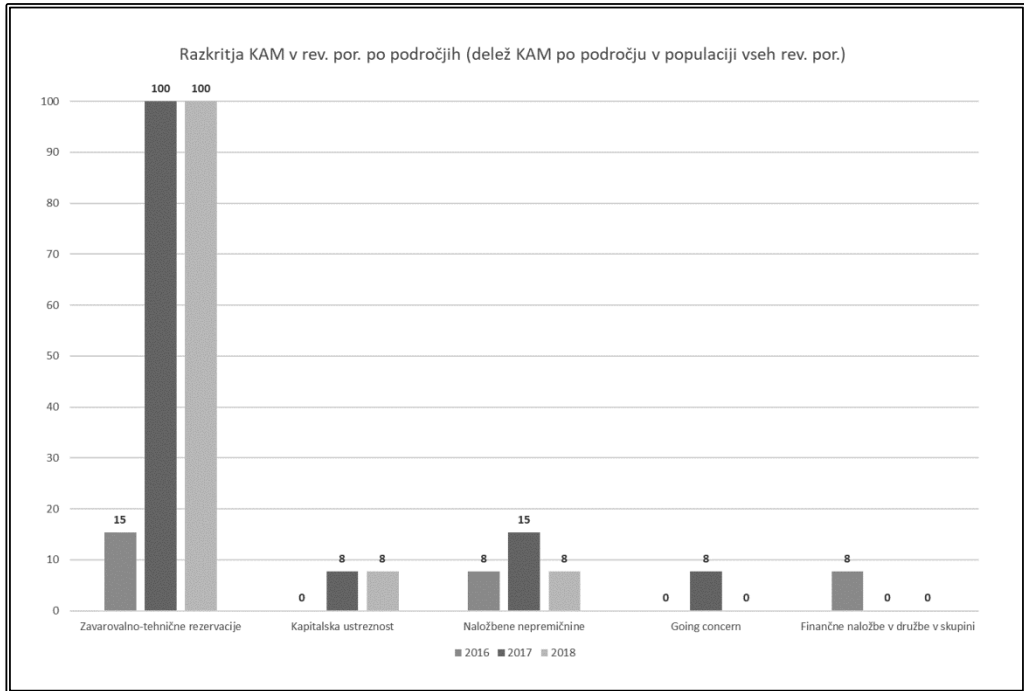
Vir podatkov: lastni.

5. RAZKRITJA KAM-ov PO PODROČJIH (TEMATSKIH SKUPINAH)

Glede razkritij KAM-ov v revizorjevih poročilih in njihove pogostnosti izidi kažejo naslednje. V slovenskem zavarovalnem sektorju so 4 razkritja (za 2 kotirajoča subjekta), 17 in 15 (oboje za vseh 13 subjektov javnega interesa) v letih 2016, 2017 in 2018. V teh letih so razkritja v 5 različnih (tematskih) skupinah oz. področjih glede pogostnosti različnih razkritij (slika 6).

Slika 6: Skupine razkritij KAM-ov in njihova pogostnost v revizorjevih poročilih v zavarovalnem sektorju

Opomba: V zgornji sliki stolpec v posamezni skupini razkritij predstavlja delež (v %) v številu vseh razkritij KAM-ov v revizorjevih poročilih v posameznem letu (populacija v obsegu 4, 17 in 15 v letih 2016, 2017 in 2018 razkritih KAM-ov za slovenski zavarovalni sektor).

V spodnji sliki stolpec v posamezni skupini razkritij predstavlja delež (v %) v številu vseh proučevanih revizorjevih poročil v posameznem letu (populacija v obsegu 13 poročil v posameznem letu za slovenski zavarovalni sektor). Če upoštevamo, da je bilo treba v letu 2016 le za 2 subjekta od 13 subjektov v populaciji razkrivati KAM-e, so rezultati naslednji. Če se pri izračunu upošteva vzorec subjektov, za katere so obvezna razkritja, je v letu 2016 delež razkritij v zvezi z zavarovalno-tehničnimi rezervacijami v 100 % vseh revizorjevih poročil (v 2 od 2 revizorjevih poročil; v spodnji sliki je sicer delež 15-%). Deleža razkritij v zvezi z naložbenimi nepremičninami in finančnimi naložbami pa sta polovična (v 1 od 2 revizorjevih poročil; v spodnji sliki sta sicer deleža 8-%).

Na obeh slikah skupine razkritij KAM-ov niso razvrščene (uvrščene) v padajočem vrstnem redu najpogostejših razkritij (od najpogostejših razkritij do manj pogostih) v slovenskem zavarovalnem sektorju. Razlog je med drugim, da so obravnavana longitudinalno tri zaporedna obdobja, pri čemer je različna pogostost posameznih razkritij po letih.

Vir podatkov: lastni.

Razkritja KAM-ov v revizorjevih poročilih so močno osredotočena na eno zadevo v slovenskem zavarovalnem sektorju (angl. *highly concentrated*). V letih 2017 in 2018 je tako v slovenskem zavarovalnem sektorju med vsemi razkritji več kot tri

četrtnine (75 %) vseh z 1 področja. V letu 2016 je bila med vsemi razkritji polovica z enega področja (slika 6, zgornji prikaz).

V slovenskem zavarovalnem sektorju so v revizorjevih poročilih pogosto razkritja KAM-ov, ki so z enakega področja. V letih 2017 in 2018 so v populaciji 13 revizorjevih poročil razkritja KAM-ov vsako leto v zvezi z zavarovalno-tehničnimi rezervacijami v 100 % vseh revizorjevih poročil (v populaciji 15 oz. 17 razkritij sta 76 % oz. 87 % vseh razkritih KAM-ov; slika 6, zgornji prikaz). V letu 2016 so v populaciji 13 revizorjevih poročil razkritja KAM-ov v zvezi z zavarovalno-tehničnimi rezervacijami v 15 % vseh revizorjevih poročil (v populaciji 4 razkritij je to polovica vseh razkritij; opomba: za 2 kotirajoča subjekta, za katera je bilo treba v revizorjevem poročilu obvezno razkriti KAM).

V slovenskem zavarovalnem sektorju so druga (tematska) področja razkritij KAM-ov v revizorjevih poročilih naslednja (slika 6, spodnji prikaz; za podatke, prikazane v oklepajih, pa zgornji prikaz):

- Naložbene nepremičnine: po posameznih letih je v slovenskem zavarovalnem sektorju razkritje KAM-ov v zvezi z naložbenimi nepremičninami v 8, 15 in 8 % vseh revizorjevih poročil v letih 2016, 2017 in 2018 (v posameznih letih 1, 2 in 1 revizorjevo poročilo z razkritjem; tj. četrtnina vseh razkritij v letu 2016, 12 % v letu 2017 in le še 7 % v letu 2018).
- Kapitalska ustreznost: v letu 2016 ni razkritja KAM-ov v zvezi s kapitalsko ustreznostjo v revizorjevem poročilu; v letih 2017 in 2018 je razkritje v 8 % vseh revizorjevih poročil (v vsakem letu 1 revizorjevo poročilo z razkritjem; tj. 6 % oz. 7 % vseh razkritij v letih 2017 in 2018).
- Dvom o nadaljnjem delovanju subjekta (angl. *auditor's going concern doubt*): razkritje KAM-a v zvezi z dvomom revizorja o nadaljnjem delovanju subjekta je razkrito le v letu 2017, in sicer razkritje predstavlja le 8 % vseh revizorjevih poročil v tem letu (1 revizorjevo poročilo z razkritjem; tj. 6 % vseh razkritih v tem letu).
- Finančne naložbe v podjetja v skupini (koncernu): razkritje KAM-a v zvezi s finančnimi naložbami subjekta v skupini je razkrito le v letu 2016, in sicer razkritje predstavlja 8 % vseh revizorjevih poročil v tem letu (1 revizorjevo poročilo z razkritjem; tj. četrtnino vseh razkritij v tem letu).

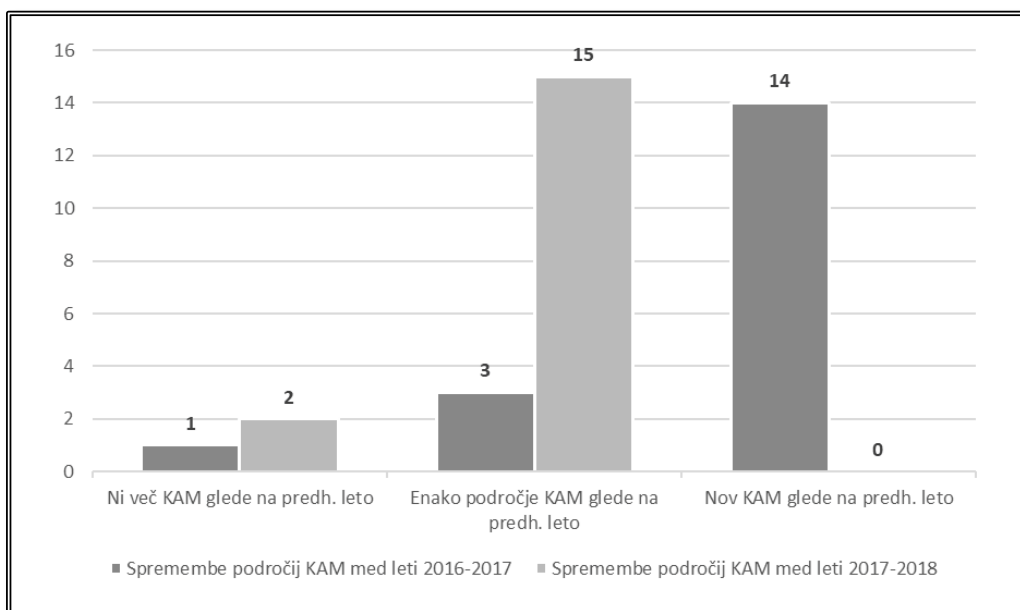
Glede dinamike spreminjanja med skupinami (tematskimi področji) razkritih KAM-ov v revizorjevih poročilih v obdobju 2016–2018 pa velja v slovenskem zavarovalnem sektorju naslednje (slika 7). V letu 2016 je bilo treba le za kotirajoče subjekte razkriti KAM v revizorjevem poročilu (2 subjekta), v letih 2017 in 2018 pa za vse subjekte (13 subjektov v obeh letih).

- V letu 2017 je glede na leto prej hkrati s porastom števila razkritih KAM-ov v revizorjevih poročilih največ tudi novih razkritij (slika 7; in sicer večina, 11 na

enakem področju zavarovalno-tehničnih rezervacij; ostala 3 nova področja razkritij pa na področjih kapitalске ustreznosti, naložbenih nepremičnin in dvoma o nadaljnjem delovanju subjekta). V letu 2017 je bilo glede na leto prej 1 razkritje in s tem področje razkritega KAM-a opuščeno (gre za področje finančnih naložb v podjetja v skupini). Za 3 razkritja KAM-a oz. 2 področji razkritih KAM-ov pa med letoma ni bilo spremembe (gre za področji naložbenih nepremičnin in zavarovalno-tehničnih rezervacij).

- V letu 2018 sta 2 razkritji KAM-ov manj kot v letu prej (slika 7; in sicer ni več razkritja na področjih naložbenih nepremičnin in dvoma o nadaljnjem delovanju subjekta). Novih KAM-ov oz. novih področij KAM-ov ni v letu 2018. Tako je vseh 15 razkritij z enakih področij kot leto prej (gre za področja kapitalске ustreznosti, naložbenih nepremičnin in preostalih 13 razkritij s področja zavarovalno-tehničnih rezervacij).¹¹

Slika 7: Dinamika spreminjanja števila razkritih KAM-ov po področjih v revizorjevih poročilih v zavarovalnem sektorju

Vir podatkov: lastni.

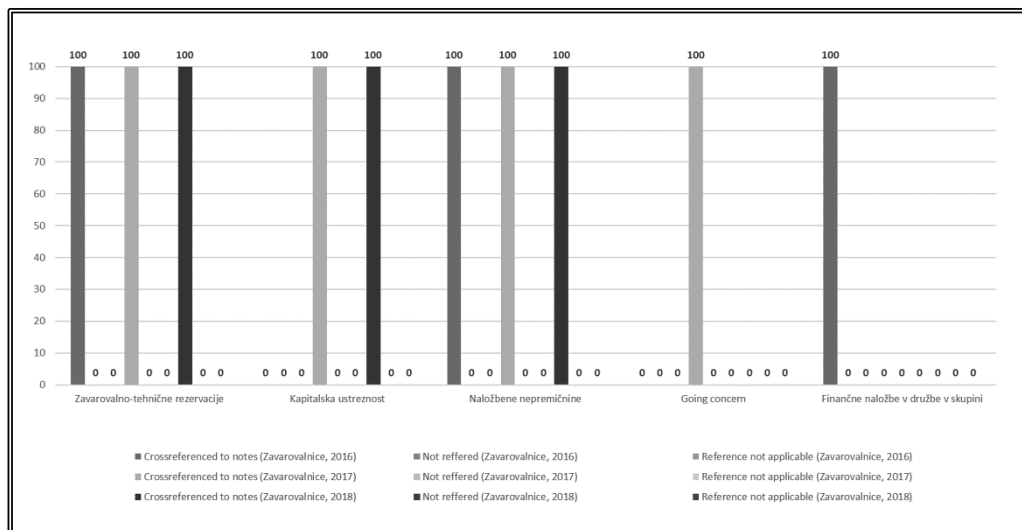
¹¹ Sitar Šuštarjeva (2019, str. 33, 41 in 46) je na podlagi desetih polstrukturiranih intervjujev (2 vodilna predstavnik revizijskih družb, 3 zunanji predstavniki revizijskih komisij, 3 predstavniki regulatorjev in 2 predstavnika širše strokovne javnosti) zaključila, da intervjuvanci "[...] izražajo skrb, da se bo vsebina ključnih revizijskih zadev v revizorjevem poročilu zgolj prepisovala: ali iz leta v leto ali iz drugih revizijskih poročil".

6. NAVZKRIŽNO SKLICEVANJE IN (NE)OBSTOJ REVIZORJEVIH DODATNIH RAZKRITIJ

Prednost prenovljenega revizorjevega poročanja z revizorjevim poročanjem KAM-ov je med drugim, da razkritja povečujejo razumevanje poročila. Revizorjevo poročilo pa je vseeno treba brati hkrati s povezanimi razkritji k računovodskim izkazom (v letnem poročilu), da lahko uporabnik v popolnosti in točno pridobi razumevanje oziroma vpogled v zadeve, ki jih izpostavlja revizor v poročilu (Accountancy Europe 2018, 21). Revizor v poročilu ne sme in naj ne bi vključil vanj vseh dejstev in okoliščin glede posameznega razkritja KAM-a. Razkrivanje vsega bi preseglo razumen obseg (prenovljenega) poročila. Revizor se zato v poročilu osredotoči na razloge za razkrivanje KAM-ov, izbor pristopa k obravnavi KAM-ov in opravljene postopke (opomba: podrobneje o tem Zdolšek, 2019a). Da se zagotovi čim celovitejše in točnejše razumevanje razkritega KAM-a, mora imeti poročilo, kjer je to mogoče (slednje je odvisno od narave oz. tematike razkritja), navzkrižno sklicevanje na povezana razkritja k računovodskim izkazom (angl. *cross-reference to financial statements disclosures, cross-reference to notes to financial statements*). Ta naj bi imela popolnejša in celovitejša razkritja zadev, ki jih izpostavlja revizor.

V revizorjevih poročilih obstaja za subjekte v slovenskem zavarovalnem sektorju v obdobju 2016–2018 vedno, ko obstaja razkritje KAM-ov (ne glede na področje razkritja), tudi (jasen) navzkrižni klic pri posameznem razkritju KAM-a na razkritja k računovodskim izkazom (slika 8). V revizorjevih poročilih takih razkritij ni, če ni mogoče uporabiti navzkrižnih sklicev oz. zaradi narave razkritja.

Slika 8: Sklicevanje v razkritih KAM-ih (po področjih) v revizorjevih poročilih na razkritja v letnem poročilu subjektov v zavarovalnem sektorju

Opomba: Oznaka Crossreferenced to notes je oznaka za obstoj navzkrižnega sklicevanja v razkritih KAM-ih. Oznaka Not referred kaže neobstoje navzkrižnega sklicevanja v razkritih KAM-ih. Oznaka Reference not applicable pomeni, da zaradi narave oz. tematike razkritja KAM-ov navzkrižnega sklicevanja ni mogoče uporabiti v revizorjevem poročilu.

Vir podatkov: lastni.

Revizor lahko dodatno "obogati" poročilo s tem, da razkrije nekatere zadeve, ki mu jih sicer glede na (obstoječa, veljavna) pravila revidiranja (npr. Uredbo (EU) št. 537/2014 in MSR 701) ni treba razkriti. Gre za t. i. prostovoljno poročanje (angl. *auditor's voluntary reporting*), revizorjevo dodatno razkrivanje zadev. Z razkrivanjem dodatnih zadev revizor še bolj pripomore k razumevanju (prenovljenega) poročila in s tem opravljene revizije računovodskih izkazov. Tako lahko v svojem poročilu dodatno razkrije naslednje zadeve (seznam ni vseobsegajoč):

- Zadeve, ki so v zvezi z uporabljenostjo pomembnosti pri revidiranju: revizor razkrije npr. merilo oz. primerjalno merilo za določitev pomembnosti, razlog(e) za izbor le-tega oz. teh in uporabljene odstotke oz. "prage" ipd. (gre za t. i. *auditor's materiality reporting*).
- Zadeve, ki so v zvezi z določitvijo obsega revidiranja (pri revidiranem subjektu oz. skupini): revizor razkrije obsega revidiranja, npr. delež (poslovnih) prihodkov v vseh (poslovnih) prihodkih, delež sredstev v vseh sredstvih ipd., ki

jih pri revidiranju zaobseže (pokrije; angl. *cover*; opomba: gre za t. i. *audit scoping reporting, audit scoping considerations*).¹²

Revizorjevih (dodatnih) prostovoljnih razkritij v vseh revizorjevih poročilih za subjekte v slovenskem zavarovalnem sektorju v obdobju 2016–2018 ni.¹³ Njihovo prostovoljno poročanje je zaželeno.

7. SKLEP

Namen prispevka je (bil) predstaviti razkrivanje KAM-ov v revizorjevih poročilih v slovenskem zavarovalnem sektorju (2016–2018). Za 13 subjektov, zavarovalnice in pozavarovalnici, delujočih v slovenskem zavarovalnem sektorju, je bilo v triletnem obdobju razkritih 36 KAM-ov: v letu 2016 4, letu 2017 17 in letu 2018 15. V povprečju torej v letu 2016 2 razkritji KAM-ov v poročilu (za 2 kotirajoča subjekta, za katera je bilo obvezno razkrivanje v poročilih), v letih 2017 in 2018 pa v povprečju (le) 1 razkritje KAM-a v poročilu (za vseh 13 subjektov vsako leto).

Razlog za v povprečju 2 razkritji KAM-ov v revizorjevem poročilu manj v slovenskem zavarovalnem sektorju v primerjavi s številom povprečnih razkritij v evropskih sektorjih ni znan. V Sloveniji je verjetno kombinacija različnih dejavnikov, ki vplivajo na manjše število razkritih KAM-ov v revizorjevih poročilih. Možen razlog bi lahko bil obstoj rutine (prepisovanja) pri revizorjih, na kar npr. opozarja Sitar Šuštarjeva (2019, str. 40–41); prav tako pa tudi prenizke zahteve (angl. *demands*) uporabnikov revizorjevih poročil glede revizorjevega razkrivanja KAM-ov v poročilih.

V slovenskem zavarovalnem sektorju je bila v letu 2016 polovica, v letih 2017 in 2018 pa so bile vsaj tri četrtine razkritih KAM-ov z enega (tematskega) področja, področja zavarovalno-tehničnih rezervacij. V kombinaciji z majhnim številom razkritih KAM-ov to pomeni, da so razkritja v slovenskem zavarovalnem sektorju močno osredotočena na (le) eno zadevo. Zelo malo razkritih KAM-ov v revizorjevih poročilih je z drugih področij; vseh tematskih področij skupaj v triletnem obdobju (!) pa je le 5 (vključno s področjem zavarovalno-tehničnih

¹² V Veliki Britaniji in na Nizozemskem mora revizor, ko revidira subjekt javnega interesa, v poročilu obvezno razkrivati zadeve, ki so v zvezi z uporabljeno pomembnostjo pri revidiranju, in zadeve, ki so v zvezi z določljivo obsega revidiranja (Accountancy Europe 2018, 22 in 26).

¹³ Revizorjeva (dodatna) prostovoljna razkritja so (izjemno) redka v Sloveniji, vendar obstajajo. Tako je zaznati obstoj v revizorjevih poročilih (dodatnih) prostovoljnih razkritij zadev, ki so v zvezi z uporabljeno pomembnostjo pri revidiranju, in zadev, ki so v zvezi z določljivo obsega revidiranja. Glejte npr. objavljeni revizorjevi poročili za revizijo računovodskih izkazov za Banko Sparkasse, d. d., za leti 2017 in 2018.

rezervacij). Zato je tudi pri proučitvi dinamike spreminjanja med skupinami (tematskimi področji) razkritih KAM-ov v revizorjevih poročilih mogoče ugotoviti, da novih KAM-ov oz. novih področij KAM-ov (praktično) ni.

Revizor pri razkrivanju KAM-ov v poročilu ne razkriva vseh dejstev in okoliščin v zvezi z njimi, temveč pri razkritju razkrije mesto v računovodskih izkazih oz. letnem poročilu, kjer je zadeva, ki predstavlja KAM, podrobneje obrazložena. Pri vseh proučevanih subjektih v slovenskem zavarovalnem sektorju (v proučevanem triletnem obdobju) vedno obstaja navzkrižno sklicevanje v razkritih KAM-ih na razkritja v računovodskih izkazih (letnem poročilu). V slovenskem zavarovalnem sektorju dodatnih revizorjevih razkritij, npr. razkritij v zvezi z uporabljenom pomembnostjo pri revidiranju ali določitvijo obsega revidiranja, poročila nimajo. Glede na potencialni prispevek k razumevanju revizije računovodskih izkazov so dodatna revizorjeva razkritja zaželeno.

Zavarovalni sektor je tako kot bančni sektor eden izmed "stebrov" nacionalnega gospodarstva (npr. za njegovo gospodarsko rast) tako v Sloveniji kot v več drugih evropskih državah. Zato so zahteve po razkrivanju KAM-ov v revizorjevih poročilih zavarovalnic in pozavarovalnic (kot subjektih javnega interesa) ključne oz. pomembne za gospodarstvo v Sloveniji in širše v Evropski uniji oz. Evropi. Revizorji z vključitvijo razkritij KAM-ov v poročila zagotavljajo (boljši) vpogled v ključne zadeve pri revizijah računovodskih izkazov. S tem pa pripomorejo k večjemu (širšemu) javnemu zaupanju v zavarovalni sektor. Večje javno zaupanje (posledično) učinkuje na ohranjanje finančne stabilnosti (angl. *financial stability*) zavarovalnega sektorja oz. njegovo boljšo finančno stabilnost. V slovenskem zavarovalnem sektorju se glede na izide oz. ugotovitve v tem prispevku (2016–2018) lahko poročanje revizorjev pri razkrivanju KAM-ov v prihodnje (še) izboljša.

V pričujočem prispevku je proučevana populacija subjektov, delujočih v slovenskem zavarovalnem sektorju (2016–2018), kar onemogoča posplošitev izidov. Po našem najboljšem védenju ne obstaja druga raziskava, ki bi prikazovala izide oz. stanje (posebej) na vzorcu podatkov za zavarovalni sektor na nekem območju (npr. nekega drugega nacionalnega gospodarstva ali širše na ravni Evropske unije oz. Evrope). Izidi za slovenski zavarovalni sektor zato v prispevku (še) niso primerjani z nobeno raziskavo.

8. LITERATURA IN VIRI

1. ACCA – Association of Chartered Certified Accountants. (2018). Key Audit Matters: Unlocking the Secrets of the Audit. Najdeno (30. 4. 2020) na naslovu https://graduate.accaglobal.com/content/dam/ACCA_Global/professional-insights/Key-audit-matters/pi-key-audit-matters.pdf.
2. Accountancy Europe. (2018). Auditor Reporting of Key Audit Matters in the European Banking Sector. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/Accountancy_Europe_KAMs_2018.pdf.
3. Accountancy Europe. (2019). Key Audit Matters in the European Banking Sector. Auditor Reporting. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu <https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/KAMs-updated-2019.pdf>.
4. ANR – Agencija za javni nadzor nad revidiranjem. (2017). Poročilo o tematskem pregledu ključnih revizijskih zadev v revizorjevih poročilih javnih družb za leto 2016. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu <http://api.anrpr.ztit.si/api/Page/cdfd501e-b69d-4c1b-f7d2-08d782109716/download>.
5. ANR – Agencija za javni nadzor nad revidiranjem. (2018). Poročilo o tematskem pregledu ključnih revizijskih zadev v revizorjevih poročilih subjektov javnega interesa za leto 2017 v skladu z Uredbo (EU) 537/2014. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu <http://api.anrpr.ztit.si/api/Page/c88e9761-0bbb-4089-f7d3-08d782109716/download>.
6. ANR – Agencija za javni nadzor nad revidiranjem. (2019). Poročilo o tematskem pregledu ključnih revizijskih zadev v revizorjevih poročilih subjektov javnega interesa za leto 2018 v skladu z Uredbo (EU) 537/2014. Najdeno 6. 12. 2019 na naslovu http://www.anr.si/f/docs/Revizijska_stroka/KAM_porocilo_2018_26.9.2019.pdf.
7. Deloitte. (2017). Benchmarking the New Auditor's Report: Key Audit Matters and Other Additional Information. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu <https://www2.deloitte.com/ch/en/pages/audit/articles/benchmarking-the-new-auditors-report.html>.
8. Duhovnik, M. (2016). Kako bo v prihodnosti poročal slovenski revizor? (2016). *SIR* IUS*, 2016 (4), str. 29–41.
9. EY. (2018). Experience with Key Audit Matters. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fri-event-2018-experience-with-key-audit-matters/\\$FILE/ey-fri-event-2018-experience-with-key-audit-matters.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fri-event-2018-experience-with-key-audit-matters/$FILE/ey-fri-event-2018-experience-with-key-audit-matters.pdf).
10. IFAC – International Federation of Accountants (Mednarodna zveza računovodskih strokovnjakov). (2018). International Auditing and Assurance Standards Board (Odbor za mednarodne standarde revidiranja in dajanja zagotovil, IAASB). Mednarodni standardi revidiranja (MSR). Prevod: Slovenski inštitut za revizijo. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu <http://www.si-revizija.si/standardi/mednarodni-standardi-revidiranja-msr>.
11. KPMG. (2017). Key Audit Matters: Auditor's Report Snapshot, 20th September 2017. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/au/pdf/2017/key-audit-matters-auditor-report-20-september-2017.pdf>.
12. KPMG. (2019). Key Audit Matters: Auditor's Report Snapshot, 30th August 2019. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/uk/pdf/key-audit-matters-aug-2019.pdf>.
13. Pakaluk, J. (2019). Overview of European Key Audit Matter (KAM) Disclosures. Audit Analytics Blog. Najdeno 30. 4. 2020 na naslovu <https://blog.auditanalytics.com/overview-of-european-key-audit-matter-kam-disclosures>.

14. Sitar Šuštar, K. (2019). Učinki uvedbe Uredbe EU št. 537/2014 o posebnih zahtevah v zvezi z obvezno revizijo subjektov javnega interesa na ključne deležnike. *SIR*IUS*, 2019 (4), str. 29–49.
15. Zdolšek, D. (2019a). Razkritja ključnih revizijskih zadev v revizorjevem poročilu. *Bančni vestnik*, 2019a (68) 10, str. 43–48.
16. Zdolšek, D. (2019b). Revizorjevo poročilo po novem in prenovljenih Mednarodnih standardih revidiranja. *Podjetje in delo*, 2019b (1), str. 20–63.
17. Zdolšek, D. (2020). Razkrivanje ključnih revizijskih zadev v slovenskem bančnem sektorju. *Bančni vestnik*, 2020 (69) 1–2, str. 27–33.

Milan Jagrič*

Izvedba notranjerevizijskega posla – 4. del

Implementation of the internal audit engagement

POVZETEK ● *Revidiranec, ki razume notranjerevizijske cilje in način, kako se sestavijo v širšo sliko poslovanja, bo imel realnejša pričakovanja glede učinkov izvedenega posla in bo prispeval koristne informacije, kot na primer, kje se resnično nahajajo tveganja in problematika. Sodelovanje z notranjim revizorjem bo boljše, če se bo revidiranec počutil razumljenega in bo prepričan, da deluje na isti strani kot notranji revizor. Takšno sodelovanje prinaša boljše revizijske izide in revizorju omogoča uspešno uporabo orodij, ki so potrebna za obvladovanje tveganj.*

Ključne besede ● *izvajanje posla, prepoznavanje informacij, proučitev in ovrednotenje, dokumentiranje informacij, opažanja in postopek stopnjevanja, izvedba poročanja posla, razširjanje izidov, izvedba nadzora in spremljanje napredovanja*

SUMMARY ● *Audit clients who understand the internal audit's objectives and how they fit into the bigger picture will have more realistic expectations for the engagement and be more likely to provide helpful information, such as where the risks and issues actually are. When audit clients feel understood, comfortable, and on the same page as internal audit, they will become better collaborators. This drives better audit results and helps internal audit be more effective in providing the organization with the tools it needs to mitigate risk (Auditboard, 2020).*

Key words ● *performance of engagement, identification of information, analysis and evaluation, document information, perform observation and escalation process, conduct engagement communication, dissemination of results, performance of monitoring and follow-up procedures*

JEL: M 42, M 21

1. UVOD

Četrty del izvedbe notranjerevizijskega posla zajema (1) izvedbo in (2) poročanje o izvedenem poslu. Izvedbo posla bomo predstavili z aktivnostmi (1) prepoznavanja informacij, (2) s proučitvijo, ovrednotenjem informacij in oblikovanjem zaključkov ter (3) dokumentiranjem posla. Poročanje posla bo vključevalo (1) vrednotenje

* Milan Jagrič, univ. dipl. ekon., spec. rev., CIA, preizk. notranji revizor, poobl. revizor, milan.jagric@gmail.com.

ugotovitev, (2) izvedbo vmesnega in predhodnega poročanja, (3) pripravo končnega poročila ter (4) izvedbo nadzora in spremljanje napredovanja.

2. IZVEDBA POSLA

IIA Standard 2300 – Izvajanje posla (angl. perform engagement)

Notranji revizorji morajo prepoznati, proučiti, ovrednotiti in dokumentirati dovolj informacij za doseg ciljev posla.

Notranji revizor mora voditi izvedbo posla na način, ki mu omogoča izvedbo vseh vidikov načrtovane revizije. Zelo pomembno je na primer vedeti, kdaj izvesti intervjuje in kdaj porabiti čas za proučevanje pridobljene dokumentacije. Pri iskanju potencialnih slabosti predmeta revidiranja je dobro začeti pregled dokumentacije, ki mora temeljiti na natančnem indeksiranju, pregledu poročil pritožb, neskladnosti in odmikov, ugotavljanju pogostosti poslovodskih pregledov, pregledu kontrolnega okolja in validaciji cenitev kontrol. Uspešnost izvedbe revizije bo odvisna od primernosti in zadostnosti dokumentacije in evidenc razgovorov z natančno označbo imena, delovne enote, delovnega mesta in časa intervjuja. Če bodo pri tem odkrite pomanjkljivosti, bodo potrebni skrbno umeščanje dokumentacije, ki kaže prisotnost odkritih pomanjkljivosti, kakor tudi sprotne potrditve vodje enote o ustreznosti pridobljenega gradiva in oblikovanju posameznih ugotovitev. Ob koncu obdelave vsakega posamičnega odseka izvedbe revidiranja naredi revizijska skupina povzetke ugotovitev, ki jih predstavi vodji revidiranega oddelka, da se lahko sproti odstrani morebitno nerazumevanje. Ugotovitve se morajo izogibati splošnim navedbam, kot na primer "vedno, nikoli, vsi, vsakokrat ...", in se navezovati na posamezno osebo. Pozornost je treba usmeriti na prepoznavanje nezadostnih in zadostnih ugotovitev (angl. minor and major observation). Izvedbeni del revizije se zaključuje z ugotovitvenim sestankom (angl. wrap-up meeting) revizorjev in revidirancev, kjer se najprej predstavijo pozitivne ugotovitve (sodelovanje, fleksibilnost, uspešnost pridobivanja dokumentacije, jasnost postopkov, urejenost okolja, izvajanje tekočih izboljšav ...) in šele nato tiste, ki zahtevajo popraviljalne ukrepe. Morebitna nesoglasja se razrešijo pred pisanjem končnega poročila.

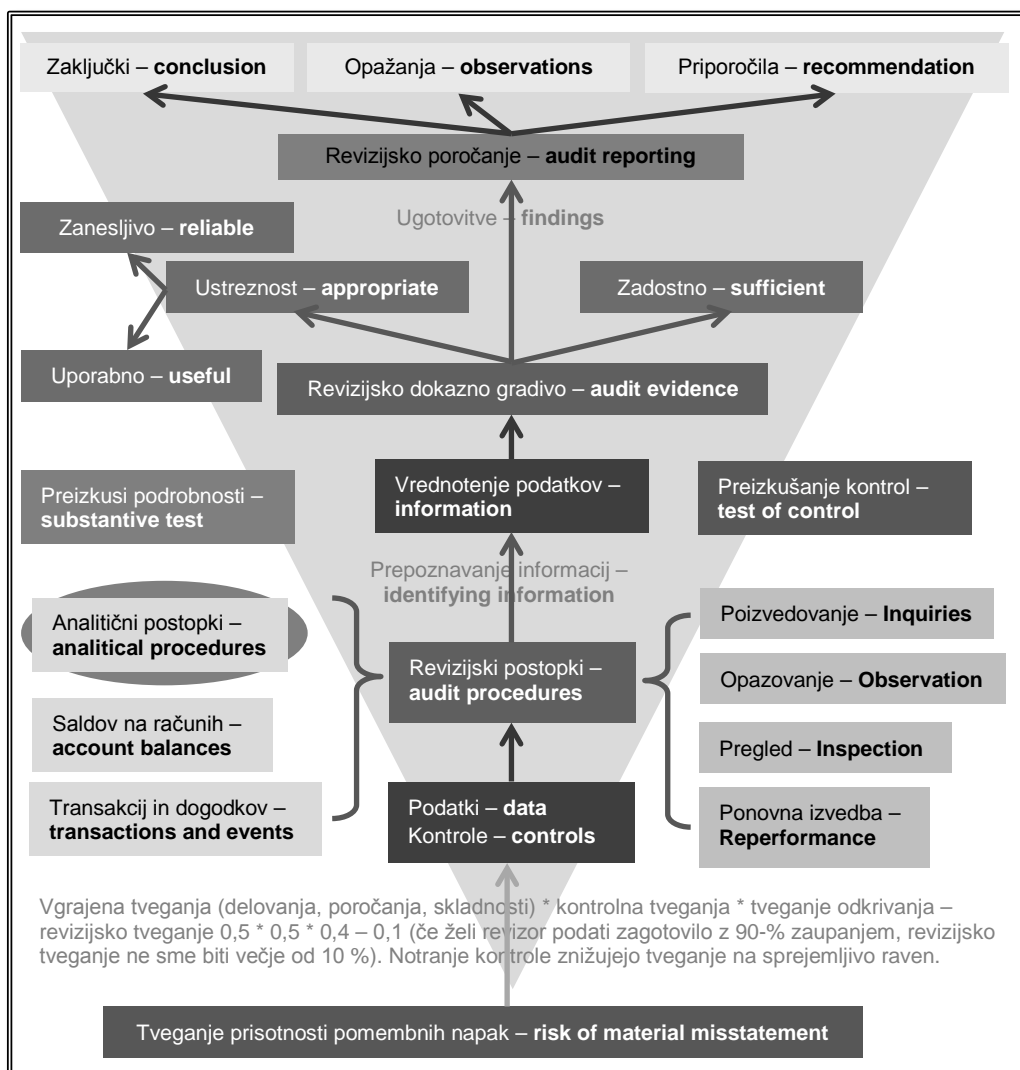
X. PREPOZNAVANJE INFORMACIJ (angl. identifying informations)

IIA Standard 2310 – Prepoznavanje informacij

Notranji revizorji morajo prepoznati zadostne, zanesljive, ustrezne in uporabne informacije za doseg ciljev posla.

Izvedba notranjerevizijskega posla je v osnovi namenjena ugotavljanju, ali je obstoječ proces oziroma postopek, kar označimo kot pogoj, skladen z vnaprej opredeljenim postopkom oziroma sodilom. Postopek izvedbe revidiranja lahko členimo v: (1) prepoznavanje in razumevanje sodila, s katerim mora biti skladno stanje, (2) pridobivanje dokaznega gradiva o stanju, (3) analiziranje in vrednotenje tako pridobljenega revizijskega dokaznega gradiva, (4) kar vse skupaj omogoča revizijsko mnenje o ustreznosti obvladovanja predmeta revidiranja. Ugotavljanje skladnosti pogoja s sodilom lahko omogočijo le ustrezne in zadostne informacije (slika 1).

Slika 1: Prepoznavanje informacij

V postopku izvedbe posla se informacije prepoznavajo med načrtovanjem, preizkušanjem, analiziranjem, vrednotenjem podatkov, oblikovanjem ugotovitev in podajanjem zaključkov. V nadaljevanju bomo izpostavili (1) pridobivanje dokumentacije, (2) zagotavljanje zadostnosti, uporabnosti, ustreznosti in zanesljivosti dokumentacije, (3) oblike dokumentacije, (4) metode pridobivanja dokumentacije, (5) razumevanje revizijske dokumentacije kot zakonskega dokaznega gradiva, (6) samoocenitev kontrol, (7) tveganja kot vir pridobivanja dokumentacije in (8) pridobivanje dokumentacije s pomočjo analiz.

1) *Revizijsko dokazno gradivo skladnosti pogoja s sodilom predstavlja pridobljena dokumentacija*¹, ki se ustrezno analizira in vrednoti, da bi na njeni osnovi lahko podali revizijske zaključke in ugotovitve. Odločitev, kakšne vrste dokumentacijo pridobiti in koliko dokaznega gradiva je dovolj, je odvisno od revizorjeve strokovne presoje. Postopki pridobivanja dokumentacije se izvedejo v skladu s planom preizkušanja, ki je bil predstavljen v notranjerevizijski aktivnosti VI.

1. *Pomemben delež informacij se pridobi na osnovi izvedbe preizkušanj:*

- i. z opazovanjem procesa oziroma postopkov,
 - ii. s poizvedovanjem pri ključnih deležnikih postopka,
 - iii. s primerjavo informacij tekočega obdobja z informacijami iz predhodnega obdobja ali s planskimi informacijami,
 - iv. s primerjavo tekočih aktivnosti s predpisanimi usmeritvami in postopki,
 - v. z vzorčenjem in
 - vi. z uporabo računalniških orodij.
2. Navedena preizkušanja v prejšnji točki se izvedejo le *v obsegu, ki prinese zagotovila o obvladovanju tveganj do sprejemljive ravni*. Pridobivanje informacij preko tega obsega predstavlja izgubo revizorjevega časa in prinaša nepotrebne stroške².
3. *Pomembno obliko preizkušanja predstavlja poizvedovanje*. Kljub pogosti uporabi je v praksi revidiranja še vedno pomanjkanje ustreznih kompetenc za njegovo izvedbo, ki mora biti natančna in konsistentna. Poizvedovanja morajo (1) temeljiti na dejstvih, (2) usmerjena morajo biti na pomembno

¹ Velja si zapomniti, da dokumentacija, ki ni v obliki dokumentiranega zapisa, ne more potrjevati, da se je nekaj zgodilo.

² Revizor mora vedeti, koliko tveganj je organizacija pripravljena sprejeti, in nato izvesti preizkus do tako opredeljene ravni tveganj.

problematiko, (3) temeljiti morajo na medsebojnem spoštovanju revizorja in revidiranca in (4) na natančnem poslušanju revidiranca.

4. *Pridobivanje revizijskega dokaznega gradiva se lahko nanaša na:*

- i. izbiro vseh podatkov področja revidiranja,
- ii. izbiro določenih podatkov področja revidiranja ali
- iii. pridobljene podatke s pomočjo vzorčenja.

5. *Postopek pridobivanja evidenc.* Najprej se opredelita področje poizvedovanja – izbrana aktivnost (na primer vrednotenje opcij) in revizijski cilj (na primer, ali je bila potreba po izdelavi projekta primerno opredeljena, da bi dosegla načrtovani rezultat ob predvidenem času in obsegu stroškov). Nato se opredelijo: (1) sodila (tehnično usposobljena oseba opredeli potrebe projekta), (2) vrste evidenc (dokumentarne, pričevanja), (3) verjetni vir evidenc (poročilo o projektu, sklepi odbora) in (4) revizijske tehnike (pregled dokumentov, intervju). Postopek se izvede po vseh izbranih sodilih preizkušanja.

2) *Revizijski dokazi skladnosti pogoja s sodilom morajo biti zadostni, uporabni, ustrezni in zanesljivi.* Mednarodni standard posla zagotavljanja (IFAC, 2011) v ta namen opredeljuje sodila zadostnosti in primernosti (angl. sufficient and appropriate), ki temeljijo na naslednji opredelitvi:

1. dokazi so potrebni za podporo zaključkov in izdelavo poročila zagotavljanja,
2. zadostni in ustrezni dokazi so v medsebojni povezavi,
3. ustreznost je mera kakovosti dokaznega gradiva,
4. revizorji običajno pridobijo večje zagotovilo na temelju konsistentnosti dokazov, kadar so le-ti pridobljeni iz več različnih virov,
5. dokazi za obdobje in za določen časovni presek,
6. zadostnost in ustreznost dokazov bo odvisna od presoje revizorja,
7. revizor ne sme podajati zaključkov, če nima zadostnih in ustreznih dokazov,
8. posel zagotavljanja je kumulativen in iterativen,
9. revizorjeva presoja o ustreznosti in zadostnosti dokazov je odvisna od več dejavnikov,
10. prisotne so lahko omejitve obsega,
11. alternativni postopki lahko izločijo omejitve obsega,
12. pri omejitvi posla se lahko poda le omejeno zagotovilo (angl. limited assurance).

3) *Revizijsko dokazno gradivo skladnosti pogoja s sodilom so lahko fizični, v obliki pričevanja, pridobljeni dokumenti ali analitično pridobljeni podatki.*

4) *Metode pridobivanja dokaznega gradiva skladnosti pogoja s sodilom* (Kagermann, 2008). Uresničitev revizijskih ciljev zahteva izvedbo vrste revizijskih postopkov (kot so potrjevanje, opazovanje, poizvedovanje ali analitični postopki)³ in različne načine pridobivanja podatkov. *Podatki se lahko pridobivajo:*

1. z intervjuji (so dragi, zahtevajo dobro pripravo),
 2. z vprašalniki (popularni, poceni, potrebna je analiza koristnosti),
 3. s kontrolnimi seznanji (zagotavljajo, da so vse aktivnosti dokončane),
 4. s pomočjo usmerjenih skupin (dobre za proučevanje idej in mišljenj),
 5. z opazovanjem (dobro za neposredne dokaze),
 6. z nevsiljivim merjenjem (tehnika, ki je drugi ni opazijo),
 7. s posnetki (uporabi se za opis posebne situacije – vrednotenje delovanja),
 8. s statističnim in nestatističnim vzorčenjem⁴,
 9. z računalniškimi revizijskimi orodji,
 10. z analitičnimi postopki (Svetovalni napotek – SN 2320-1),
 11. s popisom postopkov,
 12. s flowcharti,
- na osnovi katerih se pride do revizijskega dokaznega gradiva (angl. evidence).

5) *Najboljše revizijsko dokazno gradivo in zakonsko dokazno gradivo skladnosti pogoja s sodilom*. Dokazno gradivo je lahko dobro ali slabo glede na vrsto revizijskih tehnik (potrjevanje – poizvedovanje), izvirnosti dokazov (podporni materiali – statistika), povezanosti z revidirancem (zunanji dokumenti – notranji dokumenti), oblike evidenc (pisno gradivo – ustne informacije), sofisticiranosti dokazov (formalni dokumenti – zapiski), lokacije evidenc (dokumenti s področja revidiranja – podporni material) ali vira evidenc (pridobi revizor – drug material). Zakonsko dokazno gradivo zahteva najboljše

³ Revizijski postopki so pogosto predstavljeni z "AEIOU": analitični postopki (angl. analytical procedures), poizvedovanje in potrjevanje (angl. enquiry and confirmation), pregledovanja (angl. inspection), opazovanje (angl. observation) in ponovni preračun oziroma ponovna izvedba (angl. recalculation and reperformance). Vsak revizijski postopek mora imeti opredeljen kontrolni cilj, vrsto revizijskega postopka in namen revizijskega postopka, kot na primer: revizor bo pregledal vzorec zalog materiala, da bi zagotovil dejansko prisotnost zalog, prikazano v knjigovodskem stanju, kar bo potrjevalo kontrolni cilj obstoja sredstev v računovodskih izkazih.

⁴ Pri preizkušanju velikega obsega podatkov je koristno izbrati vzorec in na njem izvršiti preizkušanje ter ugotovitve nato prenesti na celoten obseg podatkov – populacijo. Vzorčenje zahteva izvedbo (1) odločitev o načinu vzorčenja (kjer se glede na značilnosti populacija izbere vrsta vzorčenja), (2) opredelitev velikosti vzorca (ki je odvisna od velikosti populacije, variabilnosti podatkov znotraj nje, obsega značilnosti podatkov, sprejemljive stopnje napake in obsega tveganj, ki ga prinaša samo vzorčenje), (3) preizkušanje tako pridobljenih podatkov (kjer se uporabijo vse tehnike preizkušanja, ki jih sicer uporabljamo brez vzorčenja), in (4) vrednotenje rezultatov vzorčenja (kjer je treba upoštevati, ali je bilo izbrano nestatistično ali statistično vzorčenje in pri slednjem upoštevati zakonitosti statističnega vzorčenja, ki lahko prinese le določeno stopnjo zaupanja, katere prednost je implementacija zaključkov vzorca neposredno na celotno populacijo). (Pickett, 2005).

dokazno gradivo, ki je povezano s sekundarnimi, neposrednimi, sklepnimi, posledičnimi in povezujočimi dokazi (Moeller, 2009).

- 6) *Samoocenitev kontrol* lahko prinaša dokazno gradivo. Delovna skupina najprej prepozna vse kontrole in se nato usmeri na tiste, ki so najpomembnejše ali ki so lahko vprašljive glede njihove uspešnosti. Sam postopek lahko predstavlja tudi priložnost za učenje in lahko vodi k takojšnjim neposrednim aktivnostim na mestih, ki so prepoznana kot problematična. Revizor mora zagotoviti, da bodo vsa potencialna mesta tveganj prepoznana in vrednotena. Revizor ne prevzema odgovornosti vrednotenja kontrol.
- 7) *Samoocenitev tveganj* lahko predstavljata naslednjo osnovo za pridobivanje dokaznega gradiva. Glede na postopek izvedbe je enaka kot samoocenitev kontrol. Zaradi zahtevnosti se v skupino vključujejo tudi drugi izvajalci – poslovodstvo ali sodelavci s strokovnih področij. Samoocenitev tveganj se uporablja pri uvajanju novih programov oziroma pri sestavi načrta revizij. Revizor mora zagotoviti, da bo postopek vrednotenja tveganj celovit in neodvisen, kolikor je mogoče. Revizor ne prevzema odgovornosti vrednotenja tveganj.
- 8) *Prepoznane pomanjkljivosti skladnosti pogoja s sodilom na osnovi analize pridobljenih evidenc* lahko privedejo do predhodnih ugotovitev (Moeller, 2009), ki zahtevajo:
 1. indeksiranje in opis potencialne ugotovitve,
 2. kratek opis prepoznane pomanjkljivosti, vendar zadosten, da lahko poslovodje pridobijo razumevanje izpostavljenih okoliščin,
 3. indeksiranje z jasno povezavo z dokumentacijo, ki navaja pomanjkljivosti, kakor tudi, kje se ta dokument nahaja v revizijskem gradivu,
 4. revizijske ugotovitve, ki so lahko kasneje osnova za dokončne ugotovitve in imajo lahko predstavljena potencialna revizijska priporočila,
 5. revizorjevo takojšnjo seznanitev neposrednega odgovornega s potencialno ugotovitvijo, rezultati razgovora morajo biti arhivirani skupaj s potencialno ugotovitvijo,
 6. zgodnji razgovor, ki lahko privede do ustavitve nadaljnjih postopkov na tem delu, ali odložitev do časa izvedbe dodatnih postopkov, ali pa vključi v končno poročilo.

XI. PROUČITEV IN OVREDNOTENJE PODATKOV, OBLIKOVANJE ZAKLJUČKOV

IIA Standard 2320 – Proučitev in ovrednotenje (angl. Analysis and Evaluation)

Notranji revizorji morajo utemeljiti svoje ugotovitve in izide posla z ustrezno proučitvijo in ovrednotenjem pridobljenih informacij.

Izvedba notranjerevizijskega posla temelji na: (1) pridobivanju podatkov (angl. gather evidence) preko različnih medijev, (2) revizijskem preizkušanju (angl. audit tests) podatkov, (3) vrednotenju podatkov in oblikovanju informacij ter (4) podajanju zaključkov, ugotovitev in priporočil na osnovi dokaznega gradiva, kar omogoča poročanje oziroma podajanje mnenja naročniku revizije (Kent, 2006).

Utemeljevanje ugotovitev in izidov poslov se izvede s (1) proučitvijo in ovrednotenjem pridobljenih informacij, kar omogoča (2) oblikovanje posameznih zaključkov glede (3) ustreznosti in uspešnosti notranjih kontrol. Izvedba analiz ter vrednotenj tveganj in kontrol se (4) izvede s pomočjo ustrezne metodologije, ki je lahko specifična za posamezna področja revidiranja, kakor tudi z (5) uporabo orodij statistične analize. Navedena orodja proučitve in ovrednotenja informacij se vključijo v (6) izvedbo revizijskih postopkov ocene tveganj, kontrol in podatkov.

1) Notranji revizorji utemeljijo svoje ugotovitve in izide posla z ustrezno *proučitvijo in ovrednotenjem*⁵ *pridobljenih informacij* (ST 2320). Pri tem uporabljajo:

1. *analitične postopke*, ki so lahko v obliki (1) deskriptivne analize – kaj se je zgodilo, (2) diagnostične analize – zakaj se je zgodilo, (3) napovedne analize – kaj se bo zgodilo ali (4) analize predpisovanja – kaj naj naredim (Metha, 2017); analitični postopki običajno temeljijo na iskanju *nasprotnega pogoja* (angl. opposite condition), saj v primeru njegove odsotnosti ostajajo razmerja med proučevanimi informacijami nespremenjena;
2. *proučitev temeljnega vzroka* s pomočjo tehnike petih zakajev (SN 2320-2) oziroma s proučitvijo dejanskega dogodka tveganj (angl. risk event), ki omogoči iskanje povezovalnega dogodka (angl. intermediate event), ki ga sproži dogodek temeljnega vzroka (angl. root cause event)⁶;

⁵ Pričujoči prispevek obravnava vrednotenje informacij, ugotovitev, struktur in procesov, tveganj, strategij in drugega. Vendar kadar govorimo o "revizijskem vrednotenju", običajno mislimo le na vrednotenje kontrol. Revizorju predstavlja kakovost kontrol zunanji izraz kakovosti obvladovanja tveganj obravnavanega predmeta revidiranja in zaradi tega predstavljajo osrednji predmet revizijskega vrednotenja. V tem kontekstu se: (1) postavljajo vprašanja, katere relevantne kontrolne cilje dosegajo kontrole glede na izpostavljene cilje predmeta revidiranja, (2) iščejo kontrolni mehanizmi, ki varujejo doseganje načrtovanih ciljev (revizor mora biti oborožen s primeri kontrolnih mehanizmov, ki ustrezajo posameznim scenarijem tveganj), (3) analizira proces od inputa preko delovanja do outputa, (4) prepozna tveganja, kar omogoča postavitve kontrol na pravo mesto, (5) opravi pregled ustreznosti in uspešnosti kontrol oziroma izvede vsebinski preizkus, (6) poslovodstvu izpostavi kontrolne slabosti, o katerih se razpravlja še pred izdelavo osnutka revizijskega poročila.

⁶ Primer temeljnega vzroka: pravočasno proaktivno obvladovanje tveganj v primeru (1) neizpolnitve dolžniške zaveze začnemo iskanje (2) povezovalnega dogodka, ki predstavlja spremembo kratkoročne zadolženosti pri dolžniku, katere (3) temeljni vzrok je v prelomu cenovnih trendov, problematiki delovne sile ali nezadostnih kapacitet proizvodnje.

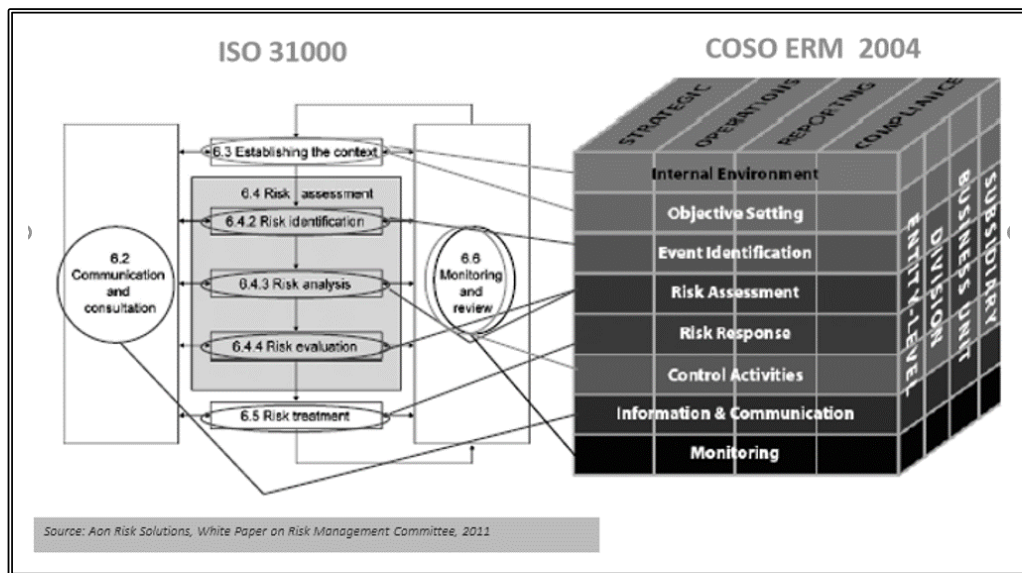
3. *revizijsko vzorčenje* za pridobivanje utemeljenih podlag za oblikovanje sklepov o značilnosti populacije, iz katere je bil izbran vzorec na osnovi presojevalnega ali statističnega vzorčenja;
 4. *nenehno revidiranje* (angl. continuous auditing) (SN 2320-4), kot na primer vodstvena neprekinjena spremljava izvajanja nalog ali neprekinjeno izvajanje obvladovanja tveganj na osnovi krogotoka posameznih aktivnosti postopka obvladovanja tveganj;
 5. *dosledno izvedbo posameznih aktivnosti* izvedbe notranjerevizijskega posla, ki so bile predstavljene v I. do X. točki, ter
 6. *logične zaključke*⁷ *in strokovno presojo* (Center for Audit Quality, 2014), oziroma
 7. *ob prisotnosti pomanjkljivosti kompetenc revizorja* vključevanje dodatnih notranjerevizijskih aktivnosti oziroma zunanjih izvajalcev.
- 2) *Za posamezna pomembna tveganja se oblikujejo zaključki proučitev in ovrednotenij informacij*; pri nepričakovanih rezultatih se preiskovanje poglobi, v nasprotnem primeru se prekine nadaljnje preiskovanje (angl. stop and go), če se na osnovi do tedaj pridobljenih informacij doseže visoka stopnja zaupanja v primernost in uspešnost upravljanja, obvladovanja tveganj ali kontrol.
- 3) *Pri proučitvi in vrednotenju informacij mora notranji revizor odgovoriti na vprašanja*:
1. ali so ključne kontrole ustrezno planirane (angl. design adequately),
 2. ali ključne kontrole delujejo uspešno (angl. operating effectively),
 3. ali je tveganje na sprejemljivi ravni in
 4. ali kontrole podpirajo doseganje ciljev delovanja, poročanja ali skladnosti?
- 4) *Izvedba analiz in vrednotenij kontrol lahko temelji na uporabi različnih metodologij vrednotenja tveganj in kontrol*.
1. V praksi pogosto srečujemo *metodologije vrednotenja kontrol*, kot so: COSO-IC, COSO-ERM, AIRMIC (Association of Insurance and Risk Managers), ALARM (The National Forum for Risk Management in the Public Sector UK), AS/NZ 4360 (Australia/New Zealand), British Standard 31100, CoCo (Criteria of Control Canada), Combined Code on Corporate Governance UK), FERMA (Federation of European Risk Management Associations), Internal Control (Hong Kong), IRM (Institute of Risk Management), ISO 31000, King Report

⁷ Revizor lahko pride do logičnih zaključkov na osnovi primerjav (obdobja, nefinančnih enot, drugih enot, panoge) ali z uporabo različnih tehnik analiziranja (kvocienti, trendi, regresija, predračuni), ki na temelju primerjave sodila s stanjem omogočajo ugotavljanje možnih posledice in vzrokov nastale situacije, ki povzroča kontrolno izjemo.

on Corporate Governance South Africa), RIMS (Risk and Insurance Management Society), COBIT (ISACA) in druge.

2. Posebna pozornost velja *primerjavi metodologij COSO-ERM 2004 in ISO 31000*, ki se v praksi vrednotenja tveganj in kontrol najpogosteje uporabljata, predvsem zaradi njune sorodnosti (slika 2).

Slika 2: Primerjava COSO ERM 2004 in ISO 31000

3. COSO-ERM 2017 prinaša nadgradnjo predhodne metodologije COSO-ERM 2004. Vrednotenje tveganj in kontrol nadgrajuje z dodajanjem vpliva: (1) ustvarjanja, ohranjanja in realizacije vrednosti, (2) različnega obsega delovanja, (2) možnosti neskladja strategij in poslovnih ciljev z nalogo, vizijo in vrednotami, (3) kulture tveganj (sprejem, odklanjanje, nevtralnost), (4) sprejemanja odločitev na vrednotenje ter izide povezuje z notranjimi kontrolami.
- 5) *Statistične analize* (angl. statistical analysis) imajo pomembno mesto pri proučitvi in ovrednotenju informacij. Čeprav statistična znanja običajno zahtevajo pri izvedbi notranjerevizijskega posla tudi vključevanje večakov, se

od notranjega revizorja pričakuje poznavanje nekaterih osnovnih znanj iz področja ekonometrije⁸, kar mu omogoča prevzeti vlogo katalista⁹.

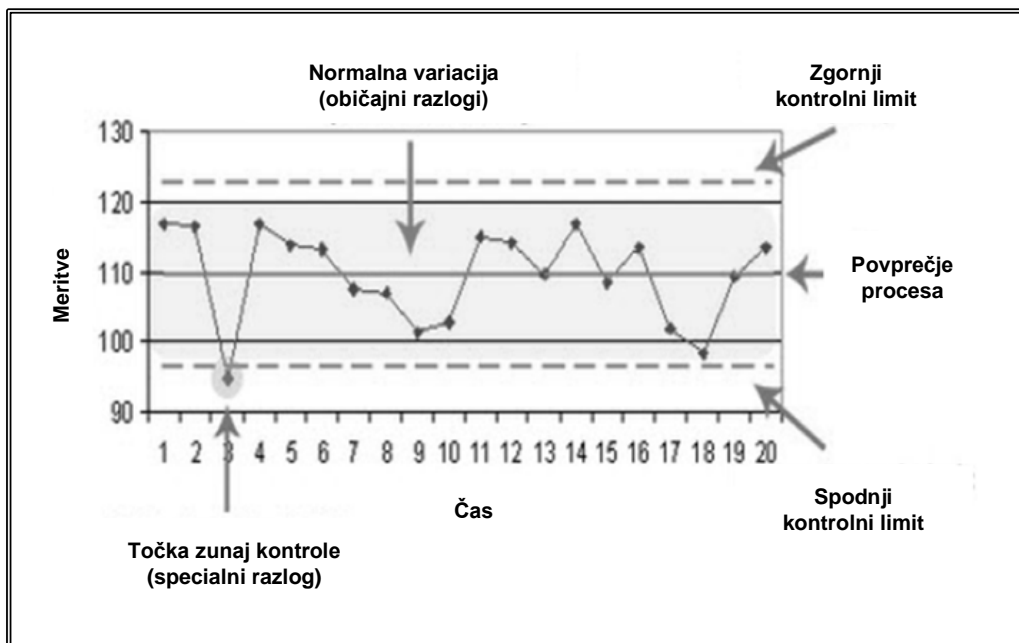
1. *Uporaba zakonitosti normalne porazdelitve izidov* verjetnega bodočega dogodka omogoča opredeliti primerjavo "kaj je" z "kako bi moralo biti", saj v praksi ta primerjava običajno ni jasna in rabi za svoje razkritje večkrat pomoč statistične analize. Na primer, kadar načrtujemo obseg letne prodaje, je obseg prodaje možno zaradi bodočih neznanih vplivov na poslovanje načrtovati le v razponu in ne zgolj v absolutni vrednosti. Če predpostavimo, da se bodo možni izidi bodočega dogodka normalno – simetrično porazdelili okoli srednje vrednosti, to omogoča s pomočjo znanega standardnega odklona takšne razporeditve, ki predstavljajo četrtno srednje vrednosti, in znanega možnega razpona prodaje predvideti ob določeni stopnji zaupanja pričakovani obseg prodaje¹⁰.
2. *Praktično uporabo funkcij normalne razporeditve lahko najdemo v procesnih kontrolnih kartah*, kjer se ugotavlja, ali so variacije določenega postopka znotraj ali zunaj dovoljenega razpona odmikov glede na njegov pričakovani potek. Z njihovo pomočjo se lahko (1) izpostavljajo specialni in običajni vzroki odmikanja od postopka, (2) omogoča izvedba nenehne kontrole postopka in (3) izboljšuje delovanje postopka z namenom konsistentnosti in predvidljivosti njegovega delovanja ter s tem doseganje večje kakovosti, učinkovitosti in nižjih stroškov obvladovanja postopka (slika 3).

⁸ Ekonometrija zajema proučevanje ekonomske teorije v povezavi s statistiko in matematiko. Njen osrednji cilj je usmerjen v proučitev teoretično kvantitativnih in empirično kvantitativnih pristopov pri reševanju ekonomskih problemov (Hansen, 2020).

⁹ Notranji revizor lahko doda svoj delež pri ustvarjanju nove vrednosti pri poslovanju organizacije, če deluje kot katalist. Organizaciji pomaga uresničevati cilje s sistematičnim in metodičnim ocenjevanjem in izboljševanjem uspešnosti upravljanja organizacije, upravljanja tveganj in kontrolnih postopkov. Zagotavlja (1) izvedbe celovitih rešitev, (2) primernost vključevanja potrebnih predpostavk, na katerih temelji izvedba posameznih pristopov obvladovanja tveganj in kontrol, (3) poskrbi za ustrezno tolmačenje izidov specialnih rešitev obvladovanja tveganj in kontrol ter (4) presoja primernost izbranih aktivnosti za izvedbo najboljših rešitev prepoznanih vrzeli.

¹⁰ Če je načrtovana prodaja v razponu med 120 in 70 enot, bo srednja vrednost prodaje enaka 95 enotam. Standardni odklon od srednje vrednosti je v primeru normalne porazdelitve četrtna srednje vrednosti, torej 12,5 enote. S pomočjo veljavne funkcije NORM.INV (0,95; 95; 12,5) dobimo odgovor, da lahko s 95-% zaupanjem pričakujemo v letu dni realizacijo 115 enot.

Slika 3: Procesne kontrole

3. Nekatero izpostavljenost lastnosti statistične analize, ki omogočajo proučitev in ovrednotenje informacij, se nanašajo na:

- i. možnost uporabe statistične analize za različne namene, kot so: (1) proučevanje strokovne literature, (2) obdelava rezultatov, pridobljenih z raziskovanjem, in eksperimente z namenom deskripcije in analize, (3) oblikovanje zaključkov iz konkretnega primera na splošno priznane zakonitosti ali (4) planiranje razvojnega dela in izvajanje eksperimentov;
- ii. specifične matematične opredelitve, kot so: popolnoma mogoče ($p = 1$), popolnoma nemogoče ($p = 0$), verjetnost dogodka ($1/N$), zakon seštevanja (verjetnost, da se zgodi katerikoli od možnih dogodkov, je enaka seštevku verjetnosti posameznih dogodkov), zakon množenja (verjetnost, da se bosta dva dogodka zgodila skupaj, je enaka zmnožku posameznih verjetnosti), zakon permutacije (verjetnost, da se bodo zgodili štirje dogodki, je $\frac{1}{4!}$), zakon kombinacije (če lahko eno nalogo naredimo v N -načinah, drugo v R -načinah in tretjo v P -načinah, je število vseh možnih kombinacij zmnožek posameznih možnosti);
- iii. merjenje srednje vrednosti s pomočjo aritmetične sredine, skupne aritmetične sredine in drugih mer srednje vrednosti (centralna vrednost, dominantna vrednost, geometrična sredina, harmonična sredina);

- iv. *merjenje variabilnosti* z razponom, srednjim odstopanjem, standardno deviacijo in koeficientom variabilnosti;
 - v. *normalno porazdelitev*, ki se uporablja pri merjenju različnih pojavov, kadar se rezultati meritev bolj ali manj razvrščajo okoli srednje vrednosti;
 - vi. *položaj posameznega rezultata v skupini*, kot so z-vrednosti in centili;
 - vii. *preizkušanje razlike med dvema aritmetičnima sredinama* (ali je razlika pomembna ali pa je zgolj slučajna);
 - viii. *korelacijo*, ki proučuje povezanost dveh pojavov; in
 - ix. *test hi-kvadrat*, ki predstavlja nadomesten izračun za korelacijo, kadar nimamo opravka z normalno porazdelitvijo.
- 6) Podaja revizijskega mnenja zahteva od izvajalca revizije predhodno *izvedbo ustreznih revizijskih postopkov*, na osnovi katerih bo lahko oblikoval utemeljeno zagotovilo, da pri predmetu revidiranja ni prisotnih pomembno napačnih navedb kot posledica napak, pomot ali prevar. Revizijski postopki¹¹ omogočajo pridobiti zadostno in ustrezno dokazno gradivo, s katerim je možno znižati revizijsko tveganje na primerno nizko raven (na primer 5-%). Navedeni revizijski postopki se nanašajo na:
- 1. *ocenitev tveganj*, kjer se pozornost usmeri na oceno revizijskega tveganja kot zmnožka vgrajenega tveganja, kontrolnega tveganja in tveganja odkrivanja, katerega izvedemo na osnovi: (1) prepoznavanja tveganj, (2) proučitve sodil tveganj, (3) ocenitve tveganj, (4) proučitve medsebojne odvisnosti tveganj, (5) opredelitve prioritet tveganj in (6) odgovorov na odnos do tveganj;
 - 2. *preizkušanje kontrol*, da bi ugotovili, ali kontrole znižujejo prisotna tveganja na sprejemljivo raven, ki ga izvedemo na osnovi: (1) prepoznavanja transakcij in ključnih kontrol, (2) izbire metod preizkušanja, (3) določitve obsega preizkušanj, (4) izvedbe preizkušanj, (5) vrednotenja pridobljenih informacij ter (6) predlaganja popravljalnih ukrepov in spremljanja napredovanja;
 - 3. *preizkus podatkov*, ki zajema: (1) preizkušanje posamične vrednosti, (2) izbiro transakcij, (3) proučitev saldov, (4) proučitev sestavin računovodskega poročanja, (4) opredelitev ciljev poročanja in (5) dokumentiranje preizkusa.

¹¹ Cilji posla revizorju pomagajo opredeliti vrsto in obseg postopkov revidiranja kakor tudi prednosti preizkušanja tveganj in kontrol. Preizkušanje tveganj in kontrol običajno omogoča dajanje zagotovila glede ustreznosti kontrol, njihove operativne uspešnosti, skladnosti, učinkovitosti, natančnosti in poročanja (Izvedbeno navodilo 2220).

XII. DOKUMENTIRANJE INFORMACIJ IN NADZIRANJE POSLA (angl. document informations and engagement supervision)

IIA Standard 2330 – Dokumentiranje informacij

Notranji revizorji morajo dokumentirati zadostne, zanesljive, ustrezne in koristne informacije, ki podpirajo izide posla in ugotovitve.

IIA Standard 2340 – Nadziranje posla

Posle je treba ustrezno nadzirati, da se zagotovi, da so cilji doseženi, da je zagotovljena kakovost in se zaposleni strokovno izpopolnjujejo.

Notranji revizor vse svoje zaključke, ugotovitve, mnenja in predloge popravljalnih ukrepov gradi na temelju pridobljenega dokaznega gradiva o tem, kašno je dejansko stanje v primerjavi s stanjem, kakršno bi moralo biti. Prav zaradi tega so nujni sistematičnost urejenosti dokaznega gradiva, pregledna indeksacija postopkov izvedbe delovnega programa posla in lokacija arhiviranja delovne dokumentacije. Notranjerevizijski predstojnik mora obvladovati razvide o poslu (angl. engagement records) in jih tudi zadržati, če je to v skladu z navodili organizacije. Notranjerevizijski predstojnik mora skrbeti za (1) doseganje ustreznosti namena delovne dokumentacije (angl. work papers), (2) primerno urejenost, (3) opredeljenost ciljev, virov in odgovornosti v povezavi z njimi ter (4) zadostnost nadzora.

1) Ustreznost namena delovne dokumentacije:

1. revizijska sled,
2. dokazno gradivo za poročanje in pisanje poročil poslovodstvu,
3. podpira ugotovitve, zaključke, mnenje in priporočila.

2) Delovni dokumenti morajo biti primerno urejeni, vodja notranjerevizijske službe poda standardizacijo delovnega gradiva (Smernica za izvajanje 2330), ki zajema:

1. indeksiranje vsebin,
2. legendo simbolov in krajšav,
3. izjavo o namenu,
4. rezultate revidiranja (razgovor, poročilo, akcijski plan),
5. medsebojno povezovanje različnega dokaznega gradiva (poročilo in dokazno gradivo; dokazno gradivo, ki se nanaša na druge evidence; revizijski koraki, ki podpirajo dokazno gradivo).

3) Cilji, viri in odgovornosti dokumentiranja

1. Cilji dokumentiranja:

- i. pridobiti podroben opis vseh aktivnosti izvedbe notranjerevizijskega posla (od 1–12);

- ii. standardizirati revizijsko dokumentacijo zaradi lažjega sodelovanja z vsemi udeleženci; dokumentacija mora biti celovita, resnična, razpoložljiva in podrobna, razdeljena na različne ravni podrobnosti glede na ravni poročanja;
 - iii. opredeliti čas zapisa izvedbe posameznih revizijskih postopkov (reference prejšnjih revizij, prepoznave trendov, dolgoročne primerjave ...);
 - iv. ohraniti vse med revizijo pridobljene dokumente;
 - v. zagotavljati ustrezno varovanje dokumentacije;
 - vi. zagotavljati sledljivost glede na postavljene ugotovitve;
 - vii. omogočati mora izmenjavo informacij vsem strankam postopka;
 - viii. razkrivati vire pridobitve.
2. Viri dokumentiranja so:
- i. rezultati lastnega dela notranjega revizorja pri izvedbi posla,
 - ii. dokumentacija, pridobljena v postopkih predhodnih raziskav,
 - iii. svetovanja, pridobljena v predhodnih revizijah,
 - iv. pridobljeni od revidiranja,
 - v. pridobljeni od drugih organizacijskih enot organizacije,
 - vi. informacije, pridobljene od zunanjih virov.
3. Odgovornosti dokumentiranja:
- i. vodja revizije je odgovoren za ustreznost dokumentacije,
 - ii. vsak revizor je odgovoren za celovitost pridobljene dokumentacije,
 - iii. med revizijo se dokumentirajo vsa opažanja, kasneje se ugotavlja pomembnost naknadno pridobljene delovne dokumentacije,
 - iv. revizor mora preveriti celovitost, konsistentnost in pojmljivost evidenc,
 - v. kar preverja s pomočjo vprašalnika za vsako ugotovitev, da zagotovi, da bo prisotno dokazno gradivo v celoti podpiralo revizorjeve trditve;
- dokumentiranje (Kagermann, 2008) se lahko na primer razvršča glede na to, ali je (1) decentralizirano, (2) locirano na strežniku, (3) na kompaktnih diskih ali (4) v pisni obliki.

4) Nadziranje dokumentiranja

Posle je treba ustrezno nadzirati, da se zagotovi: (1) doseganje ciljev, (2) kakovost izvršenih del in (3) izpopolnjevanje zaposlenih. Vodja notranjerevizijske službe postavi usmeritve za delovno gradivo za posamezne skupine opravljenega notranjerevizijskega posla (SN 2330-1). Vodstvo organizacije lahko zaprosi za dostop do celotnega gradiva izvedenega posla (SN 2330.A1-1).

Obseg nadzora je odvisen od strokovnosti in izkušenj notranjega revizorja (Standard 2340).

Vodja notranjerevizijske službe je odgovoren za vse posle, ki jih opravijo notranji revizorji (SN 2340-1).

3. POROČANJE O IZVEDENEM POSLU

IIA Standard 2400 – Poročanje o izidih (angl. communicating results)

Notranji revizorji morajo poročati o izidih poslov.

Revizijsko poročilo mora podati pregled celotne izvedbe posla. Njegovo sestavljanje se ne začne ob koncu posla, saj to ne bo omogočilo oblikovanja poročila, ki bi zajelo vse med poslom pridobljene potencialne ugotovitve. Revizijsko poročilo mora jasno sporočiti bralcu poročila cilje, obseg in ugotovitve posla in ga s tem motivirati k prevzemanju notranjerevizijskih priporočil (Auditboard, 2020). Končno poročilo o izvedenem poslu zajema ugotovitve, ki so bile obravnavane na ugotovitvenem sestanku. Njegova vsebina zajema najmanj naslovnico, tabelo vsebine, povzetek za poslovodstvo, mnenje, osnove za izvedbo posla in obdelavo posameznih aktivnosti predmeta revidiranja s podajo ugotovitev, kaj je bilo pregledano in kaj je bilo ugotovljeno. Poročilo lahko zajema na temelju revizorjevega vrednotenja opažanj tudi izdelavo popravljalnih ukrepov. Končno poročilo mora biti usmerjeno na temeljne vzroke ugotovljenih pomanjkljivosti in biti usmerjeno na prave in ne na nepomembne probleme. Poslovodstvo mora izdelati (na primer v roku dveh tednov) in dokončati (na primer v roku treh mesecev) predlagane popravljalne ukrepe. Zamujanje ali neizvedba popravljalnih ukrepov morata biti sankcionirani. Pridobljena mora biti tudi povratna informacija revidirancev o kakovosti izvedbe revizijskega posla.

XIII. VREDNOTENJE OPAŽANJ IN POSTOPEK STOPNJEVANJA (angl. perform observation evaluation and escalation process).

IIA Standard 2310 – Prepoznavanje informacij

Notranji revizorji morajo prepoznati zadostne, zanesljive, ustrezne in uporabne informacije za doseg ciljev posla.

Pojasnilo – Ustrezne informacije podpirajo opažanja in priporočila

Zadostne informacije vsebujejo dejstva, so ustrezne in prepričljive, tako da preudarna in obveščena oseba lahko pride do enakih ugotovitev kot revizor. Zanesljive informacije so najboljše dosegljive informacije, ki jih je mogoče pridobiti z uporabo ustreznih metod. Ustrezne informacije podpirajo opažanja in priporočila pri sprejetem poslu ter so skladne s cilji posla. Uporabne informacije pomagajo organizaciji dosežati njene cilje.

Poročanje o izvedenem poslu zajema tako poročila med izvajanjem posla kot poročila po dokončanju posla, in sicer v obliki mnenja o izvedeni reviziji, ter tudi poročila spremljanja popravljalnih ukrepov. Poročanje zahteva predhodno vrednotenje in stopnjevanje opažanj, kar notranjemu revizorju omogoča presojo, katere ugotovitve zahtevajo posebno in takojšnjo ali naknadno pozornost. Revizor mora pri podajanju ugotovitev skrbeti, da le-te (1) vsebujejo 5 C-jev, (2) predstaviti njihov vpliv na cilje revidiranja, (3) ugotoviti raven njihove pomembnosti, (4) izvesti postopek vrednotenja opažanj in stopnjevanja ugotovitev ter na tej osnovi (5) podati ustrezno mnenje vzdržnosti obvladovanja tveganj.

- 1) Ugotovitve, pridobljene med izvedbo posla, morajo vsebovati 5 C-jev: pogoj (angl. condition), sodilo (angl. criteria), vzrok (angl. cause), posledice (angl. consequence) in popravljalni ukrepi (angl. corrective action).
- 2) Kadar revidiranje privede do posamičnih ugotovitev, mora notranji revizor oceniti, kakšen vpliv imajo na cilj revidiranja.
- 3) *Ugotovitve imajo lahko različne ravni pomembnosti* in s tem zahtevajo tudi različne načine poročanja:
 1. *ugotovitev ni, ostaja se pri obstoječih opažanjih* ali pa se izvedejo nadaljnje raziskave in pridobivanje novih informacij;
 2. *ugotovitve so, vendar* zaradi prisotnih kontrol nimajo pomembnega vpliva na cilj delovanja organizacijske enote, postopek se zaključi;
 3. *o ugotovitvah je treba poročati*, saj se nanašajo na pomembna tveganja ali kontrole, ki niso izpolnile kontrolnih ciljev, kar zahteva pripravo popravljalnih ukrepov;
 4. *pomembne ugotovitve*, o katerih se poroča revizijskemu odboru in zahtevajo izdelavo plana poslovskega ukrepanja.
- 4) *Postopek vrednotenja opažanj in stopnjevanja ugotovitev* (IIARF, 2009) zajema:
 1. prepoznavanje *prisotnosti* ugotovitev,
 2. opredelitev, *na katere cilje poslovanja se nanaša* ugotovitev, ter ali so kontrole ustrezne in uspešne,
 3. *ocenitev vplivnosti in verjetnosti ugotovitev* ter razmejitev na (1) nepomembne (vpliv je nepomemben, verjetnost je šibka), (2) pomembne (vpliv je bolj kot nepomemben, verjetnost bolj kot šibka) in (3) bistvene glede na zmožnost kontrol za obvladovanje tveganj,
 4. presojo, ali ugotovitev *posamično ali zbirno* nepomembno, pomembno ali bistveno vpliva na cilje delovanja, *kakšno poročanje* zahtevajo ugotovitve (neformalno ali formalno) in *komu je treba poročati* (poslovodstvu, zunanjemu revizorju, revizijskemu odboru in zainteresiranim strankam).

5) Na osnovi vrednotenih ugotovitev se da *mnenje* (angl. opinion) *vzdržnosti obvladovanja tveganj, ki mora odgovoriti na vprašanja*:

1. Ali je poslovodstvo vzpostavilo primeren postopek – kontrolni okvir oziroma ali je opredelilo cilje, prepoznalo tveganja, ki grozijo tem ciljem in postavilo kontrole, ki naj bi znižale tveganja na sprejemljivo raven?
2. Ali so kontrole ustrezne in delujejo tako, da znižajo tveganja pod dozvetnostjo za tveganja in zagotavljajo doseganje načrtovanih ciljev?
3. Ali so bile sprožene aktivnosti, ki bodo znižale tveganja na raven pod dozvetnostjo tveganj in zagotovile doseganje ciljev?

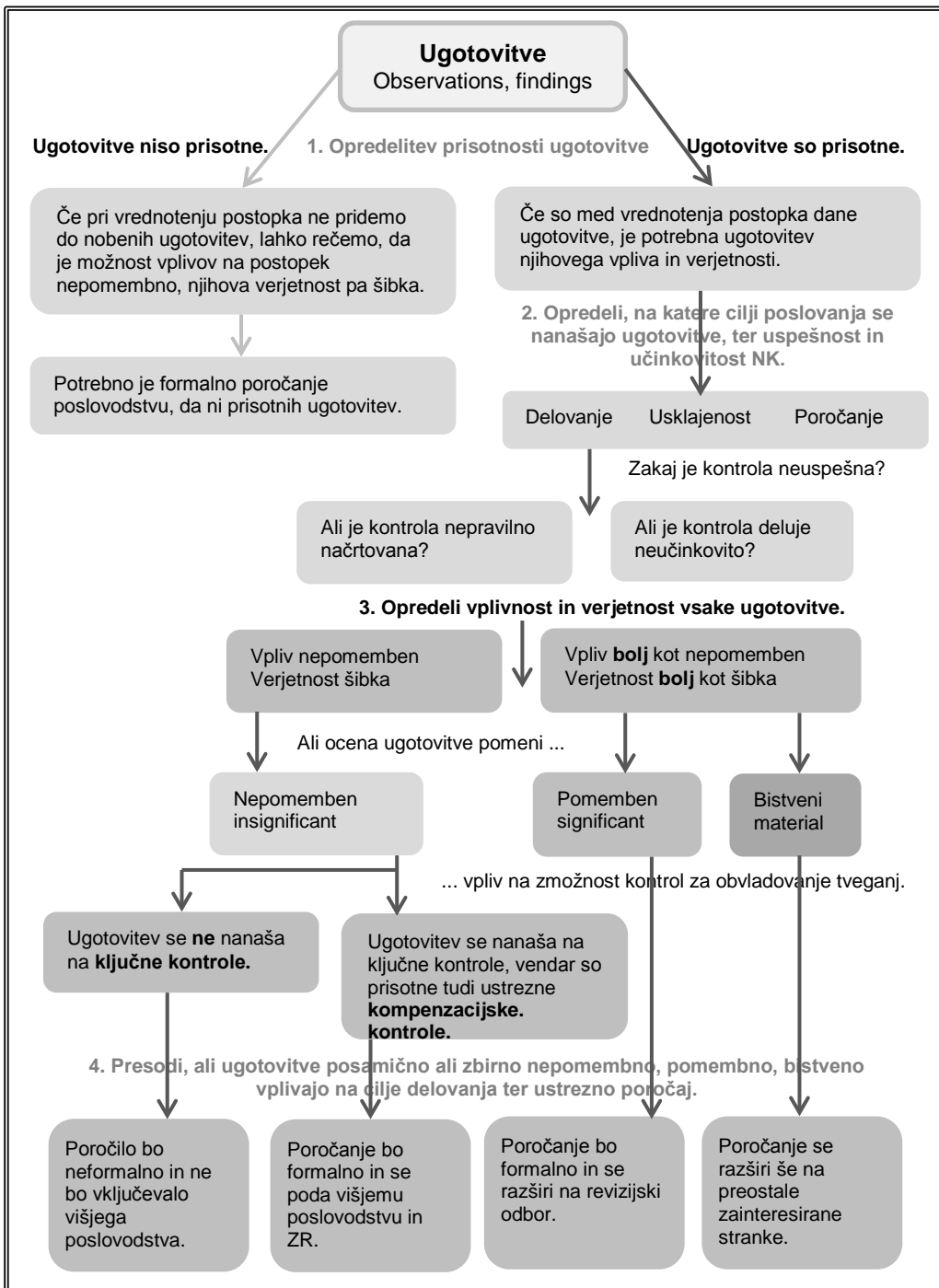
Na vprašanja je možno odgovoriti:

4. Oblikovan je močan postopek oblikovanja kontrol. Kontrolni cilji se dosegajo. Kontrole so zadostne in delujejo, tveganje znižujejo pod raven dozvetnosti tveganjem. Več nadzora, kot se trenutno opravlja, ni potrebnega. Aktivnosti, ki so bile sprožene in so zadostne za obvladovanje vseh prepoznanih tveganj pod raven dozvetnosti tveganj.
5. Postopki oblikovanja kontrol so prisotni, vendar so zaznane nekatere pomanjkljivosti, ki niso v obsegu, ki bi lahko preprečil doseganje ciljev. Kontrole so zadostne in delujejo, tveganja znižujejo pod raven dozvetnosti tveganj. Nekatera prepoznana tveganja presegajo raven dozvetnosti, vendar ne v obsegu, ki bi preprečeval doseganje ciljev. Aktivnosti, ki so bile sprožene, lahko še vedno dopuščajo tveganja nad ravnjo dozvetnosti, vendar ne v obsegu, ki bi preprečeval doseganje ciljev.
6. Postopek je neprimeren ali sploh neprisoten, verjetno je, da cilji ne bodo doseženi ali niso doseženi. Kontrole niso zadostne in ne delujejo, da bi dosegale kontrolne cilje. Verjetno je, da cilji ne bodo doseženi ali niso doseženi. Zahteva se pomembna izboljšava nadzora kontrol. Ni sprejetih nikakršnih ukrepov ali so ti sprejeti v nezadostnem obsegu, da bi obvladovali tveganje pod ravnjo dozvetnosti tveganj.

Trije odgovori na zastavljena vprašanja vrednotenja ugotovitev podajo tri vrste mnenj:

7. Ni pomanjkljivosti, postopek je ustrezno obvladovan, možno je podati utemeljeno zagotovilo, da bodo načrtovani cilji doseženi.
8. Pomanjkljivosti so prisotne, vendar ne vplivajo pomembno na postopek, možno je dati utemeljeno zagotovilo s pridržkom, da bodo načrtovani cilji doseženi.
9. Prisotne so pglavitne pomanjkljivosti, postopek ni zadostno obvladovan, kar zahteva negativno mnenje, saj obstaja velika verjetnost, da cilji ne bodo doseženi (slika 4).

Sloka 4: Vrednotenje opažanj in postopek stopnjevanja ugotovitev

XIV. IZVEDBA VMESNIH POROČANJ IN PREDHODNEGA POROČANJA (angl. conduct interim and preliminary engagement communications)

IIA 2420 – Pojasnilo: Pravočasna sporočila so smotrna in na pomembnost zadeve dovolj hitro oddana

Točna sporočila (angl. accurate) so brez napak in izkrivljenj ter natančno povzemajo izhodiščna dejstva. Nepristranska sporočila (angl. objective) so poštena, objektivna in brez predsodkov ter izhajajo iz pravičnih in uravnovešenih ocen vseh ustreznih dejstev in okoliščin. Jasna sporočila (angl. clear) so lahko razumljiva in logična brez nepotrebnih strokovnih izrazov in dajejo vse pomembne in ustrezne informacije. Jedrnata sporočila (angl. concise) so usmerjena v bistvo in se izogibajo nepotrebnim dodelavam, odvečnim podrobnostim, podvajanju in gostobesednosti. Ustvarjalna sporočila (angl. constructive) so koristna za naročnika posla in organizacijo ter po potrebi vodijo do izboljšav. Popolnim sporočilom (angl. complete) ne manjka nič bistvenega za ciljno občinstvo in vsebujejo vse pomembne in ustrezne informacije ter opažanja, ki podpirajo priporočila in ugotovitve. Pravočasna sporočila (angl. timely) so smotrna in glede na pomembnost zadeve dovolj hitro oddana, da omogočajo vodstvu izvajanje ustreznih popravljalnih ukrepov.

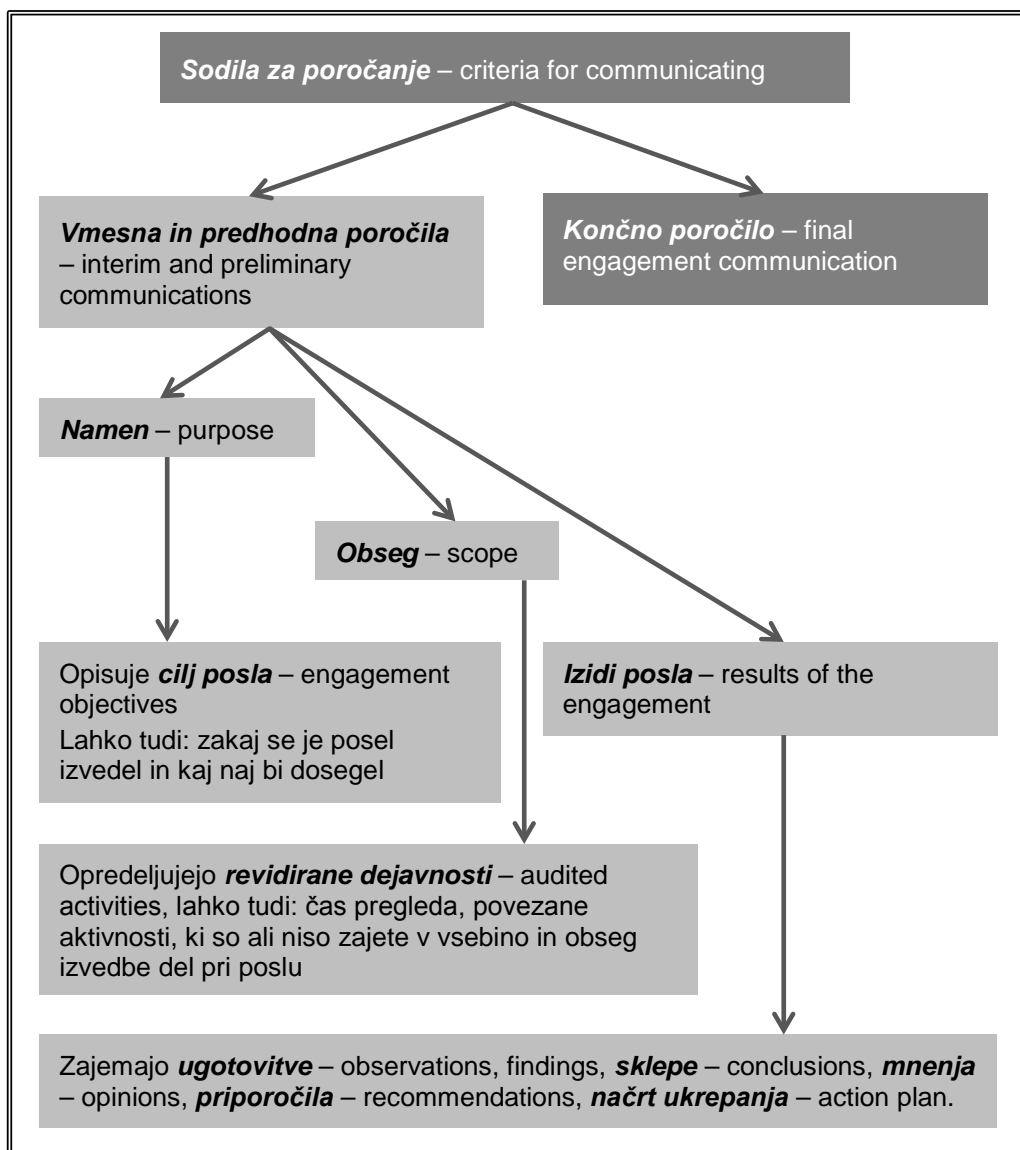
Kot opredeljuje Standard, je naloga notranjega revizorja dodajanje vrednosti organizaciji. Namen revidiranja ni zgolj iskanje nepravilnosti oziroma neskladja, ampak njihovo odpravljanje. Notranji revizor svoje ugotovitve v čim večji možni meri sproti sporoča poslovodstvu in omogoča takojšnjo odpravo zaznanih napak, pomot ali prevar. V ta namen mora svojo pozornost usmeriti (1) v komuniciranje in sodila poročanja, (2) v presojo nujnosti komuniciranja, (3) na ohranjanje verige poročanja, (4) na kakovost poročanja, ki mora biti enaka kot pri končnem poročilu, (5) na taktičnost v pristopu poročanja in (6) na izkoriščanje dajanja dodane vrednosti.

1) Komuniciranje in sodila poročanja

1. *Komuniciranje z naročnikom oziroma z revidirancem poteka med celotno izvedbo posla in ne zgolj ob začetku in zaključku posla, saj nekatere zadeve zahtevajo takojšnjo pozornost poslovodstva in izvedbo takojšnjih popravljalnih ukrepov.*
2. *Sodila za vmesno in predhodno poročanje so enaka kot pri končnem poročanju in zajemajo:*
 - i. *namen,*
 - ii. *obseg in*
 - iii. *izide posla, ki so opredeljeni z*

- a. ugotovitvijo (sodilo, stanje, vzrok, posledica),
- b. sklepom,
- c. mnenjem,
- d. priporočilom in
- e. načrtom nadaljnjega ukrepanja (slika 5).

Slika 5: Sodila poročanja

- 2) *Predhodno in sprotno poročanje je nujno*, saj ugotovitve, dane na papirju, nudijo manj verjetnosti za nastanek nesporazumov. Na njegovi osnovi se:
 1. pridobi mnenje revidiranja o ugotovitvah revizorja,
 2. sproži takojšnje ukrepanje, če je potrebno,
 3. spremeni program revidiranja, kadar ugotovitve podpirajo prepoznavanje novih tveganj,
 4. upošteva mnenje posloводства in dopolnijo ali spremenijo ugotovitve,
 5. potrdijo ugotovitve, ki so bile oblikovane med revidiranjem,
 6. pridobi možne popravljalne ukrepe za odpravo ugotovljenih kontrolnih pomanjkljivosti,
 7. evidentirajo nerešena nesoglasja s poslovodstvom.
- 3) *Veriga poročanja*. Izvajanje posla pušča za sabo sled v obliki različnih poročil in dokumentov. Začne se z dokumentacijo izvedene predhodne raziskave področja revidiranja in potrditve plana revidiranja ter po mnogih sprotnih in predhodnih poročilih konča s poročilom izvedene spremljave napredovanja popravljalnih ukrepov.
- 4) *Kakovost sporočil*. Ne glede na dejstvo, da gre za predhodno in sprotno poročanje, mora vsebina poročil zagotavljati kakovostne dejavnike, ki se zahtevajo tudi za končno poročilo: (1) točnost, (2) nepristranskost, (3) jasnost, (4) jedrnatost, (5) ustvarjalnost, (6) popolnost in (7) pravočasnost. Morebitne napake in opustitve poročila se morajo naknadno posredovati vsem, ki so sicer prejeli predhodna ali sprotna poročila. Izpostaviti je treba vsa neskladja s Kodeksom etike in Standardi, navesti razloge neskladja in morebitni vpliv na izide posla.
- 5) *Komuniciranje med poslom poteka na osnovi različnih pristopov podajanja ugotovitev*, kot so: revidiranje brez presenečenj, komuniciranje slabih vesti, izboljševanje odnosov z naročnikom/revidirancem, tveganja asimetričnih informacij ..., saj vsebina komunikacije običajno zahteva tudi svojo strukturo poročila.
- 6) *Izvajanje posla in še posebej komuniciranje z deležniki predstavlja za revizorja idealno mesto, kjer lahko uresniči*:
 1. dodano vrednost (angl. adding value)¹² pri poslovanju organizacije ob realizaciji svoje,

¹² Pojmovnik: Notranji revizor dodaja vrednost organizaciji (in njenim deležnikom) tako, da daje nepristransko in ustrezno zagotovilo ter prispeva k uspešnosti in učinkovitosti upravljanja organizacije, upravljanja tveganj in kontrolnih postopkov.

2. vplivnost (angl. influence)¹³ in
3. prodornost (angl. insightfull).¹⁴

XV. PRIPRAVA KONČNEGA POROČILA (angl. develop final engagement communication)

IIA Standard 2400 – Poročanje o izidih

Notranji revizorji morajo poročati o izidih poslov.

SN 2400-1 – Pravna presoja poročanja 1. *Notranji revizor mora biti previden, kadar poroča o ravnanju v nasprotju z zakoni, predpisi in drugimi pravnimi zadevami. Treba je spodbujati razvijanje usmeritev in postopkov, ki se nanašajo na takšne zadeve, in se povezovati z delom na drugih ustreznih področjih (npr. pravni svetovalec in izpolnjevanje pravnih predpisov).*

Končno poročilo predstavlja povzetek opravljenega posla. Namen končnega poročila je poročanje deležnikom o rezultatih izvedenega posla. Podane ugotovitve oziroma mnenje predstavlja odgovor na zastavljeni cilj revidiranja. Morebitna priporočila podajajo usmeritve za odpravo ugotovljenih vrzeli stanja in sodil oziroma kontrol in kontrolnih ciljev, ki so bila ali so še prisotna v revidiranju. Končno poročilo:

- 1) *zahteva dosledno uresničitev plana notranjerevizijskega posla*, ki ga opredeljujejo (1) pridobitev razumevanja vsebine predmeta revidiranja, (2) prepoznavanje in ocenitev tveganj in kontrol ter (3) predhodno pridobljeni zaključki in ugotovitve;
- 2) *temelji na sodilih* (1) revidiranja, (2) komuniciranja, (3) delovanja, (4) vrednotenja upravljanja organizacije, upravljanja tveganj in kontrol (ST 2210.A3) in (5) poročanja (ST 2410), ki morajo biti ustrezna, zanesljiva, neodvisna, razumljive in celovita;
- 3) *omogoča notranjemu revizorju*:
 1. poročati kontrolne pomanjkljivosti,
 2. izpostaviti potrebe po dograjevanju kontrol,
 3. na osnovi predlogov za popravilne ukrepe zagotavljati doseganje ciljev delovanja, poročanja in skladnost ter s tem prispevati k zmanjševanju

¹³ Revija Internal Auditor – Back to basics: Nezasodna vplivnost notranjega revizorja je lahko posledica namernega vzdrževanja obstoječega stanja operativnega delovanja (čiščenje pajčevine) ali zaradi neznanja in bojzani razkritja pomanjkljivosti, ki lahko imajo subjektivni značaj.

¹⁴ IIA – Internal audit capability model: Vodja notranje revizije mora konsolidirati notranje revidiranje v smislu iskanja vseh možnih razpoložljivih kapacitet za doseganje revizorjeve prodornosti pri realizaciji predlaganih korektivnih aktivnosti.

stroškov ter povečevanju produktivnosti in učinkovitosti poslovanja organizacije;

4) *zahteva minimalno strukturo poročila:*

1. predmet revidiranja (angl. audit title),
2. cilj revidiranja (angl. objective – purpose of engagement),
3. obseg posla (angl. scope),
4. opis področja revidiranja (angl. background),
5. dobre rešitve (angl. recognition),
6. ocenitev izvedbe posla (angl. engagement rating),
7. zaključke (angl. conclusions),
8. ugotovitve (angl. observations – findings), ki so podane:
 - i. opisno z navedbo povezav na dokazno gradivo (angl. title and reference),
 - ii. ocenitev (angl. evaluation and escalation),
 - iii. navedba dejstev (angl. statement of facts): stanje, sodilo, vzrok in posledica,
9. revizijska priporočila (angl. audit recommendations),
10. akcijski plan posloводства (angl. management's action plans),
11. načrt razširjanja izidov (angl. distribution list);

5) *zajema različna zagotovila:*

1. *pozitivno zagotovilo* (angl. unqualified opinion), kot na primer: kontrole so primerno načrtovane in delujejo uspešno in učinkovito,
2. *mnenje s pridržkom* (angl. qualified opinion), ki podaja pozitivno mnenje razen za izpostavljene ugotovljene pomanjkljivosti,
3. *negativno zagotovilo* (angl. negative opinion) v primerih omejitve v obsegu izvedenih del in podaja ugotovitev, da ni bilo opaženega nič kaj takega, kar bi navajalo na to, da kontrole niso primerno načrtovane oziroma ne delujejo uspešno in učinkovito,
4. *zavrnitev mnenja* (angl. disclaimer of opinion) oziroma podajanje le ugotovitev brez končnega mnenja,
5. *napačno zagotovilo* (angl. false assurance), ki lahko nastane, kadar ne temelji na ustreznem dokaznem gradivu;

6) *izpostavlja:*

1. *prisotne vrzeli*: (1) načel (angl. principal gaps), (2) lastnosti kontrol (angl. control attribute gaps), (3) preizkušanja kontrol (angl. control testing gaps) in (4) evidentiranja kontrol (angl. control evidence gaps),

2. skladnost poročanja s strokovnim navodilom IIA "Oblikovanje in podajanje notranjerevizijskega mnenja" (slika 6),

Slika 6: Podajanje celovitega notranjerevizijskega mnenja

Celovito mnenje za (revidirano področje)

Namenjeno: revizijskemu odboru, naročniku

Izvajalec: NRS (vodja NRS)

Predmet revizije: revidiranje (predmeta revidiranja) za (obdobje)

1. Zaključili smo notranje revidiranje (predmet notranje revizije). **Cilj revidiranja** je bil podati mnenje obvladovanja (problematike, vidikov delovanja, sestavine ugotovitev). Izvedena notranja revizija je temeljila na (plan revizij, začetni dejavniki za notranjo revizijo). Notranjerevizijske aktivnosti so bile izvedene **v skladu z Mednarodnimi standardi strokovnega ravnanja pri notranjem revidiranju**.
2. Notranje revidiranje je zajelo **preizkušanje in vrednotenje** (sestavine notranjih kontrol, podatkov) na (področju: delovanje, poročanje, usklajenost), ki je vključevalo naslednje (postopke in aktivnosti), za (obdobje). Pri ocenjevanju smo uporabili naslednja (sodila in njihov vir), ki so bila usklajena s poslovodstvom (naročnikom).
3. **Naše celovito mnenje** (predmet revidiranja) je (pozitivno, pozitivno s pridržkom, negativno mnenje) in temelji na vrednotenju pridobljenih dokaznega gradiva in na njihovi osnovi podanih posameznih ugotovitev, katerih učinki so (neznatni in njihova verjetnost majhna, pomembni in njihova verjetnost več kot majhna, poglobljeni in verjetnost več kot majhna) za doseganje izpostavljenega cilja revidiranja.
4. Po strokovni presoji (ime odgovornega notranjega revizorja) smo z izvedenimi revizijskimi postopki pridobili **zadostno in primerno dokazno gradivo**, ki je omogočilo podajo posameznih ugotovitev in končnega mnenja. Ugotovitve temeljijo na primerjavi dejanskega stanja (kontrol, podatkov) v času izvedbe notranje revizije v primerjavi z razkritimi sodili presoje. Posamične ugotovitve in celovito mnenje se nanašajo na revidirano organizacijsko enoto in so zadostne za **utemeljeno zagotovilo** podanih zaključkov.

IIA, april 2009: Practical Guide (strokovna navodila): Formulating and Expressing Internal Audit Opinion.

3. *dejavnike kritičnih revizijskih zadev* (angl. critical audit matters-CAM) (PAOCB, 2016), ki zahtevajo poročanje revizijskemu odboru o računih in razkritjih, ki so pomembni za računovodska poročila in zajemajo subjektivne in kompleksne presoje,
4. *potrebno ravnanje v primerih*: (1) prisotnega nasprotovanja posloводства ob podajanju posameznih ugotovitev (angl. backlash audit report) oziroma (2) nevzdržnih navedbah, kot so nerazumevanje pričakovanj revidiranca/naročnika, zapletenih in dolgih izjav, podajanja vsega in neprepoznavanja ključne problematike, nejasne informacije, preobremenitev s podatki ali neupoštevanje vseh sestavin ugotovitve.

XVI. RAZŠIRJANJE IZIDOV (angl. disseminating results)

IIA Standard 2440 – Razširjanje izidov

Vodja notranje revizije mora izide sporočiti ustreznim strankam.

SN 2440-1 – Razširjanje izsledkov: 4. točka. *Notranjerevizijski predstojnik razširi končno sporočilo o poslu poslovodstvu revidiranega delovanja in tistim članom organizacije, ki lahko zagotovijo, da je izsledkom posla posvečena zadostna pozornost in sprejmejo popravljalne ukrepe ali zagotovijo, da so opravljeni popravljalni ukrepi. Če je primerno, lahko NRP pošlje povzetek sporočila članom višje ravni v organizaciji. Če zahteva notranjerevizijska temeljna listina ali politika organizacije, sporoča notranjerevizijski predstojnik tudi drugim zainteresiranim ali prizadetim strankam, kot so zunanji revizorji in svet.*

Izidi opravljenega notranjerevizijskega posla predstavljajo podroben pogled v delovanje področja revidiranja. Zaradi tega so potrebne skrbne opredelitve dostopa in posredovanja izsledkov notranje revizije, kar velja tako za celotno poročilo, kakor tudi za njegove posamezne dele.

- 1) *Pred razširjanjem izidov revidiranja revizor preveri* (1) celovitost izvedbe notranjerevizijskega načrta, (2) dokumentiranje sprotnih revizijskih ugotovitev in izvedbo predhodnih priporočil, (3) izpolnitev poslovodskih pripomb osnutku revizijskega poročila in (4) ustreznost načrta spremljanja napredovanja.
- 2) *Podpisano poročilo se posreduje lastniku procesa, vodstvu revidiranega področja, revizijskemu odboru, zunanjemu revizorju in je lahko* (1) *formalno* (kadar so prisotne nepomembne, pomembne in materialne napake primarnih kontrol) ali (2) *neformalno* (kadar so prisotne nepomembne napake sekundarnih kontrol) ter (3) *temelji* na usmeritvah notranjerevizijske temeljne listine (angl. Internal Audit Activity Charter) in protokolih poročanja.

3) *Pregled in razširjanje izsledkov.*

1. Zaradi boljšega sodelovanja, preprečitve nerazumevanje ali pridobitve ustrezne podpore za ukrepanje posloводства se izvaja pregled zaključkov, ugotovitev in priporočil med izvedbo posla in ob zaključku posla.
 2. Pred izvedbo pregleda mora notranji revizor presoditi:
 - i. kdo bo sodeloval pri pregledu,
 - ii. zmožnost izvedbe presoje,
 - iii. čas izvedbe,
 - iv. ali se pošilja osnutke poročila pred pregledom,
 - v. potrebo po razgovoru ali pridobitev pisnega odgovor na osnutek poročila.
 3. Naročniku se pri analizi ugotovitev podrobneje predstavijo pogoj, vzrok in temeljni vzrok; vsakemu od treh navedenih se doda učinek in priporočilo.
 4. Notranji revizor mora biti pripravljen na konfliktne situacije in neugodna vprašanja. Zaradi tega povabi na razgovor nadrejenega pri revidirancih, ki so lahko težavni. V tem primeru se pripravi možnost fleksibilnega ravnanja, kar pa ne velja za obravnavo revizorjevih mnenj.
 5. Nestrinjanja morajo biti obrazložena ob razširjanju izsledkov.
 6. Če po pregledu poročila pride do pomembnih sprememb, je treba o tem obvestiti tudi druge, ki jim je bil dostavljen osnutek poročila.
 7. Notranji revizor mora izdelati skrben zapis izvedbe pregleda.
 8. Končno poročilo vodja notranjerevizijske službe pregleda in ga pošlje vsem, ki imajo neposreden interes od izvedenega posla.
 9. Občutljive informacije se ločeno razkrivajo in ločeno dostavljajo.
- 4) *Komuniciranje zunaj organizacije* poteka na osnovi sprejetih navodil. Občutljive informacije (varovanje zaupnosti, prevare) se ne razkrivajo, saj povečujejo izpostavljenost tveganju, poslovodstvu se poročajo sproti, vendar le bistvene in verodostojne (angl. substantial and credible) informacije.
- 5) *Pri poslih svetovanja* notranji revizor presodi, katere izide posredovati drugim. Poslovodstvu, odboru in upravi vedno poroča o: (1) vsebini, (2) obsegu in (3) končnih ugotovitvah svetovalnih poslov.

XVII. IZVEDBA NADZORA IN SPREMLJANJE NAPREDOVANJA (angl. perform monitoring and follow-up procedures)

IIA Standard 2340 – Nadziranje posla

Posle je treba ustrezno nadzirati, da se zagotovi, da so cilji doseženi, da je zagotovljena kakovost in se zaposleni strokovno izpopolnjujejo.

IIA Standard 2500 – Spremljanje napredovanja

Vodja notranje revizije mora vzpostaviti in vzdrževati sistem spremljanja dovetnosti vodstva za izide, ki so mu bili sporočeni.

Izvedba notranjerevizijskega posla mora biti skrbno nadzorovana, tako posameznih njenih aktivnosti kakor tudi celote. Posel se ne zaključi s podajanjem poročila. Potrebni sta tudi natančna opredelitev načina spremljanja popravljalnih ukrepov in vključevanje ugotovitev v dokumentacijo posla, kar bo pripomoglo k izgradnji močnega kontrolnega okolja v organizaciji.

1) Spremljanje napredovanja (angl. follow-up)

1. Postopek, s katerim notranji revizorji vrednotijo ustreznost, uspešnost in pravočasnost poslovske izvedbe popravljalnih ukrepov in drugih priporočil revizije.
2. Postopek spremljanja napredovanja pomaga zagotavljati, da vsaka izvedena revizija prinese optimalne koristi za organizacijo.

2) Predlagani popravljalni ukrepi

1. Revizor mora pridobiti soglasje revidiranca k predlaganim ukrepom.
2. Revizor pregleda predlagane aktivnosti za sprejete ukrepe z revidirancem.
3. Revizor sproži postopke za izvedbo spremljanja napredovanja.

3) Predpostavka tveganj pri nesprejetju popravljalnih ukrepov

1. Poslovodstvo se lahko odloči za neizvedbo popravljalnih ukrepov zaradi obsega stroškov, kompleksnosti aktivnosti ali drugega razloga. Nadzorni svet se mora seznaniti s takšno odločitvijo.
2. Če revizor meni, da je revidiranec sprejel raven tveganja, ki ni sprejemljiva za organizacijo, se more o tem pogovoriti s poslovodstvom in v primeru neuspeha to poročati svetu.
3. Sprejem povečanega tveganja se mora dokumentirati.

4) Postopki spremljanja napredovanja

1. Postopki morajo vključevati:
 - i. zapis časovnega okvira za izvedbo načrtovanih aktivnosti priporočil,
 - ii. vrednotenje odziva poslovodstva,
 - iii. verifikacijo odziva poslovodstva,
 - iv. vsebino del v okviru spremljanja napredovanja,
 - v. postopke komuniciranja med izvedbo popravljalnih ukrepov,
 - vi. navedbo postopka pridobitve predpostavk poslovodstva za tveganja v povezavi z zamudami izvedbe popravljalnih ukrepov.

2. Postavitev avtomatskega sistema sledenja izvedbe načrtovanih popravljalnih ukrepov
 3. Opredelitev dejavnikov, ki bodo ocenjevali ustreznost doseganja terminskega načrta spremljanja napredovanja:
 - i. pomembnost in vpliv ugotovitev in priporočil,
 - ii. spremembe v kontrolnem okolju, ki lahko vplivajo na izvedbo popravljalnih ukrepov,
 - iii. kompleksnost popravljalnih ukrepov, čas, stroški in napor, potrebni za popravilo ugotovljene situacije.
 4. Odgovornosti za izvedbo spremljanja napredovanja so določene v temeljni listini o revidiranju.
- 5) *Čas in spremljanje izvedbe napredovanja*
1. Terminski načrt spremljave napredovanja je odvisen od strokovne presoje.
 2. Predstavljati mora integralni del izvedbe celotnega notranjerevizijskega posla.
 3. Visoko tvegane aktivnosti se morajo spremljati sprotno.
 4. Implementacija popravljalnih ukrepov se spremlja redno, na primer četrtno ali po vnaprej dogovorjenih datumih.
- 6) *Vrsta in obseg aktivnosti spremljanja napredovanja*
1. Revidirancu se predloži časovni okvir za izvedbo popravljalnih ukrepov.
 2. Oceno izvedenih popravljalnih ukrepov izvaja odgovorni revizor, ki je izvedel revizijski posel.
 3. V primeru dvoma o poročilu posloводства se izvede ustrezen preizkus poročila.
 4. Revizor mora vrednotiti ali so še neizvedeni deli popravljalnih ukrepov relevantni oziroma ali so pridobili zahtevnost (odstraniti aktivnosti, dopolniti aktivnosti).
 5. Ugotovitve revizorja o neustreznem reševanju popravljalnih ukrepov se sporočajo ustrezni vodstveni ravni.
- 7) *Odlaganje aktivnosti spremljanja napredovanja*
1. Terminski načrt izvedbe spremljanja napredovanja je odvisen od prisotnih tveganj in izpostavljenosti kot tudi od težavnosti izvedbe popravljalnih ukrepov.
 2. Na osnovi strokovne presoje se lahko popravljalni ukrepi predčasno ustavijo, če so že dosegli namen.
- 8) *Oblikovanje odgovorov za spremljanje napredovanja*
1. Najprimernejši so pisni odgovori posloводства. Lahko se pridobijo tudi ustna sporočila. Lahko se zahtevajo dodatna dokazila.

2. Zahtevajo se lahko obdobja poročila, še posebej v primeru zahtevnih popravljalnih ukrepov.

9) *Poročanje o izvedbi spremljanja napredovanja*

1. Poročanje revizorja temelji na pridobljenih poročilih posloводства o poteku izvedbe popravljalnih ukrepov. Poročila se podajajo ustrezni ravni posloводства in svetu-revizijskemu odboru.
2. Prav tako se poroča o izvedbi aktivnosti, ki v resnici niso bile izvedene.
3. Poročanje se zaključi z izvedbo vseh načrtovanih popravljalnih ukrepov.

10) *Vloge in odgovornosti pri izvedbi posla*

1. Odgovornosti nosilca revizije:

- i. alokacija časovnega finančnega načrta skupine revizorjev,
- ii. prisotnost na vhodni in izhodni konferenci,
- iii. priprava programa predhodne revizije,
- iv. pregled delovnega gradiva in kakovostni pregled,
- v. organiziranje in izdelava osnutka poročila,
- vi. ocena izvedenih del revizorjev.

2. Odgovornosti nadzornika:

- i. odobritev revizije z odobritvijo finančnega načrta,
- ii. prisotnost na vhodni in izhodni konferenci,
- iii. odobritev revizijskega programa,
- iv. dajanje navodil revizorjem,
- v. pregled revizijskega delovnega gradiva,
- vi. zagotavljanje, da se dosežajo revizijski cilji,
- vii. pregled osnutka poročila,
- viii. priprava plana spremljanja napredovanja,
- ix. izvedba ocenitve revizorjev,
- x. zapiranje revizije.

3. Odgovornosti direktorja revizije:

- i. izbira in potrditev revizijske skupine,
- ii. potrjevanje sredstev za projekt,
- iii. prisotnost na vhodni in izhodni konferenci.,
- iv. opredelitev potreb širitve preizkušanj,
- v. pregled povzetka revizijskih ugotovitev,
- vi. nadziranje popravljalnih ukrepov na poročane ugotovitve,

- vii. ocena del revizorjev,
- viii. pridobivanje odzivov revidiranja,
- ix. zapiranje revizije.

11) *Zadovoljstvo revidiranja*

Ob zaključku izvedenega notranjerevizijskega posla vodja revizije pošlje naročniku/revidirancu vprašalnik, ki se nanaša na oceno posameznih izvedenih nalog notranjerevizijskega posla. Ocene se razvrščajo v razponu od zelo zadovoljivo do zelo nezadovoljivo.

4. ZAKLJUČEK

Notranji revizija kot stroka je med svojim razvojem postopoma širila področje delovanja. Danes se aktivno vključuje v obvladovanje tveganj, kontrol in postopkov upravljanja. Temu ustrezno so v ospredje vstopali novi koncepti v pristopu izvedbe notranjerevizijskega posla, pozornost se je usmerila v dodano vrednost notranjega revidiranja ter v uspešnost in učinkovitost njenega delovanja. Od začetnih enostavnih administrativnih postopkov preverjanja dokumentacije, štetja sredstev in poročanje poslovodstvu organizacije se je v zadnjih 20 letih (predvsem zaradi finančnih zlomov organizacij) povečal pritisk deležnikov revidiranja na pregledno izkazovanje odgovornosti pri poslovanju kot tudi na uspešnost izročanja revizijskih storitev. Vse to je ustvarjalo dodaten pritisk na razvoj metodoloških orodij izvedbe notranjerevizijskih poslov, kar je omogočilo nenehno povečevanje kompetenc in strokovnosti notranjih revizorjev.

5. LITERATURA IN VIRI

1. Auditboard. (2020). The Audit Management Playbook. 2041 Rosecrans Avenue Suite 245, El Segundo, California 90245, United States.
2. Center for Audit Quality. (2014). Professional Judgment Resource. 1155 F Street NW Suite 450 Washington, DC 20004 202-609-8120. Najdeno na naslovu <https://www.theacaq.org/wp-content/uploads/2019/03/professional-judgment-resource.pdf>.
3. COSO. (2017). Enterprise Risk Management. Aligning Risk with Strategy and Performance. Committee of Sponsoring organizations of the Treadway Commission. Najdeno na naslovu www.ic.coso.org.
4. Hansen, Bruce E. (2020). Econometrics. University of Wisconsin Department of Economics. Najdeno na naslovu <https://www.ssc.wisc.edu/~bhansen/econometrics/Econometrics.pdf>.
5. IFAC. (2011). International Standard on Assurance Engagements-ISA 3000. International Federation of Accountants, 529 Fifth Avenue, 6th Floor, New York, NY 10017.
6. IIA Research Foundation (2009). Internal Auditing: Assurance & Consulting Services. 247 Maitland Avenue, Altamonte Springs, Florida 32701-4201, str. 14-6.

7. Kagermann, H. (2008). Internal Audit Handbook. Library of Congress Control Number: 2007937939, Springer-Verlag Berlin Heidelberg, str. 226, 439.
8. Kent, K. (2006). Guide to Integrating Forensic Techniques into Incident Response. Computer Security Division Information. Technology Laboratory National Institute of Standards and Technology, Gaithersburg, MD 20899-8930, str. 25.
9. Marr, B. (2019). How do use big data in business. Najdeno na naslovu <https://www.bernardmarr.com/default.asp?contentID=1312>.
10. Metha, A. (2017) Four tips of business analytics to know. Najdeno na naslovu <https://www.analyticsinsight.net/four-types-of-business-analytics-to-know/>.
11. Moeller, R. (2009). Brink's Modern Internal Auditing. Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, str. 172.
12. PCAOB. (2016). The Auditor's Report on an Audit of Financial Statement when the Auditor Expresses an Unqualified Opinion. Najdeno na naslovu <https://pcaobus.org/Rulemaking/Docket034/Release-2016-003-ARM.pdf>.
13. Pickett, S. (2005). The Essential Handbook of Internal Auditing. John Wiley & Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex PO19 8SQ, England.
14. Vallabhaneni, S.Rao. (2013). Internal Audit Practice. Jahn Wiley&Sons, Hoboken, New Jersey, str. 323.

Dokumentiranje revidiranja konsolidiranih računovodskih izkazov (KRI)

IZ PRAKSE ZA PRAKSO (PR-REV 3-4/20)

Revizijski svet je na svoji seji obravnaval problematiko dokumentiranja opravljenih revizijskih postopkov pri revidiranju konsolidiranih računovodskih izkazov.

IZHODIŠČE

Revizorji konsolidiranih računovodskih izkazov se srečujejo z dilemo, kako dokumentirati opravljene revizijske postopke: ali naj opravljene revizijske postopke v zvezi s KRI-ji dokumentirajo ločeno od dokumentacije opravljenih revizijskih postopkov pri revidiranju matične družbe (v dveh ločenih revizijskih dosjejih) ali naj bo dokumentacija opravljenih revizijskih postopkov KRI-jev vključena v revizijski dosje, v katerem so dokumentirani revizijski postopki pri revidiranju matične družbe.

V nadaljevanju najprej povzemamo določila MSR-jev, povezana z dokumentiranjem revidiranja KRI-jev.

MSR 600 – Posebne presoje – revizije računovodskih izkazov skupin (vključno z delom revizorjev sestavnih delov) obravnava zgolj posebne presoje, ki veljajo za revizije skupin. Zlasti se MSR 600 osredotoča na posebne presoje revizorjev KRI-jev v primerih, ko so vključeni revizorji sestavnih delov. Sicer tudi za revizije KRI-jev uporabljamo in spoštujemo celotne MSR-je.

MSR 230 – Revizijska dokumentacija obravnava revizorjevo odgovornost za pripravo revizijske dokumentacije. Revizijska dokumentacija v prvi vrsti zagotavlja¹:

- dokaze za revizorjevo osnovo za sklep o izpolnitvi revizorjevega glavnega cilja in
- dokaze, da je bila revizija načrtovana in izvedena v skladu z MSR-ji ter ustreznimi zakonskimi in regulativnimi zahtevami.

¹ MSR 230.2.

Ko govorimo o dokazih za revizorjevo osnovo za sklep o izpolnitvi revizorjevega glavnega cilja, moramo najprej ugotoviti, kaj je revizorjev glavni cilj. V splošnem so revizorjevi glavni cilji pri opravljanju revizije računovodskih izkazov²:

- pridobiti sprejemljivo zagotovilo, da računovodski izkazi kot celota ne vsebujejo nobene pomembne napačne navedbe zaradi prevare ali napake, kar revizorju omogoča, da izrazi mnenje o tem, ali so računovodski izkazi v vseh pomembnih pogledih pripravljeni v skladu s primernim okvirom računovodskega poročanja;
- poročati o računovodskih izkazih in obveščati v skladu z revizorjevimi ugotovitvami, kot to zahtevajo MSR-ji.

MSR 600.8 revizorjeve cilje dopolnjuje, in sicer so pri revidiranju KRI-jev dodatni cilji revizorja,

- da **odloči, ali naj deluje kot revizor računovodskih izkazov skupine**, in
- če deluje kot revizor KRI-jev,
 - da **jasno obvesti revizorje sestavnih delov o obsegu in času njihovega dela ter glede njihovih ugotovitev** ter
 - **pridobi zadostne in ustrezne revizijske dokaze glede računovodskih informacij sestavnih delov ter glede postopka konsolidacije**, da bi lahko izrazil mnenje o tem, ali so KRI-ji v vseh pomembnih pogledih pripravljeni v skladu s primernim okvirom računovodskega poročanja.

Glede dokumentacije o opravljenih revizijskih postopkih in pridobljenih revizijskih dokazih nas usmerja MSR 230.8 – 11, in sicer:

- revizor pripravi zadostno revizijsko dokumentacijo, da omogoči izkušenemu revizorju, ki predhodno ni bil povezan s tem revizijskim poslom, spoznati vrsto, čas in obseg opravljenih revizijskih postopkov, izide teh postopkov in pridobljene dokaze ter pomembne strokovne presoje;
- pri dokumentiranju vrste, časa in obsega opravljenih revizijskih postopkov mora revizor zabeležiti značilnosti vprašanj ali zadev, ki so predmet preizkušanja, kdo je opravil revizijsko delo in datum dokončanja ter kdo je pregledal opravljeno revizijsko delo in datum ter obseg takega pregleda;
- dokumentirati mora razprave s poslovodstvom, pristojnimi za upravljanje in drugimi (vključno z vrsto obravnavanih zadev ter kdaj in s kom je bila opravljena razprava);
- dokumentirati mora vsa morebitna ugotovljena neskladja ter način, kako je ta neskladja obravnaval.

² MSR 200.11.

Specifične zahteve glede dokumentiranja revidiranja KRI-jev opredeljuje MSR 600.50, ki navaja, da mora revizijska delovna skupina, ki revidira KRI-je, v revizijsko dokumentacijo vključiti:

- **analizo sestavnih delov** (bistvenih sestavnih delov in vrste dela, ki je bilo opravljeno v zvezi z računovodskimi informacijami sestavnih delov);
- **vrsto, čas in obseg vključevanja delovne skupine za revizijo KRI-jev v delo revizorjev sestavnih delov** (pregledovanje revizijskega delovnega gradiva revizorjev sestavnih delov in sklepi v zvezi s tem);
- **pisno obveščanje med delovno skupino za revizijo KRI-jev in revizorji sestavnih delov** glede zahtev delovne skupine za revizijo KRI-jev.

Na podlagi predstavljenega izhodišča je bila sprejeta naslednja strokovna razlaga.

STROKOVNA RAZLAGA

MSR-ji ne predpisujejo niti obličnosti revizijskega delovnega gradiva niti načina organizacije pripravljene revizijskega delovnega gradiva.

Revizijsko delovno gradivo revizorja KRI-jev mora obsegati (vsaj) dokumentacijo, ki:

- *podpira odločitev revizorja KRI-jev o sprejemu oziroma nadaljevanju posla revidiranja KRI-jev,*
- *vsebuje analizo sestavnih delov,*
- *vsebuje navodila revizorjem sestavnih delov ter njihova poročila in ugotovitve o delu, ki so ga opravili (v skladu s posredovanimi navodili),*
- *odraža vrsto, čas in obseg vključevanja delovne skupine za revizijo KRI-jev v delo revizorjev sestavnih delov,*
- *dokazuje, da je revizor KRI-jev pridobil zadostne in ustrezne revizijske dokaze o računovodskih informacijah sestavnih delov ter o samem postopku konsolidacije,*

in iz katere je jasno revizorjevo delo glede:

- *splošne strategije revizije KRI-jev in revizijskega načrta v zvezi z revizijo le-teh,*
- *poznavanja skupine, njenih sestavnih delov in njihovega okolja,*
- *poznavanja revizorjev sestavnih delov,*
- *pomembnosti pri revidiranju KRI-jev,*
- *načrtovanih in izvedenih postopkov za obravnavo ocenjenih tveganj pomembno napačne navedbe v KRI-jih (v zvezi z računovodskimi informacijami sestavnih delov, v zvezi z vključevanjem skupine za revizijo KRI-jev v delo*

revizorjev sestavnih delov, v zvezi z vrsto, časom in obsegom dela, ki ga je treba opraviti pri konsolidacijskih postopkih,

- *poteka konsolidacije in kontrol v skupini ter posledično načrtovani vrsti, času in obsegu predvidenih postopkov,*
- *kasnejših dogodkov,*
- *ovrednotenja zadostnosti in ustreznosti zbranih revizijskih dokazov ter*
- *obveščanja poslovodstva skupine in pristojnih za upravljanje.*

Zbrano revizijsko delovno gradivo o revidiranju KRI-jev je lahko organizirano v ločenih revizijskih dosjejih od tistih o revidiranju računovodskih izkazov matične družbe, lahko pa so revizijski postopki v zvezi z revidiranjem računovodskih izkazov matične družbe in v zvezi z revidiranjem KRI-jev medsebojno povezani in zbrani v istem revizijskem dosjeju.

Možno je tudi, da revizor dokumentacijo o odločitvah o sprejemu oziroma nadaljevanju posla o revidiranju zbira ločeno od dokumentacije o izvajanju drugih revizijskih postopkov.

Ocenjevanje vrednosti hotelov in turističnih objektov po odpravi odloka o prenehanju poslovanja zaradi pandemije koronavirusa SARS-CoV-19

IZ PRAKSE ZA PRAKSO (PR-OV 5-4/20)

Po razglasitvi konca epidemije koronavirusa SARS-CoV-19 prihaja do postopnega oživljanja turistične dejavnosti. Na odbor POV je bilo naslovljeno vprašanje: Kako pristopiti k ocenjevanju vrednosti hotelov in turističnih objektov po razglasitvi konca epidemije koronavirusa SARS-CoV-19 in kakšne negotovosti so povezane s tovrstnim ocenjevanjem?

Omenjeno dilemo je obravnaval Odbor sekcije pooblaščenih ocenjevalcev vrednosti in sprejel naslednjo strokovno razlago.

IZHODIŠČE

Z izbruhom pandemije koronavirusa SARS-CoV-19 v letu 2020 je z odlokom Vlade RS prišlo do začasnega prenehanja poslovanja hotelov in turističnih objektov. V času trajanja prenehanja poslovanja je Odbor POV izdal mnenje, da je v času začasnega prenehanja poslovanja negotovost, povezana z ocenjevanjem vrednosti, ki izhaja iz dejstva, da ni poznan datum ponovnega zagona dejavnosti, tako visoka, da ocenjevanje vrednosti v tovrstnih okoliščinah ne dosega kriterijev primerne stopnje zaupanja v ocene vrednosti. S preklicem epidemije prihaja do ponovnega oživljanja turizma. S tem se je negotovost ocenjevanja znižala in so se ponovno vzpostavili pogoji, ki omogočajo ocenjevanje vrednosti hotelov in turističnih objektov.

Na podlagi predstavljenega izhodišča je bila sprejeta naslednja strokovna razlaga.

STROKOVNA RAZLAGA

Odbor pooblaščenih ocenjevalcev vrednosti (Odbor POV) je priporočilo o začasni nezmožnosti ocenjevanja hotelov in turističnih objektov omejeval zgolj na obdobje, ko je veljal Odlok Vlade RS o neizvajanju dejavnosti v turističnih objektih. Razlog za takšno priporočilo je bila visoka negotovost, povezana z: datumom prenehanja veljavnosti odloka, subvencijami, ki bodo dane družbam v turizmu, zahtevanimi higienskimi ukrepi ... Ko je bil odlok umaknjen in so hoteli in ostali turističnonastanitveni objekti lahko začeli delovati, se je negotovost ocenjevanja vrednosti zmanjšala na raven, ki omogoča ocenjevanje vrednosti. V večini primerov ocenjevanja vrednosti hotelov in turističnih objektov ostaja visoka stopnja negotovosti, vendar je ocenjevanje vrednosti kljub temu možno izvajati.

Ocenjevalcem priporočamo:

- Ocenjevanje naj izvajajo na datume ocenjevanja po koncu razglasitve epidemije, v nasprotnem primeru bodo težko izpolnili zahteve MSOV-jev, ki napotujejo, da lahko v oceni vrednosti upoštevamo samo podatke, ki so bili znani na datum ocenjevanja vrednosti (v tem primeru bi bila neznanka datum umika Odloka).
- Najprej naj presodijo, ali na datum ocenjevanja za predmet ocenjevanja obstaja stanje pomembno povečane negotovosti pri ocenjevanju, to negotovost opredelijo in utemeljijo ter jo razkrijejo med predpostavkami ocenjevanja vrednosti, naročnika pa s to predpostavko ustrezno seznanijo. Kot strokovni okvir pri oblikovanju mnenja o obstoju pomembne negotovosti in njenem razkrivanju služijo strokovne rešitve, ki jih je Odbor POV objavil v spletni reviji SIR*IUS in na Portalu POV:
 - Ocenjevanje vrednosti v razmerah pomembno povečane negotovosti, SIR*IUS 3/20;
 - Ocenjevanje vrednosti na datum ocenjevanja vrednosti 31. 12. 2019 v razmerah pandemije koronavirusa SARS CoV-19 v letu 2020, SIR*IUS 2/20;
 - Odgovori na vprašanja (še posebej odgovor na Vprašanje KORONA št. 4) v zborniku: Odgovori na vprašanja, zbornik 60/2020, objavljenem na spletnem portalu za pooblaščene ocenjevalce vrednosti.
- Pri ocenjevanju vrednosti z metodami, temelječimi na donosih, priporočamo, da se ocenjevalci vrednosti poslužujejo razpoložljivih podatkov, analiz in predvidevanj, kot so:

- *analize sedanje/pretekle zasedenosti zmogljivosti v primerljivih obdobjih v letih pred l. 2020;*
- *analize rezervacij/odpovedi rezervacij ... v preteklosti v primerjavi z obstoječimi;*
- *napovedi strokovnih združenj, analitikov ... glede razvoja dejavnosti turizma, transporta, potovanj ...;*
- *priporočila NIJZ-ja glede priporočenih ukrepov, povezanih z izvajanjem dejavnosti;*
- *omejitve, ki so veljale na datum ocenjevanja vrednosti;*
- *ustrezno ažurno ocenjevanje diskontne stopnje in morebitna dodatna tveganja v dejavnosti;*
- *glede na to, da je dejavnost turizma močno povezana z dogajanjem v makroekonomskem okolju (kazalnik RevPar korelira z gibanje BDP-ja), ocenjevalcem priporočamo, da pri oceni vrednosti turističnih objektov v danih razmerah več pozornosti posvetijo makroekonomski analizi in predvsem makroekonomskim napovedim. Te se v trenutnih razmerah pogosteje spreminjajo, kot pa je to v navadi za običajne razmere, kar velja upoštevati tudi pri napovedi projekcij poslovanja.*
- *V primerih, ko ocenjevalci uporabljajo metode, povezane z nadomestitveno vrednostjo, morajo ustrezno oceniti višino gospodarskega zastaranja ter ga strokovno korektno vključiti v oceno vrednosti.*
- *Ker gre za neobičajne poslovne situacije, ni odveč še enkrat poudariti, da se od ocenjevalcev pričakuje, da so njihove odločitve, pristopi in sklepi še toliko bolj skrbno argumentirani in podkrepjeni z analitičnimi podlagami.*
- *Zaradi pomembno povečane negotovosti pri ocenjevanju (če jo ocenjevalec ugotovi, pojasni in razkrije) priporočamo pogostejše ocenjevanje vrednosti, saj se lahko razmere v dejavnosti hitro spremenijo in s tem tudi ocenjene vrednosti (drugi val, zapiranje državnih meja ...). To je strokovno najprimernejši način, s katerim lahko obvladujemo povečano negotovost pri ocenjevanju vrednosti. Vrednost premoženja se v času spreminja. Še posebej hitro se lahko spremeni v obdobjih preloma gospodarskega cikla.*

Če bi prišlo do ponovnega zapiranja turistične dejavnosti ali kateregakoli drugega izrednega dogodka, ki bi vplival na ocenjevanje vrednosti hotelov in turističnih objektov, bo Odbor POV pravočasno izoblikoval stališče in z njim seznanil pooblaščen ocenjevalce vrednosti in zainteresirano javnost.

Virtualni ogledi nepremičnin

IZ PRAKSE ZA PRAKSO (PR-OV 6-4/20)

Na Odbor sekcije pooblaščenih ocenjevalcev vrednosti (Odbor) je bilo naslovljeno vprašanje, ali je virtualni ogled nepremičnin skladen z zahtevami, ki jih za zbiranje zadostnih dokazov zahtevajo določbe Hierarhije pravil ocenjevanja vrednosti.

Omenjeno dilemo je obravnaval Odbor sekcije pooblaščenih ocenjevalcev vrednosti in sprejel naslednjo strokovno razlago.

IZHODIŠČE

V 20.2. členu MSOV 102 – Raziskave in skladnost, je zapisano: *"S postopki, kot so pregled, poizvedovanje, izračunavanje in analiza, je treba zbrati zadostne dokaze, da je zagotovljena ustrezna podpora za ocenjevanje vrednosti. Pri določanju obsega potrebnih dokazov je potrebna strokovna presoja, da se zagotovi, da informacije, ki jih je treba pridobiti, ustrezajo namenu ocenjevanja vrednosti."*

Na podlagi predstavljenega izhodišča je bila sprejeta naslednja strokovna razlaga.

STROKOVNA RAZLAGA

- *Virtualni ogled nepremičnine spada med legitimne načine zbiranja zadostnih dokazov, da je zagotovljena ustrezna podpora za ocenjevanje vrednosti.*
- *Pri tem je odgovornost ocenjevalcev, da viri, pridobljeni z virtualnim ogledom, na katere se zanašajo, ustrezajo dejanskemu stanju ocenjevane nepremičnine. Odgovornost za strokovno neoporečnost je skladno z 20.2. odstavkom MSOV 102 – Raziskave in skladnost, v celoti ocenjevalčeva. Virtualni ogled te odgovornosti v nobenem primeru ne zmanjša.*
- *V poročilu o oceni vrednosti je treba obvezno razkriti, na kakšen način je bil ogled nepremičnine opravljen.*
- *Poročilo, ki vključuje virtualni ogled nepremičnine, je še vedno skladno z MSOV-ji, če so s tovrstnim ogledom zbrani zadostni dokazi, da je zagotovljena ustrezna podpora za ocenjevanje vrednosti.*

Pri tem Odbor opozarja, da so bili v praksi ocenjevanja vrednosti primeri, kjer je bil virtualni ogled vzrok velikih strokovnih napak. Ocenjevalcem vrednosti priporočamo, da virtualne ogled uporabljajo selektivno, predvsem za manj kompleksne nepremičnine, ter pri tem ravnajo z ustrezno strokovno skrbnostjo.

Notranja revizija med pandemijo Covid-19 in po njej

IZ PRAKSE ZA PRAKSO (PR-NR 4-4/20)

Odbor sekcije preizkušenih notranjih revizorjev je na svoji seji obravnaval izvajanje notranje revizije med pandemijo Covid-19 in po njej ter v zvezi s tem pripravil naslednjo strokovno razlago.

IZHODIŠČE

Pandemija Covid-19 je dodobra zaznamovala tudi notranjo revizijsko stroko, med drugim v smeri pričakovanih sprememb na področju ponovnega ocenjevanja tveganj, posledično tudi sprememb obsega posla že planiranih revizijskih poslov, uvrstitev novih revizijskih poslov (storitve dajanja zagotovil in/ali storitve svetovanja) v letni načrt ter navsezadnje tudi kadrovanja v notranjerevizijskih službah.

Na operativni ravni je bilo treba reorganizirati delo in se prilagoditi novim razmeram. Opravljanje dela na daljavo prav gotovo zahteva nove veščine, med drugim: stalno komuniciranje z revizijsko skupino, neprekinjeno nadzorovanje opravljenega dela ter pridobivanje revizijskih dokazov, ob tem pa je treba zagotavljati kakovost v skladu s pravili stroke notranje revizije in etičnimi kodeksi.

Vprašanje je, ali smo v kriznem času naloge opravljali tako, da smo izpolnili pričakovanja ključnih deležnikov notranje revizije in zagotavljali skladnost s pravili stroke. Ali so se pričakovanja ključnih deležnikov spremenila? Na kaj naj bo pozoren notranji revizor?

Na podlagi predstavljenega izhodišča je bila sprejeta naslednja strokovna razlaga.

STROKOVNA RAZLAGA

*Izsledki iz ameriške raziskave (Audit Executive Center (IIA) 9–13 April, 2020, število udeležencev **400 CAE; 90 % USA, 9 % Canada in 1 % Caribbean**) kažejo, da je 56 % anketiranih vodij notranje revizije prekinilo oziroma spremenilo obseg že načrtovanih revizijskih poslov, 48 % le-teh prekinilo revizijske posle v izvajanju,*

39 % jih je uvrstilo nove revizijske posle v letni načrt, 38 % pa jih pravi, da so zaposleni v notranji reviziji opravljali delo izven notranje revizije. Prav tako so notranji revizorji pomembneje povečali izvajanje notranjih revizij na področju neprekinjenega poslovanja (31 %), "cybersecurity" (36 %), upravljanja tveganj (35 %), prevar (35 %), upravljanja/nadzora stroškov (28 %), informacijskih tehnologij (31 %) in poslovanja (31 %). Iz raziskave je prav tako razvidno, da je 21 % anketirancev zmanjšalo število notranjih revizorjev (od tega 50 % začasno, 8 % stalno ter 42 % zmanjšanje co-sourcinga oz. outsourcinga). Notranji revizorji so v začetnih fazah krize svoje delo reorganizirali in nudili pomoč finančno-računovodskim službam, okrepili svetovanje vodstvu, sodelovali pri uvajanju novih projektov varčevanja s stroški in pri doseganju prihrankov ter nudili pomoč pri prijavih na ustrezne državne programe pomoči. Ponekod so celo prekinili izvajanje letnega načrta revizij ter priskočili na pomoč različnim poslovnim enotam, prav tako so nekatere postali del 1. in 2. obrambne linije. Notranja revizija je bila marsikje neposredno vključena v pobude za neprekinjeno poslovanje, analize in nadzorovanje sprememb.

Ne glede na zgoraj navedene spremembe pa ostaja kakovost opravljenega dela naša prednostna naloga ob zagotavljanju zaščite zaposlenih, njihovega zdravja, duševnega počutja in varnosti. Pri delu na daljavo sta spremljanje in nadziranje opravljenega dela ključnega pomena za ohranjanje kakovosti notranje revizije. Sodelovanje v revizijski skupini mora biti kontinuirano, pri čemer pa naj se pri obsegu spremljanja in nadziranja upošteva raven izkušenj posameznih članov revizijske skupine. Nekaj primerov dobre prakse pri izvajanju dela na daljavo:

- organiziranje rednih srečanj;
- organiziranje sestankov, na katerih teče razprava o nalogah, odgovornostih in obremenitvah revizijskih članov. Vodenje skupinskega koledarja za spremljanje rezultatov;
- neformalno komuniciranje v skupinskem klepetu; preverjanje, ali imajo člani skupine težave ali potrebujejo kakršnokoli pomoč;
- pravočasno obveščanje vodje revizijske skupine glede urnikov in morebitnih sprememb o razpoložljivosti članov revizijske skupine.

Za učinkovito izvajanje dela na daljavo ima pomembno vlogo uporaba IT-orodij, ki lahko bistveno olajša delo notranjim revizorjem. Eden takih primerov je uporaba IT-orodja, ki omogoča nadzor različic revizijske dokumentacije, kadar več članov revizijske skupine potrebuje dostop do istih dokumentov; uporaba mobilnih orodij za videokonference za razpravo med člani revizijske skupine ter uporaba skupne rabe zaslona za pregled delovnih papirjev. Med delom na daljavo pa postaja vse pomembnejše učinkovito vodenje projektov (project management). Številni revizijski postopki se lahko delno zaključijo na daljavo, pri čemer je ključno, da se

za nadaljnje spremljanje zabeležijo nedokončani postopki, da se preveri, ali je naše delo ob podpisu revizijskega poročila zaključeno.

Ena izmed temeljnih nalog revizijskih komisij je skrbeti za nadzor nad upravljanjem tveganj, zunanje revizije, notranje revizije ter etike in skladnosti. Aktivna vloga revizijskih komisij v času pandemije Covid-19 naj bi se usmerila tudi v to, ali je podjetje proučilo, ali je vpliv COVID-19 privedel do novih tveganj, in kako se jih je podjetje lotilo, ter v pregled obstoječega okvira apetita za tveganje posloводства, da se preveri, ali je še vedno ustrezen v tako hitro razvijajočem/spreminjajočem se okolju. Eno izmed ključnih vprašanj revizijskih komisij je, ali je podjetje nameravalo uporabiti notranjo revizijo ali druge vire za podajo zagotovila o uspešnosti in učinkovitosti novo vpeljanih kontrol. Prioriteta revizijskih komisij je razumeti vpliv COVID19 in le-tega na motnje poslovanja podjetja ter potrebo po ponovni oceni revizijskega tveganja. Revizijska komisija preveri, ali:

- je notranji revizor pregledal načrt revizije in ugotovil, kateri projekti bi morda morali biti odpovedani, preloženi ali hitreje zaključeni v novem okolju;
- lahko notranji revizor poda zagotovilo poslovodstvu in/ali RK, da kontrolno okolje odraža vsa na novo ugotovljena tveganja (kot npr. z izvajanjem revizijskih postopkov na področju sprememb postopkov financiranja, sprememb v dobavnih verigah, IT-področje (varnost));
- lahko notranja revizija pomaga podjetju pri zagotavljanju državnih pomoči (naknadno podajanje zagotovil o pravilnosti porabe državnih pomoči)¹.

Ali je prav, da se v kriznih časih število zaposlenih v notranji reviziji zmanjšuje? Ali je prav, da se notranje revizorje "posoja" za izvajanje operativnih nalog drugim službam? Odgovor je odvisen od različnih dejavnikov in predvsem od razmer, v katerih se je znašlo podjetje. Je pa treba v primerih, ko notranja revizija začasno posoja drugim službam, najprej zagotoviti varovala za ohranjanje neodvisnosti in izogibanje navzkrižju interesov notranjih revizorjev. Pred izzivi operativne učinkovitosti v kriznem času se je znašla marsikatera notranja revizija. Za tiste, ki so uporabile nove tehnološke rešitve za izvajanje revizij že pred samo krizo (uporaba revizijske programske opreme za vodenje revizij, elektronskega dokumentacijskega sistema itd.), so bili ti izzivi lažje premagljivi. Kakšno vlogo je odigrala notranja revizija v času pandemije Covid-19? Ali je obravnavala nova tveganja, s katerimi so se podjetja soočila, in po potrebi prilagodila načrt notranje revizije? Je bila neposredno vključena v svetovanje poslovodstvu pri reševanju problemov neprekinjenega delovanja? In ali je optimizirala svoje delovanje v novem okolju? Tudi na ta vprašanja ni enotnega odgovora; zaključek prepuščamo notranjim revizorjem in našim deležnikom.

¹ Povzeto po viru: <https://www.pwc.com/us/en/library/covid-19/assets/pwc-covid-19-navigating-core-audit-committee-responsibilities.pdf>.

Knjiženje nadomestil plač, ki se refundirajo

IZ PRAKSE ZA PRAKSO (PR-RAČ 5-4/20)

Odbor sekcije preizkušenih računovodij in računovodij je na svoji seji obravnaval način knjiženja nadomestil, ki se refundirajo (zaradi bolezni, poškodb, nege, darovanja krvi in podobno), ter v zvezi s tem pripravil naslednjo strokovno razlago.

IZHODIŠČE

Nadomestila plač na podlagi bolniških listov oziroma potrdila o darovanju krvi izplačujejo zavarovancem (delavcem) v breme obveznega zdravstvenega zavarovanja delodajalci. ZZS povrne delodajalcem izplačana nadomestila po predložitvi zahtevka s predpisanimi prilogami. Podobno velja za delodajalce, če so njihovi delavci vpoklicani na opravljanje službe v Civilni zaščiti ali pozvani kot gasilci na intervencijo ali usposabljanje, ali če so pozvani kot priče na sodišče, le da je izplačevalec druga oseba.

Po SRS 2016 morajo organizacije spoštovati računovodsko predpostavko *upoštevanja nastanka poslovnih dogodkov*. Ta predpostavka pomeni, da je treba računovodske izkaze sestavljati na podlagi računovodenja, ki je zasnovano na temeljnih poslovnih dogodkih. Pri takšnem računovodenju se poslovni dogodki pripoznajo, ko se pojavijo, in ne šele ob plačilu; zapisujejo se v računovodske razvide, o njih pa se poroča v računovodskih izkazih obdobja, na katero se nanašajo. Odhodki se pripoznajo v izkazu poslovnega izida in pred tem v računovodskih razvidih na podlagi neposredne povezave nastanka stroškov ali odhodkov in pridobitve prihodkov. Po 62. členu ZGD-1 v računovodskih izkazih ni dovoljeno pobotati posameznih aktivnih postavk s posameznimi pasivnimi postavkami ali posameznih postavk prihodkov s posameznimi postavkami odhodkov. To je sicer skladno s splošno zahtevo po resničnosti in poštenosti

predstavljanja pri zunanjem računovodskem poročanju. Zato prepoved pobotanja velja tudi za druge organizacije, ne le za družbe in samostojne podjetnike¹.

Pri nadomestilih plač, ki se refundirajo v breme obveznega zdravstvenega zavarovanja, gre po vsebini za povračila, ki so podobna izplačilu zavarovalnin. Prispevki za socialno varnost se vplačujejo v zdravstveno blagajno tudi za kritje nadomestil plač. S tega vidika je treba nadomestila plač, ki se refundirajo, knjižiti tako, da so izkazani tudi stroški (odhodki) in prihodki in ne samo terjatve do ZZZS-ja in obveznosti do delavcev za neto nadomestila plač ter obveznosti za plačilo obveznih dajatev (za prispevke za socialno varnost in za davek iz bruto nadomestil plač).

Tudi vsebinsko ni nobene posebne razlike med nadomestilom bolniške odsotnosti, ki se izplačuje v breme delodajalca, in med nadomestilom bolniške odsotnosti, ki se refundira. V obeh primerih je izplačevalec delodajalec in zavarovanec (delavec) je zaposlen pri njem.

Ne nazadnje izkazovanje zgolj terjatve in obveznosti iz naslova nadomestil plač, ki se refundirajo, tudi izkrivlja povprečno število zaposlenih, stroške dela in povprečno plačo na zaposlenega.

Na podlagi predstavljenega izhodišča je bila sprejeta naslednja strokovna razlaga.

STROKOVNA RAZLAGA

Nadomestila plač na podlagi bolniških listov oziroma potrdila o darovanju krvi, ki jih izplačujejo zavarovancem (delavcem) v breme obveznega zdravstvenega zavarovanja delodajalci, delodajalci izkazujejo med stroški dela. Enako velja tudi za druga nadomestila plač, ki jih izplačujejo različne organizacije na primer zaradi vpoklica delavcev v civilno zaščito, na gasilsko intervencijo ali zaradi pričanja delavca na sodišču. Zahtevki za vračilo plačanih nadomestil se ob predpostavki, da delodajalec, ki zahteva vračilo, izpolnjuje vse z zakonom predpisane pogoje, sočasno obračunavajo med poslovnimi prihodki.

Tako izkazovanje velja za vse organizacije, ki pri računovodenju uporabljajo Slovenske računovodske standarde, ne glede na njihovo organizacijsko obliko.

¹ Tako na primer Zakon o računovodstvu v 12. členu določa, da morajo pravne osebe vrednost poslovnih dogodkov knjižiti v polni višini oziroma v bruto znesku in jih ne smejo medsebojno poračunavati, Zakon o družtvih pa v 26. členu, da mora letno poročilo, ki vsebuje bilanco stanja in izkaz poslovnega izida s pojasnili k izkazom ter poročilo o poslovanju društva, obsegati resnični prikaz premoženja in poslovanja društva.

Obračunavanje na način, da se vzpostavi zgolj obveznost za plačilo nadomestila plače in obveznih dajatev in terjatev do ZZZS-ja, nista popolna in sta v nasprotju z določbo ZGD-1, ki prepoveduje pobot prihodkov in odhodkov².

V nadaljevanju prikazujemo še knjiženje nadomestila plače, ki ga povrne ZZZS za bruto znesek 1.100,00³ evrov.

Knjiženje obračuna nadomestila plače, ki ga povrne ZZZS

Konto	Opis	V breme	V dobro
471	Nadomestila plač zaposlenih	1.100,00	
474	Delodajalčevi prispevki od plač, nadomestil plač, bonitet, povračil in drugih prejemkov zaposlenih ⁴	177,10	
250	Kratkoročne obveznosti za vračunane in neobračunane plače		1.277,10
250	Kratkoročne obveznosti za vračunane in neobračunane plače	1.277,10	
251	Kratkoročne obveznosti za neto plače in nadomestila plač		768,65
254	Kratkoročne obveznosti za davke iz bruto plač in nadomestil plač		88,25
252	Kratkoročne obveznosti za prispevke za socialno varnost		420,20
<i>ali</i>	<i>Kratkoročne obveznosti za prispevke iz bruto plač in nadomestil plač</i>		<i>243,10</i>
253			243,10
258	<i>Obveznosti za prispevke izplačevalca</i>		<i>177,10</i>
164	Druge kratkoročne terjatve do državnih in drugih institucij (ZZZS)	1.277,10	
768	Drugi prihodki, povezani s poslovnimi učinki		1.277,10

² Vsebinsko je izkazovanje zgolj terjatev in obveznosti po vsebini enako, kot da bi bili knjiženi stroški dela in z vzpostavitvijo zahtevka do ZZZS-ja stornirani.

³ Kot primer bi bilo morda primerneje prikazati bruto nadomestilo v višini 1.000 evrov, vendar je v času pisanja prispevka minimalna osnova za plačevanje prispevkov 1.017,23 evrov, kar bi lahko pri kontroli izračuna zmotilo bralca.

⁴ Organizacija lahko zaradi lastnih potreb prispevke izkazuje tudi ločeno po vrstah (npr. prispevek za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, zdravstveno zavarovanje in poškodbe pri delu, zaposlovanje, starševsko varstvo).

Izločitveni razlogi pri poročevalni dolžnosti o čezmejnih aranžmajih

IZ PRAKSE ZA PRAKSO (PR-DAV 4-4/20)

Problematiko, povezano z ugotavljanjem izločitvenih razlogov pri poročevalni dolžnosti v zvezi s čezmejnimi aranžmaji, je obravnaval Odbor sekcije preizkušenih davčnikov. Pri tem je posebej izpostavljeno vprašanje, kdaj davčni svetovalci kot posredniki pri čezmejnih aranžmajih niso dolžni poročati o podatkih v zvezi s čezmejnimi aranžmaji. V tako opredeljeni problematiki je odbor objavil naslednjo strokovno razlago.

IZHODIŠČE

Priporočila oziroma določbe Direktive Sveta 2018/822/EU (DAC6) o spremembi Direktive 2011/16/EU glede obvezne avtomatične izmenjave informacij na področju obdavčenja v zvezi s čezmejnimi aranžmaji, o katerih se poroča, so prenesene v drugo poglavje četrtega dela ZDavP-2 (novela ZDavP-2L – Mednarodno sodelovanje v davčnih zadevah, upravno sodelovanje pri obdavčenju), to je od 243. do 255. t člena. Z novelo ZDavP-2L je določeno retroaktivno obdobje za aranžmaje, ki so se začeli izvajati od uveljavitve DAC6 do začetka njene uporabe, tj. od 25. 6. 2018 do 1. 7. 2020. Čeprav je ta novela določala, da morajo poročevalci (posredniki oziroma davčni zavezanci) o aranžmajih, ki so se začeli uporabljati v prehodnem obdobju, prvič poročati do 31. 8. 2020, poteka postopek sprejemanja novele ZDavP-2, v kateri je zaradi koronavirusa predvidena prestavitev datuma za poročanje o obstoječih čezmejnih aranžmajih z 31. avgusta 2020 na 28. februar 2021.

Z obvestilom strokovnim združenjem o avtomatični izmenjavi informacij v zvezi s čezmejnimi aranžmaji, o katerih se poroča (DAC6 poročanje; št. 0101-783/2019-45 z dne 4. 3. 2020), je FURS predstavil namen poročanja (skladno s priporočili Ukrepa 12 BEPS), tako da davčni zavezanci oziroma posredniki razkrijejo svoje aranžmaje agresivnega davčnega načrtovanja, s čimer se davčnim organom zagotavljajo pravočasne, celovite in relevantne informacije o potencialno agresivnih aranžmajih in shemah davčnega načrtovanja.

Glede široko zastavljene poročevalne dolžnosti davčnih svetovalcev kot posrednikov o čezmejnih aranžmajih se zastavlja vprašanje, kdaj nastanejo primeri, ko davčni svetovallec slovenski rezident ni dolžan poročati FURS-u o čezmejnem aranžmaju. Rešitev tega vprašanja je odvisna od medsebojnega obveščanja in usklajevanja glede nosilca poročanja v eni od držav članic EU-ja, ko pri čezmejnem aranžmaju ali več medsebojno povezanih čezmejnih aranžmajih oziroma njihovih delih sodeluje več posrednikov ob upoštevanju veljavne lokalne zakonodaje. Predpostavka za glavnega nosilca obveznosti poročanja v eni od držav članic EU-ja vključuje nadaljnjo izmenjavo podatkov o čezmejnih aranžmajih med pristojnimi davčnimi organi posameznih držav članic EU-ja, v katerih po lokalni zakonodaji nastajajo relevantne davčne posledice in s tem povezane obveznosti glede poročanja o čezmejnih aranžmajih.

Odgovor na izhodiščno vprašanje, kaj je čezmejni aranžma, vsebuje opredelitev, ki jo ZDavP-2 vsebuje v 10. točki 243.a člena, pri tem pa je treba upoštevati še nadaljnje opredelitve vsebinsko povezanih pojmov od 11. do 15. točke istega člena. Zgoraj navedeno obvestilo FURS-a vsebuje tudi vsebinsko pojasnilo, da aranžma pomeni shemo davčnega načrtovanja. Čezmejni aranžma je aranžma, ki zadeva bodisi več kot eno državo članico EU-ja bodisi državo članico EU-ja in tretjo državo, pri čemer je izpolnjen vsaj eden od pogojev, določenih v 10. točki 243.a člena ZDavP-2. DAC6 nalaga obvezno poročanje o čezmejnih aranžmajih za tiste aranžmaje, ki izpolnjujejo vsaj eno od prepoznavnih značilnosti (Hallmarks), navedenih v Prilogi IV (pet kategorij od A do E).

Za davčne svetovalce, ki imajo samostojno pravno organizacijsko obliko (za razliko od davčnih svetovalcev, ki so zaposleni pri davčnem zavezancu), kot posrednike v skladu z opredelitvijo iz prvega odstavka 255.o člena ZDavP-2 (oseba, ki oblikuje, trži, organizira ali daje na voljo za uporabo čezmejni aranžma) ob izpolnitvi vsaj enega od pogojev iz tretjega odstavka 255.o člena ZDavP-2, so določene izjeme od obveznosti poročanja le, če nastopi kateri od izločitvenih razlogov iz drugega odstavka 255.o, 255.s ali prvega odstavka 255. člena ZDavP-2.

Na podlagi predstavljenih strokovnih izhodišč smo pripravili naslednjo strokovno razlago.

STROKOVNA RAZLAGA

1) Dejavnost davčnega svetovanja ni urejena s posebnim poklicnim zakonom, zato se za osebe, registrirane za opravljanje dejavnosti davčnega svetovanja, ne morejo uporabiti izločitveni razlogi zaradi prepovedi razkritja poklicne

tajnosti iz 255.s člena. Takšen izločitveni razlog lahko nastane, če je posrednik odvetnik oziroma odvetniška družba, ker Zakon o odvetništvu vsebuje prepoved razkritja poklicne tajnosti. O tem razlogu mora ta oseba oziroma družba obvestiti druge posrednike, ki so sodelovali pri istem aranžmaju, če teh ni, pa davčnega zavezanca, udeleženega v aranžmaju (uporabnik aranžmaja).

- 2) Če gre za osebo, ki je vsebinsko izenačena s posrednikom po drugem odstavku 255.o člena ZDavP-2, je ta oseba oproščena poročevalne dolžnosti le, če dokaže, da ni vedela, niti ne bi bilo upravičeno pričakovati, da bi vedela, da je sodelovala pri čezmejnem aranžmaju, o katerem se poroča. Pri tem se lahko sklicuje na vsa ustrezna dejstva in okoliščine, pa tudi na razpoložljive informacije, svoje ustrezno strokovno znanje in razumevanje.
- 3) Če gre za več posrednikov pri istem čezmejnem aranžmaju, morajo po prvem odstavku 255.t člena ZDavP-2 predložiti podatke o čezmejnem aranžmaju, o katerem se poroča, vsi posredniki, ki so vključeni v isti čezmejni aranžma, vendar je posrednik oproščen predložitve podatkov le, če lahko dokaže, da je iste podatke iz prvega odstavka 248.c člena tega zakona že predložil drug posrednik.
- 4) Če gre za več davčnih zavezancev pri čezmejnem aranžmaju (drugi odstavek 255.t člena ZDavP-2), zavezanih k poročanju podatkov v skladu s prvim odstavkom 255.s člena ZDavP-2, te podatke predloži prvi zadevni davčni zavezanec, ki se je s posrednikom o čezmejnem aranžmaju tako dogovoril, oziroma, ki izvajanje aranžmaja upravlja. Davčni zavezanec po tretjem odstavku 255.t člena ZDavP-2 ni zavezan k poročanju podatkov o čezmejnem aranžmaju le v primeru, če lahko dokaže, da je iste podatke iz prvega odstavka 248.c člena tega zakona že predložil drug zadevni davčni zavezanec.

Mojca Ferjančič Podbregar

Predstavitev in mnenje o knjigi Performance Auditing (Raaum et al., 2016)

NOVOSTI IN OBVESTILA

*V knjižnici Slovenskega inštituta za revizijo si je možno izposoditi knjigo **Performance Auditing**, ki obravnava področje revidiranja poslovanja v organizaciji. Knjiga ima podnaslov *Measuring inputs¹, outputs² and outcomes³*. Gre za tretji ponatis knjige iz leta 2016, avtorjev Ronell B. Raaum, Stephen L. Morgan in Colleen G. Waring, ki jo je izdala organizacija Internal Audit Foundation. Knjiga je dokaj obsežna in predpostavlja se, da bralec že pozna osnove revidiranja poslovanja.*

Avtorji že v uvodu predstavijo revidiranje poslovanja in njegov namen. Pri tem navajajo opredelitev po US Government Accountability Office's (GAO's) Government Auditing Standards kot tudi primerjavo z opredelitvijo v International Organization of Supreme Audit Institutions' (INTOSAI's), International Standards of Supreme Audit Institutions (ISSAI 300), ter IIA's International Standards for the Professional Practice of Internal Auditing. Knjiga je napisana z upoštevanjem navedenih standardov in jih v posameznih primerih kot pomoč pri razumevanju tudi navaja.

Po navedbah avtorjev se je izraz performance auditing začel uporabljati leta 1988, ko so ga v US Government Auditing Standards opredelili kot obliko dela revizorja, splošno imenovano operational auditing.⁴

Vprašanje, ki si ga avtorji zastavijo že v uvodu, je, kaj je revidiranje poslovanja in kaj je njegov namen. Poudarjajo, da je namen te vrste revidiranja podati pošteno,

¹ Vložek <input>, kar sestav prejme/prejema iz okolja (material, energija, podatki). Dr. Ivan Turk, Pojmovnik računovodstva, financ in revizije. Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, 2000, str. 806.

² Izložek <output>, kar sestav odda/oddaja v okolje (npr. proizvode, storitve, informacije). Dr. Ivan Turk, Pojmovnik računovodstva, financ in revizije, Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, 2000, str. 167.

³ Izid: sprememba, ki izhaja iz izvedbe neke dejavnosti ali programa in je običajno povezana z njenimi cilji. Izidi zajemajo rezultate in učinke, lahko so pričakovani in nepričakovani, pozitivni ali negativni. Povzeto po Glosarju pojmov Evropskega računskega sodišča.

⁴ In v nadaljevanju, da se performance auditing ukvarja s pregledovanjem delovanja organizacije, pri čemer je revizorjev namen oceniti dosežke in predlagati izboljšave za nadaljnje delovanje.

objektivno in zanesljivo oceno poslovanja organizacije, programa, aktivnosti ali funkcije. In v nadaljevanju, da se revidiranje poslovanja opredeli kot neodvisna, nepristranska in zanesljiva preveritev, ali ukrepi, sistemi, operacije, programi, aktivnosti organizacije delujejo v skladu z načeli gospodarnosti⁵, učinkovitosti⁶ in uspešnosti⁷ in ali so možne izboljšave.

Izraz revidiranje poslovanja je različno opredeljen v literaturi s področja revidiranja.⁸ Nekateri avtorji ga uporabljajo samo za revidiranje dodane vrednosti, medtem ko drugi menijo, da ima revidiranje poslovanja širši obseg.

Prevajanje izraza performance auditing v slovenski jezik pa je poseben izziv, še težje je to narediti le z dvema besedama. Beseda performance izhaja iz glagola to perform, kar lahko med drugim prevedemo kot izvršiti nalogo, in če sledimo temu, bi bil lahko za performance auditing še najustreznejši prevod revidiranje izvajanja nalog. Dr. Turk⁹ meni, da gre pri revidiranju izvajanja nalog (performance governmental auditing) pri državnem revidiranju za revidiranje namenskosti, uspešnosti in učinkovitosti uporabe proračunskih sredstev, pri podjetjih pa za revidiranje poslovanja. Revidiranje poslovanja¹⁰ pa dr. Turk opredeli kot revidiranje smotrnosti delovanja, njegove uspešnosti in učinkovitosti in v nadaljevanju, da je njegov sestavni del tudi proučevanje poslovanja, ter da se

⁵ Gospodarnost (economy): 1. lastnost, značilnost, izvirajoča iz vložka v poslovanje; razmerje med količino in kakovostjo vložka ter njegovo nabavno ceno; 2. značilnost preudarnega ravnanja z dobrinami, njihovimi potroški in stroški; pri stremljenju po učinkovitosti se izraža v razmerju med količino poslovnih učinkov in stroškov, pri stremljenju po uspešnosti pa v razmerju med prihodki in odhodki. (Dr. Ivan Turk, Pojmovnik računovodstva, financ in revizije. Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, 2000, str. 133)

⁶ Učinkovitost (efficiency): lastnost, značilnost, izvirajoča iz pretvorbe vložka v poslovanje v izloček iz njega; razmerje med količino in kakovostjo izločka ter porabo oz. stroški vložka; razlikuje se od uspešnosti. (Dr. Ivan Turk, Pojmovnik računovodstva, financ in revizije. Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, 2000, str. 761)

⁷ Uspešnost (effectiveness): lastnost, značilnost, izvirajoča iz izločkov iz poslovanja; razmerje med doseženimi cilji, izraženimi z izločki iz poslovanja, in postavljenimi cilji, izraženimi z izločki iz poslovanja; razlikuje se od učinkovitosti. (Dr. Ivan Turk, Pojmovnik računovodstva, financ in revizije, Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, 2000, str. 791)

⁸ Revidiranje poslovanja, tudi performance auditing, je revidiranje smotrnosti delovanja. Obsega sistematično pregledovanje delovanja organizacije glede na določene cilje, katerega nameni so oceniti dosežke, ugotoviti možnosti za izboljšave in razviti priporočila za izboljšave in nadaljnje delovanje (Taylor, Glazen, Revidiranje, Zasnove in postopki. Ljubljana, 1996, Slovenski inštitut za revizijo, str. 34). Cilj in hkrati razlog (ISSAI 3000, str. 48) izvajanja revizij je prispevati k boljšemu upravljanju javnih sredstev, kar pomeni odgovornejše, preglednejše ter v primeru revizij smotrnosti smotrnejše upravljanje javnih sredstev (ISSAI 100, 17-21. točka; ISSAI 3000, 12. točka).

⁹ Dr. Ivan Turk: Pojmovnik računovodstva, financ in revizije. Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, 2000, str. 644.

¹⁰ Dr. Koletnik pa pravi, da gre pri reviziji poslovanja za presojanje uspešne in učinkovite uporabe dejavnikov za doseganje poslovnih ciljev oziroma neoporečnosti poslovnih procesov in stanj, kakor to zahtevajo dolgoročni in kratkoročni poslovni cilji in naloge v podjetju (Notranje revidiranje. Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, 2007, str. 51). Če uporabimo opredelitev revizije smotrnosti poslovanja, ki jo uporablja Evropsko računsko sodišče, lahko revidiranje smotrnosti poslovanja opredelimo kot revidiranje dobrega finančnega poslovanja oz. revidiranje gospodarnosti, učinkovitosti in uspešnosti organizacije, ki porablja javna sredstva.

nanaša na vsa temeljna poslovna področja nalog, odločevalna področja nalog in informacijska področja nalog, zato pri njem ne zadošča zgolj opiranje na računovodske podatke in iz njih dobljene računovodske informacije.¹¹ Velja pa tudi dodati, da se v sprejetih mednarodnih smernicah in priporočilih, namenjenih vrhovnim revizijskim institucijam, izraz performance auditing¹² prevaja v slovenščino kot revidiranje smotrnosti poslovanja.

Še dodatno pa se lahko zapletemo, če dodamo, da v Veliki Britaniji, Kanadi¹³ in v nekaterih drugih državah to vrsto revidiranja poimenujejo value-for-money ali vrednost za denar. Velja namreč, da je s porabo denarja dosežena korist takrat, ko so naloge opravljene po visokih standardih in z nizkimi stroški, ali prevedeno v tehnični jezik, ko delovanje uprave in zagotavljanje storitev poteka na gospodaren, učinkovit in uspešen način. Revizor torej preiskuje vrednost/korist, ki je bila dosežena s porabo denarja, oziroma revidira dosežke porabljenega denarja. Dr. Turk v tem primeru govori o revidiranju dosežkov¹⁴ (performance auditing, value for money auditing) kot revidiranju vložkov in z njimi povezane gospodarnosti, procesov, učinkovitosti ter izložkov in z njimi povezane uspešnosti. Tudi nadzor nad javnimi financami in njihovo porabo se skladno s sprejetimi mednarodnimi smernicami in priporočili ne omejuje več zgolj na preverjanje zakonitosti in pravilnosti porabe javnih sredstev, ampak se vse bolj usmerja k ugotavljanju, ali so posamezni porabniki javna sredstva, ki so jim bila namensko dodeljena, tudi zares gospodarno, učinkovito in uspešno uporabili.¹⁵ Prav revidiranje smotrnosti poslovanja¹⁶ postaja strateška funkcija vrhovnih državnih

¹¹ Dr. Ivan Turk: Pojmovnik računovodstva, financ in revizije, Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, 2000, str. 644.

¹² Revizija smotrnosti poslovanja se osredotoča na ugotavljanje, ali ukrepi, programi in institucije delujejo v skladu z načeli gospodarnosti, učinkovitosti in uspešnosti in ali so mogoče izboljšave. Delovanje se preuči glede na ustrežna sodila tako, da se analizirajo vzroki za odstopanje od teh sodil ali druge težave. Namen je odgovoriti na glavna revizijska vprašanja in oblikovati priporočila za izboljšave. ((ISSAI oz. MSVRI 100, točka 22).

¹³ Kanada je ena od vodilnih držav na področju razvoja revidiranja smotrnosti. Njihov predsednik vrhovne revizijske institucije uporablja naslednjo opredelitev revidiranja smotrnosti: "Njen obseg vključuje pregledovanje gospodarnosti, učinkovitosti in stroškovne uspešnosti ter okoljske vplive vladnih aktivnosti; postopke za merjenje učinkovitosti; razmerja, povezana z odgovornostjo; varovanje javnih sredstev in skladnosti z zakonodajo. Predmet revizije je lahko vladni subjekt ali dejavnost, sektorska dejavnost ali širše proračunsko funkcijsko področje."

¹⁴ Dr. Ivan Turk: Pojmovnik računovodstva, financ in revizije. Slovenski inštitut za revizijo, Ljubljana, 2000, str. 644.

¹⁵ Vendar praktične izkušnje kažejo, da večino dela na področju revidiranja smotrnosti v javnem sektorju opravijo zunanji revizorji, to so vrhovne revizijske institucije, kot je Računsko sodišče v Sloveniji, manj pa notranji revizorji.

¹⁶ Skladno z mednarodnimi revizijskimi standardi ISSAI se revidiranje smotrnosti poslovanja ukvarja z revidiranjem treh E-jev (ISSAI 100, 40. točka): gospodarnosti (economy), ki obsega revidiranje poslovanja skladno z načeli in prakso dobrega upravljanja; učinkovitosti (efficiency), ki obsega revidiranje učinkovitosti uporabe človeških, finančnih in drugih virov, vključno s preiskovanjem informacijskih sistemov, meril smotrnosti in ureditve spremljanja ter postopkov, ki jih uvedejo revidiranci za odpravo ugotovljenih pomanjkljivosti; uspešnosti (effectiveness), ki obsega revidiranje uspešnosti poslovanja v povezavi z doseganjem ciljev revidiranca in revidiranje dejanskega vpliva dejavnosti v primerjavi z načrtovanim vplivom.

revizijskih institucij, pri čemer je namen revidiranja, da pokaže, ali je pridobljena korist vredna in v sorazmerju z vloženim denarjem.

Knjiga Performance auditing je razdeljena na 20 poglavij, vsakemu poglavju (razen prvemu in zadnjemu) je dodanih več prilog¹⁷. Opisuje posamezne faze in aktivnosti revizije poslovanja, od načrtovanja do spremljanja učinkov poročila. Predstavlja okvir, v katerem revizorji opravljajo svoje delo, napotuje pa tudi na druge vire, kjer lahko zainteresirani bralec najde še več podrobnejših informacij.

V uvodnih poglavjih knjige avtorji predstavijo vlogo revizorjev v sodobni družbi ter opredelitev posameznih vrst revizij. Poleg tega se posvečajo revizijskim ugotovitvam¹⁸, dokazom¹⁹, za katere poudarjajo, da morajo biti zadostni, relevantni in zanesljivi, vodenju revizijskega gradiva in zagotavljanju kakovosti revizijskega dela v vseh njegovih fazah.

V nadaljevanju knjige je predstavljen proces revidiranja poslovanja skozi tri faze – načrtovanje, izvajanje in poročanje s spremljanjem izvrševanja priporočil. Kot sicer pri revidiranju, je tudi pri revidiranju poslovanja dobro načrtovanje še posebej pomembno in avtorji so temu namenili kar tri poglavja, v katerih so podrobno predstavljene faze t. i. preliminarnega dela, določanja ciljev in metodologije dela.

Posebno poglavje je namenjeno opredelitvi ciljev, pri čemer avtorji poudarjajo, da je izhodišče za načrtovanje revidiranja poslovanja razumevanje ciljev ter da je pri revidiranju poslovanja primerno zastaviti revizijske cilje kot vprašanja²⁰, na katera mora odgovoriti revizija. Cilji morajo biti opredeljeni čim natančneje, da se zagotovi osredotočenost nanje pri reviziji, saj se le na ta način lahko revizijski skupini omogoči, da dejansko pride do zaključkov ter prepreči nepotrebno in drago delo.

¹⁷ V originalu exhibits, kjer so prikazani diagrami, tabele, dodatna pojasnila in v posameznih primerih tudi primeri, kot npr. exhibit 8-1. vezano na naloge pri načrtovanju revizije. ali 8-2, vezano na oblikovanje ciljev revidiranja oz. revizijskih vprašanj, kjer je med drugim posebej poudarjeno, da morajo revizorji ugotoviti, ali je mogoče odgovoriti na pripravljena revizijska vprašanja?

¹⁸ Vse revizijske ugotovitve in zaključki morajo biti podprti z zadostnimi in ustreznimi dokazi, ki jih revizor poveže v revizijske ugotovitve, na podlagi katerih in s pomočjo strokovne presoje oblikuje zaključke. Ugotovitve in zaključki, s katerimi revizor pridobi odgovore na revizijska vprašanja, so rezultati analiz, ki so odraz ciljev revizije.

¹⁹ Dokazi, zbrani med revizijo, so podatkovna podlaga za pripravo opažanj in zaključkov glede na revizijska vprašanja in pomagajo prepričljivo utemeljiti obravnavano dejstvo ali točko. Podkrepiti morajo vsebino revizijskega poročila, zlasti vsa opažanja in zaključke, ki vodijo do priporočil, zato morajo biti zbrani revizijski dokazi (količinsko) zadostni, relevantni (glede na revizijska vprašanja) in zanesljivi (objektivni in verodostojni).

²⁰ Veliko revizijskih ciljev se lahko oblikuje kot glavno revizijsko vprašanje, ki se lahko razdeli na več podrobnejših podvprašanj. Podvprašanja se morajo med seboj tematsko ujemati, biti morajo komplementarna, ne smejo se podvajati ter morajo skupaj odgovoriti na glavno revizijsko vprašanje. Treba je tudi preučiti, ali je na podlagi zastavljenih vprašanj revizijo možno izvesti, ali so na voljo revizijska merila oziroma jih je mogoče razviti, ali obstajajo revizijski dokazi oziroma jih je mogoče zbrati in so dostopni revizorju ter ali je revizijske metodologije mogoče uspešno uporabiti za zbiranje in analiziranje teh dokazov.

Avtorji v nadaljevanju podrobno predstavijo tako revidiranje gospodarnosti kot učinkovitosti in uspešnosti oziroma doseganje ciljev. Pri tem posebej poudarjajo pomen določitve primernih sodil²¹ kot uteži, ki se uporabljajo za ovrednotenje, in so torej vodila za ocenjevanje predmeta revizije, zato morajo biti smiselna in razumljiva za uporabnike ter popolna, zanesljiva in nepristranska v okviru predmeta in ciljev revizije.

Po mnenju avtorjev pisanje revizijskega poročila ni lahka naloga, zato so mu namenili kar štiri poglavja. Menijo, da se mora načrtovanje poročila začeti že v času načrtovanja revizije, revizijska vprašanja morajo biti določena tako, da bodo olajšala pripravo relevantnega in zanimivega poročila, saj revizijsko poročilo ni le evidenca vseh revizijskih ugotovitev, pač pa morajo biti v njem opredeljena vsa pomembna in relevantna opažanja ter zaključki, med katerimi mora obstajati jasna povezava. Le na ta način bo poročilo napisano jasno, osredotočalo se bo na glavna sporočila in se navezovalo na revizijska vprašanja. Poudarjajo pomen objektivnosti, popolnosti in jasnosti revizijskih poročil in v nadaljevanju tudi pomen prepričljivosti, relevantnosti, točnosti in konstruktivnosti revizijskih poročil. Avtorji menijo, da mora revizijsko poročilo pojasniti tudi, zakaj in kako težave, ki so opisane v ugotovitvah, ovirajo poslovanje, da bi s tem spodbudili revidirance ali druge uporabnike poročila, da izvedejo popravljalne ukrepe. Dodajajo tudi, da skrbno izbrani diagrami, grafi, podatki in slike lahko izboljšajo videz in sporočilnost revizijskega poročila in pomagajo bralcu razumeti ozadje in ugotovitve.

Knjiga se zaključuje s poglavjem, da revidiranje poslovanja ostaja in postaja vse pomembnejše, saj je osrednji namen revidiranja poslovanja tvorno spodbujati gospodarno, učinkovito in uspešno upravljanje, prispeva pa tudi k uveljavljanju odgovornosti²² in preglednosti²³.

Knjigo priporočamo, saj vsebuje postopke in smernice za izvedbo kakovostnih revizij poslovanja, vključno s tem, kako jih je treba načrtovati, izvajati, o njih poročati ter spremljati popravljalne ukrepe.

²¹ Sodila so uteži, ki se uporabljajo za ovrednotenje predmeta revizije. Sodila revizij smotrnosti poslovanja so primerni in posamezni reviziji prilagojeni standardi ravnanja, s katerimi se ovrednotijo in ocenijo gospodarnost, učinkovitost in uspešnost poslovanja. Več o tem tudi v 27. točki MSVRI 300.

²² Tudi 12. točka ISSAI 300: Revidiranje smotrnosti poslovanja spodbuja uveljavljanje odgovornosti tako, da pomaga odgovornim in nadzornim osebam, da izboljšajo svoje delovanje.

²³ Tudi 12. točka ISSAI 300: Revidiranje smotrnosti poslovanja spodbuja preglednost tako, da omogoča parlamentu, davkoplačevalcem in drugim virom financiranja, ciljnim skupinam vladnih politik in medijem vpogled v poslovanje in izide različnih vladnih aktivnosti. Revizije neposredno prispevajo k zagotavljanju uporabnih informacij državljanom ter so hkrati podlaga za učenje in izboljšave.

KANDIDATI, KI SO USPEŠNO **ZAKLJUČILI** IZOBRAŽEVANJE PRI INŠTITUTU

Po uspešni izdelavi zaključnega dela je Slovenski inštitut za revizijo izdal potrdilo o strokovnem znanju za opravljanje nalog pooblaščenec ocenjevalke vrednosti nepremičnin:

Alenki Marjetič.

Po uspešni izdelavi zaključnega dela je Slovenski inštitut za revizijo izdal potrdilo o strokovnem znanju za opravljanje nalog pooblaščenega ocenjevalca vrednosti podjetij:

Marku Wolfu.

Čestitkam se v imenu vseh imetnikov nazivov, vpisanih v registre pri Inštitutu, pridružuje tudi Slovenski inštitut za revizijo.